

ISSN 1728-8940

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Kazakh National Pedagogical University after Abai

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

«Әлеуметтану және саяси ғылымдар» сериясы
Серия «Социологические и политические науки»
Series of «Sociological and Political sciences»
№4(52)

Алматы, 2015

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР ПРОБЛЕМАЛАРЫ ПРОБЛЕМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКИ

УДК323.1 (574)

ОСНОВНЫЕ ЗАДАЧИ И ПРИНЦИПЫ ВОСПИТАНИЯ МЕЖНАЦИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ

Р.Б.Абсаттаров – член-корр. НАН РК, доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая

В статье рассматриваются на материалах Казахстана вопросы основных задач и принципов воспитания межнационального согласия населения, которые еще недостаточно изучены в политической науке. Вместе с тем, в статье уделено внимание и дискуссионным вопросам.

Ключевые слова: политика, межнациональное согласие, воспитание, человек, население, молодежь, образование, задачи, принцип, сознание, форма, метод, реформа, информация

Проблема теории и практики национального вопроса выдвинула одно из первых мест исследование воспитания межнационального согласия. В этой связи возникает немало вопросов по организации этого процесса в системе образования и общественной жизни.

Каждый из нас практически ежедневно бывает и объектом воспитания, и воспитателем, сам оценивает уровень культуры, согласия общающихся с ним людей и сам им оценивается. Верны или неверны наши оценки, действенны или неэффективны воспитательные усилия – все это зависит от содержания нашего опыта, полноты наших суждений, их научной обоснованности и, наконец, степени их практического использования. Между тем, на мой взгляд, не всегда учитывается то обстоятельство, что межнациональное согласие повседневной жизни проявляется в отношениях между конкретными личностями. Однако систематическая воспитательная работа в условиях реформирования общества еще слабо нацелена на реального человека, на формирование у каждого гражданина необходимой культуры и согласия общения в разномациональной среде. Этот вопрос, по моему мнению, требует специального исследования.

К сожалению, в Республике Казахстан и Евразии нет ни системы, ни методики воспитания межнационального согласия молодежи и населения. Воспитание межнационального согласия следует начинать с детского сада, семьи, учебного заведения, на уровне бытового и массового сознания. В связи с этим в этой сфере необходима государственная политика. Она определяется, прежде всего, трудностями жизненного старта, с которыми сталкивается «человек, вступая в жизнь и приобретая в обществе обязанности перед ним» [1].

Воспитание межнационального согласия активизирует познавательные потребности людей, закладывает основы познавательного интереса, что, в свою очередь, стимулирует их здоровый интерес ко всему инонациональному и межнациональному. Следовательно, воспитание должно носить концептуальный характер, выступать в защиту подлинных национальных ценностей, выделяя в них общечеловеческие, общенациональные моменты, делая акцент на том, что объединяет, сплачивает народы.

Воспитание межнационального согласия – это система воздействия на человека в целях формирования у него определенных интернационалистических взглядов, убеждений, норм, принципов, а также ориентации его на практическое поведение в соответствии с этими взглядами и принципами. Оно призвано всемерно способствовать росту нравственной закалки населения, формированию невосприимчивости к антинародной пропаганде, националистической идеологии, выработке стойкого по отношению к ним иммунитета. Прочность интернационалистических позиций рождает ясную цель, задачу, дает возможность человеку смотреть на национальную жизнь с позиции, выходящей за рамки узкого мирка, и преодолевать те трудности, которые способны привести обывателя в смятение.

В связи с этим возникает вопрос: как воспитать человека с высокой культурой межнационального согласия? Думается, что важнейшую роль здесь призвана сыграть школа, т. е. система образования. Поэтому сегодня неслучайно к числу актуальных и важных вопросов социально-политической науки относятся основные задачи и принципы воспитания межнационального согласия прежде всего в системе образования. Система образования является основой решения важных задач и принципов воспитания межнационального согласия молодежи и населения.

Каждое вступающее в жизнь новое поколение должно усвоить определенную сумму знаний, накопленных своим народом и человечеством. Усвоение знаний происходит прежде всего с помощью системы образования, играющего все более важную роль в развитии и сближении национальностей и их воспитании в духе межнационального согласия и дружбы народов.

Система образования и непрерывное ее развитие являются жизненно важной функцией нашего общества и воспитательного процесса. Без всестороннего развития системы образования построить цивилизованное общество и поднять культуру межнационального согласия невозможно.

Казахстанская система образования - объективная *закономерность* основы прогресса культуры общения и составная часть развития национальных процессов. Эта тенденция углубляется и расширяется. Суть ее можно определить как процесс интеллектуализации народов Казахстана, умножения их творческих способностей и возможностей, как основу межнационального согласия, т.е. можно говорить о переходе мышления основной массы населения республики на уровень патриотическо-интернационалистического, общенационального сознания. Вместе с тем образование обновляющегося общества во всех видах и формах пронизывает сферу основных задач и принципов воспитания межнационального согласия и укрепляет их индивидуальную и коллективную, общенациональную мысль.

Идея культуры межнационального согласия, несмотря на ее силу, глубокие корни материальных условий жизни общества не может утвердиться в умах молодежи, а тем более превратиться в господствующую идеологию стихийно и самотеком. Чтобы воспитать молодежи в духе подлинной дружбы народов, освободить их сознание и чувства из-под влияния национализма и манкуртизма, требуются систематические, длительные и целеустремленные усилия государства и правительства, разнообразные воздействия на психический и моральный облик индивидов. Возможности такого воздействия возрастают лишь после того, как устанавливается демократическое, правовое общество и разворачивается культурная и воспитательная работа[2].

Существенной особенностью формирования межнационального согласия молодежи является то, что оно происходит на базе теоретического, а не обыденного сознания. Отмечая коренную противоположность национализма и подлинной дружбы народов, великие мыслители говорили, что они представляют два мирознания в национальном вопросе. Любое же мировоззрение, как известно, с точки зрения своей структуры, есть система законов, категорий и принципов, выражающих правильно или извращенно сущность определенных отношений и процессов, различные типы связей и т. п.

Межнациональном согласии – вся будущность цивилизованного общества. Этим определяется постоянная забота нашего государства об улучшении воспитания межнационального согласия, о полном преодолении националистических взглядов и настроений. Цели и задачи воспитания межнационального согласия состоит в том, чтобы исходя из сущности научного мировоззрения и в соответствии с принципами подлинной дружбы народов воспитать сознательное отношение каждого человека к своей Родине, своему языку, народу и другим национальностям нашей страны, к народам мирового содружества, понимание необходимости укрепления дружбы народов, их бескорыстной взаимопомощи и сотрудничества.

Чтобы стать убежденным патриотом-человеком высокой культуры межнационального согласия, нужно овладеть научной теорией общественного, национального развития, так как она дает ключ к пониманию сущности тех объективных явлений и процессов, которые требуют дружественного, интернационального сотрудничества народов всех стран, определенного сочетания национальных и общенациональных интересов, когда речь идет о решении межнациональных, международных задач. Приходится считать и с тем, что трудящиеся даже в цивилизованных странах имеют меньше опыта в решении международных задач, чем задач внутренней жизни своих стран. Не исключено давление пережитков национализма, шовинизма, расизма, космополитизма, манкуртизма. Наконец, в усвоении культуры межнационального согласия личность связана со сложностью механизма взаимодействия общественно-го индивидуального сознания, превращения приобретенных знаний в убеждения и действия.

Воспитание межнационального согласия является одним из важных вопросов политического воспитания, которые постоянно находятся в центре внимания государства. Поэтому, на мой взгляд, достаточно обосновано предложение о выделении особой научной дисциплины - этносоциологии, этнополитологии, призванной заниматься изучением не только национальной жизни народов, способов передачи личности вместе с другими духовными ценностями и всего своеобразия национального развития, но и межнациональных отношений, общенационального, общечеловеческого бытия народов.

Рассматривая основные задачи воспитания межнационального согласия населения, в том числе подрастающего поколения, как важный участок политической работы, государство на различных этапах своей деятельности определяло его основные направления, формы и методы, обобщало накопленный опыт. В нашем обществе вся действительность, все более упрочивающийся казахстанский образ жизни создают благоприятную основу для формирования духовного облика казахстанцев как патриотов и гражданов. Закрепление этих морально-политических качеств и их воплощение в действиях являются вместе с тем результатом воспитательной работы нашего общества.

Утверждение в сознании населения, прежде всего молодежи, идей культуры межнационального согласия, гордости за страну, готовности встать на защиту завоеваний демократического общества и преодолеть кризисную ситуацию было и остается одной из важнейших задач государства. Вместе с тем, запрещаются государством разжигание социальной, расовой, национальной, религиозной, сословной и родовой розни[3].

Сегодня особо тревожит нас будущее молодежи, которая из-за продолжающегося ухудшения экономического положения чрезмерно увлеклась «теневым» бизнесом, преследуя единственную цель - любым путем делать деньги. Многие из них потеряли веру во власть, видя, как в нее проникают коррупция, трайбализм и т.д. Даже если мы и выйдем из кризисной ситуации, то, возможно, потеряем душу молодого человека. Выход видится в том, чтобы вернуть всю молодежь обществу, к сложившимся ранее высоконравственным обычаям, традициям, в том числе и к культуре межнационального согласия.

Для того чтобы стать сознательными гражданами и патриотами, молодежи необходимо усвоить принципы научной национальной политики, понять главные тенденции в развитии национальных отношений при капитализме, социализме и цивилизованном обществе; уяснить сущность и основные принципы межнационального согласия, взаимосвязь культуры межнационального общения и патриотизма, национального и общенационального, космополитизма и манкуртизма; овладеть идейным наследием великих мыслителей; знать богатые общенациональные традиции казахстанского народа, всего человечества.

Необходимо научить молодежь с общенациональных, интернационалистических позиций оценивать развитие национальных взаимоотношений, видеть источники национальных конфликтов в тех противоречиях, которые возникают на почве колониальной политики, эксплуататорского строя. Многие миллионы людей в мире еще находятся под сильным влиянием националистической, шовинистической, расовой идеологии. Антинародная пропаганда способствует распространению космополитизма, манкуртизма, разжигает чувство национальной неприязни, раздувает национальную вражду, пытается натравливать народы друг на друга. Не все националистические предрассудки изжиты и в цивилизованных странах. Молодежь сможет противостоять и активно бороться с любыми проявлениями националистической идеологии, если дать ей конкретный материал, убедительно разоблачающий аргументы идейных противников, вооружить их знаниями, умениями и навыками борьбы.

Исходя из изложенного можно конкретно сформулировать следующие принципы, обеспечивающие эффективность воспитания межнационального согласия молодежи в системе образования.

Во-первых, оно должно опираться на те знания, которые молодые люди получили в школе, вузе, молодежных организациях, на их жизненный опыт. Например, преподаватели-политологи могут подробно не останавливаться на истории возникновения национального вопроса и идее культуры межнационального общения, о чем студенты узнают из курса истории Казахстана и других дисциплин. Казахский народ имеет огромный и многообразный опыт борьбы за подлинную дружбу народов, против национализма, шовинизма, против различных уклонов национальных вопросов.

Во-вторых, теоретические проблемы межнационального согласия нужно излагать в тесной связи с практикой революционного, национально-освободительного движения, обновления, реформирования общества, сопровождать примерами общенациональных, интернационалистических дел молодежи. Только таким путем межнациональное соглашение может утвердиться как повседневная норма их поведения.

В-третьих, воспитывая межнациональное согласие, следует иметь в виду, что культурамекнационального общения – это не только определенное мировоззрение, но и особая совокупность национальных и общенациональных настроений и чувств. Когда идеи межнационального согласия связаны с чувствами симпатии и дружбы к людям других национальностей и закреплены в поступках людей, мы вправе сказать, что они не только получили определенную сумму знаний, но и превратили их в свои убеждения. Поэтому необходимо исследовать социально-психологические особенности процесса воспитания межнационального согласия конкретных коллективов, социальных групп, так и отдельной личности, субъективные проявления межэтнических отношений.

В-четвертых, воспитание межнационального согласия не может вестись в отрыве от других сторон и составных частей идейно-политического воспитания и форм общественного сознания: патриотического, правового, нравственного и т.д. Вместе с тем оно обладает спецификой, решает свои особые задачи. Учитывать эти обстоятельства необходимо для того, чтобы распределить учебный материал, не упустить ни одной важнейшей воспитательной задачи. Разумеется, многообразные задачи воспитательной работы в учебном заведении нельзя сводить только к воспитанию межнационального согласия. Необходимо освещать другие политические и этические проблемы, воспитывать молодежь на прогрессивных традициях и

т.п. Но эффективность воспитания межнационального согласия зависит от того, насколько плодотворно мы соединим его с другими формами политического воспитания, основными проблемами данной науки.

В-пятых, формы, способы и конкретное содержание воспитания межнационального согласия различных этапах исторического развития не могут быть одинаковыми по своему значению и роли. Их действенность определяется, в частности, тем, насколько они соответствуют стремлениям и особенностям новых поколений молодежи, общественному и личному опыту молодых людей - учащихся, работников, граждан и членов коллективов и т.д. Современная молодежь не имеет того опыта политической борьбы, борьбы за обновление, реформирование общества и дружбу народов, какой накоплен старшими поколениями. Но она, в свою очередь, располагает таким опытом, которого нет даже у их отцов. Молодость закаляется и мужает в период, когда реформируется государство, побеждает демократия, создается материально-техническая база цивилизованного общества, укрепляется международный авторитет Республики Казахстан, растет влияние ее внешней политики на укрепление международных отношений, когда осознается, что ядерное оружие несет в себе угрозу исчезновения человечества. К тому же высок образовательный уровень молодежи и велики ее возможности освоения научно-технической революции. Ускорились физическое созревание молодежи, но в то же время несколько затянулась пора юношества: для многих юношей и девушек самостоятельная жизнь начинается лишь с того момента, когда они заканчивают высшие учебные заведения и приступают к работе по специальности. Наука все органичнее входит в нашу жизнь. Более совершенными и массовыми стали средства передвижения, информации и политической работы. Непрерывно возрастает роль государственных органов и общественных организаций в воспитании межнационального согласия.

В-шестых, в практике воспитания межнационального согласия молодежи необходимо учитывать также национальные, религиозные, образовательные особенности народов, своеобразие их культуры, быта, национальный состав коллектива, района, области, страны. В Казахстане, например, кроме казахов, русских, украинцев, татар, узбеков, живут и работают также представители более 100 с лишним национальностей. Естественно, что и высшие учебные заведения Казахстана являются многонациональными, в них учится более 100 тыс. представителей национальных меньшинств.

В-седьмых, необходима подготовка высококвалифицированных специалистов, знающих законы общественного, национального развития, разбирающихся во внутренней и внешней политике правительства и государства, обладающих широким кругозором. Для этого необходимо не только давать молодежи знания, но и воспитывать у нее прежде всего высокую культуру межнационального согласия. Обучение и воспитание молодежи, в том числе и в духе гармонизации межнационального общения, - двуединая задача высшей школы. Решающее значение имеют не объем информации, который студент усваивает за годы учебы, а научный уровень и воспитательный потенциал преподавания.

В-восьмых, преподавателям необходимо не только познавать общественные настроения студентов, но и работать среди них, быть активными проводниками в жизнь научной национальной политики и высокой культуры межнационального общения. Более того, они должны активно разоблачать лживость и теоретическую несостоятельность антиказахстанской пропаганды, решительно выступать против национализма, шовинизма и расизма, против европоцентризма и манкуртизма и догматизма, отстаивая гуманизм и чистоту национальных и общенациональных принципов[4].

В заключении следует сказать, что принципы и задачи воспитания межнационального согласия молодежи очень сложное дело, требующее комплексного подхода. Как известно, студенческая аудитория имеет большие особенности по сравнению с другими категориями людей, социальными группами. Студенческой молодежи присущи определенный максимализм, категоричность в оценках и суждениях, эмоциональность. Молодые люди смело ставят острые и дискуссионные вопросы, они нетерпимы к схоластике, начетничеству и т.д. Поэтому для воспитания межнационального согласия молодежи необходимо использовать все формы воспитательного процесса и различные средства, учитывать их специфику и постоянно совершенствовать методику этой работы. При воспитании межнационального согласия молодежи следует использовать, прежде всего, материал общественной науки, раскрывать ту или иную задачу, грань межнационального согласия, обогащая и развивая те знания, которые молодежь уже получила и освоила.

1 Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан // Казахстанская правда.-1999, 28 октября.

2 Sozialphilosophische, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans.-Berlin: Verlag Dr. Köster, 2012.-S.102-110.

3 Конституция Республики Казахстан.-Астана: Елорда, 2008.-С.6.

4 Эбсаттаров Р.Б. Саясаттану негіздері. 2-том.-Алматы: Қарасай, 2011.-21-27 бб.

Түйін

Мақалада Қазақстан материалдары негізінде саяси ғылымда әлі де жете зерттелмеген тұрғындарды ұлттаралық келісімге тәрбиелеудің негізгі міндеттері мен қағидалары мәселелері қарастырылады. Сонымен қатар, пікірталас тудыратын сұрақтарға да көңіл бөлінген.

Тірек сөздер: саясат, ұлттаралық келісім, тәрбие, адам, тұрғындар, жастар, білім беру, міндеттер, қағида, сана, форма, әдіс, реформа, ақпарат

Summary

In article questions of the main objectives and principles of education of international consent of the population which are still insufficiently studied in political science are considered on materials of Kazakhstan. At the same time, in article the attention and to debatable questions is paid.

Keywords: policy, mezhnatsionalny consent, education, person, population, youth, education, tasks, principle, consciousness, form, method, reform, information

УДК 366.636:172.15 (574)

БҰҚАРАЛЫҚ АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫНДАҒЫ ТІЛ МӘСЕЛЕСІНЕ ТИЯНАҚТЫЛЫҚ КЕРЕК: САЯСИ ТАЛДАУ

Ж.Кенжалин – «Қазақ газеттері» ЖШС-нің Бас директоры –
Редакторлар кеңесінің төрағасы, саяси ғылымдар кандидаты, профессор

Мақалада еліміздің бұқаралық ақпарат құралдарындағы тіл қолданыстары туралы мәселе қарастырылады. Әсіресе, бұл мәселе «Қазақ газеттері» ЖШС-не қарасты республикалық «Ана тілі» газетінің беттерінде жарияланған материалдар мысалынан қарастырылған. Орын алған кемшіліктерді болдырмау үшін қандай мәселелерге назар аудару керектігі талданған. Тілдік нормаларды қатаң сақтау – ол келешек ұрпақтың сауатты да, салықалы болып өсуінің бір кепілі болмақ. Тіл қатынас құралы ғана емес, ол ұлт өркендеуінің оның өркениетпен үндесуінің қасиетті, қастерлі артықшылығы.

Түйін сөздер: бұқаралық ақпарат құралдары, тіл нормалары, баспасөз тілі, әлеуметтік желілер, мемлекеттік тіл

Бұқаралық ақпарат құралдарындағы тіл мәселесі мемлекет және қоғам дамуының қай кезеңінде де өзекті болып келген. Бұған ел зиялыларынан бастап, тілші-ғалымдар, баспасөзде қызмет істейтін журналистер қауымы, қарапайым оқырмандар да жіті назар аударып, өз ой жосықтарын алқалы жиындарда, газет-журнал беттерінде айтып та жазып та жүр. Олай болуы заңды да. Өйткені тіл – халық қазынасы. Оның табиғи қалпын бұзып, сөз құнарының, тіл мәдениетінің тазалығына айтарлықтай нұқсан келтіру – үлкен күнә, кешірілмес қателік.

Ақпараттық-технологиялық ғасырда өмір сүріп отырғандықтан, бүгінде БАҚ саласы ерекше қарқынмен дамып отыр. Ақпарат алмасу үдерістері жиілеп, «айшылық алыс жерлерден жылдап хабар алғызатындай» кеңістік қалыптасып орнады. Ғаламтор жүйесінің кең қанат жаюымен бұл үдерістер тіпті көз ілестірмес жылдамдықпен жүзеге асырылуда. Ал ақпарат алмасудың, БАҚ саласында ресурстық өнімдердің басты негізі тілмен байланысты болғандықтан, оның қолданыс мәдениеті, сондай-ақ тіл заңдылығының сақталуы да едәуір өзгерістерді басынан кешіріп жатқаны кім-кімге да аян.

Иә, бұқаралық ақпарат құралдары әрдайым халықтың, елдің назарында. Демек, ондағы тілдік нормалар, сөз қолданыстары ол ақпараттарды тұтынатын көрермен мен оқырманға да өз әсерін тигізіп, тілдің әрі қарай дамуына айтарлықтай себепші болатыны айтпаса да түсінікті. Ал бұдан шығатын қорытынды – БАҚ саласындағы тіл нормаларына жауаптылықпен қарап, оның айналысындағы мәселелерді қоғам болып, ел болып талқылап отыру – мемлекеттік тілдің келешегі үшін қажет мәселе деп білеміз. Сондықтан да кез-келген алқалы жиынның осы үдеден шығып, БАҚ саласындағы тілдің толғаулы мәселелерін қарастырып, белгілі бір деңгейде туындап отырған сауалдарға ортақ жауап табуға деген ұмыттысты қуана құптауымыз керек.

Елімізде тіл саясатындағы негізгі басылым – «Ана тілі» республикалық газетінің назарынан БАҚ саласындағы тіл мәселесі түсіп көрген емес. Заман алға озып, уақыт өз арнасымен жылжыған сайын айтар мәселе де журналистер, қаламгерлер, авторлар қауымы тарапынан қоғам талқысына түсіп отырады. Әрине, жазылып жатқан мақалалардың дені – қазақ тілінің табиғи қалпын сақтап қалуға деген шынайы жанашырлықтан туындайды. Кейбір телеарналардағы, газет-журнал беттеріндегі сөз қолданысы мен тіл мәдениетінің сақталуы көзі ашық, көкірегі ояузаматтарды, ел зиялыларын ойландырмай қоймайды. Бұл орайда тілші-ғалымдардың, білікті журналистердің, жазушылар мен қаламгерлердің, тіл жанашырларының көтеріп келе жатқан мәселелеріне, айтып отырған уәждеріне құлақ түріп, көңіл қоятын

болсақ, иә, тіл тазалығының ертеңгі тағдырына алаңдаушылық білдіруімізге тура келеді. Мұның бірден-бір себебі ғасырлардан жалғасып келе жатқан тілге байланысты дәстүрлер, оның ішінде тұрақты сөз тіркестері, тілдің стилистикалық мазмұны мен бағдары, шетел тілдерінің ықпал мен әсері, бәрі де бай тіліміздің ажарына айтарлықтай нұқсан келтіріп отырғаны жасырын емес.

«Қайран қазақ сөйлеп тұрғанда әр сөздің өз орнымен айтылып, өзіне тиісті қызметін ғана атқарып тұруына, оның көрікті, ажарлы айтылуына қатты мән берген. О заманда бұ заман қазақ «жаңалық орын алды» дегенін кім естіген? Кейбір телеарна жүргізушілерінің «Осы аптада орын алған жаңалықтар легі (?)» дегені тілімізді некесіз туған баладай ету емес пе? Біз телеарналардың бас-аяғы 5-10 минутта осындай «орын алған жаңалықтарының» мынадай «лектеріне» қарық болдық. «Қай ата-ана болмасын баласынан аянып қалмасы анық». Атам қазақ «болмасын» деген оңбасын дейтін еді» деп қынжылады «Ана тілі» газетіне жазған мақаласында белгілі журналист Мырзан Кенжебай [1].

Автор күнделікті жүріп жатқан телебағдарламалар мен жаңалықтардан нақты мысалдарды келтіре отырып, жазады. Сонымен қатар мұндай сөз қолданыстарының телеарналар арқылы күнделікті өмірімізде көрініс тауып жатқанына: «Қазір көшедегі, мекемелердегі, айтулы-айтулы іс-шаралардағы сөйлеп тұрған қазақтардың сөзіне құлақ түрсеңіз, телеарналардағы әлгіндей сөз саптауды айнытпай қайталап сөйлеп тұрғанын анық аңғарасыз. Мысалы, «жанұя» деген сөз «отбасы», «үй-іші», «шанырақ», «шанырақ асты» деген қасиетке толы сөздердің орнын осы телеарналар арқылы басып алды. Ойланайық, ағайын!» деп қоғамға ой тастайды [2].

Ұлттық тіліміздің толғаулы да толғамды мәселелерін халықтың назарына ұсынып келе жатқан «Ана тілі» газетінің беттерінде «Тіл бұзарға – тосқауыл», «Ашиды жаның...», «Ашық айту – ардың ісі» және т.б. тұрақты айдарларбойынша баспасөздегі тіл мәдениеті, сөз қолданысы мен тіл нормалары кеңінен сөз болып келеді. Демек, бұл мәселе өзінің шегіне жетіп те қалғандай. Енді оны мемлекеттік түрде реттеп, қалпына келтірудің жолдарын іздестіруіміз қажет болып отырғаны сөзсіз.

Елбасының «Бұқаралық ақпарат құралдарының кемінде 50 пайызы қазақ тілінде болуы тиіс» деуінің ар жағында мемлекеттік тіл тағдыры туралы үлкен ой жатқан еді. Президент одан кейін де ешбір тәуелсіз мемлекет өзінің эфирлік кеңістігін өзге елге беріп қоймауы керектігін де айтқан болатын. Оның бер жағында телерадио хабарларын тарату туралы заңның орындалмай отырғаны туралы БАҚ беттерінде жазылып-ақ жүр. Бірақ соның бәрі, ең аяғы заң талаптарына шейін ескерусіз, елеусіз қалып келе жатқаны қынжылтады.

Қазір қазақ сөз саптауын телеарналарда өте жиі қолданылатын «құрайды», «құрауда», «құрап отыр» деген сөз қолданысы да тілдің табиғатынан жан-жақты хабары мол журналистердің тарапынан айтыла-айтыла жауыр болса да, мәселе әлі де сол күйінде қалып келе жатқанын құлақ естіп, көз көріп отыр. БАҚ саласындағы тіл мәселесі дегенде терминдер жайына тоқталмай ете алмаймыз. Бұл да баспасөз саласында айтар сөзі бар азаматтарды толғандырып келе жатқан мәселе. Осы орайда Алаш арысы Халел Досмұхамедұлының «Жат сөздерді қолданғанда оларды тіліміздің өз заңымен өзгертіп, тілімізге ыңғайлап алу керек. Жат сөздерді бұлжытпай со күйінде алатын тіл жердүнияда жоқ. Жат сөздерді өзгертпестен алып, бастапқы жат қалпымен тілге сіңіреміз дегендік – шатасқандық» дегені сөзі ойға оралады [3].

Газет-журналдар арқылы ой қозғаған журналистер қауымы мен тілші-ғалымдар бүгінде тіліміздің табиғатына үйлеспейтін кірме сөздер көбейіп отырғанына өз алаңдаушылықтарын білдіруде. Бұл орынды да. Себебі кірме сөздер тілдің табиғатын бұзуға емес, тілді байытуға, көркемдік дәрежесін арттыруға үлес қосса, құба-құп. Олай болмаған жағдайда, кірме сөздерді қатаң сүзгіден өткізіп, сұрыптап отыру қажет.

Тіл кешенді мәселе болғанымен, мұндағы бір ғана «н» әрпінің тағдыры да қазір бізді ойландырмай қоймайды. Кейбір тележурналистер мен дикторлар «н»-ды айтпай, оның бәрін «н» қып өзгертіп, «жанағы», «жана жыл», «өлен айтындар», «мын тенге» деп жүргені естіріп құлаққа ұят болып отыр. Айтпағымыз, соңғы жылдары ананы да, мынаны да термин деп өзіміздің тілдік қорымызда бар сөздерімізді ұрпақ жадынан ұмыттырып, тілімізді кедейлендіріп бара жатқан жоқпыз да деген үлкен сауал күн тәртібіне шығып отыр?!

Белгілі тіл жанашыры, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, Қазақстанның Құрметті журналисі Бекболат Әдетов «Жетім сөз, жүйесіз тіркес» атты мақаласында: «Жасырып қайтеміз: қазір қазақ тілі ауыр халде, тіпті адам аярылық жағдайда десе де болатындай. Бір кезде келген, кеткен жиһанкездердің әмбесін таңдандырып, тамсандырған тіліміз шалқар байлығынан, кестелі келісімінен айрылып, қасаң қатынас тіліне, күнделікті отбасы, ошақ қасы құралына айналып барады деп қан жылаймыз ғой. Десек – дегендей» деп ой толғай келе ғасырлар бойы табиғи қалпы сақталып келген сөз нұсқаларының бүгінгі күнде өзгеріске түсіп, басқаша мағынада қолданыла бастағанына өз қынжылысын білдіреді [4].

Филология ғылымының докторлары, профессорлар Сейдін Бизақовтың, Уәлиев Нұргелдінің көтерген

мәселелері оқырман қауымға терең ой салғаны сөзсіз. Ал тілші-ғалым Шерубай Құрманбайұлының «БАҚ және тіл мәдениеті» атты мақаласында БАҚ саласындағы сөз қолданысының толғаулы мәселелеріне арналған.

Ш. Құрманбайұлы өз мақаласының түйін сөзін «Баспасөз – қалың көпшіліктің тіл мәдениетін көтеруге тікелей ықпал ететін айрықша қуатты құрал. Сол себепті баспасөз тілінің даму үдерісін үнемі қадағалап, кемшіліктерді түзетіп, жазу мәдениетімізді жетілдіріп отыру маңызды міндет» деп қорытқаны бекер емес [5].

Баспасөздің – тіл мәдениетіне тигізер әсері өте күшті екені белгілі. Баспасөз құралдарындағы тіл мәселесін шешпей, қоғамдағы, көрермендер мен оқырмандар арасындағы тіл тазалығын ойдағыдай дамыту қиынға соғатыны түсінікті. Бүгінгі таңда жазылу нұсқаларының сөйлеу нұсқаларына көшіп жатқаны алаңдатарлық. Сөйтіп, қазақ тілінің сингармонизм заңы бұзылуда.

Тіліміздің тұнығын бұзбай, келер ұрпаққа жеткіземіз десек, сөздің тұлғалық тартымдылығын сақтап, құрылым-құрылысын жақсартамыз, әдеби тіл нормасын күшейтіп, жетілдіреміз десек, оның болашағына мән беріп, келте ойлаудан шыққан ұшқарылықтан сақтануымыз керек. Тілдің дамуы өмір талабынан кейін қалмауы керек» деп орфографиялық сөздіктері тұрақтандыру мәселесіне едәуір көңіл бөледі.

Бүгінде тіл саясатының бірден-бір қозғаушы күші – көрнекі ақпараттар мен жарнамалар, тауар түрлеріндегі қазақша жазулар болып екені белгілі. Бұл мәселеге де «Ана тілі» газетінде ерекше көңіл аударылып отыр.

Мәселен, «Кефир бар, айран қайда?», «Шетел сөзі қазақшаны шеттетіп тұр», «Шетел сөзі қаптап кетті», «Полтавский», «Киевский», «Батончики»...! осындай атаулардан көз сүрінеді» атты газет тілшілері Дәуіржан Төлебаев, Ақбота Исләмбектің қаламына арқау болған тұшымды мақалалар соның бір дәлелі.

Мәселен, журналист Д.Төлебаев: «Ғасырлар бойы таза сақталып келген асыл да бай тіліміз ХХІ ғасыр табалдырығын аттаған кезінде мұншалықты қорлықты көреді деп кім ойлаған? Жарнама дейтін дүние қадірін бір кетірсе, сол жарнамаларда насихатталып жатқан тауарлардағы мәтіндер де тіліміздің көркемдік дәрежесін аяқ асты етіп жататынына қынжылғаннан басқа амалымыз жоқ. Қараймыз да, қапа боламыз» десе, [6] журналист Ақбота Исләмбек өз мақаласында: «Бородинский», «Московский», «Отрубной», «Кефир»... Осылай деп жалғасып кете баратын орыс тіліндегі азық-түлік атауларын дүкен сөрелерінен күнде көріп байқап жүрміз» деп ой толғайды [7].

«Ана тілі» газетінің қолға алған маңызды жобаларының бірі ретінде «Сөзтаным» арнаулы бетін ерекше айтар едік. «Сөзтаным» - қалың оқырман қауымға, жастар мен оқушыларға сөздің қадір-қасиетін сезіндіріп қана қоймай, қазақтың бай тілін, асыл сөздің ғажайып үлгілерін таныстырып, ұмытылып бара жатқан сөздерді де жадымызда жаңғыртуға бағытталған. Бұл орайда «Сөз мәйегі», «Сөз төркіні», «Сөз сыры» айдарларының да атқарар өзіндік рөлі бар.

Жастар шығармашылығына арналған «Жыл құсы» айдары – жастардың тырнақалды туындыларын жариялайды. Біз бұл арқылы жас қаламгерлердің сөз саптасын, тіл байлығын көре аламыз. Екіншіден, «Ана тілі» газетіне өз туындысын жолдаған әрбір жас қаламгер көркем дүниесінде қолданған әрбір сөзге жауапты қарауға тырысады. Бұл да газеттің тіл нормаларын қалыптастыруда атқарып келе жатқан үлкен жемісі. Сонымен бірге 2015 жылдың басынан бері «Қазақ тілін үйренеміз! Изучаем казахский язык!» деп аталатын жаңа айдар жүзеге асырыла бастады [8]. Бұл жобаның мақсаты қазақ тілін практикалық тұрғыда меңгергісі келетін аудиторияға арналған. Жобаның өз ерекшелігі бар. Онда теория берілмейді, адамның күнделікті сөйлеу тіліне қажетті материалдар ұсынылып отырады.

Басылым – ақын-жазушылардың прозалық және поэзиялық туындыларын әрдайым жариялап келеді. Мұндағы мақсат тілді әдеби-көркем дүниелер арқылы насихаттау, сөздің қадір-қасиетін арттыру. Қазақтың жер-су атауларына арналған «Ұлы дала атаулары», «Жеріңнің аты – бабаңның хаты» айдарлары ашылған. Бұл айдарлардың да негізгі мақсаты жер-су атауларының дұрыс жазылуынан, пайда болу тарихынан ақпараттандырып отырады.

Қазіргі таңда әлеуметтік желілерден байқап жүргеніміздей қазақтың ежелден бері келе жатқан мақал-мәтелдерін, тұрақты сөз тіркестерін, қалыптасқан сөз өрнектерін біле тұра бұзу әдеті пайда болды. Бұған жол беруімізге болмайды. Егер де бәрін өзгерте беретін болсақ, ұлттық ауыз әдебиетін біз келесі ұрпақтарға қалай аманаттап жеткізбекпіз? Бұл да ойланатын мәселе. «Ана тілі» газетінің негізгі бағыттарының бірі тілдің өз дәстүрлерін табиғатын бұзбастан сақтау.

Қазақ – табиғатынан шешен халық. Бірақ осы шешендік сөз бүгінде ұлттық санамыздан, болмысымыздан ажырап бара жатқандай сезіледі. Мәселен, ел алдында жүрген шенеуніктердің сөйлеген сөздеріне қарасақ, қазақтың бай тілімен сөйлей алмай, қиналып тұратынын көреміз. Бұл орайда Елбасының шешендігі, қиыннан қиыстырып сөз таба білуі – ол кісінің қазақтың тілін жетік білетіндігін көрсетеді. Демек, біздің шенеуніктер де шешендікке ден қоюы керек.

Білікті заңгерлер Салық Зимановтың, Сұлтан Сартаевтың сөз саптау, сөз сөйлеу мәнерлері көпке үлгі. Демек, қазақтың тіл байлығын дамытуға, сақтауға тек қана журналистер мен қаламгерлер арасында ғана емес, сонымен қатар заңгерлер мен дәрігерлер, инженерлер мен сәулетшілер, қысқаша айтқанда өзге де мамандық иелері мүдделі болуы керек. Болашақ журналистерге университет қабырғасында қазақ тілі мен әдебиеті, тарих пәндері кеңінен оқытылуы керек. Бұқаралық ақпарат құралдарының А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтымен, Тарих және этнология институтымен байланысын күшейткен жөн. Бұл бағытта нақты шаралар қабылдап, ана тіліміздің тазалығын өз дәрежесінде сақтап, мемлекеттік тілдің өсіп-өркендеуіне қажетті мәселелердің барлығын шешуді жедел түрде қолға алуымыз керек. Сонда ғана бүгінгі әңгімемізге арқау болып отырған түйткілдерге жол берілмейтін болады.

1 Біреуі жеңдім дейді, біреуі көндім дейді. «Ана тілі» газеті. 20-25 тамыз 2015 ж.

2 Біреуі жеңдім дейді, біреуі көндім дейді. «Ана тілі» газеті. 20-25 тамыз 2015 ж.

3 Досмұхамедұлы Х. Таңдамалы: «Ана тілі» баспасы. 1998, - 155 б.

4 Жетім сөз, жүйесіз тіркес «Ана тілі» газеті. 10-16 қыркүйек 2015 ж.

5 БАҚ және тіл мәдениеті. «Ана тілі» газеті. 5-11 қараша

6 Шетел сөзі қазақшаны шеттетіп тұр. «Ана тілі» газеті. 3-9 қыркүйек 2015 ж.

7 «Полтовский», «Киевский», «Батончики» ...осындай атаулардан көз сүрінеді. «Ана тілі» газеті. 15-21 қазан 2015 ж.

8 «Ана тілі» газеті. 6-7 қаңтар 2015 ж.

Резюме

В статье рассматривается проблема использования языка в средствах массовой информации страны. Исследование данной проблемы проведено на основе материалов опубликованных на страницах газеты «Ана тілі» относящийся к ТОО «Қазақ газеттері». Уделено внимание тем проблемам, которые очень значимы для предотвращения существующих недостатков. Строгое соблюдение норм языка является гарантией становления и развития грамотного и высокообразованного поколения. Язык не только средство общения, но и ценное, священное преимущество национального возрождения.

Ключевые слова: средства массовой информации, нормы языка, язык печати, социальные сети, государственный язык

Summary

In article the problem of use of language in mass media of the country is considered. Research of this problem is conducted on the basis of the materials published on pages of the «Ана тілі» newspaper belonging to «Қазақ газеттері» LLP. The attention to those to problems which are very significant for prevention of the existing shortcomings is paid. Strict observance of standards of language is a guarantee of formation and development of competent and highly educated generation. Language not only means of communication, but also valuable, sacred advantage of national revival.

Keywords: mass media, standards of language, press language, social networks, state language

УДК 321.1 (574)

КАЗАХСТАНСКИЙ НОУ-ХАУ:МЕЖЭТНИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

Н.Б.Сейсен – к.п.н. кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая

В данной статье осуществлен политологический анализ модели гармонизации межэтнических отношений в Казахстане. Разумеется, нельзя говорить о том, что все вопросы в сфере межэтнических отношении решены, что источники потенциальных конфликтов на межэтнической почве устранены.

Наш народ гордится тем, что на его территории проживает громадное количество этносов, ощущающих себя казахстанцами, имеющих Родину-Казахстан. Источник слабости в других государствах, в нашей стране стал цементирующим фактором его стабильности.

Ключевые слова: межэтническое и межконфессиональное отношения, многонациональное многоконфессиональное общество, религия, культура межэтнического и межконфессионального общения, конфессия, этнополитическая стабильность, гармонизация межэтнических отношении, этническая толерантность, национальные процессы

Модель независимого Казахстана гармонизации межэтнических отношении, толерантности и общественного согласия создавалась на исторически сложившейся основе, традициях и менталитете казахов как государство образующей нации, консолидирующей все казахстанские .

При изучении исторических корней гармонизации межэтнических отношении и толерантности казахского народа важно выделить следующие моменты. Во-первых, казахское традиционное, кочевое общество в силу специфики номадизма, жило общиной - социумом, которая выработала и хранила такие

черты казахского народа, как открытость, доверчивость, гостеприимство, сострадание, дружелюбие. Во-вторых, этнокультурная подвижность на Евразийском пространстве выработала у казахов терпимость сосуществования с другими ценностями и верованиями.

Казахская толерантность - это черта национального характера, элемент менталитета, выражающий терпимость к образу жизни других этносов, их поведению, традициям, обычаям, чувствам, мнениям, идеям, верованиям. Это понимание того, что в обществе имеется другое, отличное этническое начало и оно имеет право на уважение.

Поэтому казахская толерантность, ставшая в наше время чертой характера всех этносов, проживающих в Казахстане, это толерантность не просто мирного сосуществования, а уровня единства и согласия.

Бесценным достоянием Казахстана является не только межэтнические, но и межконфессиональное согласие. История человечества свидетельствует о том, что наиболее сложной сферой человеческих отношений являются межконфессиональные отношения, они наиболее трудно поддаются регулированию.

Казахская историческая, этническая толерантность отличается своей главной чертой - она открытая, гостеприимная, сближающая людей, понимающая их, а не закрытая, замкнутая, разъединяющая. Она показывает готовность к общению и взаимодействию. Отчетливо это видно на примере того, как казахи встретили депортированные народы, а ведь из 130 этносов, проживающих в Казахстане, более 60-ти были сюда депортированы. Депортация довольно широко применялась в истории человечества, и всегда депортированные в местах поселения местным населением воспринимались как чужеродный элемент. И только в Казахстане, в силу вышеописанной черты характера казахов, депортированные не были отторгнуты, а приняты в свою среду и обрели в Казахстане Родину.

Трансформация межэтнических отношений в Казахстане сегодня вступает в новую фазу. В новых для нас условиях в числе самых важных проблем выделяется задача теоретического осмысления межэтнических противоречий, стимулирующих центробежные тенденции. "Повышение национального самосознания индивида и, как следствие, изменение его личностных и жизненных притязаний, требований к окружающим его людям вступает в противоречие с внутренней неготовностью и неспособностью окружающих воспринять и реализовать эти притязания". [1] Поэтому, как нам представляется, противоречия в сфере межэтнических отношений следует разделить на две группы: объективные, которые стимулируют развитие наций и взаимоотношений между ними, и субъективные, вызванные неверным подходом к решению национальных проблем или деструктивными действиями.

Объективные противоречия могут обостряться в значительной степени под влиянием противоречий субъективных, то есть последние иногда развиваются в рамках объективных, достигая подчас негативного содержания и усложняя тем самым их разрешение. Поэтому особенно важен внимательный подход к предотвращению обострения противоречий на субъективной основе. Необходимо также помнить, что полиэтничный состав населения обуславливает поливариантный характер национальных духовных интересов, и потому нужен поиск объективных решений этих интересов.

Поэтому необходимо учитывать национальную самобытность трудовых традиций народов, национальных особенностей ориентации народа на наиболее содержательные формы культурного досуга, национальной специфики и экологических установок народа; этнической специфики демократических тенденций в различных этнических средах, особенностей выражения социально обусловленных настроений, патриотизма и этнопедагогических традиций и т.д. Учёт национальной специфики социальных процессов, очень тонкий, взвешенный, продуманный, сам по себе фактор гармонизации межэтнических отношений. Это один из путей выхода из той противоречивой ситуации, когда нарастает интенсивность межэтнических отношений, возрастает потребность в гармонизации межэтнических отношений.

Национальные процессы протекают в рамках каждой нации не в абстрактно одинаковой форме, а подвергаясь в каждой из них многообразным и своеобразным модификациям. Поэтому, говоря о гармонизации межэтнических отношений, нельзя не учитывать уровень национальной культуры тех общностей, которые входят в многонациональную социальную систему.

Культура национальных групп имеет свои исторические корни, использование прогрессивного наследия - источник творческой активности людей, поступательного развития культуры в целом. Как известно, человек, не знающий родной культуры, родного языка, чаще всего не испытывает уважения и интереса к культуре и языку других народов. С другой стороны, оторванность от родных корней вызывает подчас чувство национальной ущемлённости, неполноценности, что в некоторых случаях приводит к всевозможным негативным явлениям. Мы твёрдо убеждены в том, что даже самая малочисленная национальная группа должна иметь равные права и возможности наравне с другими нациями. Интересы национальных

меньшинств так же суверенны, как и интересы других национальностей нашей республики. Поэтому сегодня, в условиях трансформации общества, нельзя пренебречь теми принципами, с которыми мы относимся ко всему культурному достоянию, которое создавалось человечеством, ибо только в условиях взаимообогащения культур возникает нечто духовное и ценное.

Всякая национальная самобытность есть порождение уникальных материальных и духовных условий развития каждого народа, и не любой опыт одного из них может быть перенесён на другие. Однако общечеловеческое и национально-специфическое в каждой культуре есть не логические антитезы, а диалектические противоположности, и образуют живое противоречие, служащее делу развития всех национальных культур. Таким образом, рассматривать этнические межэтнические отношения с точки зрения современности, как мы считаем, это значит обращать внимание не только на сохранение, распространение ценностей национальной культуры, но и её развитие.

Каждая национальная культура обладает собственной, только ей присущей душой. История национальных культур связана с биографией национальностей. Каждая имеет своё неповторимое лицо, подобно тому, как лицо, жесты и мимика, мелодика речи, подобно этому все формы политической, хозяйственной, общественной, научной, религиозной и эстетической жизни являются символами индивидуальной души культуры, то есть национальной культуры. Читая языки символов и сравнивая их, можно постичь их внутренний смысл и содержание, описывая историю души культуры нации во всей её сложности и во всём её единстве.[2]

Как известно национальная политика КПСС была направлена на стимулирование культурной ассимиляции народов СССР. В СССР была популярна метатеория постепенного сближения, а в отдаленной перспективе и слияния этносов страны. Культурная ассимиляция народов СССР, в первую очередь, шла через стирание этнических особенностей потребления. Как известно стиль потребления может выступать в качестве символа, то есть сознательно конструируемого знака, позволяющего подчеркнуть свою этническую принадлежность, провести грань между «своими» и «чужими». В ходе индустриализации шло расширение массового производства однотипной продукции. Массовое производство стирало различия в формах потребления, сложившихся в разных этнических группах. Ему противостояло стремление к этнической дифференциации потребления, которое, в конце концов, привело к распаду СССР.

Насаждение ложных приоритетов трансформировало сознание нации. Свои, родные, традиционные ценности были поставлены на второе место. А ценности, привнесенные извне, заняли главенствующее положение в общественном сознании. Человек переставал быть гражданином своей земли, своего народа, он становился винтиком государственной системы, безмолвным исполнителем воли чиновников. Человек стал инертным, равнодушным к своей судьбе и к судьбе своего народа. И этот человек-винтик ступал не по дороге своего народа, он шел к ложной цели, указанной другими. Была забыта истина: человеком мировой культуры может стать только тот представитель нации, который признает свои духовные и культурные корни, любит свой народ, желает ему блага и трудится во имя этого блага.

Издержками советской культуры было разрушение общественно-исторических связей, сложившихся между народами Центральной Азии. Во времена Советского Союза возрождению утраченных национальных традиций не всегда уделялось достаточного внимания. Затем долгое время в стране доминировало принудительное единообразие общественной жизни в ее экономическом, социально-структурном и культурно-идеологическом выражении, и как следствие утрата нажитых веками связей народов региона, обрекла людей на поверхностное общение, маргинализм.

Когда нарушается сложившаяся дистанция в этнических контактах, дается неверная оценка ценностным предпочтениям этноса, тогда бессознательно или сознательно национальные чувства дают о себе знать. И это естественно, ибо этносы и их культуры выдержали испытание временем благодаря высокому смыслу и ценностям достойной человека жизни.

Русский народ больше придерживался ценностей старшего брата, что при соблюдении допустимых норм этнических контактов и целостности, приветствовалось.

Еще недавно советская идеология соединяла страну в единое целое, предлагала общие идентичности и маскировала цивилизационные различия народов. Сегодня казахская идентичность являет процесс перехода от советской наднациональной идентичности к собственно этнической, а затем трансформации в сторону новой надэтнической идентичности — к казахстанской. Этот достаточно сложный процесс формирования казахстанской идентичности сопряжен внешними и внутренними конфликтами, осмыслением тонкой грани между национализмом и подлинным патриотизмом.

Казахстан оказался в жестко спрессованном времени, когда одновременно приходится решать задачи и национального, и демократического строительства, что в европейских странах решалось пос-

ледовательно. В основу государственного культурного строительства Казахстана был положен принцип формирования культурной идентичности на базе гражданства, а не этничности. А это не исключает того, что существует реальная угроза потери культуры, а «без культуры можно быстро «раствориться без остатка» любой нации и любому государству»[3].

Понятие «культура общения народов» выражает новое политическое явление в нашей практике. Это не только тенденция идущего, но и то, что воплощается сегодня в жизнь Казахстана как новое казахстанское явление.

Культура общения народов необходима казахстанцу для познания, освоения, изменения и совершенствования межэтнических отношений и выступает эффективным средством и способом как национального, так и общенационального прогресса. В культуре межэтнического общения фокусируется отношение людей к представителям других национальностей. Не менее важно для нее и умение заключать, говоря словами французского просветителя Ж.-Ж. Руссо, «общественный договор»[4].

Культура общения народов Казахстана является культурой в сфере национальной политики. Это определенное системное качество, способ общественной жизнедеятельности народов, форма обеспечения развития и преемственности национальных и общенациональных идей, норм, убеждений и т.д. в их единстве и взаимосвязи. Понятие «культура общения народов» применимо к характеристике культурного уровня как социальных групп, слоев, классов, национальностей, так и отдельной личности в новом Казахстане.

Необходимость разработки своей собственной оригинальной модели гармонизации межэтнических отношений и предопределена данными особенностями.

Поэтому казахстанская модель межэтнических отношений должна была учитывать следующие особенности казахстанского общества:

- общество живёт и развивается на исконно казахской земле;
- государствообразующая нация, давшая название государству -казахи;
- государство унитарное, консолидирующая миссия казахов;
- государство полиэтничное, в нём проживает свыше 130 этносов;
- большинство этносов появилось в Казахстане в результате различных форм вынужденной, принудительной или силовой миграции, включая депортацию;
- большинство в обществе составляли два этноса - казахи и русские;
- государственный язык в республике - казахский;
- большинство населения говорило на русском языке, который на практике являлся языком межнационального общения;
- потребность в развитии языков этносов Казахстана;
- многоконфессиональность общества;
- в обществе глубоки традиции межэтнической, межконфессиональной толерантности. Они присущи, прежде всего, менталитету казахов;
- ключевые ценности общественного развития: гражданское общество, демократия, рыночные отношения, идеологический плюрализм;
- Казахстан - страна-миротворец, которая отказалась от ядерного оружия, предложила мировому сообществу создать ряд интеграционных образований (СВМДА, ЕврАзЭС, ОДКБ, ШОС).

Оригинальность и сложность казахстанской модели межэтнической толерантности и общественного согласия заключается в гармоничном сочетании и взаимодействии всех этих особенностей, которые только в целом, учитывая и дополняя друг друга, могут действовать эффективно.

Таким образом, за годы независимости в нашей стране была реализована собственная уникальная модель, обеспечивающая гармоничные межэтнические отношения в полиэтничном и поликонфессиональном обществе посредством сохранения самобытности народов и их единения.

1 Сужиков М.М., Сапаралиев Г.С. Совершенствование культуры межнациональных отношений. - Алма-ата: Наука, КазССР, 1989. - С.12.

2 Абсаттаров Р.Б. Национальные процессы: особенность и проблемы. – Алматы: Фильм, 1995. - С. 146.

3 Выступление Н.А. Назарбаева на VII сессии Ассамблеи народа Казахстана «Духовно-культурное развитие народа- основа укрепления государственной независимости Казахстана// Казахстанская правда, 16 декабря 2000г.

4 Малинин Г.В. Межнациональное согласие в Казахстане: проблемы, противоречия, перспективы. - Алматы: МН-АН РК Институт философии, 1997. - С.91.

Түйін

Бұл мақалада Қазақстандағы ұлтаралық қатыстарды үйлестіру үлгісін саясаттанулық талдау жүзеге асырылған. Әрине этникааралық қатынастар саласында барлық мәселелер шешілген, этникааралық негіздегі қақтығыстардың

болуы мүмкіндігі жойылған деп айтуға болмайды.

Біздің халқымыз өздерін Қазақстандық деп сезінетін, Отаны-Қазақстан болып табылатын көптеген этностардың осы жерінде өмір сүретінін мақтан етеді. Басқа мемлекеттердің әлсіздігінің негізі біздің елімізде оның тұрақтылығын нығайтушы фактор болып табылады.

Тірек сөздер: этникааралық және конфессияаралық қатынастар, көпұлтты және көпконфессиялы қоғам, дін, этникааралық және конфессияаралық қарым-қатынас мәдениеті, конфессия, этносаяси тұрақтылық, этникааралық қатынастарды үйлестіру, этникалық толеранттылық, ұлттық үдерістер

Summary

In this article the political analysis of model of harmonization of the interethnic relations in Kazakhstan is carried out. Certainly, it is impossible to say that all issues in the sphere interethnic the relation are resolved that sources of the potential conflicts on the interethnic soil are eliminated.

Our people to be proud of that in its territory the enormous quantity of the ethnoses, the oshchushchakyushchikh of Kazakhstan citizens having the Homeland Kazakhstan lives. The weakness source in other states, in our country became the cementing factor of its stability.

Keywords: interethnic and interfaith relations, multinational and multi-religious societies, religion, culture of interethnic and interfaith communication, faith, ethno-political stability, harmonization interethnic relation, ethnic tolerance, national processes

УДК32.019.5:34

МОЛОДЕЖЬ В ПРАВОВОМ ПОЛЕ: ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Г.Р. Абсагтаров – *к.п.н., зам. директора института полиязычного образования КазНПУ имени Абая*

В статье на материалах Казахстана рассматриваются вопросы молодежи в правовом поле, которые еще не изучены в политической науке. Казахское право на подлинно научной основе отражает интересы молодежи как общественной группы в целом, так и каждого отдельного молодого человека. Вместе с тем уделено внимание и дискуссионным вопросам.

Ключевые слова: право, закон, культура, воспитание, молодежь, государство, общественные организации, правовые нормы, поступки

Овладение научным мировоззрением, социально-политическими идеями и убежденностью, верность общечеловеческим и патристическим традициям, широта кругозора, высокая интеллектуальность и гуманизм, творческая смелость, честность и доброта, богатство чувств и переживаний, гармоническое единство внутренней и внешней, политической и правовой культуры – таковы наиболее характерные черты, присущие большинству юношей и девушек демократического, казахского общества.

Тем не менее при всех успехах в воспитании масс молодежи несомненным также является и тот факт, что высокие нравственно-политические качества и правовая культура не являются присущими всем юношам и девушкам Казахстана. Среди них еще встречаются те, кто заражен потребительской психологией, проявляет недисциплинированность, нигилизм, аполитичность, преклонение перед ложными «ценностями» образа жизни, совершает порой аморальные поступки, правонарушения и преступления.

Все это не что иное, как проявление остатков прошлого сознания, чуждого передовой правовой и политической идеологии. К сожалению, эти остатки прошлого не сходят со сцены вместе с физическим уходом из жизни их носителей. В силу закономерностей отставания общественного сознания от развития общественного бытия, сложных форм преемственности духовного, социально-политического наследия поколений такие остатки прошлого сознания воспринимаются и сохраняются отдельными представителями нового поколения.

Следует сказать, что воспитание правовой культуры казахской молодежи направлено на формирование правосознания молодого человека. Являясь индивидуальным правосознанием конкретной личности, правовое сознание молодого человека формируется в чрезвычайно сложной, целостной системе взаимодействия внешних и внутренних факторов, включающих как объективные условия жизни казахского общества, всей общественно-политической практики, так и внутренний мир казахстанца, его психофизиологические особенности.

Развитие и воспитание правовой культуры молодежи не охватывает всего процесса формирования индивидуального правосознания личности казахстанца, но оно является решающим, определяющим фактором в этом процессе. Следует также подчеркнуть, что формирование правосознания – это не единственная цель воспитания, развития правовой культуры, ибо его важной задачей является также и повы-

шение правовой культуры, правовой, общественно-политической активности казахстанской молодежи.

Проблеме развития и воспитания правовой культуры казахстанской молодежи в общетеоретических, политологических работах не всегда уделялось необходимое внимание, а между тем проблема эта чрезвычайно важная, актуальная.

Как известно, важной составной частью работы по формированию научного мировоззрения юношей и девушек Казахстана, их высоких моральных, политических качеств является воспитание правовой и политической культуры. Отмечая специфику методов воспитания правовой и политической культуры казахстанской молодежи, вместе с тем надо сказать, что это вовсе не означает выведения его за пределы целостной системы комплексного воспитания. Необходимо указать на тесное взаимодействие и связь воспитания правовой культуры с нравственным, трудовым, политическим воспитанием и т.д.

В нашей научной литературе справедливо отмечается, что в генезисе социально отклоняющегося, в том числе преступного, поведения наиболее значимы не пробелы в объеме правовой информации, а искажение нравственно-политической позиции в сфере оценки правовых факторов. Нравственно-политическая позиция молодого казахстанца формируется в итоге систематического влияния на его сознание норм прогрессивной морали, научной политики и правовой культуры при взаимодействии всех направлений комплексного воспитания. Следует также учитывать, что потребность и привычка соблюдать закон будут тем успешнее закрепляться в сознании каждого молодого казахстанца, чем глубже и нагляднее будет выделяться правовой аспект в других формах воспитания. Таким образом, политологическая проблема воспитания правовой культуры казахстанской молодежи является многоаспектной и комплексной. Для её разрешения требуется философское, юридическое, социологическое, социально-психологическое, педагогическое рассмотрение большого числа факторов и зависимостей.

Наиболее важными составными частями воспитания правовой культуры молодежи Казахстана, на наш взгляд, являются его теоретические, организационные основы, социально-психологические, политические особенности формирования правосознания.

Воздействие всех этих факторов, на наш взгляд, должно быть согласованным и скоординированным. Представляется возможным следующим образом обобщенно выразить направленность такого воздействия: дать правовые, политические знания, воспитать убеждения, побудить к правомерным поступкам, поднять нравственную, политическую и правовую культуру.

Следует сказать, что социально-политическое учение рассматривает поведение человека как сознательную деятельность, как внешний акт целенаправленной активности сознания [1]. Поэтому для выяснения причин и мотивов, побуждающих казахстанца действовать, необходимо выявить внутренние источники активности самого сознания. К таким источникам обычно относят потребности, интересы и убеждения. Опираясь на эту трактовку, при политологическом исследовании правомерного поведения целесообразно выделять два основных аспекта: во-первых, саморегулирование, формирование под влиянием условий общественного бытия внутренней потребности юношей и девушек поступать в соответствии с требованиями норм права и, во-вторых, подчинение их поведения воздействию на сознание внешним правовым, политическим и моральным факторам.

Среди казахстанских исследователей нет единого мнения по поводу роли потребностей в поведении казахстанца. Одни по существу приравнивают потребности к таким факторам поведения казахстанца, как интересы, желания, стремления, цели. Другие считают потребности главным фактором лишь импульсивного поведения казахстанца, отрицают или умаляют их роль. Третьи объявляют потребности основным фактором (или основой факторов) человеческих дел и поступков.

В казахстанском обществе право выражает общие интересы в их единстве, сочетании с интересами личности казахстанца. Правовой регламентации при этом подвергаются не все интересы личности казахстанца, а только те, которые являются жизненно важными для всех членов общества (или части), типическими, т.е. такими, которые наиболее ярко выражают сущность прогрессивных общественно-политических отношений (характерных для них), имеют известное социальное, политическое значение. Показательно то, что общий, типический интерес, выраженный в нормативных актах и лежащий на основе субъективного права Казахстана, становится самостоятельным явлением по отношению к конкретным интересам гражданина.

Процесс осознания и оценки личностью казахстанца своих и общественных интересов, выраженных в праве, политике, может быть весьма длителен по времени. Более того, интересы могут быть осознаны неточно, неполно, на разных уровнях. До конца не осознанный интерес может привести к ложной постановке цели, порочным методам её достижения и даже к правонарушениям и преступлениям. Поэтому важнейшим идеологическим фактором формирования и воспитания правовой культуры

казахстанской молодежи является разъяснение юношам и девушкам на конкретном материале идеи сочетания в казахстанском праве, политике общественных и личных интересов.

Совершенствование законодательства о молодежи и корректировка практики его применения производится в Республике Казахстан по научно обоснованным предложениям, в разработке которых участвуют государственные органы и общественные организации, социологи, юристы, психологи, политологи, педагоги.

Твердый правовой режим и устойчивость правопорядка в казахстанском обществе создают атмосферу уверенности каждого молодого человека в своих правах и обязанностях, обеспечивают индивиду условия для свободного выбора способа реализации его конкретного интереса в пределах своего субъективного права.

В связи с этим необходимо особо подчеркнуть, что казахстанское право наиболее оптимально решает проблему «баланса» прав и обязанностей молодых людей как субъектов права и политики. Интересно в этом отношении проведенное ЮНЕСКО в сотрудничестве со Всемирной ассамблеей молодежи и Всемирной федерацией демократической молодежи исследование законодательства 45 стран по проблеме «Права и обязанности молодежи». Исследование показало, что даже в развитых странах законодательство возлагает на молодого человека обязанности значительно раньше, чем у него возникают дееспособность и политическое совершеннолетие.

Казахстанское трудовое право выделяет молодых рабочих и служащих в качестве особых субъектов права, устанавливает для них наряду с общими специальными гарантии, обусловленные особенностями возраста и начала трудовой деятельности. Понятием «молодежь» в казахстанском трудовом праве охватываются рабочие, специалисты и служащие в возрасте от 15-16 до 27-30 лет. По отношению к ним действующее трудовое законодательство содержит нормы, обеспечивающие повышенную охрану здоровья в процессе непосредственной трудовой деятельности, а также нормы, содействующие приобщению молодого работника к трудовому коллективу, устанавливающие дополнительные юридические, политические гарантии, связанные с началом самостоятельной трудовой деятельности.

Вот почему важнейшей задачей воспитания правовой культуры казахстанской молодежи является достижение такого результата, когда основными стимулами поведения молодого человека становятся осознанный гражданский, нравственный долг и убежденность в социальной, политической ценности казахстанского права.

Общеизвестно, что идейные убеждения – это глубокие, прочные знания, опосредствованные жизненным опытом, высокими социальными, политическими чувствами и ставшие основой, стимулом целенаправленной практической деятельности. В правовой сфере их содержательную сущность составляет уверенность личности казахстанца в необходимости, обоснованности и справедливости требований и предписаний норм права. В нашей научной литературе в этом отношении вполне справедливо подчеркивается регулирующая сила правовых убеждений. Последние прямо и положительно влияют на волевую деятельность казахстанских людей, удерживая их от совершения недозволенного и поощряя предписываемое» [2].

Большая роль и значение убеждений для правомерного поведения казахстанской молодежи требуют ясного и четкого понимания методов их формирования. Совершенно очевидно, что для того, чтобы каждый молодой человек Казахстана обладал правовыми убеждениями, недостаточно только одного воздействия извне. Необходимо стимулирование его собственной активности и творческих усилий. Социально-психологической наукой установлено, что успешность внешнего воздействия зависит не только от отношения человека к этому воздействию, но и от отношения к самому себе, к своей собственной деятельности.

Поэтому важнейшим условием для образования правовых убеждений является создание юношам и девушкам Казахстана возможности при помощи общественных организаций, семьи, школы, производственных коллективов посылить и сознательно участвовать в практической деятельности. Разносторонняя общественно-политическая деятельность наилучшим образом способствует воспитанию у молодежи Казахстана чувства ответственности и гражданского долга, сознательного отношения к своим обязанностям, нетерпимости к правонарушениям, к различным антиобщественным явлениям.

Участие молодого поколения Казахстана в экономической, политической и культурной жизни страны, в отправлении правосудия, в охране общественного порядка, в управлении делами общества и государства постоянно поддерживается и развивается государством [3]. Реальным подтверждением такой политики является непрерывный рост числа молодых активистов в стране.

В целом вся общественно-политическая жизнь Казахстана способствует тому, чтобы выраженные в

праве индивидуальные и общественные интересы преобразовывались в сознании каждого юноши и девушки в устойчивую идейно-правовую убежденность. Но такая убежденность молодых казахстанцев, может появиться не на основе безотчетной веры и слепой преданности не на основе обыденного сознания, а на основе научных знаний, на базе научного мировоззрения.

Следовательно, речь должна идти прежде всего о том, чтобы наиболее эффективным образом обеспечить у различных категорий молодежи Казахстана необходимый уровень знания права и политики. При этом важна и деятельность государственной системы обучения и воспитания (школа, профессионально-техническое обучение, система высшего и среднего специального образования), и воспитательная деятельность профсоюзных, молодежных и других общественных организаций, административных органов, и пропагандистская работа средств массовой информации и т.д.

Общественные организации Казахстана значительно активизировали в последнее время пропаганду среди молодежи казахстанского законодательства, теоретических и практических вопросов государства и права. Однако задачи повышения эффективности проводимой работы, её результативности требуют создания научно обоснованной, четкой, последовательной системы правового обучения и просвещения казахстанской молодежи.

Важнейшим вопросом при создании такой системы является правильное определение содержания правовой информации для учащихся школ, колледжей, студентов вузов, работающей молодежи в промышленности, сельском хозяйстве, сфере торговли и бытового обслуживания и т.д.

Воспитываясь в обстановке обновления правосознания, очень часто не только для подростка, но и для юноши фраза: «Все так поступают» - не только оправдывает и обосновывает тот или иной поступок, но и превышает аргументы морального и даже правового порядка. В жизни мы нередко сталкиваемся с фактами так называемого ложного товарищества, когда основным, а то и единственным критерием оценки коллектива становится безоговорочная поддержка товарищей независимо отне правомерности их деятельности. Особенно характерно это для неформальных малых групп. Ложные принципы товарищества становятся в этом случае опасными, выливаясь в антиобщественную, антиправовую направленность. Тяга к «принципиальности» при отсутствии глубокого знания социально-политической деятельности и личного жизненного опыта оборачивается крайней нетерпимостью, упрямством, правонарушением, а стремление к «подвигу» вырождается в бессмысленное самолюбование и т.д.

В последнее время большинство молодежных организаций совместно с отделами юстиции, отделами образования, административными органами, органами печати, радио и телевидения наметили комплексные планы усиления правового воспитания юношей и девушек. Это комплексное планирование позволяет максимальным образом скоординировать деятельность всех субъектов системы воспитания правовой культуры казахстанской молодежи как политической проблемы.

В заключении, следует сказать, что правовая, политическая идеология наиболее эффективно овладевает молодежью, массами в процессе активной правовой, политической деятельности. Поэтому обобщающим, интегральным показателем результативности правовоспитательной работы среди казахстанской молодежи можно считать уровень ее общественной, политической, правовой активности. Этот «осязаемый» показатель правосознания и должен находиться в центре внимания при определении стратегии и тактики формирования и воспитания правовой культуры казахстанской молодежи, населения демократическом обществе.

1 Новейший социологический словарь.- Минск:Книжный дом, 2010.-С.735.

2 Рябко И.Ф. Основы правовой педагогики.- М., 2002.- С.132.

3 Абсаттаров Г.Р. Правовая культура: характеристикаи специфика (на примере современного Казахстана) // Вестник РУДН. Серия социология.-М., 2014, - №2.-С.181-188.

Түйін

Мақалада саяси ғылымда әлі зерттелмеген Қазақстандық материалдар негізінде құқық алаңындағы жастар мәселесі қарастырылады. Қазақстандық құқықта шынайы ғылыми негізде қоғамдық топ ретінде жалпы жастардың да, әрбір жеке жас адамның да мүдделері көрініс тапқан. Сонымен қатар, пікірталас тудыратын сұрақтарға да көңіл бөлінген.

Тірек сөздер: құқық, заң, мәдениет, тәрбие, жастар, мемлекет, қоғамдық ұйымдар, құқықтық нормалар, әрекеттер

Summary

In article on materials of Kazakhstan youth questions in a legal framework which aren't studied in political science yet are considered. The Kazakhstan right reflects interests of youth both public group in originally scientific basis in general, and each certain young man. At the same time the attention and to debatable questions is paid.

Keywords: right, law, culture, education, youth, state, public organizations, precepts of law, acts

ӘЛЕУМЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОЦИОЛОГИИ

УДК 303.425.4 (574)

ЕЩЕ РАЗ О ПОЛИГОНАХ КАЗАХСТАНА

М.Абишев – *д.с.н., профессор*

Суверенному Казахстану досталось поистине «богатое» наследие военной индустрии СССР в виде испытательных полигонов. Республика обладает самой большой численностью военных полигонов на душу населения.

Долгое время, история создания и деятельность Семипалатинского испытательного ядерного и других полигонов (СИЯП) на территории Казахстана оставалась неизвестной. Входящий в структуру военно-промышленного комплекса (ВПК) СССР этот объект был тщательно засекречен, и данные о нем не публиковались в открытой печати, за исключением редких официальных информационных сообщений после каждого ядерного испытания. В то время в СССР, в государстве с тоталитарной идеологией, в условиях государственной секретности вслух не говорилось о существовании полигонов и радиологической опасности.

Даже мнение таких выдающихся ученых, академиков А.Д. Сахарова и И.В. Курчатова, работавших над атомной программой, высказанные в самой лояльной форме, пресекались врезкой и грубой форме руководителями высоких государственных инстанций. В подтверждение можно привести рассказ Андрея Дмитриевича Сахарова из интервью 1990 года казахстанскому журналу «Арай». Когда в 1958 г. Н.С. Хрущев принял решение провести серию испытаний атомных бомб, Сахаров считал, что с этим согласиться нельзя, и упросил Курчатова поехать к Хрущеву и поговорить с ним, чтобы отменить свое решение. Хрущев не только не согласился, но, как говорит Сахаров, прогнал Курчатова. Сахаров далее рассказывает. Что он и раньше писал Хрущеву о вреде испытаний атомного оружия для людей и окружающей среды и рекомендовал приостановить дальнейшие испытания. На это Хрущев заметил в кругу своих помощников: «Самая верная политика – это политика с позиции силы».

Еще один пример в 1970 г., работая в Академии наук республики, молодой ученый Рысбек Ибраев разработал проект радиологических исследований в Казахстане. Проект был поддержан всеми академическими институтами Союза, имевшими отношение к радиологии и почвоведению. Идея была поддержана и Министерством обороны, заинтересованным в разработке мер по защите почвы и растений от радиационных поражений. В 1974 г. согласно проекту была организована специальная лаборатория меченых атомов. В Алма-Атинской области началось строительство опытно-экспериментального полигона, на котором предполагалось изучение способов дезактивации почв и растений. Были построены железобетонные сооружения, завезены специальная техника, оборудование, полигон готов был начать работу. Это было уникальное научное подразделение, не имевшее аналогов ни в Казахстане, ни в Средней Азии. Но вдруг в верхах было принято решение о ликвидации лаборатории, сокращении штатов и передаче полигонного комплекса другим учреждениям. Р.Ибраева уволили с работы и изгнали из партии. Не помогли даже ходатайства руководителей академии наук СССР. Агенты КГБ, с самого начала следившие за деятельностью лаборатории, своевременно раскрыли злонамеренные планы ученого. Поскольку Р. Ибраев начал проводить тайный эксперимент: достав банку урановой соли, он исследовал влияние урана на растения и живые организмы. Дальнейшая судьба Р.Ибраева была поистине драматичной: в течение полугода он не мог найти работу. Не брали даже на должность ночного сторожа.

Политика глубокой секретности и отсутствие элементарных норм радиационной безопасности изначально создавали ситуацию необъявленной ядерной войны против собственного народа.

Медикам запрещалось ставить правильный диагноз заболеваний, связанных с воздействием радиации. Поэтому людей «лечили» от всех болезней, кроме тех, которые вызывала радиация. Семипалатинске был построен больничный корпус, оснащенный по тем временам самым современным оборудованием. Назывался он «Противооблучательный диспансер № 4». Здесь не лечили людей, не оказывали помощи животным. А изучали воздействие радиации на живые организмы объясняя тем, что это необходимо для науки будущих поколений. В клинике диспансера врачи наблюдали, как люди медленно умирали от лучевой болезни, затем они писали секретные отчеты для специальных

служб Семипалатинского полигона и центра. В настоящее время этот «диспансер» продолжает работать и называется Научно-исследовательским институтом радиационной медицины и экологии. В 1990 г. гриф секретности с архивных материалов диспансера был снят, основная часть документов, касающихся здоровья людей и радиоэкологической обстановки вокруг полигона, была вывезена в Москву.

Военно-промышленный комплекс СССР сознательно создавал и пропагандировал выгодное для себя мнение у общественности о том, что испытания атомного оружия не наносят вреда окружающей среде и здоровью населения. Они притворно подчеркивали свою удовлетворенность тем, что на высоком уровне выполняли задание правительства. Орденами и медалями была награждена большая группа ведущих исследователей. Многим было присвоено звание лауреатов Сталинской премии, звания героев Социалистического труда. Например, генерал А.Бурназян – куратор медико-биологического контроля за испытанием ядерного оружия – стал Героем Социалистического труда.

Такова история создания и существования Семипалатинского испытательного ядерного полигона. Ядерный монстр долгое время безнаказанно уродовал землю, некогда слышущую цветущим степным краем, нанося непоправимый вред здоровью миллионов людей, проживающих в непосредственной близости от смертоносного полигона. Зло не могло продолжаться долго. Пришли восьмидесятые годы, и казахстанское общество начало понимать, что с полигоном надо что-то решать. И наступил момент решительных действий, наступил момент истины. Народ Казахстана решительно выступил против ядерных испытаний, так родилось Международное Антиядерное Движение (МАД) «Невада-Семипалатинск».

И лишь в конце восьмидесятых годов, сначала активности движения «Невада-Семипалатинск», сообщения о Семипалатинском испытательном ядерном полигоне широко освещались в печати. Парламентарии на сессиях, медики открыто обсуждали влияние радиации на здоровье людей и методы их лечения. А главное – впервые был услышан голос жертв ядерных испытаний, тех, кто потерял здоровье в результате облучения. Под мощным напором общественности. Поддержанной Верховным Советом Республики, союзное правительство вынуждено было установить мораторий на взрывы не на основе правительственных соглашений на высшем уровне, а благодаря активным действиям общественности. Огромная заслуга лидера МАД «Невада-Семипалатинск» О Сулейменова заключается в том, что он впервые с трибуны Верховного Совета СССР заявил всему миру о существовании СИЯП, обратился к правительству СССР, ВПК СССР с требованием о необходимости прекращения ядерных испытаний на территории Казахстана.

Решающее значение для прекращения испытаний атомного оружия в Казахстане имело обретение республикой своей независимости. В декларации о ее государственном суверенитете заявлялось о полном прекращении разработки, производства и испытания ядерного и других видов оружия массового уничтожения на территории республики. Таким образом, народ Казахстана своими решительными действиями первым остановил крупнейший в мире ядерный полигон.

Однако, до настоящего времени, функционируя в режиме секретности, ряд действующих полигонов (Эмба, Капустин-Яр, Тайсойган, ГЛИЦ, Сары-Шаган-1, Сары-Шаган-2, Ашулук, Байконыр) вывели из суверенного использования и экологического контроля около 6 миллионов гектаров казахстанской земли. Ежегодная арендная плата составляет всего 27 миллионов рублей. Размер арендной платы явно занижен, а вред местному населению неизмерим.

Кроме СИЯП, в различные годы в разных концах республики прогремели атомные взрывы. Представляет опасность для людей радиоэкологическая обстановка в районах Западного Казахстана, находящийся под воздействием полигонов «Тайсойган» «Капустин Яр» и «Азгир».

Как известно, ракетный полигон «Тайсойган», расположенный в Кызылкогинском районе Атырауской области начал действовать с 1952 года. На полигон «Тайсойган» за 40 лет упало около 300 отделившихся частей ракет-носителей СС-20 с весом более 5,3 тон каждая. По «Тайсойганскому» полигону выявлено повсеместное загрязнение почвы, растительности, водоемов тяжелыми и ядовитыми продуктами превращения остатков топлива.

Ракетно-ядерный полигон «Капустин Яр» создан в 1949 г. На территории Западно-Казахстанской области полигон расположен в Урдинском и Джангалинском районах. С полигона запущено и взорвано около 24 тысяч ракет, испытано 177 образцов боевой техники. Уничтожено 619 ракет типа СС-20. При испытаниях и уничтожении боевой техники было выброшено в атмосферу около 30 тысяч тонн высокотоксичных веществ.

Ядерный полигон «Азгир» расположен на территории Атырауской области в Денгизском районе, граничащем с Урдинским районом Западно-Казахстанской области. Состоит из 12 площадок, на 10 из которых было произведено 17 подземных ядерных взрывов на глубине от 165 до 1500 метров в период с

1966 по 1979 годы. Цель проведения ядерных взрывов – отработка технологии создания подземных емкостей в соляных куполах для хранения определенных веществ, в том числе радиоактивных отходов.

Население, находящееся около полигона «Азгир» не было информировано о наличии радиационной опасности. В прилегающих к полигону районах наблюдались массовые заболевания людей и падеж скота. В емкостях, созданных на полигоне «Азгир», находится вода. Возможен выход радиоактивных рассолов на поверхность земли. У некоторых ответственных работников возникает желание использовать полигон «Азгир» в качестве места захоронения радиоактивных отходов. Но этого ни в коем случае делать нельзя.

На основании полученных данных и с учетом сильного химического загрязнения местности за счет испытаний боевой техники районы, расположенные вблизи полигонов «Тайсойган», «Капустин Яр» и «Азгир», следует отнести к зонам экологического бедствия. Огромные территории Казахстана пострадали от деятельности полигонов. Суммарная мощность ядерных взрывов в Казахстане в 45 тысяч раз превышает мощность бомбы сброшенной над японским городом Хиросимой в конце второй мировой войны.

Транзитный период для страны стал достоянием истории, рубликон пройден. Впредшествующее десятилетие государство предпринимало меры в решении проблемы ядерно-экологической безопасности. Однако они были неадекватны масштабу, объему и сложности в ее решении. К тому же наследие, полученное в этом плане от СССР, в геометрической прогрессии усиливало проблему и усложняло ее решение. Естественно Казахстан, осознавая серьезность радиационной обстановки, предпринимал и предпринимает определенные меры. Однако, на расходы по преодолению экологического кризиса правительством выделялось крайне недостаточно средств. До сих пор более миллиона гектаров Казахской земли на долгие выведенные из оборота и представляют опасность для человека.

Почти полвека с площадок космодрома Байконур стартуют ракеты.

Над Казахстаном пролегают две траектории полетов ракет-носителей. Одна из них, западная, проходит над Улытау, озером Тенгиз, Алексеевкой и по югу Северо-Казахстанской области, другая – южнее Жезказгана, Караганды, севернее Каркаралинска, дальше над Егиндыбулаком и Восточно-Казахстанской областью. Уже сорок пять лет Улытауский район Карагандинской области используется как место штатного падения первых ступеней ракет. В каждой отделяющейся первой ступени, по оценкам экспертов, может оставаться до 1,5 тонны неиспользованного горючего – гептила, так называемого гарантийного запаса, который выпадает на землю. При этом предельно допустимой его концентрацией является 1 килограмм на 1 кубический километр воздуха. Особенно опасно его выпадение зимой, поскольку, попадая в снег, оно не самовозгорается, а консервируется и с талыми водами перетекает в водоемы. В некоторых регионах дозы гептила и продуктов его распада могут быть малыми и их невозможно уловить привычными приборами. Они могут быть ниже предельно допустимого уровня, но, тем не менее, накапливаясь в организме, опасные вещества подрывают иммунную, эндокринную, репродуктивную систему. Гептил опасен не только общетоксичным действием, но и тем, что в больших концентрациях дает канцерогенный и даже мутагенный эффект. Однако, поскольку во время сброса и подрыва топливного бака на высоте десятков метров происходит его распыление, которое при ветре в виде облака способно перемещаться на большие расстояния, обнаружить гептил, например, в почве, весьма проблематично. Поэтому, даже несмотря на огромные массы выбросов, специалисты пришли к выводу, что искать гептил в земле бесперспективно. Его необходимо фиксировать в воздухе, а это не так просто, поскольку требует применения специальных дорогостоящих технологий.

Социально-экологическая нагрузка и облучение людей пагубно возрастает. Ведь пострадавшим от вредных последствий работы космодрома оказалось коренное население Кызылординской, Жезказганской и Карагандинской областей. О чем свидетельствуют такие факты, как в 1999г. на территорию Карагандинской области упали осколки от двух «Протонов». Один из крупных осколков упал прямо во двор частного дома поселка Карбышевка. В результате долгих исследований, разбирательств хозяйке дома выплатили компенсацию в размере одной тысячи долларов.

Второй «Протон» упал 27 октября того же года в Жанааркинском районе Карагандинской области. Россияне вину признали и даже согласились возместить ущерб, но казахстанская сторона растерялась и предъявить конкретную сумму с четкими обоснованиями не смогла. Спустя какое-то время государства договорились.

Свое мнение об этих инцидентах высказал доктор химических наук, президент союза «За химическую безопасность» Л. Федоров: «Гептил окисляется сразу же и превращается в нитрозодиметиламин. Точка кипения у него 152 градуса, так что он никуда не улетучивается, а садится на почву! И вот этот нитрозодиметиламин означает тем, что является жесточайшим мутагеном. Так что, когда вам говорят, что гептил

улетучивается, не верьте. Ищите у себя залежи нитрозодиметиламина, они точно есть. А с «Байконуром» такая ситуация. «Протоны» действительно работают на гептиле, и их запускалось очень много (я сейчас не имею в виду аварийные падения). В Казахстане, насколько я знаю, для падения первых ступеней ракет выделено два места. Однозначно, что эти падения загрязняют окружающую среду. Так, где эти обломки падали и люди имели с ними дело, можно смело считать, что число отравленных и заболевших очень сильно возросло. Особый разговор – это аварийное падение «Протона», и их было уже не два. Москва откупилась, таким количеством долларов тогда, и их явно недостаточно для компенсации бед населения».

2 июля 2013 года российская ракета-носитель «Протон – М» упала на землю на первой минуте после старта. Произошел выброс 600 тонн высокотоксичного гептила. За последние 5 лет это второй случай падения Российской ракеты на территории Казахстана после неудачного старта с космодрома Байконур. По словам Ю.Коптева, бывшего гендиректора «Росавиакосмос» из 250 запусков неудачными были более двух с половиной десятков. А в целом на территории Казахстана за эти годы было розлито 2500 тонн гептила. Гептил признан Всемирной организацией здравоохранения веществом первого класса опасности наряду с боевыми отравляющими веществами типа зарин и фосген.

В последнее время Россия все ракеты, заправленные гептилом запускают только с космодрома Байконур. А вот что написали россияне, когда вопрос аварии чужой ракеты коснулся их в нейтральных водах на Дальнем Востоке летом 2006 года: «Но еще не известно, какой вред нанесен нашей экологии. Дело в том, что жидкостные ракеты КНДР были заправлены сверхядовитым веществом – гептилом, который сохраняется во флоре и фауне около 500 лет» («Аргументы и факты», №28, 2006 г.).

Гептил в космических программах, кроме российской ни в одной стране мира не используется. В свое время это топливо было запрещено академиком Королевым который сказал, «Что мы загадим свою землю». Патриарх российской космонавтики до самой смерти сопротивлялся был категорически против гептиловых запусков, понимая степень вреда наносимого этим топливом.

США не применяют гептил, они платят «Роскосмосу», а «Роскосмос» за дешево применяет гептил на земле Казахстана.

Какова же позиция российских и казахстанских властей к произошедшей на Байкануре трагедии ?

В первый день аварии «Протон-М» по каналу «Россия-1» прошла информация, в которой было заявлено, что на момент падения ракеты имела около 200 тонн ядовитого топлива, и за счет взрыва образовалась воронка диаметром 200 метров. Однако на следующий день казахстанские телеканалы уменьшили воронку до 50 метров. Более того чиновники из МЧС РК (министерство по чрезвычайным ситуациям) считают, что «повышения» предельно допустимой концентрации (ПДК) не обнаружено.

Глава «Казкосмоса» Талгат Мусабиев на заседании правительства заявил, что вредные вещества от взрыва ракеты-носителя «Протон-М» на космодроме «Байконур» могут не дойти в большом количестве до населенных пунктов.

Между тем многие ученые, эксперты и экологи сразу прокомментировали вероятность и возможность последствий падения ракеты «Протон-М» на «Байконуре». Так по словам члена-корреспондента, аналитика Российской академии космонавтики имени Циолковского Юрия Караша в интервью изданию «Коммерсантъ», попадание в окружающую среду Казахстана сотен тонн гептила можно сравнить с химической атакой на страну. Эксперт также отметил, что не представляет, как удастся ядовитое облако удержать в границах космодрома.

Сколько еще на территории Казахстана выдерживать гептиловые удары?

Хочу привести высказывание почетного эколога РК Маргулана Хамиева в статье «Отложенная смерть или миф о безвредности аварии «Протона» Хамиев пишет, что после падения двух ракет над Карагандинской областью начали было проводить медицинские исследования здоровья людей в районе падения ракет, которые из-за недостаточного финансирования так и не были закончены. Но даже эти скудные исследования показали достаточно плачевное состояние здоровья населения. Они свидетельствуют о том, что в Улытауском районе здоровыми оказались всего лишь 7% населения, в Жана-Аркинском 11%, в Каркаралинском 15%. Исследования показали высокий уровень заболеваемости населения Улытауского района, что в 4,6 раза выше среднего уровня заболеваемости по РК. Частота врожденных аномалий детей превышена в 2,85 раза, анемия – в 19,8 раза. Высок процент мертворожденных выкидышей, бесплодия; у людей снижена репродуктивная функция. Не следует, конечно, считать, как пишут некоторые СМИ, что только последняя авария ракеты явилась причиной стресса, якобы давшего толчок к обострению у многих улытаусцев хронических заболеваний (хотя в этом резон есть). Главная беда в том, что люди живут здесь в постоянном страхе из-за падения первой ступени ракет и не верят в реальность выхода из этой сложной ситуации.

А ведь Улытауский район – одна из «жемчужин Казахстана» по природным условиям. Когда-то он был местом ставки Казахского ханства. Ни для кого не секрет, что ханы великолепно умели выбирать для себя комфортное место проживания: чудная природа – горы, родники, великолепный богатейший травостой. Даже сегодня ближайщие промышленные объекты удалены от Улытау на 150 и более километров. При разумном использовании этот район мог бы стать великолепной туристско-рекреационной зоной не только для карагандинцев, но и для всей страны. Во что его теперь превратили? Кстати, российские граждане, проживающие в зоне падения второй ступени ракет в Алтайском крае, как и американские граждане, проживающие вокруг космодрома, застрахованы. Во всем мире нигде нет противостояния между ракетно-космическими ведомствами и населением. Государства этих стран решили проблему до ее возникновения. Районы падения ракет точно обозначены, вся информация доступна, а у нас, к сожалению, все наоборот.

После падения российской ракеты-носителя на Байконуре у генерального консульства России в Алматы собрались общественные деятели и гражданские активисты. Они пришли сюда с письмом протеста, в котором просят пересмотреть договоры об аренде всех полигонов в Казахстане, а также космодрома Байконур. По мнению пикетировавших, Казахстану и его гражданам за долгие годы военного и космического присутствия России на территории нашей страны нанесен колоссальный ущерб, который Россия обязана возместить. Пока этого не произойдет, ни одна российская ракета не должна подниматься в воздух с Байконура

Премьер-министр Казахстана Серик Ахметов дал поручение создать комиссию для изучения воздействия внештатной ситуации на космодроме «Байконур» на экологическую обстановку. Однако кто в составе комиссии, вошли ли в нее представители общественности, сотрудники независимых научных лабораторий, зарубежные исследователи, представители СМИ? И потом, почему взрыв «Протона» рассматривается только через призму экологических последствий? А экономические, гуманитарные, политические, моральные?

В Казахстане предложили создать специальный департамент экологии для регулирования деятельности отечественных и российских предприятий на территории космодрома Байконур. Эта инициатива была озвучена на совещании, которое состоялось под председательством первого вице-премьера-министра регионального развития Бакытжана Сагинтаева. Также на мероприятии обсуждалась возможность выплаты компенсаций местным жителям в связи с падением ракеты-носителя «Протон-М».

Как сообщил заместитель председателя национальной компании «Казкосмос» М. Молдабеков к концу 2014 года Казахстан рассчитывает начать самостоятельно эксплуатировать на Байконуре объекты ракетно-космического комплекса «зенил». Однако полный переход на новые ракеты-носители может произойти лишь к 2025 году

1 Рерих В. *Өмірді сақтап қалу сынағы.* - Алматы: «Арай», - 1990 - №10-12.

2 Кабдрахманов К. *Новые факты и суждения о ядерных проблемах Казахстана.* «Хочешь мира – готовься к нему». – Алматы: Казтосинти, - 1999, - с. 104.

3 Куйдин Ю. *Ядерная трагедия Казахстана.* Общественный антиядерный экологический фонд: «Феникс» - Алматы, 1997. – с. 19-20.

4 Частников И. *«Эхо ядерных взрывов»* - Алматы, 1998 – с. 94, 123, 127.

5 Браун Е. *Байконур отравляет жизнь.* «Известия» - 2002. – 15 января (15.01.2002).

6 Леверов А. *«Протоны падали...»* «Известия» - 2001 – 26 августа (26.08.2001).

7 Халшев М. *Отложенная смерть или миф о безвредности аварии «Протона».* Саясат алаңы (трибуна). №4 30.10.2013.

8 Жунусова Ж. *А космонавт «че говорить-то» не знает.* ДАТ, №26 11.07.2013.

9 Бакеева И. *Ропот космодрома.* «Экспресс – Ко».

10 Цветкова В. *Чистое небо.* «Литер» 04-12-13.

УДК 141.7

ВСЕМИРНАЯ МУСУЛЬМАНСКАЯ АХМАДИЙСКАЯ ОБЩИНА: СОЦИОЛОГИЧЕСКО-РЕЛИГИОВЕДЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

А.И.Артемов – религиовед, д.филол.н., профессор

В статье профессора А.И.Артемова предпринята попытка со светских позиций провести историко-религиоведческий анализ Ахмадийского движения, которое в 2008 году отметило 100-летие духовной преемственности в Исламе.

Автор кратко рассказывает о своём недавнем посещении священного места духовного зарождения Ахмадийского братства, на основе материалов, предоставленных Центром этой организации в Лондоне, даёт описание происхождения основных терминов: ахмадийят, ахмадийская мусульманская община, мусульманин-ахмади, кратко анализирует историю, вероучение и культовую практику этого направления в Исламе.

Ключевые слова: Ислам, ахмадийят, муджаддид, Мессия Обетованный, община, халиф

Как учёный-религиовед, изучающий различные религии вот уже более 50 лет, я с момента знакомства с Ахмадийским движением в Исламе, а это более 10 лет назад, всегда хотел попасть в Кадиян и посетить святые духовные места, связанные с основателем Всемирной мусульманской Ахмадийской общины Хазратом Мирзой Гуламом Ахмадом, который, получив, как он объявил, откровение от самого Аллаха и возложив на себя миссию муджаддида, в 1890 г. официально провозгласил себя Мессией Обетованным и Имамом Махди (без этого, как мне представлялось, невозможно многое понять в истории и культовой практике этой всемирной организации).

Тогда Мирза Гулам Ахмад прилюдно поклялся: «Клянусь Богом, в Чьих руках находится моя жизнь, что это Он (т.е. Аллах – А.А.) назначил меня пророком и назвал меня Мессией Обетованным. Он явил великие знамения в поддержку моего притязания». [1]

Своё толкование ключевых вопросов в Исламе он изложил в знаменитом докладе, который прислал на Конференцию Великих Религий, состоявшуюся в 1896 г. в Лахоре. Этот доклад впоследствии был издан отдельной книгой под названием «Философия Исламских Учений».

И вот уже более 100 лет Всемирная Ахмадийская мусульманская община живёт строго по Корану и заветам своего основателя (официальные торжества по случаю 100-летия прошли 27 мая 2008 г. в Лондонском ExcelCentre).

До поездки в Кадиян я дважды участвовал в Джалсе (общем собрании верующих) в Лондоне (первый раз при Халифе IV Хозрате Мирзе Тахире Ахмаде, второй – в декабре 2014 года по приглашению Халифа V Мирзы Масрура Ахмада, с которым познакомился в Пакистане, когда он был главой общины этой страны).

И вот, немногим более 3-х часов полёта, и мы – в Дели. Многочасовой переезд на автобусе из Дели в Кадиян хотя и был несколько утомительным, но и не менее познавательным, ибо дал возможность познакомиться с природой и небольшими городами севера Индии (так как 40 лет назад я был на юге Индии, то могу свидетельствовать, что север абсолютно не похож на юг. Это как бы совершенно другая страна. И этим он привлекателен и интересен).

Наконец-то, Кадиян!

С утра стали знакомиться с городом. И первое, что бросилось в глаза, все люди очень светлые и приветливые: на каждом шагу нас, совершенно незнакомых людей, приветствовали словами: «Ассаламуалейкум!» И мне невольно вспомнились слова Халифа V Обетованного Мессии Хозрата Мирзы Масрура Ахмада, сказанные им 27 мая 2008 года в ExcelCentre в Лондоне:

«...Мы обязаны распространять любовь не только среди членов Общины, но и среди тех, кто пока к ней не относится. Эта доброта и благодарность, вне всякого сомнения, должны стать нашей главной целью. Из наших сердец должны забить источники любви к людям». [2]

И хочу сказать, что это наставление Халифа V проникло в сердце всех ахмади – жителей священного Кадияна.

Для меня это имело особое значение, так как к углубленному изучению Ахмадийского мусульманского движения меня в своё время подвигло, прежде всего, кредо движения:

«Любовь – ко всем, ненависть – ни к кому!»

Поразил масштаб региональной Джалсы: в ней приняло участие 18.700 человек. Но когда я узнал, что только в Индии 180 тысяч последователей Ахмадийского движения, объединенных в 1200 центров-джамаатов, то цифра 18.700 уже не показалась мне такой впечатляющей.

Навсегда останется в памяти посещение самого святого места – Райского кладбища, где похоронен Обетованный Мессия Хазрат Мирза Гулам Ахмад, его сподвижники и один из них – первый Халиф ХакимНуруддин. Место, действительно, святое, утопающее в зелени и цветах. Всё создано для того, чтобы человек мог не только поклониться могилам, но и посидеть в уединении и помыслить о смысле жизни.

Большой след в моей памяти оставила беседа с господином имамГхори, которому я нанес визит. Он подробно рассказал мне об Ахмадийской Общине Индии, ответил на все мои вопросы, а затем лично провёл меня и показал ДарульМасих (мечеть Мубарак, мечеть Акса, белый минарет, байтуддуа, где молился Ахмад, комнату, где он родился, и другие значимые места).

Съездил в Хашиарпур, где Ахмад 40 дней молился в 1886 г. и там же получил весть о рождении наследника – будущего Второго Халифа – Хозрата Хаджи Мирзы Башируддина Махмуда Ахмада, который систематизировал и привёл ахмадийское учение в строгие теологические и культово-практические рамки. А затем посетили мечеть Нур, где в своё время состоялись выборы Второго Халифа.

За эту поездку я ещё более отчётливо стал представлять всю теологическую и культовую практику этого движения.

Ведь в течение всей истории Ислама в этой религии появлялись различные течения и направления, а вновь образованные религиозные общины назывались по имени их реальных или предполагаемых основателей. На первый взгляд, не избежала этой участи и Ахмадийская община, так как ее название – ахмадийская – совпадало с именем ее основателя Мирзы ГуламаАхмада.

Но на самом деле это не так: сам Ахмад провозгласил, что его община названа так только в честь пророка Мухаммада, а именно по второму и последнему официальному имени Мухаммада – Ахмад (упомянутому в Коране 61:7 как предсказанное Иисусом в Евангелии – Ахмад). Таким образом, община названа ахмадийской (“первоисламской”), в то время как его собственное имя **Гулам Ахмад** означало “слуга Ахмада”, т.е. “слуга Мухаммада”[3].

Имена пророка Мухаммада имеют смысловые оттенки:

Мухаммад–“*исмуджалали*”, т.е. имя, проявляющее Божественные качества абсолютной власти и величия, например, великую славу и грандиозное достоинство, внушающие благоговейный трепет и глубокое уважение.

Ахмад–“*исмуджамали*”, т.е. имя, проявляющее Божественные качества милости и снисходительности, например, красоту, очарование, приятие, элегантность, милость, приветливость, вдохновлённость любовью.

Термины “мухаммадийят” (русские варианты “магометанство”, “мухаммадийство”) и “ахмадийят” (по аналогии “ахмадийство”, “ахметанство”) еще со времени пророка Мухаммада являются единственными двумя полными синонимами слова “ислам”, отражающими два периода из жизни самого пророка Мухаммада:

1) термином ахмадийят (т.е. до хиджры) в истории ислама обозначает первые 13 лет Ислама – период испытаний на стойкость и верность устоям Ислама под давлением и жестокими гонениями и преследованиями со стороны мекканских идолопоклонников;

2) термин мухаммадийят (т.е. после хиджры и после успеха в ахмадийяте), под которым подразумевается период испытаний на стойкость.

Четвёртый Халиф пророка Мухаммада – Хазрат Али, а также видные исламские теологи прошлого, такие, как АлламаШайхСулайман, Мухаммад бин ФарисМисри, Шайх Ахмад Фаруки, Мухаммад ал-Кари и другие [4], сообщали, что *ахмадийят* – первозданный ислам – вернётся в этот мир опять: его принесёт махди, который, в частности, отменит религиозные войны (по хадису из сборника Муснад Ибн Ханбал, Китаб ал-фитан). Эта отмена должна была быть продиктована их ненужностью в далёкий век просвещения и закрепления общего права на свободу вероисповедания.

Ахмадийят обозначает духовно истинный, первоначальный, классический и изначально-традиционный Ислам, не разделённый на течения, единственно канонически верный сегодня Ислам, а сторонник ахмадийята – ахмади – означает мусульманина, следующего принципам такого первозданного Ислама и придерживающегося всех его основных канонов в своей жизни и во всех своих поступках.

Основатель ахмадийской мусульманской общины назвал общину – впервые в истории Ислама – в честь пророка Мухаммада по второму его имени (Ахмад) – Ахмадийской (Первоисламской). Термин “ахмадийят” указывает на объединительный характер общины и служит для отличия её от всех 72

других направлений в Исламе, названных по именам предполагаемых основателей.

Поэтому, не случайно все 72 остальные направления, ограничивавшиеся до того индивидуальными обвинениями в “неверности” друг друга по принципу “каждый против каждого”, объединились на ассамблее Пакистана в 1974 г. и вынесли совместный официальный “документ” о том, что ахмадине являются мусульманами.

Сами ахмади никогда не выносили таких обвинений и не участвовали в таких дразгах, считая, что это ниже достоинства мусульманина, ведь сам пророк осуждал такую практику. Он учил (все эти его высказывания публикуются изначально с первых же сборников хадисов), что один Аллах знает, кто мусульманин, а кто нет, и что, кто обзывает мусульманина не-мусульманином, сам точно не-мусульманин, и что в истории будет момент, когда число направлений в Исламе достигнет 73, и тогда лишь одно из них будет правильным (т.е., истина в Исламе одна), а остальные будут достойны адского огня.

Слово “ахмадийят” означает не новую религию, а “первозданный Ислам”, “первый Ислам”. Ахмади считают себя полноценными мусульманами. Для уточнения своей идеологической позиции среди десятков направлений в Исламе мусульмане-ахмади дополнительно к словам “ислам”, “мусульманин” – для их максимального усиления – приняли названия “ахмади”, “Ахмадийят”, “Ахмадийский Джамат”, “Ахмадийская община”, “Ахмадийское движение”, т.д., так как среди десятков де-факто расколовшихся течений в Исламе, – причём расколовшихся задолго до появления Ахмадийской общины – эти уточнения послужат чем-то вроде пароля первоначального Ислама для всех знающих и помнящих, понимающих и ценящих истинный смысл этих слов; а также для желающих узнать о них. Это-то и поможет им приобщиться и примкнуть к объединяющему началу ради исполнения главной цели ислама – всемирному исламскому, а главное, общерелигиозному единству.

Кроме того, Ахмадийят, как считал основатель общины, имеет связь с современностью и очень подходит для восстановления Ислама.

Сам Хазрат Мирза Гулам Ахмад из Кадияна (1835-1908) был потомком дяди Тимура, Хаджи Сайфуддина Барласа. Его предок Мирза Хади Бег прибыл в Индию вместе с Бабуром, который дал ему в собственность территорию в Пенджабе, примерно в 70 милях от Лахора. Мирза Хади Бег назвал посёлок Ислампур (впоследствии - Кадиян). Они занимали высокие посты при правлении Великих Моголов.

В 1802 году, когда пала Могольская империя, а Кадиян был занят сикхами, род Ахмада лишился многих своих земель и владений. Позднее это всё перешло к британцам. Отец Ахмада, Мирза Гулам Муртаза, провел многие годы в бесплодных стараниях вернуть по суду законные владения.

Достаток семьи был скудным, поэтому Ахмаду пришлось серьёзно заниматься самообразованием. С ранних лет он много времени проводил за изучением Корана.

Ислам в Индии в это время подвергался ожесточенным нападкам как со стороны христианских миссионеров, так и индуистских сект. Ахмад стал активно выступать в печати в защиту своей религии, а затем приступил к написанию фундаментального труда «Барахин-и-Ахмадийя», четыре части которой вышли в свет между 1879 и 1884 годами.

23 марта 1889 ученики и последователи Ахмада собрались в Лузиане, чтобы принести «байят» - клятву духовной преданности, даваемую «имаму своего времени» (т.е. самому пророку, пока он жив, или впоследствии его халифу-преемнику, каждый из которых избирается пожизненно). Эта дата считается днем образования Ахмадийской мусульманской общины [5].

Чтобы оповестить о своей миссии Средний и Ближний Восток, а также Северную Африку, Ахмад пишет книги на арабском языке, в которых рассказывает о своей миссии Мессии – Махди и о своем видении.

В 1908 г. выходит один из главных трудов Ахмада, по изложенной в нем концепции до сих пор ведутся жаркие дискуссии не только в исламском мире. Это книга «Иисус в Индии». По версии автора, Иисус Христос не умер на кресте, а был снят с креста живым. Он проповедовал свое учение в Палестине, Месопотамии, Персии, Афганистане, а затем прибыл в Кашмир. Здесь он и закончил жизненный путь и был похоронен в районе Ханйар в городе Сринагаре. Как считают последователи Ахмада, он, посредством Господнего откровения, разрешил своей книгой об Иисусе Христе «заблуждение восемнадцати веков человеческой истории».

Всего же Ахмадом было написано более 80 трудов. Но главные наставления он дал своим последователям в книгах: «Аль-Васийят» («Завещание») и «Истинность откровения». Им вменялось во всем полагаться только на Господа, Священный Коран и учения Пророка Мухаммада. Были даны объяснения различных способов общения Аллаха с людьми. Особо подчеркивалась важность миссионерской деятельности Движения. Ахмад возродил мусульманское положение халифате и создал

«СадрАнджуманАхмадийя» в качестве исполнительного органа общины. По завещанию, свой сад он превращал в кладбище для тех членов Общины, которые совершили наиболее выдающиеся деяния во имя служения Исламу или Ахмадийскому движению. Сегодня так называемое «Райское кладбище» имеется также в Рабве (Пакистан) – городе, построенном общиной буквально на голом месте. Он является вторым религиозным центром Ахмадийской мусульманской общины после Кадиана.

26 мая 1908 г. Ахмад, по свидетельству приближённых, дважды повторил слова: «О, мой дорогой Господь!», скончался. Его погребли в Кадиане, в том самом саду, который он завещал превратить в кладбище. Его ученик и сподвижник ХакимНуруддин был избран Первым Халифом Мессии Обетованного, т.е. Главой Ахмадийской общины.

Второй Халиф Обетованного Мессии Хазрат Хаджи Мирза Башируддин Махмуд Ахмад (1889-1965), как указывалось выше, систематизировал и привел ахмадийское учение в строгие теологические и культово-практические рамки. Его фундаментальный труд «Приглашение в Ахмадийят» излагает основы верования мусульман-ахмади «в традициях апостольства, которые во все времена были средством передачи Благостия земным царям и их подданным» (Мирза Мубарак Ахмад).

Что же исповедуют мусульмане-ахмади?

В книге излагается, что Ахмадийское движение полностью соблюдает 5 столпов ислама и 6 столпов веры. Далее говорится, что среди мусульман ряд элементов веры внутри этих столпов пришли в упадок и что их необходимо восстанавливать, чтобы возродить чистоту и силу веры. Некоторые из них таковы:

1. Вера, что «Бог существует и что утверждение Его Бытия есть утверждение самой важной истины».

2. Вера, что «Бог - Единственен. Он не имеет равных ни на Земле, ни на Небесах. Все прочее представляет собой Его творение, зависимое от Его помощи и поддержки. Он не имеет ни сына, ни дочери, ни отца, ни матери, ни жены, ни братьев, Он Уникален в Своей Единственности и Своих Свойствах».

3. «Господь – Свят, свободен ото всех недостатков и исполнен всех совершенств».

4. «Ангелы есть часть Господнего творения. Они следуют закону, положенному для них Кораном, они делают то, что повелено им».

5. Вера, что «Всевышний говорит со своими избранными слугами и открывает им Свой промысел».

6. Вера, что, «когда в мире господствует тьма, когда человеческие существа глубоко погрязают во зле и грехе и им трудно вновь без помощи Всевышнего освободиться от уз Сатаны, тогда Аллах из Милости и Благожелания Своего избирает из среды Своих наиболее возлюбленных и преданных слуг -тех, кого Он наделяет обязанностью руководить миром».

7. Божественные Посланники, которые в прошлом помогали человечеству против зла и тьмы, находились на различных ступенях величия и в различной степени исполняли божественный промысел, определявший их пришествие. Величайшим из них является Святой Пророк...»

8. Вера в то, что «Аллах слышит молитвы Своих рабов и слуг. Он помогает им в затруднениях. Он – Живой и Живущий Бог, Его живой характер проявляется во всех вещах во все времена».

9. «Время от времени Аллах определяет и промысливает течение событий особым образом. События этого мира не определяются исключительно законами, известными как законы природы. Помимо этих законов, есть и особенные законы, посредством которых Аллах являет Свою мощь, интерес и промысел. Именно эти особенные законы составляют свидетельства Воли, Силы и Любви Господа...»

10. Смерть «не является окончательным прекращением человеческого существования. Смертный человек переживает смерть и затем отчитывается за свои деяния в будущем мире».

11. «Не верующие в Аллаха и враги явленного Им руководства, если только они не будут прощены Его неизреченной милостью, пребудут в месте, называемом Адам».

12. «Те, кто верит в Аллаха, Его пророков, Его ангелов и Его книги, кто душой и сердцем подтверждает руководство, исходящее от Него, кто ходит смиренно и умаляет себя в Его присутствии, кто живет подобно беднякам, несмотря на свое богатство, кто служит человечеству и жертвует своим удобством ради других, кто отстраняется от всяческих превышений меры, ненависти, жестокости и преступлений, кто является образцом человеческой богобоязненности, – эти люди после смерти попадут в место, называемое Раем...»[6].

В чем же отличие от других исламских учений?

Во-первых, как было уже сказано выше, это вера ахмадиев в то, что Иисус из Назарета умер естественной смертью.

Во-вторых, ахмадии придерживаются верования, что «последователь Святого Пророка явился среди нас как Обетованный Мессия». Они считают Мессией и Махди основателя Ахмадийского движения Хазрата Мирзу Гулама Ахмада из Кадиана. Бог – Всемогущ и «может восстановить в сане проводника и

пророка кого угодно Ему, в любое время, из среды любых людей».

В-третьих, они отрицают, что «прежний Мессия должен спуститься с небес и явиться в наши дни ради руководства человечеством» (они не верят во второе пришествие Иисуса Христа из Назарета). По их мнению, «второе пришествие должно было произойти в облике и при посредстве последователя Святого Пророка Мухаммада. Этот последователь должен был быть воздвигнут в духе и качествах первого Мессии». Они считают, что «пришествие второго Мессии уже свершилось. Его учение для многих уже стало руководством. Многие, заблуждавшиеся на пути к Богу, вновь обрели Его».

В-четвертых, ахмади уверены, что «институт откровения и пришествия пророков продолжается во времени после Святого Пророка», но что дар пророчества доступен лишь «для истинных последователей Святого Пророка».

В-пятых, подтверждая важность джихада, ахмади отрицают его интерпретацию «официальным» Исламом. Они уверены, что будущее мусульман «зависит от того, насколько глубоко они поймут истинный смысл Джихада. Если они в состоянии осознать, что лучшим видом Джихада является Джихад посредством Корана (25:53), а не Джихад посредством меча, если они осознают, что религиозные расхождения не оправдывают насилия по отношению к жизни, собственности и достоинству других (4:91, 2:191, 60:90), их разум и воззрения испытают здоровую перемену, которая приблизит их к правому пути» [7].

Движение проповедует *согласие во всех аспектах*: межконфессиональном, межнациональном, социальном - выступает против любых форм насилия, религиозного экстремизма, терроризма, проповедуя:

«Любовь -ко всем, ненависть – ни к кому!»

Этот лозунг нашел широкий отклик во всем мире и привлек к идеям Ахмадийята внимание десятков миллионов людей. Неслучайно международные эксперты называют Ахмадийское движение (общину) *самой быстрорастущей деноминацией в мире*.

Таким образом, «Ахмадийят» означает *не новую религию, а «первозданный Ислам», «первый Ислам», и отличает общину от всех других именно тем, что играет только объединительную роль в Исламе*.

Возглавляет всемирную общину *халиф, избираемый пожизненно*. С 1982 по 2003гг. духовным, религиозным и административным главой Ахмадийского движения являлся Халиф IV – Хазрат Мирза Тахир Ахмад. В связи с кровавыми событиями, направленными против последователей этого Движения в Пакистане, и объявлением практически всеми мусульманскими течениями ахмадиев «не-мусульманами», он вынужден был в 1984 г. эмигрировать в Лондон, где сейчас и находится международный центр общины.

Но вернемся к делам Общины.

Вступающий в нее, в какой бы стране он ни проживал, обязан направить на имя Халифа специальный бланк принесения обета, заполненный и лично подписанный, а также заверенный как местным миссионером (либо подтвержденный одним из членов общины), так и руководителями более высокого ранга.

Кроме того, восстановлена церемония принятия Обета посвящения. Его текст подается на имя Халифа.

Сам же обряд «посвящения» или приёма в общину может проводиться как по месту проживания вступающего, так и на Ежегодных съездах, центральный из которых проходит в Лондоне, и тогда обряд проводит сам Халиф. Церемония носит исключительно эмоциональный и торжественный характер.

В финансовых вопросах Ахмадийская община самофинансируется и полностью независима. Источником дохода являются добровольные взносы ее членов. От каждого зарабатывающего члена ожидается регулярный взнос части его или ее дохода. Некоторые члены Общины вносят до трети своего заработка. И это не всё: когда возникают особые нужды, Халиф обращается с призывами, на которые Община всегда отвечает щедро и с энтузиазмом. Однако «главным секретом силы Общины является дух преданности и служения, ведь каждый год ее членами предоставляются бесчисленные часы бесплатных услуг» [8].

Учитывая рост последователей, Община ведет большое строительство мечетей по всему миру. Неплохо налажено издательское дело. Осуществлен перевод и издание Священного Корана на более чем 60 языков, а также высказываний Мухаммада. Издано более 85 книг основателя Общины, сотни работ халифов и т.д.

Ахмадийская Мусульманская Община открыла первый в истории Ислама мусульманский спутниковый телевизионный канал, который называется Эм-Ти-ЭйИнтернешнл (MTA International).

Мусульманское телевидение Ахмадийя Интернешнл передает круглосуточно на весь земной шар религиозные, образовательные, культурные программы, а также программы, посвященные охране здоровья. Передачи ведутся на ряде языков (английском, бенгали, арабском, индонезийском, китайском, немецком, русском, турецком, французском, урду и др.).

На ежегодной джалсе (общем собрании), помимо последователей этого движения, обязательно

присутствуют или члены английского правительства, или парламентарии, а также руководители многих африканских стран и представители международных общественных организаций. А общее количество участников, например, в этом году в Лондоне превысило 35 тысяч.

Из всего сказанного выше можно сделать вывод, что Ахмадийское движение проповедует Ислам в его изначально гуманистических традициях, строго и неукоснительно следуя букве и духу Священного Корана; категорически не приемлет любые формы насилия, национализма, экстремизма, бандитизма, т.е. всего того, что посягает на честь и достоинство Личности.

Поэтому попытки дискредитации мусульманским миром Всемирной мусульманской Ахмадийской общины есть, на наш взгляд, не что иное, как политическая, а не теологическая акция, боязнь серьезного конкурента на религиозном поле.

1 Руханихазаин. – Т.22: Хакикату-ль-уахи (приложение). – С.503.

2 Ахмадийский халифат – Божье благословение. – Islam international publications LTD. – С.62.

3 Здесь и далее материал по происхождению основных терминов автору любезно предоставлен руководством Всемирной Ахмадийской общины (Лондон).

4 ЯнабиулМуваддат, часть III, стр.58,
Аллама Фазиль Шейх Сулейманибн Шейх Ибрахим Алма'аруф Нахаваджа Калан (умер в 1877 г.).
Матба'а ал Ирфан Сайда Бейрут.

5 Гулам Ахмад назвал общину Ахмадийской в честь пророка Мухаммада, подчеркивая тем самым идею возрождения первоначального, канонического ислама, не искажённого последующими толкованиями (Ахмад – второе имя Мухаммада, официальное и закреплённое в Коране: 61:7(6)).

6 Мирза Башир-уд-дин Махмуд Ахмад. Приглашение в Ахмадийят. - Islam International Publications Ltd. –1996. – С.5-10.

7 Мирза Башир-уд-дин Махмуд Ахмад. Приглашение в Ахмадийят. – С.11-60.

8 Ахмадийское движение на службе человечеству. – Рекламный буклет, изд. в Алматы.

Түйін

Профессор А.И. Артемьевтің мақаласында 2008 жылы Исламдағы рухани сабақтастықтың 100 жылдығын атап өткен Ахмадия қозғалысына зайырлылық тұрғысынан тарихи-дінтанулық талдау жүргізуге талпыныс жасалған.

Автор жақында Ахмадия бауырластығы рухани қалыптасқан қасиетті жерге барған сапары туралы қысқаша мәлімдей отырып, осы ұйымның Лондондағы Орталығы ұсынған материалдар негізінде ахмадийят, ахмадиялық мұсылман қауымы, мұсылман-ахмади секілді негізгі терминдердің шығуын сипаттайды, Исламдағы осы бағыттың тарихын, діни ілімін және культтық тәжірибесін қысқаша талдайды.

Тірек сөздер: Ислам, ахмадийят, муджаддид, армандаған Мессия, қауым, халиф

Summary

The article is a secular position attempt from to hold a historical and religion analysis of Akhmadi movement, which celebrated its 100th anniversary of a spiritual continuity in Islam 7 years ago. The author briefly talks about his recent visit to the holy places of spiritual origin of Akhmadi brotherhood, gives a description of the origin of the basic terms, based on materials provided by the Center of the organization in London, and also briefly examines its history, doctrine and worship practices.

Keywords: Islam, Akhmadi, mujaddid, The Promised Messiah, community, caliph

УДК 37.014.543.36

КРЕДИТЫ НА ОБРАЗОВАНИЕ: СТРАТЕГИИ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ ДОМОХОЗЯЙСТВ Г.АСТАНЫ И АКМОЛИНСКОЙ ОБЛАСТИ

Д.К. Кулейменов – доктор PhD по социологии, младший научный сотрудник Департамента по науке ЧУ «Nazarbayev University Graduate School of Education»

В данной статье исследуются потребительские паттерны поведения домохозяйств г.Астаны и Акмолинской области в использовании образовательных кредитов как части стратегии жизнеобеспечения. Институционализация кредитных моделей поведения среди населения ведут к принятию рискованных решений относительно кредитов на образование, что отражается на дальнейшем устойчивом развитии данного домохозяйства. В статье рассматриваются основные мотивы домохозяйств в использовании кредитов на образование и исследуется различия в потребительских моделях сельских и городских домохозяйств. В статье приведены результаты международного сравнительного исследования домохозяйств в рамках проекта «Стратегии выживания частных домохозяйств в Центральной Азии. Сравнение сельских и городских домохозяйств в Казахстане и Кыргызстане» при

финансировании фонда «Фольксваген». По результатам нарративных интервью 41 домохозяйства из г. Астаны и Акмолинской области получены данные о кредитных паттернах поведения домохозяйств.

Ключевые слова: кредиты на образование, домохозяйства, стратегии выживания, устойчивое развитие, риски, стратегии совладания, нарративы, кредитные институты, коммерциализация образования, модели поведения.

Введение

Развитие рыночных институтов и трансформация системы образования в глобальном масштабе нашло отражение в повседневных практиках казахстанских домохозяйств, в особенности в вопросах инвестиций в человеческий капитал, развитие которого отражено во многих стратегических документах страны [1][2][3][4]. Большие изменения в системе образования на макро уровне играют значимую роль для домохозяйств на уровне повседневной жизни [5, 81-108]. Реформы в системе образования позволили по-другому пересмотреть позиции относительно образовательных услуг домохозяйствами. Например, на сегодняшний день наряду с бесплатными государственными образовательными учреждениями существуют и частные школы, колледжи и университеты, которые предоставляют платные услуги. Таким образом, постепенная коммерциализация сферы образования [6, 1-10] в контексте развития кредитных и сберегательных институтов открыла новые институциональные возможности для домохозяйств в достижении какого-либо уровня образования [7, 47-52]. Например, современная концепция образовательных учреждений предполагает предоставление образовательных услуг, позволяющих быть конкурентоспособными на рынке [8, 3-4]. Расширение рынка образовательных услуг, в свою очередь, связано с новыми требованиями людей к образовательным учреждениям как оснащение передовыми техническими устройствами (лаборатории, компьютерные классы), дополнительные языковые занятия, спортивные секции или культурно-досуговые мероприятия после занятий. Если в советское время образовательные учреждения были только государственными и предоставляли только стандартное образование для всех граждан, то современные казахстанские институты образования предоставляют различные методики преподавания, некоторые из которых составлены согласно международным требованиям. В подобном контексте изменений в понимании и восприятии образования, отношение людей к образовательным институтам предполагает более рыночные и потребительские модели поведения [9, 463-475].

Стоит отметить, что элитные частные школы, колледжи и университеты, предоставляющие образовательные услуги в какой-то степени воспроизводят социальное неравенство, согласно работам П.Бурдьё [10, 241-258]. Хорошее и качественное образование начало носить статусный характер, и домохозяйства, чтобы добиться уважения среди окружающих, любой ценой стараются дать своему ребенку образование. Если одни домохозяйства могут себе позволить оплачивать обучение своих детей, то в случае с социально-уязвимыми домохозяйствами, во многих случаях единственным выходом становятся кредиты на образование. К тому же, согласно культурным особенностям многих восточных народов, долг родителей перед детьми включает хорошее образование (высшее) и организацию свадьбы ребенку [11, 124]. Данные обязательства являются индикатором или лакмусовой бумагой благосостоятельности родителей. Поэтому значимость образования в казахстанском обществе носит еще и статусный характер [7, 47]. Учитывая все социально-культурные особенности и значимость образования для домохозяйств, в дальнейшем хотелось бы изучить, насколько влияют современные потребительские паттерны на изменение стратегий жизнеобеспечения и принятия рискованных решений относительно вопросов образования среди городских и сельских домохозяйств? Также будут подняты вопросы о рациональности и обоснованности принятия решений о кредитах домохозяйствами, согласно их собственной интерпретации.

Методологическая часть

Один из основных концептов исследования – домохозяйство, которое выступает как социально-экономическая единица анализа влияния кредитных институтов на образовательные стратегии людей. Домохозяйства были определены как открытые сети безопасности, основанные на общем месте проживания, которое может быть временным или постоянным для членов домохозяйства [12, 493].

Проведение полевых социологических исследований среди домохозяйств г. Астаны и Акмолинской области было реализовано в рамках международного исследовательского проекта «Стратегии выживания частных домохозяйств в Центральной Азии. Сравнение сельских и городских домохозяйств в Казахстане и Кыргызстане», которое проводилось с августа 2011 года по август 2012 года [13]. Полевое исследование состояло из 2 частей: количественное и качественное исследование продолжительностью по году каждый. В результате проведенных количественных и качественных исследований была сформирована база данных: 41 нарративное интервью, транскрибированные и обработанные посредством программы

MaxQDA2007 и 151 анкета массового опроса, обработанные с помощью программного обеспечения SPSS Statistics 20. Подобное двухуровневое социологическое исследование позволило собрать данные о социальных и экономических индексах (уровень дохода домохозяйств, структура домохозяйств, информация про кредиты, дальнейшие жизненные приоритеты, социальное настроение домохозяйства) сельских и городских домохозяйств г.Астаны и Акмолинской области по результатам массового опроса, а также изучить образовательные стратегии домохозяйств на основе анализа мотивов и субъективных интенций респондентов в использовании кредитов на образование посредством исследования нарративов.

В исследовании кейса города Астаны и Акмолинской области в потреблении образовательных кредитов в массовом опросе использовался не вероятностный выборочный метод. В Астане было опрошено 100 респондентов в соответствии с большими различиями в уровнях доходов [14] и в институциональных возможностях потребления кредитов. 50 домохозяйств были опрошены в селах Акмолинской области. В случае с нарративными интервью, была создана выборка в 41 интервью, где каждое интервью рассматривалась как ресурсоемкий источник для анализа.

Фокус на нарративы городских и сельских домохозяйств послужил основой для глубинного анализа образовательных стратегий домохозяйств в социально-территориальном контексте.

Институциональные возможности домохозяйств в получении кредитов на образование

За 23 года независимости Казахстан провел реформирование банковской системы и выстроил новую модель, которая должна способствовать развитию рыночных институтов и адаптации населения к этим институциональным изменениям. На данный момент в Казахстане 2-х уровневая банковская система. Банком 1-го уровня считается Национальный банк РК, который контролирует всю банковскую систему, печатает национальную валюту и осуществляет денежно-кредитную политику государства. Почти все банки 2-го уровня это сеть коммерческих банков и других кредитно-расчетных учреждений, в том числе и многочисленных микрофинансовых учреждений [15, 7-15].

Казахстанские домохозяйства на сегодняшний день могут получить кредиты у 36 банков, которые являются коммерческими (кроме одного государственного – Жилстройсбербанка, который в основном занимается ипотечным кредитованием), а также у множества микро-кредитных организаций (ломбарды, кредитные товарищества, продажа товаров в рассрочку, лизинги и т.д.) [15, 7-15].

Таким образом, казахстанские домохозяйства имеют возможность брать кредиты в различных государственных и частных организациях. Источники кредитов домохозяйств можно условно группировать: кредитные услуги коммерческих банков; во-вторых, частные микро-кредитные организации; в-третьих – государственные фонды и программы по кредитованию. Разница состоит в том, что коммерческие банки предоставляют кредиты по более выгодным условиям по сравнению с микро-кредитными организациями и на более долгий срок, но это занимает больше времени на оформление кредита, где также учитывается и кредитная история заемщика [16, 62]. Наиболее оптимальными являются кредиты, полученные по государственным образовательным программам обучения. С 2005 года через банки второго уровня выдаются кредиты на образование в рамках Программы гарантирования образовательных кредитов наряду с функционировавшей в период 1999-2005 гг. системой государственного кредитования образования [17]. Подобные кредиты наиболее выгодные для заемщиков, но оформление кредита по государственной образовательной программе обучения требует оформления дополнительного пакета документов и последующие обязательства перед банками и АО «Финансовым центром», как представителем государственных органов в данной программе [18]. Поскольку количество государственных образовательных кредитов ограничено и требует времени на оформление, потребительские кредиты с более легкими условиями оформления и маленьким пакетом документов могут предложить домохозяйствам альтернативные варианты для кредитования. Учитывая, что за 9 лет в период с 2005 по 2014 годы государственными образовательными кредитами воспользовались 2 968 человек [19], то можно предположить, что среднесрочные потребительские кредиты пользуются большим спросом среди населения, хотя являются достаточно рискованными для дальнейшего стабильного развития. В данном случае оптимальным катализатором рискованности решений в кредитных стратегиях домохозяйств служат экономические кризисы (2008-2009 годы) [16, 66].

В концептах общества потребления западные социологи часто подчеркивают желания и способности людей к приобретению какой-либо вещи, приобретению статусных оценок и выставлению напоказ своей способности к потреблению современных, модных и дорогих предметов [20, 13]. Основной поток подобных идей основан на обществе потребления в постмодернистских и высоко индустриализованных странах Западной Европы. Для Казахстана, только недавно пережившего трансформационные изменения экономической системы в направлении рыночной экономики, данная позиция является не всегда опреде-

ляющей потребительских мотивов домохозяйств по отношению к кредитам. Данное потребление напиказ в Казахстане больше прослеживается в использования микро-кредитов на приобретение определенных товаров в магазинах бытовой техники и мебели. Домохозяйства стремятся благоустроить свой быт домашними принадлежностями и техникой, ремонтом, который имеет определенную символическую систему кодов в интеракции домохозяйств через потребление кредитов [21, 18]. Тем самым домохозяйства не только потребляют кредиты, но и приобретают статусные и культурные позиции среди своего окружения.

Необходимо отметить, что потребление микро-кредитов носит не только социально-культурное определение, но иногда объясняется экономическими потребностями в микро-кредите. Домохозяйства все больше и больше потребляют в кредит, тем самым вовлекаясь в игру современного рынка с доминирующим организационным принципом потребления [22, 88]. Поэтому оформление микро-кредитов на приобретения каких-либо вещей является также необходимой мерой, для того чтобы выжить или не отстать от своевременного развития. Некоторые домохозяйства используют потребление кредитов для построения своих стратегии выживания, тем самым принимая риск быть вовлеченным глубже в долги [16, 65].

Основные выводы по исследованию

Большинство городских домохозяйств имеют высшее образование, а в сельской местности у многих людей среднее образование. Примечательно, что молодое поколение сельских жителей очень стремится получить высшее образование и многие сельские домохозяйства вынуждены брать кредиты, чтобы оплатить их образование. Учитывая, что в казахстанской системе образования имеется отдельная квота для финансирования обучения жителей сельской местности, то можно сделать предположение о сравнительно слабом уровне знаний сельских учеников, чтобы конкурировать с городскими школьниками. Поэтому подавляющее большинство образовательных грантов выигрывают городские школьники, а сельские во многом получают грант по отдельному квотному конкурсу. Большинство сельских домохозяйств вынуждено оплачивать обучение своих детей в городах и брать кредиты на обучение. Многие сельские домохозяйства отмечают, что испытывают финансовые трудности во время обучения своих детей. Образованность детей среди своего окружения и сетей родственников дает каждому домохозяйству чувство гордости и престижа в глазах своих родственников и общины. По сей день образование детей является индикатором самодостаточности домохозяйств.

У нас не было другого выхода где еще брать деньги. Таких возможностей нету, чтобы где-то брать деньги, приходится только брать кредиты. Никто не принимал ключевого решения на счет кредита, мы с супругой сообща решили, посоветовались и приняли решение. Мы не могли обойтись без данного кредита, потому что учеба сейчас дорогая и, пока не оплатишь, к сессии не допустят... (Интервью 12, село Жалтыр, мужчина, §15, §17)

Многие домохозяйства недовольны высокими процентными ставками коммерческих кредитов. Как говорилось ранее, официальные ставки кредитования от 11% до 45% в зависимости от вида кредита [15, 7-15]. Несмотря на большие проценты домохозяйства вынуждены потреблять кредиты для решения своих проблем, в том числе и на образование. Примечательно, что кредиты постепенно уменьшают значимость социальных сетей для домохозяйств, так как дают им новые возможности для самостоятельности. Кредитные институты предоставляют домохозяйствам пути решения проблем через активную пропаганду в масс медиа и в обществе идей доступности кредитов для каждого и возможности обладания деньгами или предметами в кредит за короткие сроки, что влияет на психологию потребителя [23]. В итоге, во многих случаях домохозяйства прибавляют к своим проблемам банковские долги и необходимость сумбурного поиска новых стратегий совладания.

Мы взяли 400 000 тенге в кредит и переплатили 200 000 тенге. В итоге, 600 000 тенге в кредит, который будет закрыт в этом ноябре (2013).

- Сколько вы платите каждый месяц за кредит?

16 000 тенге

- Помните ли Вы проценты данного кредита?

27%. (Интервью 6, село Акколь, женщина, §126-131)

Некоторые домохозяйства имеют определенный страх перед кредитными организациями, возможно, это связано с тем, что они полностью не понимают, что представляют из себя кредитные институты и имеют ошибочное мнение о том, что кредиты берутся от государства. Следы советской идеологии, где государство играло очень важную роль в повседневной жизни все еще присутствует в сознании домохозяйств и отражается в их кредитном поведении. Из-за нехватки опыта использования кредитов некоторые из них не до конца осознают всю серьезность ситуации, а некоторые слишком негативно относятся к кредитным институтам.

Мы решили взять кредит, чтобы решить проблему нехватки денег. Я была против этого, но остальные думали по-другому и настояли. Затем мы пожалели, что взяли кредит, потому что проценты были слишком большими. Я даже не помню сколько процентов там было, но кажется, что 20%. Сейчас мы все еще платим этот кредит. Мы брали кредит на оплату учебы сына в университете. Каждый месяц мы платим с проблемами. Мы обслуживались в БТА банк, затем, когда сумма кредита была переведена с доллара в тенге, мы начали платить другому банку, название которого я не помню (Интервью 19, Астана, женщина, §27).

Высшее образование всегда считалось одним из значимых статусных показателей для домохозяйств. Родители стараются дать своим детям высшее образование любой ценой, даже если они прибегнут к кредитам. Особенно тяжелее приходится сельским жителям, потому что они, помимо цены за обучение, еще вынуждены платить за жилье в городе. Стоит отметить, что разница уровня образования в сельских и городских школах существенная, в том числе и уровень подготовки к государственным экзаменам [7, 49]. Поэтому сельские домохозяйства имеют дополнительную надбавку в оценках экзаменов и отдельный конкурс для поступления на учебу в город.

Мы принимали решения насчет данного кредита совместно с семьей, посоветовались и взяли этот кредит, потому что ребенок поступил на учебу и надо оплачивать учебу. У нас не было другого выхода, где еще брать деньги. Таких возможностей нету, чтобы где-то брать деньги, приходится только брать кредиты. Никто не принимал ключевого решения насчет кредиты, мы с супругой сообща решили, посоветовались и приняли решение. Мы не могли обойтись без данного кредита, потому что учеба сейчас не дешевая и пока не оплатишь, в сессию не допустят. С такой зарплатой другого выхода не было у нас просто. Мы даже не хотели, чтобы ребенок пересдавал экзамены на следующий год, чтобы получить стипендию и бесплатное образование, потому что ребенок не может просто так сидеть дома. По моему любой родитель так решил бы на моем месте (Интервью 12, село Жалтыр, мужчина, §13).

На сегодня некоторые общеобразовательные учебные заведения и колледжи также предоставляют коммерческие услуги. В сельской местности из-за нехватки подобных средних и средне-специальных учебных организаций домохозяйства вынуждены обучать своих детей в районных или областных центрах [7, 49]. Качество образования и расходы на среднее образование очень сильно влияет на экономическое состояние домохозяйств [24, 124]. Если некоторые городские домохозяйства осознанно идут на риск и отдают своих детей в платные школы и колледжи, то для сельских домохозяйств учеба даже в государственных школах и колледжах является весьма затратной.

Для меня, например, я не считаю себя бедняком, но я здраво смыслю, поэтому с легкостью отдам его в обычную школу. В институт, пожалуйста, я готов. Но не в такой, конечно, где нужно слишком много платить. Мы смотрим по нашим карманам и нашим возможностям. Если это было бы бесплатным обучением, мы бы отдали его туда. А так уже надо думать над этим (Интервью 8, село Кенес, мужчина, §22).

Дети ведь наше будущее. Если она хочет петь - пой, хочешь танцевать – пожалуйста. Она много чего хочет. Одно время она ходила и на рисование, мы разрывались. Сейчас, так как надо платить за жилье, мы ограничились. Мы переехали сюда. Здесь новая школа, уровень образования сильнее. Английский ведется усиленно, а у нас до 3-4 класса его даже не было. Мы только начали его изучать. Нанимали репетитора, но толку нет. Платили бешеные деньги. Я со всеми переругалась. Теперь с дочкой занимается моя племянница, потому что племянница учится на специалиста английского языка (Интервью 31, Астана, женщина, §18).

Заключение

Специфичность центрально-азиатских обществ, в отличие от остальных постсоциалистических стран (возможно, за исключением Кавказа), - это укорененность традиций и установок в повседневную жизнь домохозяйств [25]. Сложившиеся традиции относительно семьи имеют жизнь и по сей день и отражаются во многих экономических действиях домохозяйств, тем самым наполняя определенной логикой действия, которые простому обывателю без знания истории и традиции степных и кочевых народов кажутся не совсем рациональными. Но в период транзита постепенно меняются традиционные установки, унифицируясь с общепринятыми канонами экономического действия. Стоит отметить, что для постсоветских государств этот процесс имеет свою специфику из-за относительно недавнего обретения независимости, когда многие государства в процессе нациестроительства начали искать корни в традициях и истории, тем самым предлагая новые и восстанавливая забытые традиционные установки. Например, кредиты на образование и свадьбу являются в полной ответственности родителей [26, 14].

В исследованиях транзитных обществ при описании постсоветских стран зачастую упоминается понятие «экономической маргинализации» [27, 183-196], где неформальный сектор экономики

перерастает в очень значимый сектор для многих домохозяйств при решении проблем занятости, жилья и образования. Таким образом, неформальный сектор экономики с большим влиянием и возможностями использования неформальных связей, основывающихся на социальном капитале приводит к другой социально-значимой проблеме транзитных обществ – к коррупции.

В кредитной стратегии домохозяйств в решении повседневных трудностей можно обратить внимание на то, что проблема многих домохозяйств транзитного общества заключается в переломном моменте восприятия себя как одной экономической единицы в новой системе рыночных отношений, где роль государства максимально отдалена от регулятивных мер. За 23 года Независимости домохозяйства постепенно выстраивают свою модель и свои стратегии действия в рыночных условиях. Но все же, учитывая всю трудность адаптации к новым услугам и проблемы домохозяйств в планировании бюджета, домохозяйства даже за прошедший период во многом не готовы к открытым рыночным условиям. Проблемой служат излишнее потребление кредитов и вовлеченность в долги многих домохозяйств из-за отсутствия опыта или необходимых знаний о рыночных институтах. Роль государства, которое стремится соответствовать рыночным принципам «невидимой руки» или свободного рынка [28, 485], питает иллюзию о саморегулирующих системах, которые не вполне применимы к транзитным обществам, где домохозяйства просто оказались не готовыми к свободному рынку [16, 81]. Домохозяйства берут кредиты и ипотеки, имея пробел в информированности обо всех условиях кредитования. Данную роль должны выполнять банки, но они не берут на себя такую социальную ответственность. Когда адаптационный процесс идет через институциональные изменения или через структуру, то первоначально оно должно ориентироваться на действия основной массы для правильной работы в будущем данных институтов. На сегодня мы имеем массовую склонность людей к решению проблем через кредиты, которые во многих случаях еще больше увеличивают уязвимое состояние домохозяйств для устойчивого планирования бюджета и сбережений. Кредиты могут решить временные проблемы домохозяйств, что постепенно становится привычным и проверенным выходом для домохозяйств из кризиса, несмотря на риск с повышением суммы кредитования за счет процентов и неясность со стабильностью доходов членов домохозяйств в дальнейшем. Поэтому, отталкиваясь от идеи Бурдые, мы замечаем что кредиты становятся как габитусы для домохозяйств в повседневной жизни в решении проблем, в том числе связанных с образованием членов домохозяйства [29, 378-381].

1 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы /Официальный сайт Премьер-министра Республики Казахстан (http://www.primeminister.kz/page/article_item-34);

2 Послание Главы государства Н.Назарбаева народу Казахстана. 11 ноября 2014 г./ (www.strategy2050.kz);

3 Указ Президента Республики Казахстан «О внесении изменения в Указ Президента Республики Казахстан» от 1 февраля 2010 года № 922 «О Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2020 года» / (http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31470505);

4 План нации - 100 шагов по реализации пяти институциональных реформ Н.Назарбаева / Международное информационное агентство Kazinform(<http://www.inform.kz/rus/article/2777943>);

5 Collins R. *Micro-Translation as a Theory-building Strategy/ Advances in Social Theory and Methodology: Toward an Integration of Micro-and Macro-Sociologies.* - Boston: Routledge and Kegan Paul, 1981. - P. 81-108;

6 Furedi F. *Introduction to the marketisation of higher education and the student as consumer/ The marketisation of higher education and the student as consumer.* – London: Routledge, 2010. – P. 1-10;

7 Kuleimenov D.K. *Education and employment dispositions of Kazakh households in transition //Вестник ПГУ /Серия Гуманитарная.* – 2013. - № 2. – P. 47-52;

8 Muller D., Ringer F., Simon B. *The rise of the modern educational system: structural change and social reproduction 1870-1920.* – Cambridge: Cambridge University Press, 1989. –P. 3-4;

9 Denizer C., Wolf H., Ying Y. *Household Savings in the Transition //Journal of Comparative Economics.* – 2002. – Vol. 30. – P. 463–475;

10 Bourdieu P. *The forms of capital/ Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education.* - New York: Greenwood Press, 1986. - P. 241-258;

11 Kuleimenov D.K., Nikolayeva O.V. *Values and Role of the Head of Kazakh Families During the Transition: Case-Study of Families from Astana /Middle-East Journal of Scientific Research.* – 2014. – Vol. 19, № 1. – p. 124;

12 Bender D. R. *A Refinement of the Concept of Household: Families, Co-residence, and Domestic Functions/ //American Anthropologist.* – 1967. – Vol. 69, №. 5. – С. 493;

13 Домашняя страница проекта «Стратегии выживания частных домохозяйств в Центральной Азии. Сравнение сельских и городских домохозяйств в Казахстане и Кыргызстане» («Livelihoods Strategies of Private Households in Central Asia. A Rural-Urban Comparison in Kazakhstan and Kyrgyzstan»). (<http://www.unimagdeburg.de/fgse/node/114>).

14 Среднемесячная заработная плата по регионам Республики Казахстан за 2010-2015гг. / Веб-сайт Агентства Республики Казахстан по статистике /

(http://www.stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersLabor?_afLoop=9275205603471038#%40%3F_afLoop%3D9275205603471038%26_adf.ctrl-state%3Dlm3ehqhe3_68);

15 Жизнь в долг. Обучающая книжка Агентства Республики Казахстан по регулированию деятельности регионального финансового центра города Алматы. – Алматы, 2002. – С. 7-15;

16 Kuleimenov D.K. *New Challenges of Kazakh Households in the Global Market: Credit Institutions and Social Capital* / *International Journal of Global Ideas*. – 2013. - Vol. 1 (Post-soviet countries in the process of globalization). – p. 62;

17 Государственные образовательные кредиты 1999-2005 годов / Вебсайт АО «Финансовый центр» / (<http://ftp.fincenter.kz/gosk/>);

18 Образовательные кредиты на обучение от банков РК. / Сайт электронного правительства Республики Казахстан / (http://egov.kz/wps/portal/Content?contentPath=/egovcontent/education/edu_heis/article/obrazov_v_credit_rk&lang=ru).

19 Статистика. Вебсайт АО «Финансовый центр». (http://ftp.fincenter.kz/lending/statist.php?ELEMENT_ID=791).

20 Benson J. *The rise of consumer society in Britain, 1880-1980*. – London : Longman, 1994. – p. 13;

21 Baudrillard J. *The consumer society: Myths and structures*. – Sage, 1998. – Т. 53. - p. 18;

22 Bauman Z. *Work, consumerism and the new poor*. – New York: McGraw-Hill International, 2004. - p. 88;

23 Lea S.E., Webley P., Walker C.M. *Psychological factors in consumer debt: Money management, economic socialization, and credit use* / *Journal of economic psychology*. – 1995. – Vol. 16, № 4. – P. 683-684;

24 Kuleimenov D.K., Nikolayeva O.V. *Values and Role of the Head of Kazakh Families During the Transition: Case-Study of Families from Astana* / *Middle-East Journal of Scientific Research*. – 2014. – Vol. 19, № 1. – p. 124;

25 Roy O. *The new Central Asia: the creation of nations*. - New-York: IB Tauris, 2000. – P. 1-2;

26 Kuleimenov D.K., Otar E.S. *The Role of Middle Class in Forming of Consumption Habits of Market Institutions among Kazakh Households in Transition Period* / *International Journal of Social, Human Science and Engineering*. – 2014. – Vol. 8, № 1. - p. 14;

27 Round J., Williams C. *Coping with the social costs of 'transition': Everyday life in post-Soviet Russia and Ukraine* // *European urban and regional studies*. – 2010. – Т. 17. , №. 2. - P. 183-196;

28 Smith A. *An Enquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. -Chicago: University of Chicago press, 1976. – 485 p;

29 Кулейменов Д.К. Социальные изменения повседневной жизни домохозяйств в трансформационный период // Сборник международной конференции «Человеческий капитал в Казахстане: состояние и перспективы роста». – Астана: ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2013. – С. 378-381.

Түйін

Аталмыш мақалада Астана қаласы мен Ақмола облысындағы үй шаруашылықтардың өз өмір сүру стратегияларын жүзеге асыру барысында білім алуға арналған несиелерді пайдалану іс-әрекеттері зерттелген. Халық арасындағы несиеге қатысты ғадеттердің институттануы олардың білім алуға арналған несиелер бойынша тәуекелге ие шешімдерді қабылдауына итермелейді және үй шаруашылықтарының тұрақты дамуына ықпалын тигізеді. Мақалада үй шаруашылықтарының білім алуға арналған несиелерді тұтыну мотивтері мен қалалық және ауылдық үй шаруашылықтарының тұтыну ғадеттеріндегі айырмашылықтар зерттелген. Мақалада «Фольксваген» қорының қаржыландыруы бойынша жүргізілген «Оргалық Азиядағы жеке үй шаруашылықтарының өмір сүру стратегиялары. Қазақстан мен Қырғызстандағы қалалық және ауылдық үй шаруашылықтарын өзара салыстыру» жобасы аясындағы халықаралық салыстырмалы зерттеу нәтижелері келтірілген. Астана қаласы мен Ақмола облысындағы 41 үй шаруашылығымен жүргізілген нарративті интервьюлер нәтижесінде үй шаруашылықтарының несиелік ғадет үлгілері туралы мәліметтерге қол жеткізілді.

Кілт сөздер: білім алуға арналған несиелер, үй шаруашылықтары, өмір сүру стратегиялары, тұрақты даму, тәуекел, нарративтер, несиелік институттар, білім берудің коммерциялануы, ғадет үлгілері

Summary

The consumer patterns of households' activity from Astana and Akmola region in using of educational credits as a part of their livelihood strategies have been explored in current paper. Institutionalization of credit behavior patterns among people lead them to make risky decisions referring educational credits, and it affect on further sustainable development of the households. In paper were discovered main motives of households in using of educational credits and differences in consumer models of rural and urban households. The paper consists of the results of international comparative research of household within the project "Livelihoods Strategies of Private Households in Central Asia. A Rural-Urban Comparison in Kazakhstan and Kyrgyzstan" funded by Volkswagen foundation. The main findings of the research about credit patterns of households came from narrative interviews with households from Astana city and Akmola region.

Keywords: educational credits, households, risks, coping strategies, narratives, credit institutions, commercialization of education, behavioral patterns

УДК 101.9 (574)

ТҮЛҒА ФЕНОМЕНИ: МӘНІ МЕН МАЗМҰНЫ

Ж.Қ.Мадалиева – *филос.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының доценті*

Мақалада философиялық мәселе ретінде адам болмысының маңызды сипаттамаларын айқындайтын, жеке адамның өзіндік, ерекшеқырларын ашып көрсететін тұлға ұғымының мәні мен мазмұны қарастырылады. Қоғамдық ғылымдар ауқымында осы ұғымды айқындайтын әртүрлі тұжырымдамалар зерделенеді. Сонымен қатар, индивид-тұлға-индивидуалдық ұғымдарының ерекшеліктері мен арақатынасы анықталып, осыған орай тұлға құбылысының феноменін айқындауға қадам жасалады.

Тірек сөздер: адам, қоғам, тұлға, индивид, индивидуалдық, болмыс, әлеуметтену үдерісі, іс-әрекет, шығармашылық

Қоғамдағы кез келген түбегейлі өзгеріс тек қоғамның ғана емес, сол қоғам мүшелерінің, адамның да өзгерісі, соның ішінде тұлғаның мәнін айқындайтын маңызды жақтарына өзгеше көзқарас қалыптастыру болып табылады. Сондықтан уақыт барысында, қоғамдық қайта құрулар кезінде адам бойындағы тұлғаны қалыптастыратын негіздің өзгеріске түсуін қарастыру, бұл үдерістің мәнін ұғынуға тырысу өзекті философиялық мәселе болып табылады.

Жалпы өзіндік құбылыс ретінде тұлғаның өзгеріске түсу мәселесін қарастыру барысында, ең алдымен, қоғамдық ғылымдар ауқымында қалыптасқан тұлға ұғымына көңіл бөлу қажет.

Е.К. Быстрицкийдің пікірі бойынша, бірінші кезекте тұлға ретінде іс-әрекеті мен қарым-қатынасы ең жоғары деңгейде жалпылама болып келетін және адами тұрғыда ортақ мәнге ие тұтас адамды қарастырады [1]. Бұл пікір В.И. Самохвалованың көзқарасына сәйкес келеді. Оның ойынша, тұлға дегеніміз «өз санасының әртүрлі деңгейлерінің, әртүрлі қабаттарының қандай да бір мөлшерде еркін, терең, өнімді және өзара үйлесімді әрекет етуін ұйымдастыра алатын шығармашылық субъектісі» [2].

А. Толстыхтың пайымдауынша «Тұлғаны мәдени, қоғамдық және тарихи іс-әрекеттің субъектісі ретіндегі адамның іс-әрекетінің рулық және индивидуалды (жеке дара) анықтамаларының өзара ауысуын белгілейтін оның болмысының тарихи тұрғыда шектелген формасы деп түсінуге болады. Осыған орай тұлға «индивидтердің әмбебап дамуына негізделген индивидуалдықтың еркіндікке деген тарихи қозғалысының мақсаты емес, құралы» болып табылады [3].

И. Конның көзқарасы бойынша, тұлға дегеніміз «индивидтің басқаларға бағытталған шығармашылық іс-әрекетінде ғана шынайылыққа ие болатын жалпыадамзаттық құндылықтарды қамтитын айрықша және қайталанбайтын өзіндік әлем». Адамның «өздігінің» (тұлғасының) құпиясы, оның ойынша, оның «ең ішкі, жеке жағы мен ең қоғамдығының бірлігінде» [4].

Тұлға құбылысын жете түсінудегі жаңа қадам ХХ ғасырдың алғашқы онжылдықтарында М.М. Бахтин мен оның ізбасарларының шығармашылығында көрініс тапқан «Өзгемен» диалог түрінде жасалды. М.М. Бахтин үшін тұлға шығармашылық пен «Меннің» «Өзгеге» қатынасы кеңістігіндегі қарым-қатынасының өнімі [5]. Философ тұлғаның қалыптасуындағы шығармашылық импульсы дәлосы «Өзгеден» басталады деп есептейді. «Мейлі мен адамды толық білейін және өзімді де білемін, алайда мен біздің өзара қатынасымыздың шындығын, бізді біз қатысушы болып табылатын бір және бірегей құбылыспен байланыстырудың шындығын білуім керек» [6]. Бахтиннің көзқарасына тұлғаның М. Бубер қалыптастырған тұжырымдамасы жақын келеді. Оның ойынша, тұлға әлемінің форма қалыптастырушы факторы жеке тұрғыда ешқандай байланыссыз алынған индивид пен қоғам емес, Меннің өзгелермен еркін қарым-қатынасы, өзге «Менмен» қызу, діни жаңғырған диалогы.

Жеке дара «Меннің» «Сенмен» қатынасы арқылы айқындалуы туралы ойорыс философы С. Франктің «Непостижимое» атты еңбегінде кездеседі. Субъектінің нақты өзіндік болмысының актуалданған формасы

ретіндегі тұлға оның «Сенге» қатынасында ғана іске асады. Ол шын мәніндегі «Мен» оның «Сенмен» алғаш рет кездескен кезінде пайда болады деп санайды[7].

Философ және психоаналитик Э. Фроммның пікірінше, «тұлға объективті жағдайлар негізінде қалыптасады, бірақ тек оның әлемге деген қатынасын жүзеге асыратын жалпы іс-әрекеті негізінде ғана қалыптасады»[8]. Осы іс-әрекеттің ерекшелігі тұлғаның типін құрайды.

Субъектінің тұлға ретінде өзіндік бар болуы туралы Бахтиннің үлгісі Г.Батищевтің философиясында өзіндік жалғасын табады. Оның көзқарасы бойынша, тұлға терең қарым-қатынасқа негізделген кездесудің еркін сыйы, өзара субъективтіліктің сыйы ретіндегі шығармашылықтың өнімі. Г.Батищевтің пікірінше, терең қарым-қатынас әрбір адамның өзгеге деген ең бірінші және ішкі қатынасы болып табылады. Сол қатынастар барысында «олар бір бірін және өздерін тұлға жасайды және тұлға ретіндегі болмыс үшін бір біріне міндетті болады». Бұл тұрғыда «әлеуметтік байланыстардың кез келген жүйесі индивидтердің қатар өмір сүруі мен сырттай бірлесе әрекет ету формасына жеткенге дейін, ең алдымен, адам үшін өзге субъектілердің өмірін өз өміріндей қабылдай алатындай деңгейде болуы керек» [9]. Осындай өзара айналымды қатынастарда, Г.Батищевтің пікірінше, Өзге «Мен» көптеген адамдарың бірі емес, «өзінің жиынтық түріндегі адамзаттың өзіндік жеке даралануы».

М.М.Бахтин мектебінің философтары қалыптастырған тұлғалық болмыс түсінігі психологиялық бағыттағы кеңестік зерттеушілердің дәстүрлерімен тығыз байланысты. Тұлғаны іс-әрекет негізінде қарастыру С.Л. Рубинштейн, Л.С. Выготский және А.Н. Леонтьевтің еңбектерінде кездеседі. А.Н. Леонтьев тұлғаны зерттеудің нағыз жолы қоғамдық қатынастар жүйесіндегі субъектінің өзіндік қозғалысы барысында қалыптасатын оның түбегейлі өзгерістерін қарастыру болып табылады деп есептейді. Бұл тұрғыда іс-әрекет тұлғаның негізі және тұрақты базисін құрайды. «Тұлғаның нақты базисі-өз табиғаты бойынша қоғамдық болып табылатын оның әлемге деген қатынастарының жиынтығы, бірақ та оның іс-әрекетінде, нақтырақ айтқанда оның алуан түрлі іс-әрекетінің жиынтығында жүзеге асатын қатынастары», - деп жазады. [10]. Жалпы алғанда А.Н. Леонтьевтің түсінігінде тұлға, бір жағынан, іс-әрекеттің бір сәті, екінші жағынан, оның өнімі. Психологтың пікірі бойынша, индивидтерге қарағанда тұлға «оның іс-әрекетінен бұрын болмайды және оның санасы секілді одан туындайды». Тұлға болып дүние келмейді, тұлға болып қалыптасады.

А.Н. Леонтьевтің пайымдауынша, тұлға екі рет: бірінші рет баланың іс-әрекетінде өзара бағыныштылық пайда болғанда, екінші рет, саналы тұлға қалыптасқан кезде дүниеге келеді. Бірінші дүниеге келу индивидтің индивидтердің өзіндік санасының құрылымынигерумен байланысты. Екінші дүние келу дүниеге көзқарас қалыптастырумен, тұлғалық мәндерді қалыптастырумен байланысты.

С.Л. Рубинштейннің көзқарасынша, «көбінесе адамның алуан түрлі тұлғалық қасиеттерінің ішінде адамның қоғамдық маңызды тәртібін немесе іс-әрекетін ұйғаратын қасиеттерді бөліп қарастырады [11].

Л.С. Выготский әлеуметтік пен жеке даралықтың (индивидуалдықтың) бірлігі ұстанымын қалыптастырған. Ол шынай өмірде қоғам мен тұлға бір бірімен тең ғана емес, көп жағдайда олар бір біріне қарама қарсы келеді деп санайды. Индивидтің қоғамға қатысты болу үдерісі екі бағытта жүзеге асады. Бір жағынан, адам әлеуметтену үдерісінде белгілі бір қоғамның әлеуметі қалыптастырған барлық тәжірибені игереді, ал екінші жағынан, ол осы тәжірибені өзінің жеке дара шығармашылығымен байытады.

Е.К. Быстрицкий айтқандай, «өзінің «тәжірибелік» мәні бойынша өзіндік сана ... қоғамдық әлемге тәжірибелік қатысу бірлігінің санасы ретінде қалыптасады». Бұл тұрғыда руханилық индивидтің өзіндік ерекшелігінің айнасы тәріздес Меннің санасы ретінде «айрықша мәдениет әлеміндегі бүкіл өмірлік іс-әрекеттің табиғи биографиялық өнімі»[12]. Тұлға оның мәдени ерекшелігінің бастауы болып табылатын, бірақ оның өзіндік бар болу кеңістігін шектемейтін ерекше мәдениет әлеміне «ұлттық, этикалық, сословиялық» әлемге әрдайым қатысты болады. Қайталанбас ерекшелік ретінде ол тек бір ғана, тіпті ең әмбебап, маңызды іс-әрекет немесе оны қамтитын олардың иерархиясы негізінде емес, адамзат мәдениеті әлеміне деген іс-әрекеттік қатынастың барлық формалары негізінде, өмірдің барлық жақтары негізінде қалыптасады. Алайда тұлға сырттан берілген іс-әрекет қатынасының өнімі ғана емес. Ол оның жүзеге асуының шарты, сонымен қатар оны түсіндіруші ұстаным. Бұл тұрғыда тұлға жанаңы жасаушы, яғни сезінуші, танушы және іс жүзінде әрекет етуші Мен.

Тұлғаның маңызды сипаттамаларын қарастыру барысында мазмұны бойынша өзара жақын «индивид», «индивидуалдық», «тұлға» ұғымдарының мәнін айқындау, олардың өзара айырмашылығын анықтау маңызды болып табылады.

Бірқатар зерттеушілер олардың айырмашылығын қарастырудан бас тартады. Индивид ретінде «адамзат баласының кез келген экземпляр» қарастырылады. Индивидуалдық ұғымы сол индивидтің өзіндік ерекшеліктерін, оның дағдылы өзіндігін білдіреді, ал «тұлға» ретінде адамның қандай да бір, сөзсіз басым

сипаттамасын – оның субъективтілігін айқындайды. Бұндай ұстаным жеке жағдайларда ғана орынды болатыны сөзсіз, ал жалпы, фундаменталды мәселелерді қарастыру барысында жеткіліксіз болуы мүмкін.

Тұлға – көп деңгейлі құбылыс. Ол әлеуметтің өнімі емес, сонымен қатар табиғаттың құбылысы, мәдениеттің субъектісі. Сондықтан бұл феноменді жете түсіну үшін осы ұғымды тұлғаны көп деңгейлі құбылыс ретінде сипаттауға қолданылатын өзге көзқарастардан ажырата білу қажет.

Адам әртүрлі нәсілдің және ұлттың өкілі, әртүрлі рухани әлеует, өзгеше мінез-құлықиесі, әртүрлі жынысқа жатуыжәне т.б. болуы мүмкін. Алайда адамдар арасындағы көптеген айырмашылықтарға қарамастан оларға ортақ сипаттама – барлығының адамзат баласының өкілі болуы. Өзінің жеке даралығында, ұқсас еместігінде қарастырылатын адам индивид категориясымен анықталынады. Бұл ұғымды анықтау қандай да бір арнайы сипаттамаларды қажет етпейді, белгілі бір адамның нақты өмір тіршілігінің ерекшеліктерін айқындамайды.

Өзінің мәні бойынша индивид- әлеуметтік құбылыс. Бұл категория адамның биологиялық қасиеттері мен нақты бір әлеуметтік сипатының жиынтығын қамтитын оның өлшемдерін белгілейді.

Сонымен, «индивид» ұғымы жеке даралықтың деңгейін айқындайды. «Биологиялық индивид», «әлеуметтік индивид» ұғымдары дәл осы тұрғыда қолданылады. Тұтас бір құбылыс ретінде индивид биологиялық эволюцияның өнімі болып табылады. Бұл биологиялық эволюция барысында органдар мен функциялардың саралану үдерісі ғана емес, сонымен бірге олардың бірігу, өзара «деңгейлестіру» үдерісі жүзеге асады. Ал адамның қалыптасу үдерісі өмір бойы жүзеге асатындықтан, индивид тек қана генотиптік құрылым емес, ол сонымен қатар онтогенетикалық және филогенетикалық дамудың өнімі болып табылады.

Адамның рухани әлемінің қалыптасуы руханилықты ұғынудан бастау алады. Оны индивидуалдықтың бастапқы нүктесі деуге болады.

Индивидуалдықты айқындауға деген ұмтылыс қазіргі кездегі көптеген зерттеушілердің еңбектерінде кездеседі. Бұл еңбектерде аталмыш ұғым кең ауқымда қолданылады. Кейбір зерттеушілер үшін (Ю. Хабермас) [13] «индивидуалдық» және «тұлға» ұғымдары өзара теңдес ұғымдар болып табылады, ал басқа бір зерттеушілердің түсінігінде (П. Рикер) [14], «тұлға – ерекше тұрғыдағы индивидуалдық», үшіншілер үшін индивидуалдық дегеніміз тұлғаның белгілі бір даму деңгейі. Солардың ішінде бұл феноменнің ішкі, мәндік өзегін айқындауға ең жақыны П.Рикердің ұстанымы. «Индивидуалдық» ұғымы нақты бір тұлғаның қайталанбастығын, айрықшалығын, яғни оның «өзіндік келбетін» білдіреді.

Адамның нақты индивидуалдық келбеті оның жеке дара рухани әлемінен туындайды, сонымен қатар, ол жалпы табиғилықтың жеке жағдайы болып табылады. Нақты қалыптасу барысында индивидуалдық жеке даралық пен әмбебаптық, табиғилық пен әлеуметтік текжай бар болып қоймайтын, керісінше өзара әрекеттесетін, «өзіндік» деп аталатын болмысқа ие болады. Бұл ұғым «индивидтің өзіндік болмысымен, өзімен өзі болу қабілетімен, басқа бір тұтастық шеңберінде дербес, тәуелсіз тіршілік иесі болуымен» байланысты.

Зерттеуші В.А. Конев: «Индивидуалдық – тұлғаның жиынтық келбеті және оның феноменалды көрінісі, өйткені тек тұлға ғана оған ие, қандай жағдай да болса да ол үшін индивидуалдық маңызды. ...Индивидуалдық тұлғаның мәдени болмыс ретіндегі қажетті сипаттамасы болып шығады», - деген пікір білдіреді [15].

Индивидуалдық пен тұлға бір бірімен қатар және бір бірінің қасиеті ретінде өмір сүреді. Осыған орай Ю. Хабермас «менің тұжырымдама – менің өзім деген түсінік адам жалпы тұлға ретінде және нақты индивидуалды тұлға ретінде мойындалғанда ғана мәнге ие болады», - деген пікір білдіреді [16].

Сонымен, тұлға ұғымы адамның әлеуметтік маңызды белгілерін, оның әлеуметтік сапасын білдіреді. Белгілі бір тұлға өзінің әлеуметтілігін тек индивидуалдық түрінде ғана көрсете алады. Егер бірінші ұғым адамды оның әлеуметтік айқындамаларын, бағдарларын анықтау арқылы оны әлеуметтік шарттасуы жағынан сипаттайтын болса, индивидуалдық ұғымы оның формасын, болмысының әдісін, индивидтің нақты анықтамаларынашып көрсетеді. Осы орайда М. Бубердің тұлға үшін «Мен бармын» деген, ал индивидуалдық үшін «Мен осындаймын» деген пайымдау тән деген тұжырымы маңызды болып табылады [17]. Өзінің болмысының, бар болуының әдісі ретінде индивидуалдықпен байланыссыз қарастырылатын тұлға тек абстракция болып табылады, сондықтан ол шынайы, нақты түрде болмайды.

1 Быстрицкий Е.К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие. – Киев: Наукова думка, 1991. – С.169.

2 Самохвалова Е.К. Творчество и энергия самоутверждения // Вопросы философии. – М., 2006. - №5. – С.45.

3 Толстых А. Опыт конкретно-исторической психологии личности. – СПб.: Алетейя, 2000. – С.48.

4 Кон И.С. Открытие «Я». – М.: Политиздат, 1978. – С.364.

5 Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского. – М., 1978. – С.208.

- 6 Бахтин М.М. *К философии поступка* // *Философия и социология науки и техники. Ежегодник 1984-1985.* – М.: Наука, 1986. – С.94.
- 7 Франк С.Л. *Сочинения.* – М., 1990. – С.348.
- 8 Фромм Э. *Психоанализ и этика.* – М.: Республика, 1993. – С.218.
- 9 Батищев Г.С. - *Активность?* – Шахар, 1993. - №1. – С.71.
- 10 Леонтьев А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность.* – М., 1975. – С.183.
- 11 Рубинштейн С.А. *Принципы и пути развития психологии* // *Избранные философско-психологические труды.* – М.: Наука, 1997. – С.278.
- 12 Быстрицкий Е.К. *Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие.* -Киев: Наукова думка, 1991-С.85-87.
- 13 Хабермас Ю. *Понятие индивидуальности* // *Вопросы философии.* – М., 1989. - № 2. -С.24-34.
- 14 Рикер П. *Человек как предмет философии* // *Вопросы философии.* – М., 1989. - № 2. – С.41-51.
- 15 Конев В. А. *Онтология культуры (Избранные труды)* – Самара, 1998. – С.59-61
- 16 Хабермас Ю. *Понятие индивидуальности* // *О человеческом в человеке.* – М.: Политиздат, 1991. – С. 206.
- 17 Бубер М. *Я и Ты* // *Бубер М. Два образа веры.* – М., 1995. – С. 52.

Резюме

В статье в качестве философской проблемы рассматривается сущность и содержание понятия личности раскрывающий существенные характеристики человеческого бытия, своеобразные, уникальные стороны каждого отдельного человека. Исследуются различные концепции определяющие это понятие в рамках общественных наук. Вместе с тем, изучается особенность и взаимосвязь понятия индивид-личность-индивидуальность и тем самым делается попытка раскрыть феномен такого явления как личность.

Ключевые слова: человек, общество, личность, индивид, индивидуальность, бытие, процесс социализации, деятельность, творчество

Summary

In article as a philosophical problem the essence and the contents concept of the personality opening essential characteristics of human life, peculiar, unique parties of each certain person is considered. Are investigated various concepts defining this concept within social sciences. At the same time, feature and interrelation concept the individual-personality-identity is studied and by that attempt to open a phenomenon of such phenomenon as the personality becomes.

Keywords: person, society, personality, individual, identity, life, socialization process, activity, creativity

УДК 321.1(577)

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ПРОЦЕССЫ НАРОДОВ КАЗАХСТАНА

Н.Б. Сейсен – к.п.н. кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая

В статье рассматривается культура многонационального Казахстана, которая прошла длительный путь становления и развития. Казахская народность, прошедшая долгий период формирования, в процессе которого принимало участие множество племен и народов, занимает важное место в истории Евразии и является одним из древнейших этносов. Она является преемницей культурного наследия всех народов, принявших участие в ее становлении, поэтому казахский народ - один из богатейших народов в культурном плане. Система ценностей, сложившаяся в культуре, стала важнейшим условием национального и культурного своеобразия народа.

Ключевые слова: культура, традиция, гражданская идентификация, этнический язык, межэтнические отношения, патриотизм

Наша национальная культура вобрала в себя достижения мировой культуры и является частью и продуктом мировой истории и культуры. Изучение истории и культуры народа невозможно без понимания истоков этнического развития, приоритетных духовных, нравственных ценностей казахской культуры. В истории любого народа осмысление прошлого закладывается основа и перспективы развития будущего. Как отмечает президент Н.А. Назарбаев «... Казахи - наследники великих цивилизаций - сумели пронести свое национальное «Я» над всеми историческими пропастями и впадинами. И не только пронести, не только сохранить, но и приумножить» [1].

До 60-х годов XX века понятия "культура", "традиции" определялись тем подходом, который был сформулирован М.Вебером. Традиция рассматривалась как явление отмирающее, неспособное сосуществовать с современными формами жизни. На традиционные явления культуры смотрели как на рудимент, который должен был исчезнуть по мерс активности модернизационных процессов. Основной причиной такого взгляда на традицию послужило широкое распространение в начале XX века эволюционистских воззрений о прогрессивно-стадиальном развитии. На сегодняшний день стали популярны взгляды на традицию, развившиеся со второй половины XX в., как на один из механизмов изменения общества

и на динамичный и саморазвивающийся феномен. Э.С. Маркарян отмечает: «Динамика культурной традиции - это постоянный процесс преодоления одних видов социально организованных стереотипов и образования новых»[1]. С.Эйзенштадт считал, что в традиции тесно переплетены между собой креативные и стабилизирующие элементы, и т.е., и другие являются составными частями единой традиции. Традиция может передаваться от одного слоя общества к другому, претерпевая при этом некоторые (иногда и существенные) изменения, потому что обстоятельства, которым они адекватны, меняются.

По данным социологического исследования Института философии и политологии МОН РК частота соблюдения национальных традиций: 50,5% опрошенных стараются тщательно соблюдать и не забывать традиции своего народа, а 30,1% соблюдают национальные традиции хотя бы по особым бытовым событиям.

Более всего склонны к соблюдению национальных традиций юноши 15-20 лет (суммарная доля «тщательно соблюдаю» и «соблюдаю по особым традициям» - 90,3 %). У остальных суммарная доля соблюдения традиций колеблется в пределах 80 %

Тщательное соблюдение традиции своего народа 51,9 % мужчин и 49,2 % женщин; «соблюдают традиции по особым случаям» 28,3 % мужчин и 31,5 % женщин, а 18,5 % «сильной» половины населения и 18,0 % «слабого» пола вообще об этом не задумывались.

А вот исполнение народных традиций очень разнится в зависимости от области проживания. Чаще всего национальные традиции соблюдаются в Южно-казахстанском регионе и в Алматинской области («тщательно соблюдают традиции своего народа» 66,9 % и 64,1 %, «соблюдают традиции по особым случаям» 22,2 % и 29,1 % населения соответственно).

Село хранитель национальных традиций, этнического языка фольклора, народного творчества. Культура народов очень устойчива и меняется она медленно именно в селе. Сельские регионы занимают около 90 процентов территории Казахстана. В них проживает около 30 процентов населения, которое обеспечивает сохранение традиционно-духовной культуры нашей республики. И можно только приветствовать, что жизнь и быт предков воспринимается как непререкаемый образец для подражания и вес еще сохраняется хотя бы на уровне села. Больше половины (56,9 %) «тщательно соблюдают и не забывают традиции своего народа» именно в селе. Почти 1/3 опрошенных сельских жителей «соблюдают традиции по особым праздникам», в то время как в городе эти показатели составляют всего 44 % и 32,4 % соответственно. Хотя можно говорить, о том, что в целом, эти показатели указывают на высокий порог этноидентичности[2].

Важным, поддерживающим сплоченность общества символом является язык.

Как показывает история, языковое единство складывается в процессе исторического развития этнических общностей, выполняя функции основного средства межличностного общения, способа передач; этнических традиций, информации о культуре народа, историческом наследии и т.д. Как подчеркивает А.Ю. Шадже, «первым атрибутом уникальности нации является её язык».[3] Вследствие этого, язык является наиболее ярким определителем этнической идентичности фактором её формирования,[4] но не гражданской идентичности. Однако в данном случае речь идет об этническом (национальном) языке, когда родной язык выступает самым главным этноконсолидирующим этнодифференцирующим индикатором этнической идентификации населения.

С другой стороны, при гражданской идентификации государственный язык всё же играет особую роль. И об этом нельзя не сказать, так как в Западном, Восточном и Южном регионах страны большинство населения представлено казахским этносом, а государственный язык идентичен этническому языку. В Северном регионе в большей степени с иноэтничским составом населения казахский язык, не являющийся для большинства населения родным языком, «внедряется» в качестве государственного языка медленными темпами.

По данным социологического опроса Центра по исследованию проблем межэтнических отношений, в возрастном срезе государственный язык больше всего считают «всегда важным» в возрасте 15-20 лет (78,6%), что очень показательно, так как, во-первых, именно эта категория граждан является "будущим" нашей страны, а во-вторых, это свидетельствует о постепенном возрождении и укреплении этнического языка (родной речи казахов).

Среди казахов как носителей государственного языка лишь 86,5% считают знание государственного языка «всегда важным», а 0,7% - «не важным». Большинство респондентов, считающих знание государственного языка «не важным» выявлено у молдаван (50%), немцев (17,6%).

Основная часть населения - 97,4% владеют языком своей национальности. Как правило, он является родным. Лишь 2,7% не владеет своим родным языком. Это говорит о том, что национальный язык

востребован и в государстве имеются для развития этноязыков все условия.

1/6 всех опрашиваемых этносов (уйгуры, чеченцы, азербайджанцы) на 100 % хорошо владеют языком своей национальности. 100 % таджиков достаточно владеют своим этническим языком.

В возрастном диапазоне менее владеют своим этническим языком лица в возрасте 15-20 лет.

Больше всего казахстанцев считает перспективным английский язык. Он занял наивысшую позицию - 43,2%. На второе место встал казахский язык - 33,1%, и на третьем месте оказался русский язык - 18,95 %.

Востребованность языковых знаний не одинакова в разных возрастных категориях. Так, казахский язык сильнее необходим в возрасте 60 лет и выше (41,2%), русский - в 15-20 лет (23,1%), английский - в 29-39 лет (56,7%), китайский - в 21-28 лет (4,6%), языки стран СНГ - в 40-49 лет (4,3%)[5]. Как видно, на практике востребовано двух и трехязычие. То есть тенденция языкового поведения направления от одноязычия к двуязычию. Такое позитивное стремление, во-первых, созвучно политической стратегии развития суверенного государства на современном этапе. Президент Н.А. Назарбаев в Послании народу Казахстана от 28 февраля 2007 года выделил необходимость создания триединой языковой политики, предложив начать поэтапную реализацию культурного проекта «Триединство языков». По его словам, Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками. Это казахский язык - государственный язык, русский язык как язык межнационального общения и английский язык - язык успешной интеграции в глобальную экономику.[6] Г.А. Усенов аллегорично сравнил эти языки с 3-мя ключами от квартиры, машины и собственного дела. Во-вторых, полилингвизм призван снять острую языковую проблему в мультиэтничном Казахстане.

Однако гармонизация межэтнических отношений является проблемой, решение которой требует непрерывных целенаправленных усилий со стороны общества и государства. В контексте поиска гражданской идентичности нельзя оставить без внимания проблему формирования казахстанского патриотизма. Оно предполагает формирование политического человека, который свободно и самостоятельно определяет свое отношение к политике и государству, способен делать осознанный выбор и принимать рациональные решения, направленные на реализацию коллективных благ.

Патриотизм - это чувство любви к Родине, Отчизне, месту, где ты родился, вырос и осознал себя как личность, любовь к Отчизне выше любви к государству. Недаром патриотизм традиционно рассматривается как нравственный и политический принцип воспитания, содержанием которого является любовь к Отечеству, гордость за ее прошлое и настоящее. Понятие Родина, места, где я живу, начинается еще в раннем детстве, но формирование патриотизма складывается у личности в течение всей жизни и проявляется с момента участия в политических процессах, в защите Родины, осознание ответственности за свою роль в жизни общества. Казахский патриотизм не новое понятие. Помимо личных устремлений человека нужны общие человеческие ценности, одним из них является чувство патриотизма. Поэтому государственная концепция образования Казахстана строится следующим образом: воспитание казахского патриотизма, осуществляемое через познание национальных этнокультурных традиций и обычаев в привитии уважения к историческому прошлому. Для успешного формирования казахского патриотизма важную роль играет характер создаваемого государства, те цели, которые оно ставит перед собой, и ценности, которые оно собирает отстаивать. В Конституции РК подчеркивается, что республика утверждает себя как демократическое и правовое государство, где высшая ценность - человек, его жизнь, его права, свободы и достоинство.

Многое зависит и от проводимой политики государства, особенно в условиях его полиэтничности, поликонфессиональности. Поэтому, вполне естественно, что идея патриотизма, замешанная на основе мононационализма, моноконфессионализма, национал-патриотизма может только осложнить обстановку. В этой связи следует отметить, что только та политика государства, которая направлена на достижение укрепления равноправия народов, способна вызвать доверие, уважение и энтузиазм всех граждан страны, независимо от их этнической, религиозной принадлежности.

Курс проводимой политики Казахстана на укрепление межнационального и межконфессионального согласия приносит свои плоды. Свидетельством этому то, что Казахстан является примером, когда в условиях резко выраженного этнического многообразия удалось избежать каких-либо драматических конфликтов и сохранить стабильность и гражданский мир. Вместе с тем, как показывают данные различных социологических исследований, растет число граждан страны, осознающих себя, прежде всего не как представителей определенного этноса, а как представителей общности «казахстанец». Это та реальная основа, на которой только и может формироваться феномен казахского патриотизма.

Президент Казахстана Н.А. Назарбаев отмечает, что «Патриотизм нужно формировать общими

усилиями всего общества, особенно среди молодежи, в наших детях. Очевидно, что успех и международное признание каждого нашего гражданина - это бесценный капитал, предмет гордости и достояние всех казахстанцев. На этих примерах нужно поднимать дух нации! Быть патриотом своей Родины - это носить Казахстан в своем сердце. Я призываю вас к этому»[7].

Патриотическое воспитание населения Казахстана - это, хотя и важная, но только сторона сложного и многогранного процесса формирования гражданских качеств человека и становления, на этой основе, развитого гражданского общества. Важную роль в этом процессе призваны выполнить как институты государства, так и общественные и этнокультурные объединения, конфессии, молодежные организации.

Вне этого процесса не должны оставаться и бизнес-структуры Казахстана, они должны в полной мере осознавать свою социальную, нравственно-политическую ответственность перед обществом. Принятые в последнее время решения по повышению роли Ассамблеи народа Казахстана имеют, в этом плане, очень важное значение. Трудно также переоценить значение такой важной инициативы нашего государства, как организация и проведение съездов традиционных и мировых религий.

Таким образом, важным инструментом формирования гражданского самосознания, включая патриотизм, являются средства массовой информации Казахстана. В постиндустриальную эпоху их роль неизмеримо возросла, весь мир оказался втянутым в своеобразную «информационную паутину». Интернет становится механизмом, способствующим глобализации. В этих условиях сохранение национальной идентичности, становится для многих стран проблемой. Важно поэтому включить СМИ в процесс активного формирования патриотического сознания граждан Казахстана.

В заключении, хотелось бы привести слова нашего Президента Н.А. Назарбаева «Казахстан уникальная страна. В нашем обществе причудливо объединились и взаимодополняют, взаимоподпитывают друг друга самые разные культурные элементы. Нам следует оберегать нашу национальную культуру и традиции во всем их многообразии и величии, собирать по крупицам наше культурное достояние»

1 ЖадеЗ.А.и др. Многоуровневая идентичность.-М.; Майкоп, 2006. -С. 220.

2 Артемьев А.Н., Цецкова И.Б., Коменбаева Л.К. Иерархия идентичной структуры граждан Казахстана. - Алматы, 2009. -С.171.

3 Шадже А.Ю. Русский язык в условиях формирования русской нации // Социально-гуманитарные знания.-М., 1996.-№2.-С. 166.

4 Уталиева Ж.Т. Язык как фактор формирования этнической идентичности.-М., 1994.-С.2.

5 Состояние и перспективы развития этнополитических процессов в РК // Материалы социологического исследования РР.-Алматы: Интеллект-Капитал, 2011.

6 Назарбаев Н.А. Послание Президента РК Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Новый Казахстан в новом мире», Казахстанская правда, 2007

7 Выступление Президента РК Н.А. Назарбаева на XIII сессии Ассамблеи народов Казахстана // Казахстанская правда. 25 октября 2006.

Түйін

Мақалада қалыптасу мен дамудың ұзақ жолынан өткен көпұлтты Қазақстанның мәдениеті қарастырылады. Ұзақ уақыт тұрған қалыптасу үдерісіне көптеген рулар мен ұлыстар қатысқан қазақ халқы Еуразия тарихында маңызды орын алады және ежелден келе жатқан этностардың бірі болып табылады. Қазақ халқы өзінің қалыптасуына негіз болған барлық халықтардың мәдени мұрасының мирасқоры, сондықтан ол мәдени тұрғыда ең бай халықтардың бірі. Мәдениет ауқымында қалыптасқан құндылықтар жүйесі халықтың ұлттық және мәдени ерекшелігінің маңызды шарты болды.

Тірек сөздер: мәдениет, дәстүр, азаматтық бірегейлену, этникалық тіл, этникааралық қатынастар, ұлтжандылық

Summary

In article the culture of multinational Kazakhstan which passed a long way of formation and development is considered. The Kazakh nationality which passed the long period of formation in the course of which the set of tribes and the people took part takes an important place in the history of Eurasia and is one of the most ancient ethnoses. It is the successor of cultural heritage of all people which took part in her formation therefore the Kazakh people - one of the richest people in the cultural plan. The system of values which developed in culture became the most important condition of a national and cultural originality of the people.

Keywords: culture, tradition, civil identification, ethnic language, interethnic relations, patriotism

ШЕТЕЛ ҒАЛЫМДАРЫНЫҢ МІНБЕСІ ТРИБУНА ЗАРУБЕЖНЫХ УЧЕНЫХ

УДК 72

DEVELOPMENT OF INDIAN ARCHITECTURE (AD1196-1555AD) AND ITS CENTRAL ASIAN ANTECEDENTS

DR.Nasir Raza Khan

This research is about the Turkic Influence on Indian Architecture. It is a study of infusing the cultural heritage of India with new energy and revitalizing it towards new directions and broader, vast frontiers as evinced by their art forms, such as architecture and painting. The author decided upon architecture to illustrate and elucidate the enriching contributions of Turkic architects and artisans to the Indian Architecture.

Keywords: architecture, cultural heritage, art, painting, state

Turkic Influence on Indian Architecture (AD1196-1555AD) is a study of infusing the cultural heritage of India with new energy and revitalizing it towards new directions and broader, vast frontiers as evinced by their art forms, such as architecture and painting. I have decided upon architecture to illustrate and elucidate the enriching contributions of Turkic architects and artisans to the Indian Architecture.

Displacement of population in Central Asia due to their power conflicts caused inter-regional migrations to Indian subcontinent. There have always been very close commercial, cultural and even spiritual contacts among the population of these regions. These bonds always remained very strong because the rulers of these areas came from Central Asia and sought inspiration from their homeland. The artisans, architects, craftsmen and calligraphers from Central Asian land migrated to these areas, bringing with them valuable knowledge and expertise to use under their new patronage.

It is therefore, no surprising that the early medieval architecture of Indian subcontinent has very strong similarities with the Central Asian art in construction, design and its decorative form. There are number of monuments in Indian subcontinent including present day area of Pakistan, which clearly reflects the direct inspiration from the architecture of central Asia.

India has a very long history of contact with people beyond the north-western frontier. Starting from Harappan times and continuing through the Phoenician, Persian Greek and Roman period. The routes which traversed Central Asia; provided channels for profitable trade and for the missionary spread of Buddhism. The character of the infiltration from Central Asia into India which led to the establishment of Kushana rule should therefore be seen in the context of a prior acquaintance with India on the part of Central Asian peoples, they had already had some interaction with Indian culture on their home ground.

The significant edifices of the proposed study are embellished with decorative features, like calligraphic motifs, floral patterns, triangular framing of decoration in the bands; cornices made by narrowly placed horizontal bands of carvings are all directing towards the conclusion that the craftsmen and architectural traditions from Turkic Central Asia are experimented and illuminated with Indian Art within the original form, before it would have been possible to establish a style of its own distinctive feature. An art historian describes this technique and decoration as “.... inscription, arabesque and geometric patterns create tremendous excitement for a serious scholar of Islamic art. For a genuine stimulus these decorative have talismanic appeal.”¹

(I have examined the cultural and aesthetic qualities of this novel art and analyse how it took the final shape.

¹ Prof. Shaukat Mahmud, 'Meaning, and Function of decoration in Sultanate Architecture', paper presented at a seminar, Anjuman Mimaran, Lahore, Pakistan, 1990.

When we speak about Islamic architecture in India, we trace to the foreign and Indian architectural tradition as demonstrated in temple architecture. I have attempted to define the reasons and purpose behind the choices finally made in architectural style in the period under study.

The history of Islamic² Architecture of India is a confluence of the Turkic Central Asian Art & Architecture, before its rendezvous with its major tradition, the traditional Indian Art & Architecture. With this point in the mind the broad lines of development have emerged and one will visualize major tradition with Islamic culture in a concise manner. The religious blanket term quite obscure the variety of ethnic cultural groups that were penetrated India. It would be enlightening to emphasise the rich and varied cultural amalgam that was to interact with the Indian culture and not only as an Islamic culture. Surely if art is the distilled essence of a people, the final expression of a culture, to appreciate the full significance of art forms, we would need to know about the people and their style by which these were created. This would necessitate backtrack historically and geographically that is the total view again.

When we talk about the development of Islamic architecture in India we are implying a historical institution including the places which fall beyond the present day post-partition India. These areas are in the modern provinces of Punjab and Sindh in present day Pakistan. It is interesting to note that these areas had an architectural spectrum much ahead of the Delhi Sultanate,³ which provided a splendid path for the development of architectural activities of the Turks of Delhi. Some of the oldest surviving monuments of the area, especially tombs and mosques, present remarkable examples of building design, construction systems, interior and exterior decoration and application of motifs in geometrical and arabesque patterns.⁴

The significant and permanent military movement of Turkic people dates from the 11th century, and was carried on by various Turkish dynasties that arose indirectly from the ruins of the Abbasids. The road of conquest was prepared by Sultan Mahmud of Gazna⁵ (998-1030 AD) who established Punjab as the easternmost province of his empire. The only structures, which have survived the ravages of time, are the west wall of the tomb of Saif-uddaula Mahmud near village Zair in Parachinar (Punjab) and a mosque in Giri in the Margalla hill near Taxila.⁶ The wall of the tomb of Saif-uddaula provides us with useful information about the Gaznavid architecture.⁷ It consists of a tall-recessed four-centred arch which accommodates a small window. The arrangement was probably repeated on the other three sides. The arch was constructed in stone using lime mortar. The arch of this tomb is the earliest surviving example of a true arch in the entire subcontinent.⁸ According to Dr. Chughtai, the area formed a part of a large Muslim township during the Gaznavid period, where a memorial named Fatehabad was also established.⁹ The use of lime mortar in this tomb is remarkable. We find it in continued use over the following successive architecture in India. Today, the only surviving monuments in Gazna are the tomb of Mahmud and the two *minars* or towers of victory. The *minars* are interesting as prototypes of the Qutb Minar in Delhi. The richly carved doors of the tomb of Mahmud were brought from Ghazni by the British in 1842 and are now in the Red Fort at Agra. The doors are of wood, divided in panels and adorned with six pointed stars and geometrical figures. The Arabesque design of the doors is noteworthy: it became a source of inspiration for later development in India.

Victory of Mohammad Gauri in 1191 AD in the battle of *Tarain* was a turning point in the arena of Indian history. Turks brought several changes in various fields of life in India. They brought with them their developed architectural style, largely based on the arcuate¹⁰ system of construction. On the other hand, Indian artisans were skilled in the building of the trabeate¹¹ and corbelled style. The successful amalgamation of two different styles

² "Islamic" means in the context of Islamic architecture; the use of the word 'Islamic' is not adjective defining a religious quality. It should be understood as a word that identifies a special kind of architecture, that of a civilization re-electing, or determined by, special qualities inherent in Islam as a cultural phenomenon.

³ Satish Grover, *The Architecture of India - Islamic 717-1707* (Delhi, 1981) Also see John Marshall, 'The Monuments of Muslim India', *Cambridge History of India, Turks & Afghans*, (ed.) Haig, rpt. (Delhi, 1965), vol.iii, chp.xxiii, p. 412.

⁴ At present Pakistan Archaeological Society are engaged in excavating various areas including Bhambar, Daybul etc.

⁵ Gazna is known as modern Gazni of Afghanistan.

⁶ Abdul Rahman, 'Sultanate Period Architecture in Punjab – 1000 to 1500 AD', *proceeding of the Seminar on the Sultanate period architecture, in Architectural heritage of Pakistan, II*, eds. Dr. Siddiq Akhtar & Dr. Abdul Rahman (Lahore: Anjuman Minmaran, 1991), p.38.

⁷ Abdul Rahman, 'Saif-ad-daula Mahmood', *Journal of Central Asia*, No. I, July, 1989, vol. vii, p.79.

⁸ Traditionally, this credit goes to Balban's tomb (1266-87 AD) situated in Delhi – centric view of history.

⁹ Abdullah Chughtai, *Taxila Revisited* (Lahore: Kitab Khana-i-Nauras, 1975), p.9

¹⁰ A term applied to a building dependent structurally on the use of arches or the arch principle in contrast to a trabeated building.

¹¹ An arch constructed with a post and lintel. having straight horizontal beams or lintels (rather than arches). <http://www.thefreedictionary.com/trabeate>

achieved here can rarely be seen elsewhere than in India. Because of this fusion, most of the Turkish creations in India could be distinguished from Central Asian architecture¹²

First they built a congregational mosque known as Quwwat-ul-Islam (Might of Islam). This mosque was founded in 1191 AD.¹³ This mosque was at first a plain enclosure but afterwards a large screen was erected on the side of the *maqsura*¹⁴ and arches appear here for the first time. This screen gave a texture of traditional mosque. At first sight, this screen with pointed arches seems to be of the purest Central Asian style. Its curved shape is very much similar to the arcuate style (true style), but a closer examination of the construction of these arches reveals that they are constructed in corbelled style - a common technique used in ancient India for building of Buddhist *viharas*.¹⁵ Instead of the use of keystone and voussoir¹⁶ (which are necessary to built a arcuate or true arch, common in Central Asia) these arches are built through piles of horizontal courses with each course slightly overlapping the one below. The arched shape has been achieved by carving off ends of these courses.¹⁷ The same process is revealed again in the decorative carving on the façade of the screen.

Aibak's son-in-law and successor, Shamsuddin Iltutmish (1211-1236 AD), doubled the area of Quwwat-ul-Islam mosque by extending the *maqsura* and the screen at both ends and built an outer *riwaq* (cloister) which enclosed the original mosque of Aibak. The ornamentation of the screen put up by Iltutmish is different from Aibak's. The motif of the latter is closely related to those seen in Gaurid structures, for example at the Shahi Madarsa in Gharigistan.¹⁸ The arches of this screen do not have the same proportions as seen in the earlier screen built by Aibak. Here, Quranic inscriptions are inter-woven with arabesques, a style known as Saracenic art.¹⁹ The arches are still corbelled. This extension work is more refined and established in design and reflects the Turkish victors as beginning to settle more comfortably in their new settlement. The third main contribution in Quwwat-ul-Islam mosque was made by Alauddin Khalji (1296 -1316 AD). He repeated Iltutmish's plan by again doubling the length of the *liwan* of the mosque and built a concentric *riwaq*. Some notable features used by his predecessors were preserved to continue the stylistic unity of the whole.²⁰

Attached to the mosque is the famous Qutub Minar named after its founder Qutubuddin Aibak.²¹ As originally designed, it was 225 feet in height, and comprised four storeys divided from one another by richly decorated balconies and further embellished by vertical flutings and horizontal bands of calligraphy in *Naqsh*. The first storey was the work of Aibak and the rest three were completed by his successor Iltutmish.

The Qutub *minar* has a Central Asian ancestry. Kutlug - Timur minaret at Kunya-Urgench has a strong resemblance to the Qutub Minar. The bands inscribed with *Naqsh* at Qutub Minar afford a delicate relief to the plain fluted masonry of the great shaft. The most interesting and effective feature is the boldly projecting balconies at every storey.

There is a *minar* at Jar Qurgan near Tarmiz, built to appear as if 16 round columns are tied together. This has a strong resemblance to the Qutub Minar.²² The *minars* at Ghazni can also be said to have some resemblance to it. The ultimate origin of this *minar* is to be found in the old Ziggurat of the Mesopotamians. The Abbassid Caliph Wathiq-ibn-Mutasim built a mosque at Samara near Baghdad in 842 AD with a minaret attached to it. Compared with this mosque, the decoration of the Qutub Minar is consistently Central Asian in character from the base to its top. The Abbassid style of the minaret was copied by the square *minar* attached to the mosque of Ibn-Tulum at

¹² Today Central Asia comprises five independent republics, Kazakhstan, Kyrgistan, Uzbekistan, Turkmenistan, and Tajikistan.

¹³ Ziauddin Desai, *Mosques of India* (Delhi: Publication Division, 3rd edn.1979), p.13.

¹⁴ It was introduced as a part of a mosque in early Islamic period to protect the ruler from other worshippers, and forming a kind of royal box, usually near the mihrab and mimbar. Later, the *maqsura* became a symbol of Friday mosque, taking the form of a domed square chamber

¹⁵ A Buddhist temple or monastery.

¹⁶ a wedge-shaped stone or brick that is used with others to construct an arch or vault.

<http://www.thefreedictionary.com/voussoir>

¹⁷ G.R. Tillotson, *Mughal India: An Architectural Guide* (London, 1990), p. 30

¹⁸ Asher, *New Cambridge History of Mughal Architecture*, p. 4.

¹⁹ Saracen: A vague term used in the West for the Arabs and other Islamic state of the Near East.

²⁰ *Mughal India: An Architectural Guide*, p. 33

²¹ Historians differ about the name. It may be associated with Qutubuddin Aibak. The word 'Qutub' means axis or pole, so 'Qutub Minar' means 'axial tower'. Some historians suggest that it was built in the memory of Khawaja Qutubuddin Bakhtiyar Kaki (1235 AD) whose shrine is nearby. It is believed that Iltutmish was a devotee of the saint. See Sangeen Baig, *Op.cit.*, p. 103.(Translation).

²² Mujeeb, 'The Qutub Complex as a Social Document', p.21.

Cairo in the year 990 AD, as is recorded by the historian Maqrizi.²³ However, the hybrid style of Firuzshah Tughlaq's later additions to the Qutub Minar is noticeably distinct. He added the fifth storey and the novel style of decoration as well as the material used is clearly apparent. The bands inscribed with *Naqsh* at Qutub Minar afford a delicate relief to the plain fluted masonry of the great shaft. The most interesting and effective feature is the boldly projecting balconies at every storey, supported as early types of stalactite that is such a characteristic of early Islamic architectural decorative features, common to the Qutub Minar in India and the Al-Hamara in Spain.²⁴

When we look at the aesthetic sense of the Minar, Prof. Mujeeb rightly observes, "The Turks wanted to create a symbol of power and stability. With its upward surge, expressed in the taper and in the almost organic emergence of one storey from another, the Qutub Minar is such a symbol. But Hindu sculpture also put its stamp on it, and those who have seen it will know that beauty is the only power that endures."²⁵

Ilutmish's tomb is situated on the northern side of Quwwat-ul-Islam mosque. Sayyid Ahmad Khan²⁶ suggest that it was built by his successor and daughter Razia Sultana (1236 – 1239 AD) while Cunningham says that it was built in 1235 shortly before the Sultana's death.²⁷ This tomb is a square structure. There are differences among historians about the dome of this tomb. Sayyid Ahmad Khan is the first art historian to have given a reference from a contemporary source about the presence of the roof.²⁸ He quotes from the Futuhat-i-Firozshahi to prove that Firoz Shah Tughlaq repaired the tomb. But some historians believe that the tomb never had a roof.²⁹

Ilutmish's tomb is one of the oldest tombs in India. The oldest known tomb in north India, especially in Delhi is that of Ilutmish's son Nasiruddin Mohamad, who died before him in 1228-29 AD. It is called the tomb of Sultan Ghari.³⁰ Ghiyasuddin Balban (1266–87 AD) built a palace called Darul-Aman and founded a city called Ghiyaspur.³¹ Sangeen Baig also describes its position as near the *dargah* of Hazrat Nizamuddin Auliya. Now there is no trace to identify the area definitively. The tomb of Ghiyasuddin Tughlaq is situated in the area of *Qutub* Delhi and presently stands in a ruinous condition. As an art historian remarked, "First-time presence of arches built on the true style (arcuate style) is a Turk innovation and is the first step towards development of Indo-Islamic architecture in India."³² The appearance of arcuate arches in Balban's tomb marks a definitive advance and development in architectural activity in north India.

Under the Khalji (1296-1316) architectural development assumed renewed importance. The effect of further development in style is clearly evidenced in the two principle monuments of Alauddin regime: the Jamat Khana mosque (1311 AD) at the *dargah* of Hazrat Nizamuddin Auliya and the Alai Darwaza at the Qutub Complex. The central structure of Jamat Khana mosque was built by Khizr Khan, son of Alauddin Khalji.³³ Firoz Shah Tughlaq's expanded the mosque and built another *liwan* on both sides of the central structure.³⁴

While studying the architectural features of a particular building, much importance is to be given to two distinct features. One is the style and the technique used and the second is the aesthetic taste of the particular building. In this context, if we examine the Alai Darwaza we find that the well proportioned, beautiful arched doorways and the bridging of the four corners with the help of squinches³⁵ are in true scientific style, while the decorative ornamentation appears like a piece of sculpture. This gives a unique character to this art which became a common feature for successive dynasties. As R. Nath observes, "Alai Darwaza is the first Muslim monument in India which marks the absorption and assimilation of several inspirations in its body fabric and which revolutionized the whole art of building by the proclaimed success of its innovations."³⁶

Structurally, Alai Darwaza is a marvel of inspired simplicity. The arches of the three entrances are so

²³ Page, *An Historical Memoir on the Qutub: Delhi*, p.24.

²⁴ *Ibid*, p.25.

²⁵ M. Mujeeb, 'The Qutub Complex as a Social Document', p.121.

²⁶ *Asar-us Sanadeed*, Vol.I, p.318. Also see Sharma, *Delhi and Its Neighbourhood*, p.56.

²⁷ *ASI Report, Cunningham Series, Indological Book House (Varanasi, 1972), Vol.I, p.204.*

²⁸ *Asar-us Sanadeed*, p. 318.

²⁹ Marshall, 'The Monuments of Muslim India', p. 580

³⁰ *Asar-us Sanadeed*, p.317. The oldest tomb in the subcontinent is the tomb of Khalid Walid which I have discussed earlier.

³¹ *Sairul Manazil*, MS, p.6

³² Sharma, *Delhi and Its Neighbourhood*, p. 65. As we have already pointed out earlier, most scholars have been confining their vision to monuments in and around Delhi, and hardly any efforts have been made to trace the first appearance of the true arch along its route of migration to the Indian subcontinent.

³³ Desai, *Mosques of India*, p.14.

³⁴ Firoz Shah Tughlaq, *Futuhat-i-Firozshahi*, ed. Abdul Rasheed, Aligarh, 1954, p.14.

³⁵ An arch placed diagonally at the internal angles of towers to bring them from the square to support the octagonal spire.

³⁶ R. Nath, *History of Sultanate Architecture*, (Delhi, 1978), p.74

exquisitely proportioned that they are equally beautiful whether seen from the outside or inside.³⁷ It is not only a monumental structure but is one that later builders looked upon as a source of inspiration. This is a work of practiced hands and of minds thoroughly versed in the art of creating pleasing composition of architecture and sculpture. The other monuments built in the Khalji period outside Delhi are in Bayana, near Agra, Jalore (Rajasthan), Khambayat, Patan and Siddhpur in Gujarat, at Bhilsa in Malwa and elsewhere which represent the Sultanate style in regional areas.

The Tughlaq (1321 – 1414 AD) architecture comprised the tomb, small city and forts such as the tomb and fort at Tughlaqabad and the twin city and palace called Jahanpanah (The Refuge of the World) etc. A major work for which, Ghiyasuddin Tughlaq (1320-25 AD) was responsible in Multan is the mausoleum of the saint Rukn-i-Alam. The tomb of Rukn-i-Alam is one of the most impressive buildings in this part.³⁸ This tomb is also a first example of octagonal layout.³⁹ This design is reproduced with a novel layout in Khan-i-Jahan Tilangani's tomb built in the 14th century in Delhi. The monument maintains a slope in every component. The walls have a pronounced slope or batter. Some features of the Rukn-i-Alam tomb, specially the battering walls and corner turrets are reflected in the walls of Tughlaqabad fort and Ghiyasuddin's tomb. The interior of the tomb is also very impressive. The principle ornamentation is worked out in cut brick work with diaper patterns. The superb surface decoration of this tomb was also a source of inspiration for the successive monuments of Sayyids and Lodis.

If we confine architecture only within the framework of religion, period or region, we tend to overlook certain important features and their basic concepts. In the medieval period, the monuments that came into existence are marked by an amalgamation of different artistic concepts. Present in different areas and regions of the country, these silent historical monuments, which, more or less, have survived the vagaries of a thousand years of Time, stand witness to the skills of their architects and artisans, who conceived, planned and brought them into existence with meticulous care. Today these monuments stand with their past glory and have become an integral part of the cultural heritage of our country.

Түйін

Бұл әлеуметтанулық-мәдениеттанулық зерттеу үнді сәулет өнеріне деген түрік ықпалы жөнінде. Бұл зерттеуде Үндістан мәдени мұрағатының жаңа энергиямен қайта жаңғыруы жайлы және сәулет өнері мен көркем сурет тәрізді өнер формаларында көрініс тапқан оның жаңа бағыттар мен кең шекараларға бет бұруы жөнінде айтылады. Автор өзінің жұмысында үнді сәулет өнерінің негізінде түрік архитекторлары мен колөнершілерінің үнді сәулет өнерін байытуда қосқан үлесін көрсетуді ұйғарды.

Кілт сөздер: архитектура, мәдени мұра, өнер, әлеуметтану, мемлекет

Резюме

Это социологическо-культурологическое исследование о тюркском влиянии на индийскую архитектуру. В исследовании говорится о перерождении культурного наследия Индии с новой энергией и про его оживленные повороты к новым направлениям и более широким, обширным границам, которые проявляются в таких формах искусства, как архитектура и живопись. Автор решил на примере архитектуры проиллюстрировать и рассказать о вкладе обогащения индийской архитектуры тюркскими архитекторами и ремесленниками.

Ключевые слова: архитектура, культурное наследие, искусство, живопись, социология, государство

³⁷ Mujeeb, "The Qutub Complex as a Social Document", p.125.

³⁸ Ahmad Nabi Khan, *Proceeding of the Seminar on the Sultanate Period Architecture*, Op.cit.,p.47.

³⁹ *Tomb of Sultan Ghari (1231 AD) was also built on an octagonal pattern but the main difference between these two tombs is that the former was built sunk into the ground and its plan was not clear.*

УДК 323.2

OVERSEAS KOREAN ADOPTEES IN PERSPECTIVE OF TRANSNATIONAL DIASPORA: WHAT MAKES THEM RETURN TO HOMELAND AND BIRTH PARENTS?

HaeRyangYoo Kim – *Doctoral Program of Global Diaspora Studies in Chonnam National University,*
Hyeong-Kwon, Jeon– *Research professor, Research Center for Overseas-Korean Business and Culture, CNU*

This study aims to speculate on the experiences and identities of the overseas Korean adoptees from the perspective of transnational diaspora. It is assumed that adoptees are transnational actors with multiple identities beyond the boundaries of their nation or state although they are simply overseas Koreans from the perspective of blood lines.

Most adoptees have had a diasporic identity while recognizing that their appearance is different from others in the host country and have been raised having in fundamental question: "Who am I?" At the same time, they have had opportunity to visit their homeland to find their roots and identities thanks to the expansion of the transnational social environment, and have eventually come to realize the difference in language and culture between their native and host country.

It is surprising that the Korean government, which has devoted itself to the discharge of adoptees for more than a half century, began to arrange home visiting programs and pay much attention to root-finding and home visitation projects.

The study targeted the process of their development from being simply overseas adoptees to becoming part of the overseas Korean diaspora, focusing on home visits and their search for their birth-parents between 2005 and 2010. For case, interviews and motherland visit programs were arranged and observed, and adoption agencies were visited. A total of 30 OKA were involved most of which visited Korean from the United States, Switzerland, Sweden, England, Denmark and the Netherlands and some whom we met in their resident countries participated in the interview.

Diaspora, as overseas adoptees, show a sense of crisis and resistance about their identity when their own language and cultural values are ignored in the place where they have settled. However, when they feel they are respected and their culture and social positions are guaranteed, they will respond positively. Thus, diaspora's attitude to life has an important meaning individually and socially.

This study argued that, for mutual exchange between homeland and overseas adoptee communities, both should have an open mind and a dignified attitude to accept and recognize the cultures of other society where they are living now.

Key words: Adoptee, adoption, diaspora, overseas korean adoptees(oak), identity politics, politics of recognition, transnationalism, state

Contents

I . Introduction: Why the Discourse On Adoptee Is Emerging?

II .Theoretical Review on Korean Adoptees

The History of and Categories

Korean Adoptees and Transnational Diaspora

Analytical Framework of this study

III. Research Design 11

1. Hypothesis of this study

2. Methodological design

IV. Overseas Korean Adoptees in the Perspective of Diaspora

1. Are they Compatriot or Diaspora

2. Experiences of Exclusion and Identity Politics

3. The Relationship between Homeland and Korean Adoptees

V. Conclusions

<References>

I . Introduction: Why the Discourse On Adoptee Is Emerging?

Korea was one orphan exporting nations which produced a lot of overseas adoptees. Half a century has passed since Korean society and the government transferred orphans abroad because they couldn't afford to take care of them properly. Most adoptees, who came about due to war or industrialization, were abandoned by their parents and their homeland. They are imagined as a sandwich generation stuck between their homeland and the place they now live. However, the roles and activities of Overseas adoptees' roles and activities have been highlighted, in this age of globalization and transnationalism era, and they are regarded as an important transnational actors through a new understanding of their presence. Especially, as the multi-cultural discourse and the political environment in their homeland and their host country has been reinforced, they have been able to rediscover or develop their identities. This contributes to an increase in diaspora-consciousness and an ultranational nature.

As most adoptees were brought up in the warm care of adoptive parents in the middle and upper classes of mainstream society, a situation which could not have been imagined in their homeland, they may not have any financial difficulties in their host country. Therefore, the existence of their homeland or birth-parents is not a big concern to overseas Korean adoptees who have adapted well to their new environment.

However, independent of their successful adoptive lives, adoptees find their previous identities and gain an interest in their homeland and birth-parents while they encounter multi-cultural discourse and politics in their lives.

As is frequently heard from the media, more overseas Korean adoptees (we'll say them OKA in this study) have said to their mother-nation which abandoned them, "Please do not feel sorry.", and "We miss you mom and dad." This is where we need to make fundamental changes in our perspective of them and in our political discourse.

This study found that overseas Korean adoptees have an interest in their homeland and there is a diasporic nature in their basic consciousness through the experiences of their intake and follow-up and their practices of visiting their mother-land and in root-finding expeditions. In addition, adoptees' psychological response mechanisms about the dual attitudes shown by their native country toward them were repetitively encountered.

This study aims to speculate on the experiences and identities of the OKA from the perspective of Korean diaspora. It is assumed that adoptees are transnational actors with multiple identities beyond the boundaries of their nation or state although they are simply overseas Koreans from the perspective of blood lines.

As we most adoptees have had a diasporic identity while recognizing that their appearance is different from others in their host country and have been raised having the fundamental question: "Who am I?" At the same time, they have had opportunity to visit their native country to find their roots and identities thanks to the expansion of the transnational social environment, and have eventually come to realize the difference in language and culture between their native and host country.

Therefore, they find themselves confused as they can not be completely assimilated into their host country because of their appearance and culture while having an identity as an overseas Korean.

In consideration of research on the experience to support the OKA over a few decades, what is important to them is not a support policy based on the paternalism of the government or the society of their native country or a policy to use overseas Koreans based on *jus sanguinis*.

The most urgent thing for them is being recognized as transnational citizens with an independent culture and a consciousness in the transnational area, not simply limited to just being a resident of either their native or host country.

It means that adoptees are citizens of their host country and have multiple identities as transnational diaspora with blood and emotional bonds to their native land. In most case, they have nostalgia and miss their homeland along with the individual trauma that they had to leave their motherland not through their own intent. To cite what adoptees have said, "We want to be accepted as normal citizens by our resident country and recognized as Korean by our native country."

It is surprising that the Korean government, which has devoted itself to the discharge of adoptees for more than a half century, began to arrange home visiting programs and pay much attention to root-finding and home visitation projects. In fact, adoptees were adopted by advanced countries independently of their own intent and were brought up there as citizens in their resident countries. After they grew up they requested reconciliation with their parents and motherland and have reorganized their own roots and identities.

However, this study suggests that the reason The Overseas Korean Foundation and The Ministry of Public Health and Welfare began to pay active attention to overseas Koreans is closely related to the belief they will be

useful for the development of Korea. What perspective will adoptees have on the antinomic attitude of their native country? What is the nature of the diasporic consciousness and the identity implied by such a perspective? What directions should the native country take?

This study was designed to answer these questions and aims to identify the diasporic characteristics of OKA living in transnational boundaries, how they desire to be recognized, and the political directions their native country should take.

This study was designed based on my experiences dealing with the overall process of OKA through connections with overseas adoption agencies and overseas adoptees since 1972. The study targeted the process of their development from being simply overseas adoptees to becoming part of the overseas Korean diaspora, focusing on home visits and their search for their birth-parents between 2005 and 2010.

For this study, current conditions and activities were analyzed using bibliographical data which included statistical data and reports from overseas adoption agencies, data from government organs, collections of political data, the press, and Internet releases. Results obtained through critical review of previous studies were also used.

For a case study, interviews and motherland visit programs were arranged and observed, and adoption agencies were visited (GOAL, ICAA, and The Swiss Adoptees Association for Truth and Reconciliation). A total of 30 OKA were involved most of which visited Korea from the U.S., Switzerland, Sweden, England, Denmark, and the Netherlands and some whom I met in their resident countries participated in the interview. Ten adoptees were derived from war and 20 from industrialization which are the representative models for a historical prototype.

The study divided the orphans into two groups: War orphans who were born before the 1950s and 1960s and orphans derived from industrialization who were born after 1961 but before 1985 as they have been influential as local residents and to their native country as overseas diaspora. Interviews were in French for two adopted Koreans raised in Switzerland and English was used for the other 28.

II. Theoretical Review on overseas Korean Adoptees

History and Categories

The history of international adoption in Korea began with eight war orphans being sent to the U.S.. The largest number of adopted Koreans is distributed in the U.S. and the number of overseas adoptees sent to 16 foreign countries between 1958 and 2008 was 161,558. About 200,000 if those informally adopted during the war and sent overseas are included. As it is difficult to include overseas adoptees in the category of international emigrants, careful review is required.

Peter Stalker, who closely studies international migration, classified the reasons for immigration and the types of people involved into five categories as follows: settlers, contract workers, professionals, undocumented workers, and refugees and asylum seekers. International immigration can be classified according to reasons, durations, directions of movement, voluntary or forced decisions, economic activity, ranges of manifestation, and legal validity. Also the nature of overseas adoption in Korea can be identified according to voluntary or forced decisions.

When the nature of international immigration is classified into voluntary and forced immigration according to exile, repatriation, refugees, or government policy, overseas Korean adoption has to be reclassified as semi-forced immigration in that the adoptees were sent independently of their own intent through pressure from Korean society, pruning, and economic reasons. Such involuntary and semi-forced immigration is an important factor in the adoptees rebirth as beings with a diasporic consciousness and the experiences of being raised to be adults in their resident countries.

The adopted Koreans this study focuses on can be classified into war orphans due to The Korean War in the early 1950s and those that derived from industrialization since the 1970s.

Korean War orphans are unusual as there were no children who were picked up on streets in World War I. The countries helping South Korea in the Korean War numbered 16 and two countries helped North Korea. Although it is certain this was an international war it did not progress beyond the Korean peninsula, which makes it unique.

For the children who became war orphans, during this time period and irregardless of their desire, they were adopted by families in foreign countries such as the USA and in Europe. At first the adoptions were carried out unofficially because if they were official then it would have seemed that Korean people were throwing away their children. From 1950 to 1964, there was a total of 5,348 orphans sent to America.

Then orphans appeared as the number of single mothers increased due to aftereffects of industrialization. It was impossible for unmarried women to raise children in the old customs of Korean society. Finally, as Korea could not afford to care for the increasing number of orphans, they could not help but to resort to opening up overseas adoption. In 1976, as special orphan adoption acts were replaced by adoption law, legal grounds for non-

orphaned children to be adopted overseas were developed.

In 1995, changes in political regulations were executed in the absence of a welfare policy for children in need of care. This led to a great increase in international adoptions.

2. Korean Adoptees as a Transnational Diaspora

The classical definition of diaspora is related with the Jews and early Christians. The concept of diaspora in the history of ancient Jews and Greek history was translated into 'national dispersion' or 'national separation'. The classical diaspora emphasized one-sided dispersion through tragic experiences, native mythology, a return consciousness, and a collective devotion while the transnational diaspora is a political, economic, social, and cultural phenomenon centering on recent diaspora which are formed through free movement, labor forces, capital, and social relationships beyond boundaries under the transnational environment in which the population moved voluntarily because of development of transportational and communicative means. The increasing transnational diaspora phenomenon needs to be understood in the frame of causationism. However, the world has been witnessing a rapid increase in multi-directional movements beyond international boundaries since the mid-1960s.

Studies on diaspora by Safran(1991), Wahlbeck(2002), Sheffer(2006), and Cohen(2008) mainly deal with ethnic identity as national members along with maintenance of consistent relations between the diaspora and their homeland.

Diaspora in a modern sense is used to explain immigration, cultural gaps, and identity politics. In other words, it broadly indicates a people with the same nationality and belief system who are living in different countries. The idea of diaspora, in a contemporary sense, focuses on the movement of people who reside outside their national boundary.

As studies on diaspora were active in the 1990s, the meaning of diaspora has been expanded to indicate communities of different types which have had experiences in exile as well as the experience of the Jews. Now, it is comprehensively used to cover international immigration, people in exile, refugees, immigrant-labors, ethnic communities, cultural gaps and identity. It is also used to extensively mean dispersed races, their residence and communities, and the process of separation.

As the globalization process to unite the world into one raised specialization and the increase of identity, which leads us to return to our local and historic culture. Such a return is a historical irony which is occurring in de-territorialization and outside national boundaries. One of the important concepts which explains such phenomenon is diaspora.

The diaspora identity is an identity in the space of an imaginary geography which is separated from place and time, not a return to a past time or place. There are controversies on whether the identity of a people or the race of a nation is personal or collective, or if it is given or made, but the suggestion that it is divided and newly constituted in social relationships is gaining persuasive.

Identity, which is formed in the process to confirm who we are, is composed of our position in social relationships and a series of definitions on the roles connected with our position. Having an identity means recognizing a series of definitions as our own and identifying with them.

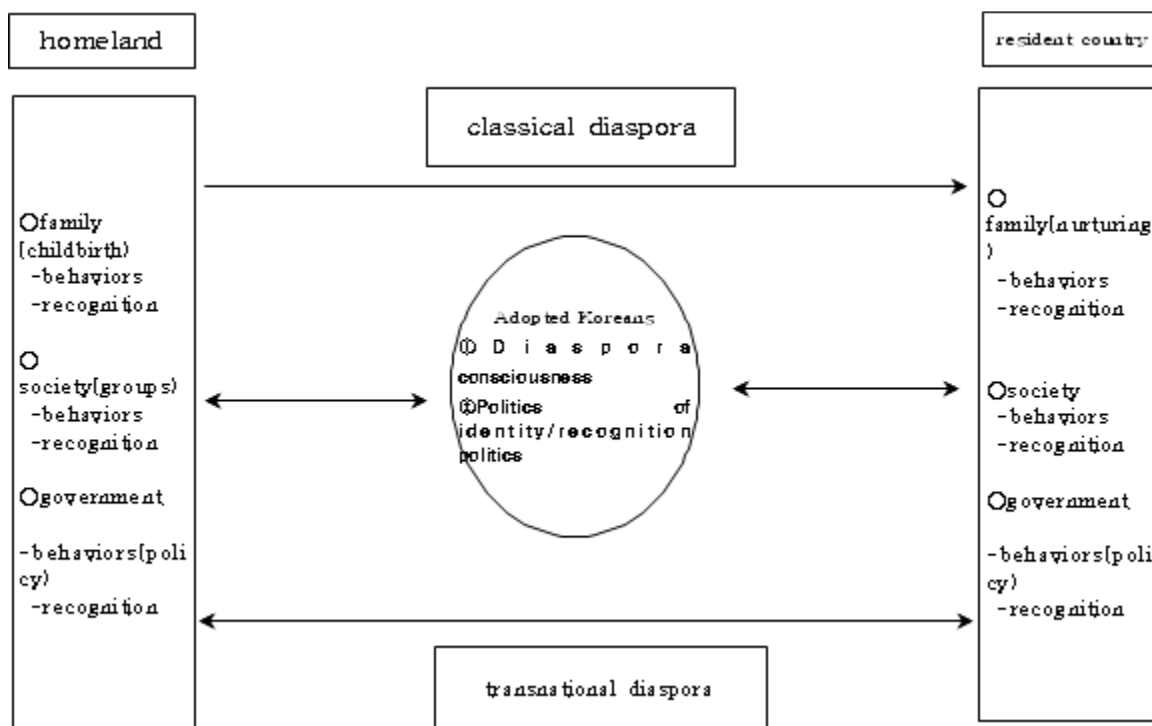
The diaspora have dual national identity in a certain sense, but in another sense, as they can not completely belong to any one side, they are without any racial state identity. It is the diaspora group that is the most important factor in ultranational or global discourse which discusses breaks and separations in national states since the late 20th century.

At this time, when exchanges are accelerated in areas with population, capital, culture, information, and ideology due to the development of traffic and media, a racial state in a typical sense is losing sight of its dominance. Diaspora discourse focuses on the flux of human groups and the identification of new identity while transnational discourse focuses on identification of a new cultural identity.

This study, which defines OKA as diaspora, suggests that adopted Koreans retain both their past experiences and memories and their present transnational experiences and memories simultaneously. Their special position and status are called a place of diaspora, from which they can recognize their new identities and political consciousness through interaction with families, society and government administrators.

3. Analytical Framework of this Study

Understanding overseas adoptees from the perspective of diaspora has the advantage that their various experiences can be compared and analysed within a consistent analytical framework, not simply considering them as individual cases.

This study aims to identify how a transnational diaspora consciousness is formed and changed through interaction and what differences there are between such a diaspora consciousness and the idea of a classical diaspora consciousness focusing on the relationship between homeland, families in resident countries, society, government and adopted Koreans.

As seen in the figure, adopted Korean diaspora will have more varied experiences living in the boundary between their native land and resident country as the transnational environment is reinforced. This means a transformation from the classical diaspora which was formed through past historical experiences of a peoples compelled into exile from their native land to an adopted country and into being transnational diaspora which forms interactive relationships between their native land and resident country and their identity.

To analyse the two hypotheses presented earlier, the study is to focus on interaction among families, social organizations, the government, and Korean adoptees. In particular, it analysed growth in the families of the resident country, recognition of their adoptive parents, the psychological experiences of the positions, roles, differentiation, and exclusion, the policies of the resident country, and the attitudes of adopted Koreans to them. In addition, this study is to analyse adopted Koreans' recognition, attitudes, and their expectations for their birth parents, connections with social organizations (specifically, adoption agencies) in their homeland and their attitude toward them, and the Korean government's recognition of the adoptee policy and their attitude toward it.

III. Research Design

1. Hypotheses of this study

This study framed the following two research hypotheses to enhance the point of the entire study:

<Hypothesis 1>The increased transnational experiences of overseas Korean adoptees will increase their transnational diaspora.

In general, as trans-national and multi-cultural phenomenon intensify, transnational experiences of those living on the boundary between their native and resident country will increase. So, as they want their identities to be recognized newly and have more desire to be recognized socially and culturally, they have more interest in belonging to their native land. Such a sense of belonging and attention are a phenomenon of a transnational consciousness which occurs over the transnational boundary rather than simply being a vague feeling and as transnational social areas increase, they have new recognition and roles as diaspora actors.

People have said that the existence of diaspora which were born from a history of tears and has been ignored is a core of international competitive power in this global society. They are attracting attention because it is believed that they have multi-cultural ability and knowledge which will contribute to pioneering overseas markets with various cultures and characteristics. Diaspora who leave their mother land voluntarily or involuntarily and are scattered worldwide have advantageous conditions in mixing with multi-cultural and multi-linguistic globalism. In

addition, their direct or indirect connective networks due to the development of communication technology are expanding their power over extensive areas on and offline (Im, Chae-wan 2008, 470).

Studies on diaspora by Safran (1991), Wahlbeck (2002), Sheffer (2006), and Cohen (2008) focus on the diaspora's maintenance of a consistent relationship with their homeland and an ethnic identity as members of the nation among the concepts of diaspora. They approach the issue of diaspora in the category of politics and explain it in aspect of a triangular relationship between the ethnic diaspora community, the homeland, and the host nation. Existence of a homeland is politically and economically important in approaching the issue of diaspora. A great number of peoples have left their homeland and are living diasporic lives in another country.

In addition, as they were adopted by developed countries regardless of their intent and brought up there, they experienced psychological exclusion and discrimination as essential properties of their culture. So their sense of belonging to their real parents and homeland and interest in them increases as they develop more interest in their identities.

Culture is the most powerful generator of identity, and the main difference between modern countries. It also appears as a mechanism for classification. It is a criteria used to designate others. In such a sense, the process of forming a modern cultural identity is closely related with the development of a specific historical process in regulations for collective others. So primarily, others to us, in a modern state and society, are non-people. Foreigners, or those overseas, are representative others in a modern state and society.

Koreans realize this through living abroad. In communication with a native of another country a Korean has to be a Korean as they are presented as Korean. They keep being judged as one who is part of the whole and continue to be reproduced as one who is part of a homogeneous union. Differences, even if not there, have to be created. If the huge differences are somewhat removed then smaller more subtle differences are emphasized. How strong this mechanism is can be estimated through the efforts taken by people to remove themselves from it.

<Hypothesis 2> As Korean adoptees have more diaspora experiences in a transnational environment, they will have more interest in multiple identities and recognition politics rather than a sense of belonging to a single country.

Immigrants who have contact with various cultures and races make the boundary of their fixed identities variable or reiterate and de-territorize their thinking and behavior. The number of people who live transnational lives, that is, those who use two languages, have homes in two countries, and keep regular contacts over national boundaries, gradually tends to increase.

As international movement increases according to globalization and transnational immigrants have more opportunity to connect with mainstream culture, the psychology of being different and differentiation is gradually reproduced. As diaspora experiences and memories are stronger, the intention to be different and to differentiate will become stronger and problems in recognition politics will appear as an important topic.

According to N. Luhmann, a culture indicating self-statement/self-expression of society is a unique phenomenon of modern society, culture as a collective method to observe and remember the past of a social system (Lotman) is attained through differentiating and comparing the most important social roles and meanings. In other words, the ideology of modern culture understands humans as a result of specific learning and therefore, recognition of different life styles, that is, the diversity of humanity and human existence types became possible. Such a view of the universe is closely related with modern sensitivity to cultural differences. In this sense, culture in modern society is a specific form which produces identity and difference - in which society can limit us from infinite possibility.

According to Zigmunt Bauman, recognizing differences between groups as cultural differences and the differences as being derived from the process of cultural learning is a specific method to recognize differences and diversity.

In this sense, as overseas Korean adoptees, who were individually adopted, make connections with their native country and have more opportunity to share their collective memories and experiences, they will come to find themselves differentiated from the majority and the minority cultures in their host country and the politics of recognition will appear.

2. Methodological design

This study selected 30 OKA made up of 10 war orphans, 10 industrial orphans who found their real parents and 10 who have not found their real parents. The war orphans selected were born before the 1950s and the 1960s and were adopted because of poverty. The industrial orphans selected were born after 1965 and before 1985 and have had time to influence their host country and native country.

They were adopted by families in the United States, Switzerland, the Netherlands, Sweden, Denmark and England through adoption agencies while they were being raised in (Choonghyun Babies' Home: we'll say this

CBH in this study), a social welfare foundation. They have come to visit their homeland to find their roots since 1988 and this study sampled 30 adoptees of those who visited Korea to find their roots or learn about culture between 2005 and 2010. The 30 subjects were interviewed and observed and research was done using a questionnaire.

Table 1. General Characteristics of the Sampled War Orphans

No	Name	Nationality	Gender	Date of Birth	Level of Education	Occupation
1	Mr. Lee	U.S.	M	1947-06-12	BA degree	Business man
2	Mr. Kim	U.S.	M	1948-02-14	Master's degree	Professor
3	Mr. Cho	U.S.	M	1948-03-10	BA degree	Clinician
4	Ms. Kim	U.S.	F	1949-03-10	Master's degree	Professor
5	Mr. Kim	U.S.	M	1950-01-25	Master's degree	Pastor
6	Ms. Sin	U.S.	F	1953-02-28	BA degree	Restaurant owner
7	Mr. Kim	U.S.	M	1957-06-21	BA degree	Doctor
8	Mr. Kim	U.S.	M	1958-05-05	BA degree	Air force officer
9	Mr. Kim	U.S.	M	1958-05-05	BA degree	Postal officer
10	Ms Kim	U.S.	F	1959-10-20	High school graduate	Hospital staff

The war orphans adopted by families in America are highly educated and their occupations are also settled. They were adopted without regard to their will after the Korean war, and were raised in good living conditions. They are highly influential in the society of their host country and frequently visit their homeland.

Table 2. General Characteristics of 20 Sample Industrial Orphans

No.	Name	Nationality	Gender	Date of birth	Level of Education	Occupation
1	Mr. Kim	Netherlands	M	1965-03-10	BA degree	Architect
2	Mr. Kim	England	M	1966-10-14	BA degree	Bank clerk
3	Mr. Kim	England	M	1966-10-14	BA degree	Office worker
4	Mr. Kook	Swiss	M	1967-03-05	BA degree	Government Officer
5	Ms. Kim	Swiss	F	1967-11-20	College Diploma	Office Worker
6	Mr. Yoo	America	M	1968-08-15	Master's degree	Bank clerk
7	Mr. Kim	America	M	1969-10-20	Master's degree	Lawyer
8	Mr. Kim	Swiss	M	1969-10-23	BA degree	Bank clerk
9	Ms. Park	Denmark	F	1969-12-26	BA degree	Nurse
10	Ms. Chen	Netherlands	F	1971-01-17	BA degree	Specialist
11	Ms. Won	Netherlands	F	1971-03-27	BA degree	art therapist
12	Ms. Heu	America	F	1971-05-21	BA degree	Specialist
13	Ms. Kim	Netherlands	F	1972-04-12	BA degree	Teacher
14	Mr. Kim	Netherlands	M	1973-02-10	BA degree	Bank clerk
15	Mr. Chen	Netherlands	M	1973-10-23	BA degree	Specialist
16	Ms. Kim	Swiss	F	1975-01-03	BA degree	nurse
17	Mr. Sin	America	M	1976-05-21	BA degree	Artist
18	Ms. Ku	Sweden	F	1977-11-14	Master's degree	Social worker
19	Ms. °	America	F	1978-06-14	BA degree	Real estate agent
20	Ms. Bu	America	F	1979-03-02	BA degree	Artist

The 20 industrial orphans have varied host countries and were highly educated, and are settled in their jobs. They often visit their homeland to search of their roots, but 10 could not find them because of rejections in their native country. They understand that a single mother could not raise children in the past and appreciate that they were able to be raised and educated well as they were sent overseas.

IV. Overseas Korean Adoptees in the Perspective of Diaspora

1. Are they Compatriot or Diaspora?

Although the question, "How the existence of overseas Koreans is defined in their organized relationship with their native country?" is very important. The government and academic circles have been concerned little by it.

In general, when the devotion, loyalty, and identity of overseas Koreans are oriented towards their native country, they are considered Koreans and as beneficiaries for the application and support policies by their native country based on *jus sanguinis*. When they are considered as transnational citizens with a de-territorialized identity between their native country and host country, the native government will develop an exchange and cooperation policy for their mutual interest by recognizing them as partners for exchange and cooperation over a transnational society.

When overseas Koreans desire to settle in and adopt to their host country, their native government supports their successful adaptation to the host country as overseas Koreans. In considering the characteristics of overseas Koreans in a time of trans-nationalism, it will be better to consider them as transnational diaspora rather than as classical diaspora.

The huge wave of immigration, stimulated by the development of transportation and communication and increased the generosity of pluralism and multiculturalism, contributed to the overall expansion of racial and national diaspora. Building and maintaining a diaspora community does not rely on simply a calculation of economic, social, and political interest. If immigrants decide to give up their racial and national identities, they will still be treated either individually or collectively by their host countries. However, according to the experience of the diaspora community, evidence shows that in respect to the nature and identity of the diaspora, in its expansion, organization, and maintenance, elemental, psychological, and symbolic factors are relied on. Hence, based on individual and collective decisions, emigrants become main political actors.

When the diaspora can decide and maintain their own identity and culture, and are free to express themselves and join in social political parties in their regions as well as diaspora unions without excessive pressure from their host country, they can maintain and develop regular relations with their motherland. In this aspect a multi-cultural policy, according to the advent of a multi-cultural society, requires political consideration through which the diaspora can maintain their identity and culture and be associated with their host country.

To introduce motives, discourses and issues surrounding overseas Korean adoptees, the adoptees in Korea established a Global Overseas Adoptees' Link in spite of lack of governmental support, and arranged their meetings to find their identities as Koreans.

Korean volunteers in host countries began to help OKA who wanted to visit their homeland. Since then, voluntary groups and organizations have been developed to help those who want to look for their real parents and gain an understanding of Korean culture and society, so that they can adopt to Korean society and live there. In particular, when those who were adopted overseas in the 1960s and 1970s, when the number of overseas adoptees rapidly increased, were in their 20s and 30s they actively organized root-finding projects.

The number of overseas adoptees who visited adoption agencies in Korea for five recent years, is presented in the following table:

<Table 1>The number of overseas Korean adoptees who visited four adoption agencies in Korea

	2001	2002	2003	2004	2005
Holt children's service inc.	1,321	344	812	1,237	1,357
Eastern social welfare society	745	746	703	913	1084
Social welfare society inc.	298	442	351	341	538
Korea social service inc.	374	343	317	436	387
total	2,738	1,875	2,183	2,927	3,366

About 100,000 adoptees, who had to leave their homeland in the 1970s and 1980s, have grown up to be diaspora and the number of the adoptees who visit Korea is increasing every year. They do not want one-sided support from the native country. This means they want to have a relationships with their native country as partners based on how they can develop through exchanges. They have a transnational identity as diaspora, not as Koreans or regular citizen of their host countries.

To sum up the interviews with OKA who visited Korea:

They found themselves standing in the position of diaspora on the boundary between their native and host country. As illustrated in the interview with one adoptee, "To ask whether overseas Koreans are Koreans or foreigners, both are correct. It is complex and ambiguous, but it is a reality. So, we adoptees thought that we could

grow to be a strong bridge connecting Korea to our host countries.” This is evidence that the diaspora recognize the meaning of their new existence and their roles. In this context, it seems that their suggestion for, “ building up a new relationship between adult adoptees and their native country is our joint task.” is meaningful.

2. Experiences of Exclusion and Identity Politics

Most overseas Koreans seem to feel isolated and excluded because of their outward appearance and, as they get older, they want to strongly confirm their identity and Korea as the native country where they were born. Overseas adoptees who visited Korea have confidence in their sense of self and reconsider their life, self, and life goals and try to be better role models for other adoptees.

Although they have different reasons to find their roots, the desire is very common. They want to find their real parents because they desire to have stronger identities. Everything the adoptees had was cut from the past and they feel empty and isolated. The adoptees who do not have blood ties may encounter obstacles in maintaining ties with their children. As the adoptee's family is organized under the environment it is in, and is accompanied by social expectation, the adoptees' children may be separated from their family ties. This is inefficient.

Therefore, they are motivated to find their real parents, and to acquire information on their family history, the background they were given up, and family health history.

During the interviews with them, we can find that after meeting their biological parents, they are able to have a better understanding of their past and regain confidence in their appearances and roots. Even in unfortunate cases where adoptees are unable to find their biological parents, they are able to find some peace of mind in Korea while being surrounded by Koreans who look similar to them and hence feel closer to Korea.

Moreover, after spending some time in Korea and experiencing the culture and life, they are able to realize that they themselves are in fact Korean and start to feel a type of Korean pride from within themselves. They also gain a better understanding of the Korean culture and history and also have the chances to meet others like themselves. Through this they are able to gain a type of emotional support they were unable to get from their adoptive parents and friends who were not adoptees themselves.

The followings are cases of the intensive interviews with OKA done so far:

Case 1. A pastor who was born in 1950 and adopted by an American family as a war orphan.

He lost his parents and siblings during the war. He visited Korea about ten times a year. He carries out his ministerial duty in Philadelphia. Remembering the past when he was always hungry with the aftereffect of war, he is thankful for the present development of Korea. He helps Korea very actively in translating English into Korea. He raised his child as a journalist, and is proficient in English and Korean. He is thankful for being a chosen one for adoption and desires to share his love with society.

Industrial orphans visit their native country to find their real parents. Case 2 and 3 introduce those who found their real parents and Case 4 and 5 involve those who did not find their real parents:

Case 2 (Two children adopted into the same family)

A female adoptee(sister) who was adopted by a family in the Netherlands (1971). Education: BA degree, Job: Underwater tunnel development/ Also a male adoptee who was adopted by the same family in the Netherlands (1973) Education: BA Degree, Job: Swiss Bank Computer Programmer(brother)

They are brother and sister. The sister visited Korea for research on an underwater tunnel between Korea and Japan and tried to find her real parents through the KBS TV program, " Missing The One" . She finally found her and her brother's birth parents and they visited the graves of their parents together. They swore they would never separate again. The adoptees felt empty and isolated when their adoptive parents and family told them about their past because they had nothing to tell them about their past. However, they have stories to tell to their children now...<omitted>.” They found seven siblings while visiting Korea on business although their parents have already passed away. However, they sent a letter of thanks to us as they feel their lives are enriched and are not lonely any more.

Case 3

A male Korean adoptee who was born of a single mother and became a pianist. He believed that he was the natural child of his present parents. The father was Korean and mother was an American. But he found out that he was adopted. When he was young, his adopted grandfather discovered his talent for music so he started taking private lessons. Soon, he began to be taught by professional pianists. When he nagged his parents to have a little brother, they let him know he was adopted, but they still consider him as their real son and have lived together happily.

He said that his desire to meet his real parents started when he met some Korean musicians in New York. After 2 years, he contacted me and visited Korea in a mentor of program which gives hope and dream to children who love music. Then I helped him to meet his mother. His birth mother already had two children through another marriage, so he couldn't meet her openly.

He consoled his mother who cried while apologizing for him, saying “how could you care children at your young age?” and said to her that he was well raised as well as he was because his mother sent him abroad at that time.

He played the piano enthusiastically for the children he met and said that he is happy to know that mother is alive in the same sky as him. I helped them exchange birthday gifts. His mother did not let her husband know the fact, but someday, she will let him know.

Case 4

A Switzerland adoptee who is now a company worker. She visited Korea three times and desired to have a traditional wedding ceremony with her Italian husband(a banker). So we helped them to have a traditional Korean wedding ceremony on October 2009 with the help from some village people. They wanted to give their children the opportunity to experience Korean culture. She tried to find her real parents and a man who thought to be the real father appeared, but it was discovered that he was not as a result of a DNA test. She said she considers CBH as her parents' house. “I have a puzzle in my life. I lost the pieces of the puzzle. So I have been looking for them for than 40 years. The pieces are very important to me.” She said that her parents are happy and healthy someplace and should not be sorry for giving her away. Her son aged eight wrote, “all the people in the world deserve to have friendship, love and respect. Luca.”

Case 5: An American Adoptee (His family name is Yu and he is a banker)

This person came to my agency with his American wife saying that Korean Independence Day(August 15) is his birthday. He decided to adopt a Korean baby through 00 Children's Service inc. and he wanted to visit the place where he was born in Korea. As there was no record on his adoption in any adoption agency in Seoul, he gave up finding out his past and decided to raise a Korean baby. We held a surprise birthday party for him and he asked if he could have a picture taken of himself and his wife on the step he had always remembered. When we showed him his old document and explained his record, he was moved to tears. If he would have come here earlier, he could have found his parents. He is raising his Korean son and has opened a web-site titled www.koreanblessing.blogspot.com.

As seen in the cases mentioned above, OKA have both historical experiences and memories of the past as well as transnational experiences and memories of the present as beings between their native country and their host country. Their special positions can be called ‘a place of Diaspora.’ In such diasporic place, they recognize their own new identity through interaction between family, society and government agents in both countries and gain a political consciousness based on their identity.

The number of overseas Koreans who were adopted abroad after the Korean War as of 2005 has reached about 160,000. Many grown-up adoptees are returning to Korea to find their roots. They visit home to search for their roots temporarily or to stay longer because of marriage with Koreans or job.

Korean Oversea Adoptees(KOA), an adoption agency in Seoul, found families of 180 adoptees that were searching for their parents, but 100 of them were rejected by their parents.

About 80% of all adoptees desire information on their parents, birth and the background of their adoption, but no cooperation was found from public institutes except in cases of public officers' individual interests and cooperation. With no support for Korean adoptees who visit Korea, they leave Korea with a sense of betrayal because of the disinterest and lack of cooperation of the government. However, it was discovered that the adoptees who found their parents or were able to confirm their identities had less resentment against their native country and parents.

The diasporic nature of OKA is confirmed through the following which is different from previous studies:

Case 1

According to one overseas Korean adoptee, he was adopted by a family in Switzerland in 1972 when he was five. His life there was not easy. As his adoptive parents had financial difficulty, he had a difficult adolescence and no opportunity to study at college. He had to endure discrimination as he was not European. “He had to prepare better resume to get a job. As no photo is attached to resumes in Switzerland, he was able to get job interviews, but interviewers rejected him when they saw him.” To adopt to Swiss society, he completed military service there and earned money so he could be admitted to the University of Zurich. <omitted> He decided to return to Korea in the summer of 2003. He stayed in Korea for two months on vacation and decided to live here. He visited Korea twice in 1990 and 1999, and found his real mother in 1994. After that he often visited Korea for holidays and decided to stay in Korea. The adoptive parents held him, but he did not change his decision. He could not throw away the nationality of the host country because of the love the adoptive parents gave him, but he said, “I did not give up my Korean nationality. I was sent away. I am happy to regain it.”

At any rate, the existence (Anwesenheit) and visibility(Sichtbarkeit) of cultural others are basic and inevitable.

As much as we could not but consider each other as others, we know each other and are close. These collective others have actual meaning as those who belong to a different culture from our common life. That is, when nationality or racial blood is confirmed, almost everything about a person can be defined.

Here, what is told through 'being Korean, Korean culture, and Korean descent' is beyond a statement of collective properties at just an abstract level. Regardless of our will or independent decision, it says who I am, as an individual entity, and what my properties are. How I should be treated, what my personality is, what food and music I will like, and how I should be treated in business are clearly presented through my pre-recognition in the culture of the state or society I belong to.

In accordance with the limitation of the discussion to have a 'multi-cultural society' by Chon Sun-young, pre-recognition has been clearly confirmed through experiences of differentiation and exclusion of host countries.

Case 2

"I want be a white person." A Korean adoptee's identity confusion while being raised.

It was shown that most Korean adoptees, who make up the largest part of overseas adoptees in America, had identity confusion during their growth. Along with the results that adoptees are confused in their identities while growing up, The New York Times published an article addressing the trouble and sorrow of Korean adoptees. Ms. Jo (aged 35) who is working as a high school teachers in Fort Lauderdale, Florida, was adopted by a white family when she was three in 1977. She confessed, "I could not tell my adoptive parents my worry about my racial identity because then I would have seemed ungrateful."

When the Evan Donaldson Adoption Research Center in New York investigated 179 Korean adoptees, 78% answered that they thought they were white or wanted to be white. 60% responded that they have come to realize their racial identity since middle school. 61% responded that they had decided to try to find their real parents and gain a curiosity about Korean culture after they grew up. Most adoptees experiences racial discrimination when they were young and also had similar experiences being excluded by Asians. She said that when she (Ms. Jo) visited her maternal grandmother in Korea, the grandmother blamed her saying: 'why did you not learn Korean?' There are lots of cases where adoptees have been hurt by Korean's attitudes toward them.

3. The Relationship between Homeland Korean Adoptees

Most host countries of overseas adoptees have successfully set up multicultural discourse. The mechanism of social and psychological exclusion in the host country has not been mitigated. On the surface, it seems that the term multicultural indicates understanding, generosity, reconciliation, and harmony, but internally and in reality - regardless of its good intention - it works to reconfirm or reinforce cultural uniqueness and identity in a modern state-society.

As the concept of culture and cultural identity inherits the concept of culture which implies the concept of society and the possibility of collective comparison in a modern state-society, what discourse on multi-cultural society produces - sympathetically - is a continuous idea of others, difference, and internal integrity, not identity and inclusion. If discourse on cultural identity can be defined as a discourse device through which various differences are reproduced in one's integrity or identity, discourse on multiculturalism carries the task exactly. As multiculturalism emphasizes the importance of culture with the approach that native cultures of emigrants are not obliterated (Kymlicka, 2005), the following cases confirm it.

Case 1. A camp for overseas Korean adoptees and their real parents is opened in the host countries during summer and winter vacations with help from Korean immigrants. An adoptee who was born of a single mother aged 16 and adopted by a family in the U.S. said that her adoptive parents had her learn Korean since she was young. Her adoptive mother was a German intellectual and works as a school librarian. These days, adoptive parents try to teach Korean language and culture. As a result, as more than 20 dance companies and Korean culture academies have been opened and adoptees have become teachers there, adoptive parents put a lot of trust in these agencies. As adoptive parents feel guilty because they removed children from their original culture, they send them to a Korean culture camp and help them to find their identities. Sometimes, adoptive parents do not know what to do. She suggested that grown-up adoptees should mentor younger adoptees. She learned about knot art and Korean traditional paper art. She could find her identity through culture. Her life style desired Korean culture and Korean adoptees are helping each other. However, she said that it is not desirable to publish a research or report based only on the opinion of adoptive parents without the adoptees' opinions also being shown.

Case 2. Some adoptees groups in the French-speaking areas of Switzerland gather at the Korean Embassy in Bern, Swiss on August 15 which is Independence Day in Korea. They have a good time eating Korean food with other Koreans living in Switzerland in the yard of the embassy. The adoptees in Switzerland form a collective identity in one place from early in the morning to late in the afternoon. Then they have also organized an overseas adoptee link with Seoul.

As seen in the cases above, this study suggests that overseas Korean adoptees tend to form collective identities and join in correspondence beyond the level of identity search or nostalgia as the transnational nature and multicultural discourse increases in the host country.

V. Conclusion

We have approached overseas Korean adoptees from the perspective of transnational diaspora.

This study defined overseas Korean adoptees as transnational diaspora and examined the characteristics of transnational experiences and identity building in order to identify the existing viewpoint of using overseas Koreans in their native country or the limitation of the perspective of *jus sanguinis*.

This researchers examined what attitude and recognition overseas Korean adoptees have, who live in the age of globalism and trans-nationalism, on the trends of trans-nationalism and a multi-cultural society.

Diaspora, as overseas adoptees, show a sense of crisis and resistance about their identity when their own language and cultural values are ignored in the place where they have settled. However, when they feel they are respected and their culture and social positions are guaranteed, they will respond positively. Thus, diaspora's attitude to life has an important meaning individually and socially.

For mutual exchange between past and present society, diaspora should have an open mind and a dignified attitude to accept and recognize the cultures of the society where they are living now. Also they should be able to maintain their status close to their native culture and open themselves to the culture of their host country. All people should live in harmony with each other, whatever group they are in while having their own sense of existence, for the formation of a peaceful civil society as well as individual maturity.

From the perspective of the native country, overseas Korean adoptees are human resources who are spread all over the world. About 200,000 adoptees, their families, and human relationships they have are a resource which can lead in globalism. This can not be artificially built up. They can serve as the main actors who can manage and coordinate relations between their native country and their host country in international relationships. Furthermore, it is certain that they will appear as leaders of the age of globalism advancing multi-culturalism and trans-nationality.

However, the Korean government, social groups, and academic circles should reconsider the historical specialitythe and ontological position of Korean adoptees prior to having new expectation and roles for them.

Although Korea may present any political alternative without sympathetic understanding from overseas Korean adoptees under the assumption that it honestly recognizes and is retrospective of the history of adoption which has been covered up, they will not be welcome a narrow one-sided native country-centered project.

When efforts to discover and recognize their characteristics as transnational diaspora take precedence in a trans-national and multi-cultural age, their relationship with their native country will be newly organized. It is more important to recognize their multiple identities and discover their new transnational roles, which can contribute to the development of both countries, rather than expect a sense of belonging, devotion to native country, and loyalty from them.

1 Bertha Holt. "Bring My Sons From Afar", Holt children's service inc.1989,

2 Chon, Sun-young(2004), "Limitation of Discussion on Multicultural Society and Paradox <Korea and Germany Social Science Treaties>, Vol.14.No.2, 2004.

3 Cohon, Robin, *Global Diasporas; An Introduction*, UCL, Press,1997.

4 Hu, Nam-soon, "A Study on National Identity of Korean Children who were adopted by American families", *Korea Child Welfare*, Vol.5,1997.

5 _____, "National Identity of Overseas Adoptees and Our Challenge," *Korea Child Welfare*, The 7th Academic Seminar of Korea Children's Service in 1996.

6 Hwang, Seung-yeon, "Hope and Dispair of Returned Adoptees," a presentation collection of Sociology, published by the Association of Korean Social Studies, 1998.

7 Jang, Yoon-soo, "A Study on Korean Adoptees from Korean Diaspora Viewpoint", *Korean Journal of World Area Studies*. Vol.26, 2008.

8 Jeong Ga-young, "Life and Recognition Politics of Mongol Adolescents in Korea," A master's thesis, Yonsei University, 2008.

9 Jeong Ga-young, "Life and Recognition Politics of Mongol Adolescents in Korea," A master's thesis, Yonsei University, 2008.

10 Jeon, Hyeong-gwon, "A Theoretical Review on International Immigration: An Integrated Model of Diasporic Phenomenon", *Journal of Northeast Asian Studies*. Vol.49, The Korean Association of Northeast Asian Studies. 2008.

11 Kim, Kyung Joo "A Case Study on the Overseas Adoptees' Reunion with Birth Parents" A master's thesis, Ewha Women University, 1998.

12 Kim, Hyun-sook, "Transnational Adoption and Beyond-Borders Identity: Jane JeongTrenka's *The Language of*

Blood”, *Korea English Literature*. Vol.57.2011,

13 Koo, Eun-sook, “Redefinition of the Myth of Origin and Homecoming in a Korean Adoption Epics: Jane Jung Trenka's 『Fugitive Vision』”. *Comparative Korean Studies*. Vol.18, 2010.

14 Lee, Mi Sun, “Factors Influencing Self-identity of Korean Overseas Adoptees”, *Korea Child Welfare*, Vol.14, 2002

15 _____, “Research on the Factors influencing the Pscho-social Adjustment of Overseas Adoptees” Department of Social Work The Graduate school of Seoul Women's University, 2001.

16 Lee, Sang-Hwan, “Politics of Recognition and Social Justice”, *In Philosophical Study* Vol.107 Korea Philosophy Society.2008.

17 _____, “Political Philosophy of Communitarianism in the Era of Pluralism :From the politics of right to politics of recognition”, a doctoral thesis, Gyeongbuk National University, 2005.

18 Lee, Yewon, “Observing the History of Overseas Adoption in Macro and Micro Levels - Through narratives of overseas Adoptees”, *Ethnic Study*, Vol.37,2009.

19 Im, Chae-wan, “Transnational activities of diaspora and its homeland in era of globalization”, *The Korean Journal of International Relations*. Vol.48. No.1,2008

20 Im, Chae-wan and Jeon Hyeong-Kwon, “Overseas Koreans and Global Network” Seoul: Hanwool Academy, 2006.

21 Oh Se-ung, “Images of Korea in the Narratives of Transnational Korean Adoptees,” *Comparative Korean Studies*, Vol 18. No.2, 2010.

22 Park, In-seon, “A Study on Root-finding of Overseas Adoptees,” a doctoral dissertation, Ewha Women's University. 1994,

23 Peter Stalker, “International Immigration”, Leeso Publishing, 2004.

24 _____, *No—Nonsense Guide to International Migration*. W.W. Norton, 2001.

25 RyuGyu-young, “A Study on Identity and Consciousness of Overseas Adoptees : Centering on Homeland Visiting Company,” *In Childrens Studies*. Vol.15, 2002.

26 Seok Soon Shim, “Regarding Services Provided for Overseas Adoptee's search for Birth Parent(s)”, *Chung-Ang University*, 1999.

27 Sim Irina, “A study on International Immigration of German Diaspora in Russia”, a doctoral dissertation, Chonnam National University, 2009.

28 Song, Jae-Ryong, “Multiculturalism and Politics of Recognition, and Beyond :Centered on Charles Taylor, *Social Theory Studies* vol. 35, Korea Social Theory Academy, 2009.

29 Russell Blaisdell, “Father of a Thousand”, Choonghyunwon, 2008

30 OstenWahlbeck, “The Concept of diaspora as an analytical tool in the study of refugee communities,” in *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.28, 2002.

31 Safran, Willam. “Diaspora in Modern Societies: Myth of Homeland and Return.” *Diaspora*, 2000.

32 Wahlbeck, Osten. “The Concept of diaspora as an analytical tool in the study of refugee communities,” *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 28(2), 2002.

33 Werbner, Pnina, “The Place which is diaspora: citizenship, religion and gender in the making of chaotic transnationalism,” *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 28, No. 1, 2002.

34 Yun, In-jin, *Korean Diaspora*. Seoul; Korea University Pub. 2004.

<Web-Site>

<http://justicespeaking.wordpress.com>.

<http://www.inkas.org/ko/service>

<http://www.sws.or.kr/sub07e.php>

<http://www.eastern.or.kr>

<http://www.nestkorea.com/dungji/programs11.htm>

<http://www.mw.go.kr>

<http://www.koroot.org/kindex.html>

www.ikaa.org

<http://www.kcare.or.kr>

<https://www.kadoption.or.kr/intro/introduction.jsp>.

<https://www.kcare.or.kr>

TRACK: <http://justicespeaking.wordpress.com>

<http://cbh.or.kr>

www.lhybride.com

<http://www.kssinc.org>

Түйін

Мына зерттеудің мақсаты ұлтаралық диаспора тұрғысынан шетел кәріс асыранды балаларының тәжірибесі мен тұлғаларын анықтау болып табылады. Қан жағынан алғанда жай шетел кәрістер болғанымен, асыранды балалар ұлты немесе мемлекетінен тыс әртүрлі жеке ұқсастылықтары бар ұлтаралық тұлғалар деп ұйғарылады.

Көптеген асыранды балаларда диаспоралық даралық болды, өйткені қабылдаушы мемлекетте олар уақыт өте өздерінің бейнесі басқалардан ерекше екендігін байқады және «Мен кім?» деген фундаменталды сұрақ туындады. Сондай-ақ кең ұлтаралық әлеуметтік ортаның арқасында тамырларын табу үшін оларда атамекенін барып көру мүмкіндігі болды, сөйтіп, ақырында туған елі мен қабылдаушы ел арасындағы тіл мен мәдениеттің арасындағы айырмашылықты көріп білді.

Таңғалатын жайт, жарты ғасырдан астам асыранды балаларды шетелге жіберген кәріс үкіметі атамекенге келу бағдарламаларын жасап және де тамырларын табу мен елді көру жобаларына көп көңіл бөле бастады.

Бұл зерттеу 2005-2010 жж. аралығында елді көру және биологиялық ата-аналарды іздеу бағдарламалары негізінде жүрген шетелге асыранды бала болып барғаннан бастап шетел кәріс диаспорасы атанғанға дейінгі үрдісті қамтиды. Осы орайда олармен сұхбат жасалып, елді көру бағдарламалары жасалды, сонымен қатар олар асырап алу агенттіктеріне де барып қайтты. Жалпы алғанда 30 кәріс асыранды балалары қатысып, оның көбісі Корей еліне АҚШ-тан, Швейцария, Швеция, Англия, Дания және Нидерланд елдерінен келген; кейбіреулерінен сұхбат алынды.

Пайда болған жерінде олардың туған тілі мен мәдени құндылықтарынан бас тартылған диаспора дағдарысының және оның ұқсастықпен қарсыласудың мәнін көрсетеді. Алайда оларды сыйлап, олардың мәдениеті мен әлеуметтік жағдайлары ескерілетінін сезген кезде, олар дұрыс көзқараста болады. Сөйтіп, диаспораның өмірге деген көзқарастың маңызды мәні бар, жеке және әлеуметтік жағынан. Бұл зерттеу асыранды балалардың атамекен мен шетел қауымдастығы арасындағы өзара алмасу жағдайында олар қазір өмір сүріп жатқан басқа қоғамның мәдениеті танып қабылдау үшін екі жақ әділдік пен лайықты қарым-қатынасты сақтауы қажет.

Кілт сөздер: асыранды бала, бейімделу, диаспора, шетелдік кәріс асыранды балалар, ұқсастылық саясаты, тану саясаты, транснационализм, мемлекет.

Резюме

Целью этого исследования является изучение опыта и личностей зарубежных корейских приемных детей с точки зрения межнациональной диаспоры. Предполагается, что приемыши - межнациональные личности с множественными идентификационными данными вне зависимости от нации или государства, хотя они - просто зарубежные корейцы с точки зрения линии крови.

У большинства приемышей была диаспоральная идентичность, так как со временем они замечали, что их внешность отличается от других в стране-организаторе и назревал фундаментальный вопрос: «Кто я?» В то же время они имели возможность посетить их родину, чтобы найти их корни, благодаря расширенной межнациональной социальной среде, и в конечном счете нашли различие в языке и культуре между их родной страной и страной-организатором.

Удивительно, что корейское правительство, которое отсылало приемышей больше половины века, начало устраивать программы посещения дома и обращать много внимания на нахождение корней и проекты домашнего посещения.

Исследование рассматривает процесс развития от того времени, как они просто были зарубежными приемышами до становления их частью зарубежной корейской диаспоры, основанной на домашних посещениях и их поиске биологических родителей в период с 2005 по 2010. В данном случае устраивались интервью и наблюдались программы посещения родины, а также они посещали агентства по усыновлению. В общей сложности принимали участие 30 корейских приемышей, большинство которых приезжали в Корею из Соединенных Штатов, Швейцарии, Швеции, Англии, Дании и Нидерландов; и некоторые из них в стране резидентства участвовали в интервью.

Диаспора, в лице зарубежных приемышей, показывает смысл кризиса и сопротивления их идентичности, когда их собственный язык и культурные ценности проигнорированы на месте, где они были основаны.

Однако, когда они чувствуют, что их уважают и что их культура и социальные положения гарантируются, то они ответят положительно. Таким образом, отношение диаспоры к жизни имеет важное значение - индивидуально и в социальном отношении. Это исследование показывает, что для взаимного обмена между родиной и зарубежными сообществами приемыша, обе стороны должны сохранить объективность и достойное отношение, чтобы принять и признать культуру другого общества, где они живут теперь.

Ключевые слова: Приемыш, адаптация, диаспора, зарубежные корейские приемыши, политика идентичности, политика признания, транснационализм, государство.

ЖАС ҒАЛЫМДАР МІНБЕСІ ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

УДК: 364–78

ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫСТЫҢ АЯСЫНДАҒЫ ҚАЙШЫЛЫҚТАРДЫ ЗЕРТТЕУДІҢ ҚИСЫНДЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

С.И. Оспанов – *филос.ғ.д., доцент,*
А.Р. Балтабаева – *ҚазМемҚызПУ-нің магистранты*

Мақалада әлеуметтік жұмыстың аясындағы қайшылықтарды зерттеудегі қисындық-әдіснамалық мәселелердің туындау көздері, әлеуметтік жанжалдарды болдырмаудың маңызды тәсілі, олардың алдын алу жолдары қарастырылған. Еліміздің тұрақты дамуы мен халықтың әлеуметтік-экономикалық әлеуетін арттыру мақсатында барлық аймақтарда инфрақұрылымды жақсарту мәселесі біртіндеп жүргізілуде.

Кілігі сөзі: Әлеуметтік жанжал, әлеуметтік қақтығыс, әлеуметтік қайшылық, мінез-құлық бихевиористік, қауым

Қоғам дамуының барлық сатыларында дүние жүзіндегі барлық мемлекеттерде әлеуметтік қайшылықтар орын алады. Қазіргі кезде қоғамда әлеуметтік қайшылықтардың түрлері ерекшеленіп, шиеленістердің туындауы мен оларды шешу жолдары көбеюде. Міне, сол себептен әлеуметтік қайшылықтарды талдауда, алдын алуда және дұрыс шеше білуде әлеуметтік жұмыс мамандарының орны ерекше. Осы мәселеге әлемдік деңгейде назар аударылып отыр.

Әлеуметтік қайшылық екі жақтың мүдделері мен мақсаттарының айырмашылықтарынан басталып, олардың қарама-қарсылығынан туындайды. Сол қарама-қарсы жақтардың арасындағы қайшылық шегінен шығып, асқынуы нәтижесінде шиелініс пісіп жетіледі. Бұл қоғамдағы жеке адамдардың, әлеуметтік топтардың, таптардың мүдделері бір-бірімен қабыса бермейтіндігін де көрсетеді. Шиелініс ең жоғарғы деңгейіне жеткенде әлеуметтік қақтығыстар да туындайды.

Американдық авторлар Р. Фишер мен У. Юридің талдауына шиелініс дұрыс шешімін табуы үшін ең алдымен екі жақты субъектілердің мақсаттары мен мүдделерінің қарама-қарсылығын айқын сезінулері қажет. Сол сезімдер шиеліністің өрістеу барысына әлеуметтік ортаға елеулі ықпал етеді. Қоғамның жалпы дамудәрежесі, нақты сол кездегі орын алып отырған экономикалық жағдай, қоғамдағы дәстүр, ұлттық, демографиялық айырмашылықтар шиеліністі жағдайда елеулі рөл атқарады. Бұл жағдайлар шиеліністің нәтижесіне де әсер етеді [1].

Әлеуметтік жанжалдарды болдырмаудың маңызды тәсілі – олардың алдын алу. Әлеуметтік жанжалдардың алдын алу үшін оларды тудыратын нысандардың арасындағы жанжалдардың туылу ықтималдылығын болдырмау немесе барынша азайтатындай етіп ұйымдастыру болып табылады. Әлеуметтік жанжалдардың алдын-алуға байланысты іс-әрекеттерді әлеуметтік өзара әрекеттесуге қатынасұшылардың өздері, ұйым басшылары, жанжалтанушылар жүзеге асыра алады. Әлеуметтік жанжалдар – екі жақтың күресінің нәтижесі. Ол нәтижені қайшылық нысанына қатынасы бар жақтардың қатынастары есебінде қарастыруға да болады. Жанжалдардың шешілу нәтижелері мыналар болуы мүмкін:

- қайшылыққа қатысты субъектілердің бір немесе екінші жағының да жойылуы;
- жанжалдың қайта басталуы мүмкіндігін тоқтату;
- екі жақтың біреуінің жеңіске жетуі (біреуінің жанжал нысанына ие болуы);
- жанжал нысанын бөлу;
- нысанды бірлесіп қолдану тәртібі жайлы келісімге келу;
- өзге жақтың нысанын иемдену үшін тең өтем төлеу;
- екі жақтың да аталмыш нысанға қол сұғудан бас тартуы;
- екі жақтың да мүдделерін қанағаттандыратын объектілерді баламалы түрде анықтау.

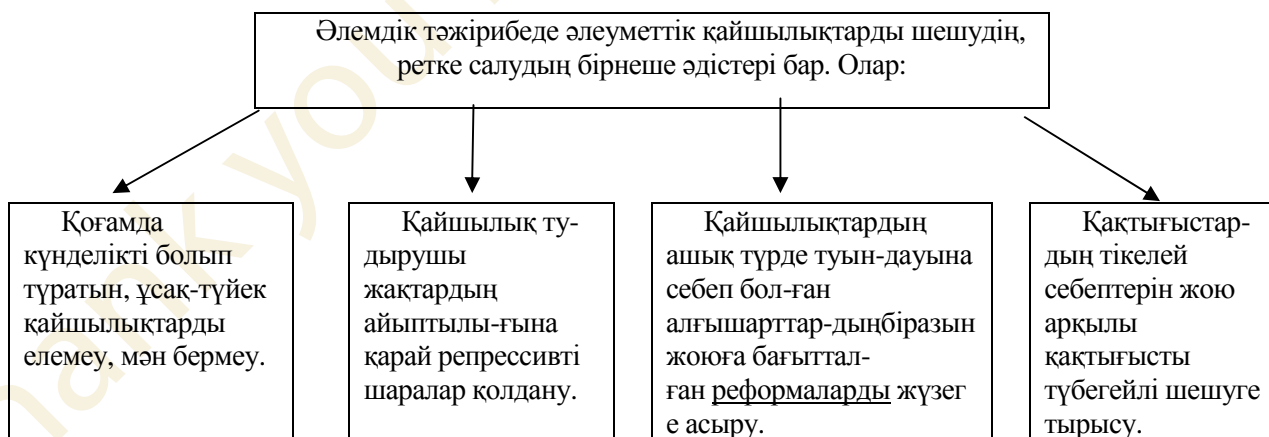
Қазақстан үкіметі бүгінгі экономикалық және саяси әлеуметтік қайшылықтарды реттеу үшін бірқатар шаралар атқаруда. Әсіресе, халықтың әлеуметтік жағдайын жүйелеуге қатысты жаңа саяси-құқықтық шаралар, реттеу нормалары мен принциптері және басқа құжаттар қабылданды. Олар халықтың әлеуметтік қауіпсіздігін сақтауға, кейдейшіліктің бұқаралық сипат алып кетпеуіне шешуші әсер етеді. Алайда бұл шараларды жүзеге асыруда кедергі келтіретін факторлар аз емес. Мысалы, кәсіподақтардың бірізді болмауы салдарынан әлі күнге дейін әлеуметтік қайшылықтардың кейбір түрлері шешілмеуде. Еңбек қатынастарындағы жұмыс берушілер мен жұмысшылардың келіспеушілігі, тағы басқада да мәселелер

туындауда. Бастысы, еңбек қатынастарында кәсіподақтармен жұмыс берушілердің, тағы басқада ұйымдардың өкілдерінен тұратын үшжақты комиссияжасақталған. Бұл комиссияның басты мақсаты әлеуметтік жанжалдардың алдын алу, еңбек дауын шешу. Нақтырақ айтқанда, жұмыс беруші мен жұмысшылардың арасындағы еңбек дауын шешу үшін жиналыс не мәслихат өткізу, екі жақтың бұйымтайын тындау, ортақ шешім шығаруға сеп болады. Бұл ретте республикалық Кәсіподақтар федерациясының өз мақсаты бар. Еңбек дауларының туындау қатерлерін алдын ала анықтап, мемлекеттік органдар, жергілікті атқарушы билік және жұмыс берушілермен бірге текетірестің шығу себебін анықтау болып табылады. Сондай-ақ, қолданыстағы заңдардың шеңберінде шиеленіскен дауларды шешуде кәсіподақтың міндеттеріне жатады [2].

Бүгінгі таңда қоғамдық тәжірибе көрсеткендей әлеуметтік жұмыс төмендегідей бірнеше салаға бөлінеді. Олар: әлеуметтік демеуге мұқтаж балаларға көмек көрсету; денсаулық сақтау мен салауатты өмір салтына мұқтаж жандар; есі кемістермен жұмыс; жұмыссыздықтан құтылу үшін кәсіптік дайындық алушылар; жалғыз басты қарттар мен жетімдер; әлеуметтік мұқтаждақтарын шешу мақсатында сауат ашу мен білім көтеру; мінезі ауытқығандардың тәрбиелілігін түзету сияқты мәселелер. Әлеуметтік жұмыстың бұл салалары мамандарды дайындауға нақтылы бағыттар береді. Әлеуметтік жұмыс маманы мен әлеуметтік көмекке мұқтаж адамдар арасындағы қажетті білімді игеріп, туындаған қайшылықтарды жоғары біліктілікпен шешу әлеуметтік жұмыс маманының басты мақсаты болып табылады.

Әлеуметтік жұмыс, қоғамдық қатынастардың ерекше салаларын реттейтін әлеуметтік институттың бірі бола табылады. Сол институттар жеке адамның бүткіл қоғамның тіршілік әрекеттерімен нақтылы байланыстарда болуын, солардың жүзеге асуын қамтамасыз етеді. Соларға тікелей немесе қосалқы түрде әсер етеді. Қоғамның әлеуметтік әлсіз мүшелерін қолдау, өмірдің қиын-қыстау кезеңіне түскен адамдарға көмек көрсету әлеуметтік жұмыс өте маңызды істеріне жатады[3].

Осы істерді дұрыс және нәтижелі атқару үшін әлеуметтік қайшылықтардың болу себептерінің объективтік және субъективтік жақтарын нақтылау қажет. Мысалы, кейде әлеуметтік қайшылықтар тек қана қоғамда кездесетін объективті себептерге байланысты туындамайды. Адамдар арасындағы қайшылықтар жеке пенделердің мінез-құлқы, көңіл-күйі, талғамы, өмірге деген көзқарасы және т.б. субъективтік себептерінен де туындауы ғажап емес. Солар белгілі бір әлеуметтік жағдайларда, өмірдің нақтылы жақтарымен байланысқан жағдайларда әлеуметтік қайшылықтарға тән сипаттарға ие бола бастауы мүмкін. Егер жеке пенделер арасындағы қайшылықтардың туындау себебі қоғамдық қайшылықтардың мән-мағыналарымен жалғасып, сол тұрғыдан өзге де әлеуметтік топтар мен қатарлардың өкілдерін қамтыйтын болса, онда адамдар арасындағы қайшылықтар әлеуметтік жағдайларды ушықтыруы мүмкін. Ол жағдаят жеке адамдар арасында бір-біріне өшпенділік туғызып қана қоймай, қоғамның тұтастығына, ел бірлігіне әсер етуі де мүмкін. Қоғамдық сипат алған қайшылықтар ұзаққа созылып кетсе кең көлемдегі материалдық шығындарға ұшыратуы, адамдар өміріне әртүрлі қауіптер төндіруі де мүмкін [4].

Әлеуметтік іс-әрекет барысында қарсы жақтардың мүдделерінің, мақсаттарының, жеке тұлғалар мен топтардың қажеттіліктерінің қайшылыққа ұшырауы, күресі. Әлеуметтануда және саяси теорияда бұл ұғымды түсіндірудің әртүрлі теориялық-әдіснамалық жолдары бар. Солардың бірі – мінез-құлықтық (бихевиористік) – қақтығысты жеке адам немесе тұлға өз мақсатына, мүдделеріне жетуді көздеп, оған ұқсас немесе бірдей мақсат пен мүддені көздеген қарсы жақты ығыстыру не бағындыруға талпынатын әлеуметтік процесс ретінде бейнелейді. Қақтығыс, сондай-ақ әртүрлі мақсаттағы, бірақ, оны жүзеге асыруда бірдей құралдар қолданатын топтардың арасында да болуы мүмкін. Қақтығыста қашан да қарсыластың бар екендігін түйсіну үшін екі жақтың да діттегендері мен мақсаттары анық білу қажет.

Қақтығыстар өзге құндылықтар жүйесін қабылдамаудың, қарсыласқа жағымсыз қатынастардың ымырасыз қайшылығы негізінде туады. Бұл ұғымның ең танымал түсіндірмесін АҚШ әлеуметтанушысы Л. Козер жасаған. Оның пікірінше, қақтығыс – қарсыласушы жақтардың арасында жетіспейтін ресурстар үшін күрес туғызып, бәсекелесті қарусыздандырып, залалын тигізіп, тіпті шеттетуге дейін баратын мінез-құлық. Күрес ретіндегі қақтығыс анықтамасында ашық қарсылыққа көшетін субъектердің өзара қатынасының ширығуы ерекше көңіл аударуды талап етеді.

Әлеуметтік қақтығыстардың атқаратын қызметі, қоғамдық тұтастыққа қатысты қақтығыстардың атқаратын рөлін реттеуге себепші болу. Көптеген зерттеушілердің пікірінше, қоғам өмірінде анағұрлым маңызды саналатын әлеуметтік қақтығыстардың қоғамдық процестер динамикасын тездететін қызметі бар. Әлеуметтік қақтығыстан қоғам дамуының қарқындауын көру үрдісі К. Маркстен бастау алады. Оның пайымдауынша, таптық қайшылықтар төңкерістік сипат ала отырып, әлеуметтік жүйеде прогрессивті құрылымдық өзгерістерге әкеледі. Козер, Дарендорф сынды қазіргі зерттеушілер де қақтығыстар қоғамдағы әлеуметтік жүйелердің қасаңданып, қатып қалуына жол бермей, олардың өмір сүруі үшін жаңа институционалдық түрлерінің қалыптасуына септігін тигізетінін мойындайды [5].

Қазақстан республикасында әлеуметтік қайшылықтарды болдырмаудың бірқатар шаралары іске асырылуда. Еліміздің тұрақты дамуы мен халықтың әлеуметтік-экономикалық әлеуетін арттыру мақсатында барлық аймақтарда инфрақұрылымды жақсарту мәселесі біртіндеп жүргізілуде. Алыс-жақын елді мекендерде тұрғын үйлер мен жолдар салынып, оларды жылумен, жарықпен, сумен қамтамасыз етуілуде. Жұмыссыздарды жұмысқа орналастыру үшін қайта даярлау курстарында оқыту арқылы жұмыссыздар саны азайтылуда. Осы жұмыстардың барлығы еліміздің әлеуметтік қайшылықтарды болдырмаудың немесе қайшылықты мәселелерді азайту мақсатында жасалынып жатқан іс-шаралары болып табылады.

Қоғам тарихы мен философиялық тұжырымдар көрсеткендей қайшылықсыз қоғам жоқ, тіпті қоғам сол арқылы дамыйды. Сондықтан да кез-келген қоғамда конструктивті қақтығыстар болмай қоймайды. Ол саяси жүйенің динамикалық дамуын қамтамасыз етуге, оның үнемі өзгеріп отыратын шарттарға дағдылануға, социум мен оның жеке бөліктеріне оң әсер ету жолдарын жасап отыруға шешуші әсер етеді. Пайда болған әлеуметтік қайшылықтар қоғамдағы тұрақсыздықтың индикаторы болып табылмайды. Ол қоғамдағы өзара сәйкес келмейтін мүдделерді, пікір айырмашылықтардың заңды түрдегі көріністері. Ашық пікірталасқа түсу, саяси қақтығыстардың алдын алу мен реттеудің диалогтық кеңістігінің қажет екенін көрсетеді [6].

Қарама-қайшылық ушыққан жағдайда қақтығысқа жол беру оны шешудің жолдарын қарастыруға дайын еместігімізді білдіреді. Қайшылықтарды ұтымды шешу іс жүзінде әліде кемелді болмай отыр. Сондықтан әлеуметтік жұмыс саласында тұлғаның дамуы оның әлеуметтік қайшылықтарды дұрыс шешу қабілетінің қалыптасуына байланысты. Әлеуметтік қайшылықтарды шешуде солар туралы терең білім алу, қақтығыстық жағдайда дұрыс бағдар ұстай білу қабілеті мен дағдысының болуы әлеуметтік жұмыс мамандары үшін аса маңызды құзіреттілік болып табылады. Бүгінгі жағдайда әлеуметтік жұмыс мамандарын оқытуда оларды болашақта қарама-қарсылыққа келгендердің арасындағы делдалдар, келіссөздер жүргізудің сарапшылары, бәсекелестік ортада тиімді қызмет атқаратын және қақтығыстарды реттейтін, басқаратын тұлғалар болулары керек.

1 www.testent.ru. Әлеуметтік шиеліністер.

2 Дабылбек Д. Әлеуметтік кикілжіңді болдырмаудың жолдары // Жас алаш 28.11.2013. 3 бет.

3 Тұрсынбаев Н.Ж. ҚАЗЖ қызметіндегі әлеуметтік жұмыстың маңыздылығы // Проблемы и перспективы развития уголовно-исполнительной политики, 312-бет.

4 Саяси түсіндірме сөздік. – Алматы, 2007.

5 [http://www. Google.kz/](http://www.google.kz/) Әлеуметтік қақтығыстар.

6 <http://alashainasy.kz/person/1681>. // Қақтығыстарды реттеудің тиімді әдістері мен тәсілдерін толық меңгердік деп айтуға әзірге ертерек. 26.03.2010.

Резюме

В статье рассмотрено источник формирования правдоподобно-методологические проблемы на исследование конфликтологии в сфере социальной работе. В целях постоянного развития и улучшения социальной-экономическую потенциалу народа нашей страны на всех краях постепенно проводится проблемы облагораживание инфраструктуру.

Ключевые слова: социальная конфликтология, социальный инцидент, социальный противоречие, бихевиорисный поведение, социум

Summary

In the article the source of formation of plausible methodological problems to study conflict resolution in social work. In itself continuous development and improvement of the socio-economic potential of the people of our country on all edges gradually carried problems upgrading infrastructure.

Keywords: Social Conflict, Social incident of social contradictions, bibehavioral behavior, society

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУ КЕЗЕҢДЕРІ

Ж.Ж. Куанышбаева– *Қ.И.Сатпаев атындағы ҚазҰТЗУ аға оқытушысы*

Мақалада жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың қалыптасу кезеңдері анықталады. Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды қалыптастыру мемлекетаралық және ұлтаралық ынтымақтастықты нығайтудың басты этапы ретінде көрсетіледі. Мақалада қоғамды демократияландыру жағдайындағы саяси-әлеуметтік өзгерістердің жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарға әсері айқындалып, оның қалыптасу ерекшеліктеріне саясаттанулық тұрғыдан талдау жасалынған. Аталған маңызды міндет ұлтты ұйыстырып, ұлттық құндылықтар негізіне сүйене отырып, патриот жастарды қалыптастыруды талап етіп отыр. Демек, мемлекеттегі әрбір жеке тұлғаның бойында Қазақстанның бірлігі, тұтастығы мен тәуелсіздігі, қоғамдық тұрақтылық пен саяси келісім және т.б. ортақ құндылықтарды орнықтырудың қажеттілігін арттыра түседі. Біздің міндетіміз осы жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды әрбір қазақстандық қоғам мүшесінің санасындағы басты да басым тетікке айналдыру болып табылады.

Түйін сөздер: жалпыадамзаттық құндылық, ұлттық құндылық, ұлт, құндылықтық бағдар

Қазіргі кезде қазақ қоғамындағы ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың қалыптасу ерекшеліктері адамзат қоғамы өмірдің барлық салаларындағы серпінді өзгерістермен сипаталынады. Еңбек, саяси-идеялық, отбасылық, эстетикалық, дене тәрбиесімен қатар жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу тұлғаның бірыңғай әлеуметтену үрдісінің негізгі бағыты болып табылады және адамзат құндылықтарының қалыптасуы мен дамуын білдіреді.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алғаннан бастап ұлттық құндылықтардың өзгерістерге ұшырауының жай-күйін анықтау әлемдік өркениетке ұмтылу заманында маңызды мәселелердің бірі. Өйткені жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың бір түрден екінші түрге ауысуы күрделі үрдіс болып табылып және де көп уақытты талап етеді. Сонымен қатар, қазіргі таңда біздің мемлекетіміздің өтпелі қоғам жағдайын ескеретін болсақ, саяси-әлеуметтік, экономикалық және мәдени мәселелердің құндылықтарға өз әсерін тигізуі мүмкін. Өйткені елдегі түрлі реформалар, қоғам, мемлекет институттарының модернизациялануы қоғамда жаңа құндылықтар жүйесінің орын алуына септігін тигізеді. Осы тұста елдің ұлттық сипатын сақтап қалу маңызды шарт ретінде қарастырылады.

Кеңестер Одағының ыдырауы нәтижесінде өз тәуелсіздігіне қол жеткізген Қазақстан жаңа негізде өз экономикасын, мәдениетін, саяси жүйесін құру қажеттілігімен бетпе бет келді. Қазақстанның алдында, осы құрылыс барысында негізгі – жалпыадамзаттық құндылықтарды немесе ұлттық құндылықтарды басымдылық деп тану мәселесі туындады.

Қазіргі заманғы қоғамда қалыптасқан жалпыадамзаттық нормалар мен құндылықтар жүйесі адамгершілік тұрғысынан таңдау жасау мен ол үшін жауапты болуды қажеттететін тұлғаның нақты әрекеттер үрдісіндегі оның белсенді ішкі айқындамасына байланысты тұлғаның өмірі мен іс-әрекетінің нағыз реттеушісіне айналады. Осыны негізге ала отырып, адамның моральдық келбеті, оның жалпыадамзаттық қағидалары нақты өмір барысында пайда болады және дамиды деген қорытынды жасауға болады. Сондықтан, көпұлтты қазақстан қоғамындағы ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың қалыптасу мен даму ерекшеліктерін анықтаудың маңыздылығы жоғарлайды.

Көпұлтты қоғамдағы құндылықтарды талдаудың әдістемелік аспектілерін қарастыру оларды зерттеу өте қиын деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Құндылықтардың мәнін қарастыра отырып, оның мазмұнының әртүрлі құрамдас бөліктеріне тоқталуға болады. Құндылықтар күрделі, өзара әрекеттесетін де, біршама дербес факторлардың әсерінен қалыптасады. С.Мукашевтың ойынша, қазақстандықтардың құндылықты қағидаларына үш фактор әсер етеді:

- 1) бұрынғы кеңестік құндылықтарды сақтау;
- 2) алдыңғы қатарға этникалық факторды шығару (қазақ ұлтының тұрғындары арасында);
- 3) мәдени жаһандандудың салдары ретінде мәдениет саласының коммерциялануы [1].

Бүгінгі қазақстандағы жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың қалыптасуы мен дамуына әсер ететін көптеген жайттардың түп тамыры тәуелсіздікпен қатар жүруінде жатыр. Құндылықтар дамуы егемендікпен бірге барлық саяси-әлеуметтік қиындықтар мен жақсылықтарды бастан өткерді. Осы орайда жоғарыдағы факторлардан басқа мынадай факторлар да өз ықпалын тигізді:

1) кеңестік әкімшіл-әміршіл жүйеден, қазақстандық қоғам бірден батыстық типтегі нарықтық экономикаға, демократиялық жүйеге өтті. Саяси және әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге азаматтардың тез бейімделуі қиынға соғары белгілі. Саяси сананың, саяси мәдениеттің, мінез-құлықтың саяси

психологияның, саяси құндылықтардың, ұлттық құндылықтардың жаңа жүйеге тез арада қалыптасуы күрделі процесс. Яғни, әлеуметтік-экономикалық формацияның бірізді жүрмеуі жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың қалыптасу және даму процесінде көп қиындықтарды туындатты.

2) С.Мукашев айтып кеткендей, Қазақстандағы кеңестік үлгіден қалған әкімшілік әдістер мен түрлі стереотиптердің, бюрократияның сақталуы, қоғамдағы жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың тамыр жаюына тежеуші факторы болды десек артық айтпаймыз.

3) жаһандану жағдайына байланысты батыстық құндылықтар қоғам өміріне еніп, ұлттық идеяның басты ұстанымы болатын ұлттық құндылықтармыздың қалыптасуын баялатып жатыр.

4) қоғамымыздағы әлеуметтік-мәдени алғышарттар, ұлттық құндылықтар демократиялық ұстанымдармен нашар үндестік табуда. Ұлттық, діни, ділдік-психологиялық және жалпыадамзаттық құндылықтар демократиялық ұстанымдармен өзара біте қайнасып, жаңаша ұлттық сана-сезім мен психология қалыптасса ғана осы заман талабына сай нағыз қазақстандық құндылықтар қанат жаяды.

5) ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар мен асқақ идеялар қазақстандық қоғамға әлі тереңдеп сіңгенге қойған жоқ. Азаматтар жеке басының қамын, тұтынушылық талғамдарын қанағаттандырудан, материалдық байлық жинаудан әрі аса алмауда.

Осы ой желісінде кеңестік және посткеңестік жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың қалыптасуын қарастыра отырып А.Браун айтып кеткендей «Ресей мен СССР қалыптастырған ұзақ авторитарлы сипат демократизация, либерализация және плюрализм бағытындағы саяси өзгерістерге шындап кедергі болды» [2], олар авторитарлы сипатта қалыптасты деп тұжырым жасауға болады. Кейін келе біртіндеп мемлекеттік саясаттың аясында құндылықтарымызды жаңғырту қолға алына бастады. Сонда да, адамдардың саяси процеске қатысуынан, ұлттық құндылықтарды сақтау және тәуелсіздік жылдары ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың теориялық және практика жүзінде қалай іске асырылғаны туралы жолдаулар мен стратегияларды салыстырып саралай келе төмендегі кезеңдерге бөліп көрсетейік:

1. 1990-1995жж. – кеңестік саяси жүйе әсерінен құндылықтардың құлдырауы. Тәуелсіздік алғаннан соң ұлттық-этникалық бағыт-бағдарлардың біртіндеп халықтың әл-ауқатын көтеру негізінде қолға алынды.

2. 1995-1997жж. – ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың мақсаттары мен бағдарламалары қалыптасып жаңа мазмұнға ие бола бастады.

3. 1997-2001жж. Жаңа қоғамның трансформацияланып адами қатынастарға, құндылықтардың жаңа сапасын қалыптастыру кезеңі. Қоғамдық сананы трансформациялау қолға алынып, жаңа құндылықтарға тез бейімделіп үлгерген жастарға арқау жасалады. Барлық адамның заң алдында теңдігін, өз құндылықтарын сақтап, оны ары қарай дамытуға мүмкіндік жасалатын құқықтық мемлекеттік қалыптастыру кезеңі.

4. 2001-2005жж. Қалыптасқан мемлекеттік құндылықтар негізінде бостандық, нарықтық қоғам түсінігі баға жетпес құндылық болатын жаңа ұрпақ пайда болды. Қазақстанды дамыту мақсатында стратегиялық реформалар жүргізіле бастады. Адами, ұлттық және мемлекеттік құндылықтарды, бірлігімізді, ұлтаралық және дінаралық татулығымызды, саяси тұрақтылығымызды сақтай отырыпалдыға жылжуға бағдарламалар жасалып іске асырыла бастайды.

5. 2005-2010жж. Экономикалық және саяси дамудың жаңа кезеңі. Қайтадан қалыптастырған ұлттық құндылықтарымызды демократиялық құндылықтармен ұштастырып көпұлтты және көпконфессиялы қоғамымызға сай құқықтық мемлекетті ары қарай нығайту кезеңі.

6. 2010- тұрақты Қазақстан. Бейбітшілік пен төзімділік, бірлік, тұрақтылық, көпұлттылық және көпконфессиялық сияқты құндылықтар жалпыұлттық құндылыққа айналған кезең. Осы құндылықтарды сақтап қалу мақсатынды Мәңгілік ел актісі ұйымдастырылды.

Түбірлі құндылықтарды өзгерту мүмкін емес. Дегенмен, қазіргі таңда адамдардың өмірлік бағдары қоғамдағы өтіп жатқан ауқымды процесстерге сәйкес өзгерістерге түсіп, тұрғындарда жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың маңызы өсіп отыр. Яғни, адамға өзін, өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруға заңды құқығы бар еркін, тәуелсіз тұлға ретінде түсіну тән.

Қазақстандағы этносаясаттанудың негізін қалаушылардың бірі Р.Б.Әбсаттаров: «Қазіргі кезде Қазақстан халықтарының өз ұлттық түп тамырына, тарихы мен мәдениетіне көңіл бөлудіңкүшейуі, ұлттық өзіндік ерекшелікті, тіл мәдениетін сақтауға қызығушылықтың артуыжаппай байқалады. Сондықтан Қазақстанныңұлттық құрылымын мұқият зерттеу қажет. Осы мәселені неғұрлым толық зерттеу үшін ұлттық даму және ұлтаралық қатынас мәдениеті тұжырымдамасын дайындаудыңмаңызы өте зор» [3].Қазақстанныңбүгінгі өмірініңмаңызы міндеті - ұлтаралық келісімді сақтау.

Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың қазақстан қоғамында қалыптасу ерекшеліктерін екі кезеңге бөліп қарастыруға болады:

1) Кеңестік кезең. Яғни кеңес үкіметі кезеңіндегі таптық идеологияның негізінде қалыптасуы. Ең алдымен саяси үрдістер қоғамда саяси ахуалды тудырады. Сонымен бірге, қоғамның саяси деңгейі, дамуынан азаматтардың саясатқа қатысуы мен құндылықтық ерекшеліктерінен байқалады. Бұл кезеңге тән сипат тәуелсіз ұлт қалыптастырудың мақсаты ұлттықтан жоғары, сонымен қатар, жалпыадамзаттық құндылық болаалатын ұлттық мемлекет құру. Мемлекет өзіне ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың белгілерін өзіне жинақтап мемлекеттің қарқынды ортақ идеология тұрғысынан дамуына шоғырландырады. Қандай болмасын адамның қауымдастығы қоғамдық ұйымды қамтамасыз еткен жағдайда жоғары инстанцияға еріксіз көнгіштік пен өздерінің өкілеттілігіне құқық береді. Ұлт бұл кезде ұлттық мемлекеттің қауымдастық ұйым формасы ретінде міндетті және жалғыз субъектісі болып табылады. Құндылықтар адамның барлық қарым-қатынастарында кездесі, бірақ олардың тиімді қызметі норма (тиістілік) менмаңыздылық сияқты критерилерге тікелей байланысты. Олар осы уақытқа тән әлеуметтік адамгершілік құндылықтарына тығыз бағынышты. Адамгершілік пен құқық ұлттық және адамзаттық құндылықтарды өзіне басыбайлы етіп өзара қарым-қатынас пен қарама-қайшылықта болады. Құндылықтар әр кез өзінің идеалды нормаларын көрсетпекші болғанмен саясаттың құрсауында қалып өзін-өзі бекіте алмайды. Саясат ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға, адамгершілік пен құқықтық құндылықтарға талғаммен қарап оларды бағыттап өзінің нормаларына ыңғайлап, қоғамға мәжбүрлейді.

Тоталитарлы жүйе кезеңіндегі қоғамдағы маңызды құндылықтан аластатылу ерекше сипат алды. Сонымен бірге, жалпы еңбек ету міндеттілігі, құндылықтарды мәжбүрлеп жасаудан ұлт өзінің бастапқы тарихи қалыптасуан алшақтап кетеді. Халық саясаттың кепілділігі болған ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, экономика, құқық, адамгершіліктің алдындағы сөзсіз көнгіштік пен төзімділіктің жемісін ұлттық құндылықтарын жоғалтқан ұрпақтарынан көрініс тапты. Ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар өзінің шынайылығы тек билік ұлттың игілігіне, адамның мүддесіне қарай легитимді болса ғана байқалады.

Кеңес үкіметі кезеңінің саяси жүйесінде ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыру мен нығайту идеологиялық мәселелерінің бірі интернационализм тұрғысынан дамыды.

2) Тәуелсіздік алғаннан кейінгі ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың жаңғыру кезеңі. Ұлттың өзін саналы өркениетті дамудың бастамасы ретінде сезінуі. Жалпыадамзаттық құндылықтар демократиялық сипат ала бастады. Бірақ 1990 жылдан бастап, әсіресе тәуелсіздіктің алғышқы жылдары либералды құндылықтардың аранқол құндылықтардың дамуына алып келді. Тәуелсіздігін енді алып саяси үрдістердің дамуына ден қоя бастаған елімізде құндылықтық негіздерге жауапкершіліктің аз болғандылығы байқалады. Саясаттанушы Т.Исмағанбетов: «Сонымен, батыстың идеясы мен құндылықтары өзімізге сәйкестендіріліп, түпнұсқадан алшақталынды, Сондықтан да, Еуропаға қарағанда либералды құндылықтардың қалың бұқараға жете қоймады» [4].

Қазіргі уақытта Қазақстанда тіршілік етудің жеткілікті жағдайлары жасалды. Қазіргі заманғы қоғамның жаңа демократиялық құндылықтарын қалыптастырып, дамыту жүргізілуде. Елдегі маңызды нәтижелердің бірі ұлтаралық тыныштықты сақтау, діни төзімділік, саяси тұрақтылық пен келісім болып табылады. Қазақстандық ғалым А.Ш. Ешмұхамедов «Егеменді Қазақстанның қалыптасуы, қазіргі кезеңдегі қазақ халқының әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуын еркін қамтамасыз ету, саяси мәртебесін нығайту оның адамзат өркениеттің даму аясына кіруімен байланысты. Жалпыадамзаттық құндылықтардың оң жетістіктерін меңгеру және іс жүзінде іске асыру – егеменді Қазақстанның алға басуының маңызды негізі. Қазақ қоғамының әлеуметтік- экономикалық, ұлттық өмірінің оң белгілері мен түрлерін, оның дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын, мәдениеті мен тілінің өзіне тән ерекшеліктерін дамыту және өркендету осы үдерістерімен байланысты» [5] -дейді.

Көпұлтты демократиялық мемлекет этникалық, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың бірлігінің көмегімен ерекше басқару формасы болып табылады. Мұндай мемлекет мемлекетаралық ынтымақтастықты қалыптастыру мен нығайтудың басты этапы ретінде көрсетеді. Бірақ саяси үрдістің бір кезеңнен екінші кезеңге өту барысында қиындықтар мен әлеуетті кризистер де орын алады. Қазіргі кездің жаңа құндылықтары қоғамда өз орнын алу үшін уақытты талап етеді. Сондықтан саяси институттар, ұйымдар мен азаматтар осы құндылықтарды қалыптастыруға ат салысу керек. Мемлекет осы ұстанымдарды әлеуметтік-саяси іс-әрекеттерде басшылыққа алып отырса өзінің легитимділігін қамтамасыз етеді. Өз кезегінде саяси легитимділік жаңа демократиялық нормалар мен құндылықтарды қоғамның трансформациялануында мойындалуына мүмкіндік жасайды. Осыған байланысты тәртіп пен келісім, тұрақтылық пен жүйелілік сияқты қағидаттардың маңыздылығы алдыға тартылады. Осы фактілерді сақтау қоғамның әлеуметтік-саяси үрдістерді - құндылықтар мен әлеуметтік-саяси басымдықтары бар дамыған қоғам қалыптастыруды тиімді ұйымдастыруға жағдай жасайды.

Осы кезеңдерді салыстыра отырып қазіргі трансформацияланған қоғамның саяси және әлеуметтік келбеті келесі әлеуметтік-саяси қағидаттардан байқауға болады:

- бірінші кезеңнің қалыптасқан қарым-қатынастар мен қазіргі саяси жүйенің қалыптасу кезіндегі құндылықтық ерекшеліктердің арасының алшақтылығы;
- саяси билік легитимділігі басшылыққа алатын құндылықтар жүйесі мен қалыптасып келе жатқан құндылықтардағы алшақтылық;
- алдыға қойылған әлеуметтік-саяси игіліктік құндылықтар мен саяси үрдіс субъектілерінің құндылықтарының арасындағы алшақтылық.

Бұрынғы одақтас республикалар мен жақын орналасқан көршілес елдерде жүргізілген саяси дамудың келеңсіз іс-тәжірибесі ұлтаралық қатынастар аясына көңіл бөлмеу реформалаудың оң өріс алуын күрделендіре түсетіндігін көрсетті. Сондықтан да, Қазақстан қоғамының көпұлттылығын есепке ала отырып саяси дамуды қалыптастырып, жүзеге асыруда оң жемісін берді. Біздің ойымызша, ұлттық топтар арасындағы төзімділік пен бейбітшіліктің дәстүрлі құндылықтарын ескере отырып, саяси қалыптасуды жүргізу еліміздің мемлекеттік саясатының өзіндік ерекшелігі болып табылады.

Бірінші кезеңде дамудың ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың бағдарларын қалыптастыру жүзеге асрылса, онда келесі, екінші кезеңінде олардың тиімді іске асырылған нәтижесін байқай аламыз. Нарықтық экономиканы құрудағы бірінші кезеңде қол жеткен табыстарымыз, тұрақтылық пен тәртіпті сақтау, ұлтаралық келісімді қамтамасыз ету, реформалаудың бірізді, біртіндеп дамуы, реформалаудың уақытылы өту сипаты Қазақстан қоғамын одан әрі жаңарту мен демократияландырудың факторларын қалыптастырып, тереңдету үшін, берік негізі болып шықты.

Бүгінгі таңдағы адамның қадір қасиетін сақтау және адамның еркіндігі, бостандығы мен демократиясы басты құндылық болып саналады. Қазақстандық қоғам өзінің ерекшеліктеріне қарай жалпыазаматтық мұраттарын жоғалтпауы маңызды. Қазақстан сияқты көпұлтты мемлекеттің өмір сүруінің негізгі шарты оның құндылықтары: азаматтық қоғам, патриотизм, гуманизм, төзімділік, адамгершілік, этносаралық сыйластық пен ашықтықты жүзеге асыру ұлттық саясатта рөлі ерекше. Бұл құндылықтар Қазақстандағы тұратын халықтардың ортақтық пен келісімге келудің негізі бола алады.

1 Формирование новой национальной идентичности в Казахстане // Старны центральной Азии на рубеже XX-XXI вв. становление национальных государств: реф.сб. / Ин-т научной информации по общественным наукам. –М.: ИНИОН РАН, С206.

2 Brown, A. «Ideology and Political Culture» in S.Bialer (ed.) Inside Gorbachev's Russia, Boulder.1989. - P.19.

3 Абсаттаров Р.Б. Формирование казахстанского народа как гражданской и этнополитической общности //Вестник РДУН, серия Социология, 2008. - №4. – С. 94.

4 Исмаганбетов Т. Кто как использовал либерализм в Казахстане? // CentralAsiaMonitor, 12 июль, 2013.

5 Ишмухамедов А.И. Проблемы становления и развития политической науки в Казахстане. – Алматы, 1999. – С.91. (с. 5).

Резюме

В данной статье рассматриваются основные этапы формирования общечеловеческих и национальных ценностей. Формирование общечеловеческих и национальных ценностей проявляется как главный этап в укреплении межгосударственных и межнациональных содружествах. В работе рассмотрено воздействие социально-политических преобразований, происходящих в условиях демократизации общества, на формирование общечеловеческих и национальных ценностей, своеобразие которых стало предметом специального политологического анализа стратегическим развитием инновационных моделей. Данная важная задача в контексте ценностных ориентиров общества сплачивает и объединяет народ в условиях протекающих политических процессов и определяет формирование патриотической нации, воспитанной на национальных ценностях. Таким образом, в государстве, у каждого гражданина возникает необходимость укрепления таких ценностей, как единство, целостность и независимость Казахстана, общественная стабильность и политическое согласие и др. Наша задача состоит в том, чтобы в сознании каждого члена казахстанского общества эти общечеловеческие и национальные ценности становились главными.

Ключивые слова: общечеловеческие ценности, национальные ценности, народ, ценностные ориентации

Summary

This article discusses the main stages of human and national values. The formation of human and national values manifested as a major stage of in strengthening the inter-state and inter-ethnic community.

The article is considered with the impact of socio-political transformation taking place in the conditions of democratization of society, the formation of universal and national values which have been the subject of the originality of special political analysis. Such an important task is actual in the social values rallies and unites people in a flow of political processes and determines the formation of a patriotic nation who are brought up through national values. Thus, each citizen has a need of strengthening of such values as unity, integrity and independence of Kazakhstan, public stability and political consent and many other qualities in the state. The task of the research is connected with the need of the universal and national values formation in every person of Kazakhstan on the way of building a democratic society.

Keywords: The Universal values, national values, people, values

ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ҚАРТ АДАМДАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӨҢІЛ КҮЙІ МЕН ӘЛЕУМЕТТІК БЕЛСЕНДІЛІГІНІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Б.М. Аташ – *филос.ғ.д., доцент,*

А.Куленбек – *ҚазМемҚызПУ-нің 2 курс магистранты*

Мақалада геронтологияның маңызды тұстарының бірі – қарт адамдардың физиологиялық жақтарымен қатар, олардың қазіргі қоғамымыздағы ішкі психологиялық күйзелістері әрбір жас ерекшеліктеріне байланысты талданды. Бұл қарт адамдардың әлеуметтік белсенділігі және қоғамдағы мәртебесін арттыру шараларымен ұштасып жатуы тиіс екендігі туралы тұжырымдармен қортындыланды.

Түйін сөздер: қарттар, геронтология, психологиялық көңіл-күй, әлеуметтік белсенділік, негативист, экстраверист, интроверист

Адамзат эволюциясымен бірге жалғасын тауып келе жатқан маңызды әлеуметтік мәселелердің бірі - физиологиялық жас ерекшеліктеріне байланысты түйткілдер, оның ішінде қартаю үдерісінен туындайтын ахуалдар. Бұл ахуал қоғам өркениеттік сатыға көтеріліп, құқық пен гуманизмге қарай бетбұрып, руханияттық ізгілендіру саясаты артқан сайын жаңаша шешімдерді қажет етіп келеді. Осыған байланысты қарт адамдардың тұтас болмысын, атап айтқанда, олардың қоғамдағы шынайы өмірін, мәртебесі мен белсенділігін, әлеуметтік қорғалуы мен денсаулығын, психологиялық көңіл-күйі мен жалпы көзқарастарын және т.б. зерттейтін арнайы сала - геронтология ілімі қалыптасқан еді.

Қарттық жас - қартаю процесі ашық көрінетін, онтогенездің аяқталу кезеңі. Қазіргі кезде қартаюдың әр түрлі анықтамалары бар. Ғалымдардың кейбіреуі қартаюды клеткалық заттың физико-химиялық структура өзгерісі есебінен реактивті клеткалардың біртіндеп өзгеруі деп қарайды. Басқалардың ойынша, қартаю ішкі және сыртқы ортадан қорғанудың, мінез құлықтың, физиологияның, биологияның төмендеуі. Сондай-ақ, қартаюдың өмір сүруімен және қорғанудың төмендеуіне әкелетін мінез-құлықпен организмнің есейгендегі өзгеруі деп санайтын көзқарастар бар [4].

Адамның қартаю себебіне ең көне анық ғылыми түсініктемелердің бірі Аристотельдің түсініктемелерінде жазылған. Оның ойынша, қартаю индивидуалды өмірдің басында әртүрлілік иесіне берілетін «туылғаннан бастап, берілетін жылудың» біртіндеп азаюымен түсіндіреді. Сондай – ақ, Аристотель адам өмірін кезеңдерге бөлуге тырысып, сол арқылы биожаз есебінің негізін салды. Бірінші бөлім - жастық, екінші бөлім - кемелдену, үшінші - қартаю.

Қартаю мәселесі ерте заманда адам өмірінде маңызды орынға ие болды. Қартаюдың алғашқы анықтамалары мен оның себептері антикалық дәуірге жатады. Ұлы көне грек дәрігері Гиппократ (б.д.д. V-VI ғ.ғ.) қарттықты - табиғи жылудың азаюы және ағзаның кебуінің нәтижесі деп санаған. Сол кезеңде өмір сүрген философ Платон қартаюға, әсіресе, орта жастағы өмір сүру салты әсер етеді деп көрсеткен.

Қартаю туралы ілім өзінің даму жолында мына сала мамандары бойынша: дәрігерлерден, физиологтардан, философтардан және биологтардан, психологтардан, социологтардан, тарихшылар және құқықтанушылардан өзіне жаңа білім жинады.

Ресейде қартаюдың белсенді ұзартуына байланысты алғашқы еңбектер ХVІІІ ғасырда пайда болған. Мәселен, орыс дәрігері И.Фишердің «Қартаю, оның деңгейлері мен аурулары туралы», атты кітабын айтуға болады.

Ғылыми геронтологияның негізін салушы И.И. Мечников болып табылады. Геронтологияның қазіргі ұғымы ХХ ғасырдың ортасында қалыптасты. Геронтологияның міндеттерінің бірі - орта әсерінен, өмір салтына, еңбегіне, әлеуметтік қатынастарына және өзара қарым қатынасына байланысты қартаюдың ерекшеліктерін зерттеу болып табылады.

Қартаю кезеңінде адамның психологиялық жағдайының өзгеріске ұшырауы оны зерттеген ғалымдардың айтуы бойынша, ең бір ауыр және қиын кезеңдердің бірі болып келеді [6].

Қартаюдың табиғатын анықтау маңайналысатын бұл ғылымның басты мақсаттарының бірі – физиологиялық өзгерістермен қатар қарт адамдардың қоғамдағы әлеуметтік ролін терең зерттей отыра, кәрілікке байланысты туындайтын кейбір кемшіліктерді жөну. Өйткені әрбір жас тобының әлеуметтік мәртебесі мен қоғамдағы орны сол топтың экономикалық «жетістіктерімен» тығыз байланысты.

Геронтологиялық хронология дәстүр бойынша үш кезеңге бөлінеді:

1. Москалдық кезең (еректер үшін 60-74 жас, әйелдер үшін 55-74 жас)
2. Қарттық кезең (70-90 жас)
3. Көп жасайтындар (90 жастан жоғары).

Егер кез-келген елде 60-танасқан адамдар саны жалпы халықтың 10% құрайтын болса, ол – елдің қартаюу процесі деп саналады. Ал бұл көрсеткіштер Қазақстандағы жасы 65-тен асқан адамдар 7-8% құрағандығын көрсетеді. БҰҰ ның мәліметтері бойынша 2050 жылдары 60 жастан асқан адамдар саны жер бетіндегі халықтың жартысын құрайды деген болжам бар. Қазіргі уақытта Қазақстандағы ерлердің өмір сүру ұзақтығы 63,6 жасты, әйелдер жасы 73,6 жасты, ал жалпы орта жас 68,6-ны құрайды [5].

Көптеген елдерде 60-65 жастан асқан адамдар тобы 20% дан жоғары екендігі дәлелденді. Қазіргі кезде адамдардың орта кезеңдегі өмір сүруі олардың ата-аналарына қарағанда әлдеқайда жоғары, сонымен бірге, бұл құбылыс ересек және қартаюу жасына дейін әлеуметтік психологиялық ерекшеліктерін жалғастыру кезеңі екенін білдіреді. Саяси-әлеуметтік экономикалық өрлеу кезеңі қоғамның мәдени өмірін және адам дамуындағы мінез-құлықтарының нығаюын талап ететіншақ болып табылады.

Қартаюудың өз ішіндегі әр түрлі фазаларында әлеуметтік-психологиялық факторлар бар. Мысалы, біреулер 50 жасынан-ақ шаршап өмірден түңіле бастаса, ал біреулері 70 жасында өмірге деген құштарлығы мол болып, әлі көптеген өмірмәнділік жоспарларын жүзеге асырғысы келеді. Жалпы экзистенциалдық тұрғыдан алғанда, 60 жас шамасына таяған адамдардың көбісі өмір жолын өзінше талдап, сонымен бірге болашағының тұтас бейнесін жоспарлап, іске асыруға тырысатын болады. Бұл кезеңнің әдеттегі өмірмәнділік толғанысы болып мыналар саналады: «Уақыттың жетпеуі», «Өмірдің тез өтуі», «Осы уақыттың көбісі қайда кетіп жатқаны түсініксіз», «Егер алда ұзақ уақыт болғанда, онда мен..., әттен» және т.б. [1].

Бірақ қаншалықты зейнетке шыққанымен кәрі адамдар өз әдеттерін тастамайды. Өзінің жанұясына не болмаса тағы басқа жұмыстарға қызығып, күнін өткізеді. Мәңгі адамдар бәрібір қарай өз ұрпағына көмектесуді міндет деп сезінеді. Олар үшін бұл кезеңде ең басты бақыттың бірі – немерелері. Ал осы кезеңде өз қосағынан айырылу ең қиын сәттерге тудырады да, ұзақ бейімделуге әкеліп соғады. Өмірлік жарынан айырылып, жалғыз қалуы адамды үлкен бір өзгеріске алып келеді, яғни, адам өзін «жесірлік» қатарына қосып, алдағы уақытта өзінің өмірі аз қалғанын сезіп, бұрынғы кездегі белсенділігінен айрыла бастап, мінезінде меланхоликтік тип басым болады да, қоршаған ортасынан, айналасынан алшақтаудың белгілері көріне бастайды.

Жесір қалушылық күйзелісі еркектерге қарағанда әйелдерде үш еседей артығырақ болады екен. Бұл ахуал ер адамдар алғашқы жарынан кейін тез үйленіп алуға ашылатын мүмкіндіктерге, ал әйелдердің біразы өмірінің соңына дейін жалғыз өтетіндігіне байланысты [2].

Мысалы, Ф. Гизен қарттар мен қарттық шақты психоэмоционалдық тұрғыдан 3 кезеңге бөліп көрсеткен болатын:

1. Қарт негативист, өзіндегі қандайда бір кәрілік кезең мен шөгіншілік кезеңдерін теріске шығарушы, қартқа тән белгілерін мойынсұнбау;

2. Қарт экстремист, кәріліктің келгенін мойындайтын, бірақ бұл мойындау сырт келбетінің әсері арқылы және айналасындағыларды бақылау арқылы, әсіресе зейнетке шыққанда байқалады;

3. Қарт интроверист, қарттық кезеңде қатты қобалжитын үрдіс: тыныштыққа бейімделуі, эмоциясының әлсізденуі, жаңа жаңалықтарға кері байланыстардың пайда болуы, өткен кезеңдерін еске түсіре берудің артуы.

Ал, Американдық геронтопсихолог Форд қарт адамдарға тән бірнеше психологиялық типтерді көрсетті:

1. Регрессия-бұрынғы іс қимылдарға оралу, яғни «балалықты» көрсету, денсаулығына байланыссыз елден үнемі көмек сұрау.

2. Қиын жағдайда шешім табу үшін тұрғылықты орнын ауыстыру немесе қашу.

3. Қоғамдық өмірге мүлде араласпау, бәрінен алшақтап, оңашалану.

4. Қоршаған ортадағылардың қызығушылығын өзіне тарту мақсатымен екіжүзді іс қимыл көрсету [6].

Ендеше, біз осы тұста, қарт адамдармен әлеуметтік жұмыс мәселесіне орай, «Жасы алпыстан асқан қарт адамдардың қандай психосоматикалық ерекшеліктері бар және ондағы жағымсыздықтың астарлары неде?» деген сауалды туындата аламыз. Бұл мәселені, біз, физиологиялық-психологиялық, экологиялық-әлеуметтік т.б. арналарда жеке-жеке бөліп қарастыратын боламыз.

Қартаюу кезеңде адам өмірінде белгілі бір өзгерістер орын алады. Сонымен қатар энергетикалық потенциалы төмендейді, судың, тұздардың, микроэлементтері азаяды, оттегі алмасуы нашарлайды, мидың қанмен толығуы әлсірейді және басқа да жағымсыз физиологиялық өзгерістерге ұшырайды.

Психологиялық шаршау, қабылдаудың, реакцияның ойлаудың баяулауы, еске сақтау қабілетінің төмендеуі күшейе түсіп, іс әрекетке құлшыныс азаяды, эмоциялық ахуал нашарлауы байқалады: өз мүддесін ғана ойлау, өкпелеу, күмәншілдік және т.б. процестер жиі орын алады.

Физиологиялық және психологиялық өзгерістер тұлғаның әлеуметтік мәртебесінің өзгеру негізінде

енбек әрекетінің шектелуі және тоқталуымен байланысты өмір сүру салты мен қарым қатынастардың өзгеруіне алып келеді. Зейнеткерлікке шығу еңбек әрекеті жоғары бағаланған және шығармашылық белсенді адамдар үшін өте ауыр тиеді. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, еңбек әрекетінен қол ұзу процесі, өмір сүру жағдайына және адам денсаулығы мен психикасына кері әсер ететінін байқаймыз, бұл ахуал – қарт адамдардың хал жағдайлары көп жағдайларда отбасындағы қалыптасқан қатынастарымен де детерминацияланады [3].

Бұндай субъективтілікпен қатар, объективті әсерлер де онымен ықпалдасады. Жас адамдармен салыстырғанда қарт адамдарда аурушандық дәрежесі екі есе, ал қарттық кезеңде алты есе жоғары болады. Біртіндеп өсе беретін созылмалы аурулар жинақталады да, мүгедектікке алып келеді. Жағымды көңіл күйді сақтау үшін денсаулыққа кері әсерін тигізетін ең алдымен ауаның бұзылуы, ауыз су сапасының төмендеуіне алып келетін экологиялық келеңсіздіктерді де атауға болады.

Бұларға келіп жамалатын әлеуметтік келеңсіздіктер: басты мәселе 61-65 жас аралығындағы зейнеткерлердің материалдық жағдайы, ерлердің зейнетке шығуына байланысты отбасына кіретін кірістің азаюы, сондай-ақ ерлі-зайыптылардың біреуінің қайтыс болуы, сөйтіп, жалғызбасты қарт адамдардың санының күрт өсуі т.б. атап өтуге болады.

Сондай-ақ, тамақтану рационының нашарлауы, әлеуметтік мәдени мұқтаждықтарға қаржының аз бөлінуі отбасындағы қарт адамның әлсіздігін арттыра түседі, кейіннен мұның барлығы денсаулық жағдайынан көрініс тауып, зейнеткерлікке шыққаннан кейінгі өмір сүру ұзақтығына кері әсерін тигізеді. Зейнеткерлер отбасының көпшілігі тамаққа ақшасының барлығын жұмсайды, соған қарамастан, кей жағдайларда, олардың тамақтану сапасы нашарлап, тамақ құрамынан сүт өнімдері, балық өнімдері, жеміс, көкөніс өнімдері азаяды.

Мәңгілік жастық, ұзақ жасау және мәңгілік жасау туралы мифтер мен аңыздар адамзат дамуының барлық кезеңінде пайда болып қолдау тауып отырды. Осыған байланысты, бүгінгі геронтологияның басты мақсаттарының бірі де: кәрілікке қатысты кейбір кемшіліктерді жеңуден туындайтын шара- адам өмірін ұзарту. Дәрігерлік көмек пен өмір сүру деңгейінің жақсаруы арқасында қазір жаһан бойынша адамдардың өмірі біршама ұзарды деп айта аламыз. Ғалымдардың пікірінше, индивидум, деңгейінде дұрыс диета сақтау, физикалық жаттығулар жасау және темекі, арақ-шарап сияқты қауіпті улы факторлардан аулақ болудың арқасында да өмірді аздап ұзартуға болады. Әйтсе де, бұл факторлар кәрілікті жеңуге емес, «кездейсоқ» ажалды жеңуге бағытталған [5].

Кейіннен ғылымда қарттардың мәселесін зерттеу түрлі салалар бойынша тереңдей түсті. Мысалы, орыс ғалымдары А.Сырцова мен О.В.Митина тұлғаның ориентациялық уақытша динамикасын зерттеген. Яғни, бұл жрде қартаюу процесінің барысында адамның мінез құлқының өзгеруі, қарттардың өзгешелік психологиясына талдау жасаған. Адам қартайған кезде оның физиологиялық белсенділігі төмендеп, тек өмірлік тәжірибесіне сүйенетін ғұмыр кешеді. Олар өз күшіне сене алады, шешімді тез және сенімді қабылдайды. Сондықтан оларды «Ұрпақты басқарушы» деп атайды. Бұл көрініс 50-60 жас аралығында айқын байқалады. Себебі, зейнетке шығуымен байланысты олар «өмір Енді басталды» деп сенеді. Болашақта өзін өзі күту, балалары мен немерелерінің қамын ойлайды. Олар «өмір сүруге аз уақыт қалды», деп, «ештеңені өзгертуге келмейді» деген екінші жоспарға қарай ауысады. Бұл жаста адамда жаңадан белсенді өмір сүруге деген құлшынысы болады.

60-тан кейін денсаулық жағдайына көңіл бөлу өседі. Бұл жастағы адам өз өзіне «уақыт өтіп барады, енді жоспарым ешқашан жүзеге аспайды», деп шешім қабылдай келе, «болды», «бітті» деген сияқты күйзелістер арқылы сана сезімін өлім қорқынышы жаулайды. Зейнетке шығу, табыстың азаюы, жұбайдың біреуі қайтыс болуы осы жастағы ерекшеліктер. Бұл ахуал отбасы өмірі, отбасы дәстүрі, балалар жетістігі, немерелерімен, балаларымен жиі қарым қатынаста болуын қажет етеді.

70-тен жоғары позитивті өмір сүру типіне сәйкес. Позитивті ойлау, уақыттың ұзақтылығы, өмірлік кәсіби деңгейінің жетістігі, немерелер мен балаларды ойлау, түптеп келгенде, өздерінің жалғасын сол ұрпақтарынан көре білуімен келіп ұштасып жатады. Өздері жасай алмаған, бітіре алмаған жұмысты солар бітіреді екен деген үмітпен ғұмыр кешу мұраттарында болады.

Қартайған жас, экзистенциалдық тұрғыдан алғанда, бұл өз өмірінен қорытынды шығаратын уақыт, өмір бойы жасалған, жасалмаған жұмысқа баға беру болғандықтан, біз осы орайда, қарттардың ішкі психологиялық жан дүниесін терең сезіну, оларға жасалатын қамқорлықтарды осындай биофизиопсихологиялық ерекшеліктеріне сай жүргізу, сонымен қатар, қарт адамдарға деген көзқараста ұлттық таным түсініктің ескеріп отыру, сонымен қатар, барлық міндеттерді тек әлеуметтік қорғаумен ғана байланыстырмай, әрбір отбасы бойынша қарттарға деген құрметпен қарайтын өнегелік, насихаттық жұмыстар жүргізіп отыру, олармен жүргізілетін әлеуметтік жұмыстарда гендерлік ұстанымды ескеру т.б шаралар қажет деп тұжырымдай аламыз.

- 1 Ғұмырзақ А. «Қазіргі кездегі геронтология мәселесі» //Жантану мәселелері.- №2.-2008.- 57-58бб.
- 2 Сапагова Е.Е. Психофизиология развития человека.-М.,2001г.-с.48
- 3 Қарт адамдармен жұмыс технологиясы //91-93бб.
- 4 Олжаев А. Ұзақ жасау екінің біріне бұйырмайтын бақыт //Айқын апта.- №56.- 2009.- 26 б.
- 5 malimeter.kz/kart-adamdarmen-zhumys-aleumettik-zhumystyn-obektisi.
- 6 Қабекенов Ғ.У. Ересектер білімі: тарихы мен теориясының тенденциялары.-А, 214 б.-15 б.

Резюме

В статье рассматривалась такая важная сторона геронтологии как физиологии. Людей старческого возраста в месте с внутренним психологическим расстройством в современном обществе в зависимости от каждой возрастной особенности. Это подитожено выводом связывания мероприятий по повышению социальной активности и статуса обществе людей старческого возраста.

Ключевые слова: старики, геронтология, психологическое настроение, социальная активность, негативность, экстраверист, интроверист

Summary

This article is about the important problems in gerontology which includes not only physiology of old men, also their physiological depression at every age and touches the problem of increasing old men act. Old man activity and status in society.

Keywords: old man, gerontology, physiological mood, social activity, negatvation, ecstraverist, introverist

УДК: 364-78(574)

РЕЛИГИОЗНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ И ВОПРОСЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ

С.И. Оспанов – д.филос.н., доцент кафедры общественно-гуманитарных дисциплин,
А.Суимбаева – магистрант кафедры общественно-гуманитарных дисциплин КазГосЖенПУ

Данная статья направлена на очень важную, в то же время мало изученную проблему и имеет актуальность, как в научном, так и в практическом аспектах. Несмотря на то, что наша страна вступает в полосу экономического процветания, проблемы социальной защиты, по различным причинам остаются актуальными. Государство предпринимает различные меры их решения. Культурно-духовный аспект этого процесса, с одной стороны, является сложным для точности понимания, а с другой стороны, для превращения их в реальные механизмы практического действия.

Ключевые слова: социальная защита, дух взаимопомощи и поддержки, традиции и ценности, клерикальное общество, секулярное или светское общество

Современный мир посредством научных знаний нашел для себя множество ответов на трудности, с которыми он сталкивался в последние века. Какие-то решения были временными, а другие помогли устранить проблему окончательно. Однако существуют такие трудности, несмотря на то, что на них находятся определенные ответы, а в новые времена приобретают свои новые, иногда даже усложненные формы. Как говорил Л.Бетховен: «Высшим отличием человека является упорство в преодолении самых жестоких препятствий» [1]. Тогда возникают потребности изучать прошлые знания по новому. Мы также ищем ответы, обращаясь к знающим людям современности.

Таким образом, развитие науки происходит как уместное переплетение прежних и новых знаний. Неоценимый вклад в изучение сложных вопросов жизни внесли современные институты производства новых знаний. Они преподносят свои труды и достижения обществу. Как говорил Д.И. Менделеев: «Роль наук служебная, они составляют средства для достижения блага» [2]. В этой статье мы постараемся представить наши ответы на вопросы, которые являлись и являются важными и актуальными в жизни каждого человека. Их основы связаны с теми устоями и порядками, которых люди придерживались прежде, и в наши дни считаются важными. Их актуальность в новые времена возникает из-за того, что определенные аспекты, элементы, трактовки теряют свою эффективность. На их место приходят новые понимания. Тогда возникает потребность на новые интерпретации, понимания и использования. Такие сложности существуют в сферах сохранения и использования в формах обычаев и традиций. В их основаниях присутствуют многие ценности человечества. В частности, например, – дух взаимопомощи и поддержки, своим корнями восходящие не к современным законодательным нормам, а к тем этическим нормам, формирующие уважительные взаимоотношения людей друг к другу. Такие устоявшиеся моральные принципы как проявления милосердия к младшим, уважение старших, оказания коллективной солидарности нуждающимся, становились основой в предотвращении проблем и их решений, если они появлялись в силу разных обстоятельств в жизни отдельных людей.

Наряду с такими, чисто этическими нормами, главными постулатами их устойчивости, являются их религиозные основания. Их смысловой контекст часто связывается с пониманием замыслов и перспектив Божественного творения. Они также переплетаются с пониманием о смысле жизни, о судьбе души после смерти, о рае и аде и т.п. Все они составляют ту основу, на которых держатся смысл, ценность веры в священное писание, деяния пророков, которые являются посланниками от Бога и разъясняющими людям суть божественного откровения, вложенные в священные писания. В них социальные нормы и ценности, часто приобретают силу божественного веления, в виде божественных желаний или запретов. Среди этих норм и ценностей существуют многие положения, которые относятся к регулированию взаимоотношений представителей различных слоев населения, в том числе, – людей, относящиеся к категории «социально нуждающихся» в определенных подддержках или не нуждающихся. Эти взаимоотношения в религиозных представлениях связаны с такими понятиями как милосердие, добродетель, возлюбить ближнего, желать другим того, что желаешь себеи другие.

Почти во всех обществах существуют такие традиции и обычаи, содержание которых не имеют ярко выраженный религиозный оттенок. Как мы думаем, они уходят своими корнями к тем этапам истории, когда существовали мифологические представления о мире и социальных взаимоотношениях, когда еще не сложились такие современные мировые религии, как ислам, христианство и другие. Они вошли в структуру социальных взаимоотношений людей. Они очень часто формируют базовые элементы толерантного во взаимоотношениях между этническими, социально незащищенными слоями и группами населения. Общество, которое хочет сохранить свои устои как определенную этническую общность, должно в первую очередь сохранить такие ценности, которые существуют в пределах семейной, племенной или государственной организации жизни.

Мы можем сказать, что древние ценности и более современные религиозные представления в сознании современного человека глубоко переплетены. Для тех, кто их воспринимает как устои системы культурных ценностей собственного этноса. Они, одновременно, становятся для них и индивидуальными духовными ценностями, глубоко связанные с архетипами их сознания. В ходе изучения вопроса социальной защиты через религиозное мировоззрение становится ясно, что религия подходит к этому чувствительному вопросу очень ответственно и более того, с очень убедительными суждениями. Например, в изречениях Пророка Мухаммеда (мир ему) встречается такое суждение: «верующему мусульманину следует относиться к верующему как к единому организму, если какой-нибудь органначинает болеть, то весь организм проявляет заботубессонницей и температурой» [3]. Это изречение можно использовать и для понимания целостности и взаимоотношений людей на уровне общественной жизни. А значит, что здоровое общество, в лице народа и государства, может существовать и выжить, если оно будет работать и функционировать также, как работает организм здорового человека. Смотря на человеческий организм, мы убеждаемся, насколько совершенно и организованно он функционирует в пределах своей возможности, что вызывает у нас удивление. Врачи утверждают, что здоровый человеческий организм построен так, что когда он начинает болеть, то автоматически использует более эффективные методы защиты (иммунитет) что бы справиться с болезнью. В данном явлении неоспоримым фактом является то, что весь процесс самозащиты активизируется и управляется принужденно, из-за слабости и беззащитности организма.

Исходя из вышесказанного, можно сделать следующие выводы. С одной стороны, если само общество выступает как внутренне организованный организм, то по отношению к слабым слоям и группам населения должно активно организовывать помощь. С другой стороны, и слабые, как часть, подструктура целостного организма общества, независимо от того, временно или постоянно, они в таком положении вполне естественным образом ожидают помощи со стороны общества и других. И если вышеупомянутое сравнение общества с организмом в целом можно сказать правильное, то в отдельных частях оно может быть некорректным. Поскольку по своей сущности эти явления совсем разные и не могут быть сравнимыми во всем. К примеру, если в организме слабость может проявляться временно, то в обществе она является постоянной и неотъемлемой частью, и для того что бы защитить этот незащищенный слой населения, сильная часть должна быть постоянно готова к разным видам кризисных ситуаций, выработать заранее подходящий и эффективный механизм для самозащиты своей неотъемлемой части. Вышесказанному можно добавить то, что помощь или поддержка не окончательная цель, более важным является развитие в обществе духа самоуважения и чувства самолюбия, которые будут одной из крепких основ в трудные минуты.

Религиозное учение, которое воспитывает в человеке основы внутренней моральной убежденности, призывает человека быть самостоятельным, даже в трудные моменты и времена, не дожидаясь помощи.

Например, в религиозных учениях и в биографии пророков приводятся немало примеров, когда в самые трудные периоды жизни они действовали в силу своих возможностей. К примеру, Нух (Ной) был плотником, пророки Муса (Моисей) и Мухаммед в молодые годы пасли скот, помогали своим семьям. В то же время, они помогали нуждающимся и обездоленным, тем самым внося свой вклад в укрепление общества.

В вопросе социальной позиции каждого человека можно и нужно искать ответы на вопросы: что подталкивает человека к проявлению действия добродетели? насколько это важно для него? как часто он готов протянуть руку помощи слабым и обездоленным? Исходя из ответов на эти вопросы, мы можем говорить об успехах или проблемах социальной защиты на уровне межличностных отношений. Раскрывая религиозное учение в социальном вопросе, мы узнаем, что оно неотъемлемо от духовных убеждений, которые являются стержнем в таких вопросах как социальная защита. Если светский человек, помогая нуждающимся материально, исходит из своего желания, то верующий человек считает это своей обязанностью и благородством. В священных писаниях мы можем увидеть множество примеров, призывающих к такому виду социальной взаимопомощи.

В клерикальном обществе (как арабские страны) оказание социальной помощи другим является неотъемлемой частью жизни и более того обязательным элементом поклонения богу. В частности, в исламских государствах можно выделить такие виды религиозных обрядов, как – закят (очищение) и садака (милостыня). Если второе является добровольным обрядом каждого верующего, то первое – закят является обязанностью каждого мусульманина. Суть этих добродетелей заключается в социальной помощи тем, кто в этом нуждается. Если для оказания материальной помощи закята необходимы определенные условия, указанные в религиозном писании, то для садака, человек свободно может решать, кому и как он хочет помочь.

И в секулярных или светских обществах, где государственное регулирование построено на основе государством принятых законодательств, вопросы помощи слабым имеют два аспекта. Один из них – это обязательная помощь. По этой части материальные, финансовые, медицинские и иные формы помощи организованы официально, выполняются по плану и в обязательном порядке. Эта сторона вопроса несколько отходит от нашей темы. Другой аспект данного вопроса – это воспитание молодого поколения к гуманности, к взаимопомощи, к взаимовыручке. Наряду с этим, также существует ряд мер экономического порядка, которые направлены на содействие тем юридическим субъектам, которые, при оказании определенных видов помощи представителям социально слабо или не защищенных слоев и групп, будут представлены определенные экономические льготы, преференции. При конкретных реализациях таких действий, экономические, политические и религиозные аспекты и основания социальной защиты населению приобретают единые или очень тесно переплетенные смысловые корни.

Таким образом, можно утверждать, что в основах организации и реализации социальной защиты слабых слоев и групп населения, наряду с политико-правовыми, экономическими механизмами, существуют и религиозные духовно-культурные механизмы. Более широкое и глубокое изучение этих механизмов имеет очень актуальное значение.

1 Уайт Е. Пророки и пророчицы. — К., 1998.

2 Мень А. История религии. — М., 1991. Т. 1 — 7.

3 Токарев С. А. Ранние формы религии. — М., 1971.

Түйін

Осы мақала өте маңызды бағытта көзделген, кәзіргі уақытта азығалған мәселені ғылыми жағынан да практикалық тұрғыдан да, өзекті орыналып отыр. Біздің еліміз экономикалық жағдаяттармен күнделікті өзін-өзі бақтағын ақармастан, әлеуметтік қорғау әртүрлі себептер бойынша көкейкесті қалып жатыр. Мемлекет әлеуметтік қорғау мәселерін шешуіне бағытталған әртүрлі шараларды қолдануда. Бұл процесстің біртарамағы ретінде мәдени-рухани аспектісі, практикалық жағына еңгізу күрделі мәселелерді қолдайды.

Негізгі сөздер: Әлеуметтік қорғау, өзара көмек, қолдау қорсету, дәстүр мен рухани құндылық, клерикал қоғам, зайырлық қоғам

Summary

This article is aimed at a very important, yet little-studied problem and has relevance in both scientific and practical aspects. Despite the fact that our country enters a period of economic prosperity, social protection issues, for various reasons remain relevant. The government has taken various measures to solve them. Cultural and spiritual aspects of this process, on the one hand, is difficult for the precisely of understanding, on the other hand, to turn into real mechanism of action.

Keywords: Social Protection, the spirit of mutual help and support, traditions and values, clerical society, secular society

ӘОЖ–373.1:37(574)

ТҮЛҒАҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕНІҢ РӨЛІ

П.Ж.Баселова–Абайат.ҚазҰПУ 6М050100–«Әлеуметтану» мамандығының 2курс магистранты,
Ғылыми жетекші: **Т.Ж.Қалдыбаева**–ә.ғ.д., Абайатындағы ҚазҰПУ, «саясаттану және әлеуметтік-
философиялық» пәндер кафедрасының профессоры

Мақалада қоғамда тәрбиелі ұрпақ тәрбиелеу туралы айтылған. Жас ұрпақтың түлға болып қалыптасуындағы мектептегі тәрбиенің рөлі қарастырылады. Өйткені қазіргі қоғамның сұранысына сәйкес әлеуметтік, экономикалық талап-тілектерге сай рухани бай, білімді, шығармашыл түлға тәрбиелеу қажеттілігі ерекше танытып отыр.

Адамның адам болып қалыптасуына тәрбиенің және дос тәрбиені ұрпаққа беруде ұстаздың қалыптасуына ролін білімге қабілеттілігі, өзін-өзі басқара алуы, оқу міндетіне жауапты болуы, оқу мәдениеті, құқық мәдениеті мен әлеуметтік құндылықтарды қалыптастыруы, түлға ұғымы, түлға қасиеттері мен болмысы туралы баяндалған.

Тірек сөздер: мұғалім, оқушы, тәрбие, мектеп, қоғам, түлға, ата-ана, құндылық, білім, адамгершілік, патриотизм, ұлттық рух

Адам дүниеге келгеннен кейін, жан-жағын танып, білімді бойына сіңіріп, адамгершілік қасиеттерін жинап, халқына пайдасын тигізіп, өмірдің белгілі бір белестерін бағындырып, барып «тұлға» деген атауға ие болады. Тұлға ұғымы, түлға қасиеттері мен болмысының қалыптасуы ерекше болып табылады. Қоғамда өз орнын таба білген, барлық адам қасиеттерді бойына жинап тағанды түлғаны қалыптастыруда мектептегі тәрбиенің рөлі өте зор.

Халықтың асырлар бойы жинақталған ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру, балалардың қоршаған ортадағы қарым-қатынасын, өмірге деген көзқарасын қалыптастыру, дені сау, ұлттық сана-сезімі, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, ар-ожданымол, іскертұлға тәрбиелеу, оларға дұрыс бағыт-бағдар беру мектеп алдына қойылған мақсаттар болып табылады. Өйткені, уақыт талабының күннен-күнге күшеюі оқу тәрбиесіне ерекше көзқараспен қарауды талап етеді.

«Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие керек. Тәрбиесіз берілген білім-адам заттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне қауіп келеді»-деп ұлығалым, философ Әбу Насыр Әл-Фараби айтқандай, ең бірінші балаға дұрыс берілуі тәрбие керек. Ал, сол тәрбиені жас кезеңдердің бойына сіңіріп дұрыс бағыт беру мектептегі ұстаз алдына қойылған басты міндет болып табылуы тиіс [1, 220б.].

Қайсы бір ұлы түлғаларды алсақта, олардың жетістіктері мен жеңістері осы мектептегі ұстаздардың берген тәрбиесіне тікелей байланысты. Адамның адамшылығы-жақсы ұстаздан»-деп ұлы Абай айтқандай, мұғалім тәрбиесімен өнегесі оқушының болашақ азығы. Жақсы ұстаз ақезігіп, тәлім-

тәрбие алған шәкірт өмір майданында мойымай күресіп, болашақ жолдарда бағытынан таймасы анық. Ұрпақ бол ашағы, халқымыздың келешегі қазіргі ұстаздардың қолында. Тәуелсіз ел атанып, төбемізгетүтігіп, тіліміздің мәртебесі артып, әлемге атымызды танытып жатқан кезеңде ұлттың, елдің болашағы-жас ұрпақ тәрбиесіне демеушілік көңіл бөлінуде. Осыгеменді, тәуелсіз Қазақстанда өркениетке бастар жолдың баптауы мектеп десек, мектептің басты түлғасы, жүрегі-мұғалім.

Жаһандану заманында ұлттық бәсекеге қабілетті болудың көрсеткіші-білім деңгейі мен өлшенеді. Сондықтан, әлемдік білім кеңістігіне кіріп, білім беру жүйесін халықаралық биікке көтеруде кезекті тірмейтін өзекті мәселе. Бұл мәселені шешудің кілті-ұстаздардың қолында. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашақта еңбектегіп, өмір сүретіндер-бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалімдер қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстаз ажуқ телетін міндет атыр»-дегенді. Ұрпаққа тәрбие беру, білім нәрімен сусындату-екінің бірінің қолынан да келе бермейді. Сондықтан, ұстаз болу-жүректің батырлығы деп бағалауға болады [2, 36.].

Тәрбиесіз қоғам, қоғамсыз тәрбие өмір сүрмейді. Сол себептен де, ұстаз балаларға білім беріп қана қоймай, тәрбие беріп, оны бірінші мақсат ретінде қоя білуі керек. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" заңында: "Білім беру жүйесінің басты мақсаты-ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде жекетұлғаның қалыптасуына қажетті жағдай жасау" делінген. Жас ұрпақ-еліміздің ертеңі, болашағы. Ендеше, білім беру саласындағы басты міндет ұлттық ерекшеліктерді есепке алатырып, жас ұрпаққа білім мен тәрбие беруісін жетілдіру, жекетұлғаның қалыптасуына болып табылады [3].

Тәрбиеүрдісін даралаудамұғалімоқушының жекетұлғаретінде қабылдау, яғни оқушының өзіндік танымдық іс-әрекетін қалыптастыруға бағыттап, білім беруде жеке оқытуды дамыта білуі тиіс.

Жасөспірімдердің білім қалыпты болса да тәрбиесіз жеткіліксіз болуының қоғамға тиігізер кесірі мол. Қоғам өркендеп, заман көркейгенімен жан аязған, тілден, діннен безген, арбау мен алдау, кісі өлтіру мен ұрлық, әділетсіздік пен қайырымсыздық сияқты келеңсіз жағдайлардың кездесуі ата-ана, мектеп, жұртшылық тарапынан тәрбиенің кемістігін жатқанын ңайғағы. Сондықтан қазіргі таңда мектептің алдында тұрған өзекті мәселелердің бірі – білім беру мен қатар тәрбие жүйесін жетілдіру. Тәрбиелік қарым-қатынаста оқушы мен мұғалімнің іс-әрекетін ғылыми тұрғыда ұйымдастырудың маңызы зор. Осы мақсатта ортақ іс-әрекет арқылы мұғалімдер ұжымы мен оқушылар ұжымының бірігуін этика және баланың бос уақытын тиімді пайдаланудың ұтымды нәтижелері жасалады. Оқушылар кеңесі оқушылардың өзін-өзі басқару мектеп өмірінде демократияландыру, мектептеріне қатысу, түрлі танымдық кештер, іскерлік ойындар, көгалдандыру, бірігіп танымдық жорықтарға шығу оқушылардың белсенділігін, еркін, ұжымдық іс-әрекетін дамытуда үлкен рөл атқарады.

Абай Құнанбаев «Адамның адамшылығы – ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаз дан болады». – деген болатын. Өйткені, тұлға болып қалыптасу үшін жас ұрпаққа айналасындағы қоғам, отбасы, мектептегі тәрбиесі, араласатын ортасы да әсер етеді.

Балалар тәрбиесіне, келер ұрпақ тәрбиесіне қай кезеңде болса да, қай елде, қай ұлтта болмасын үлкен мән берілген. Өйткені бала – біздің болашағымыз. Еліміздің егемендігі анылып, тәуелсіздік туы биік көтерілген қазіргі кезеңде балалардың қоғамның лайықты ізбасары етіп дайындау, тәрбиелеп шығару үшін мектепте оқу, тәрбие жұмыстарын көбейтіп, ұлттық ұлағаттылыққа баулып отыруымыз қажет. Қазіргі заман талабына сай оқу-тәрбие жұмысының түрлері, өткізуі шаралары үнемі өзгеріп, жаңарып, дамып отыр. Өскелең ұрпақты тәрбиелеу жүйесіндегі шешуші буын мектеп болғандықтан, бұрынғыдан даяр жауапкершілік артуда. Әр шәкірт мектеп арқылы өмірге жол да маалады.

Мектепешуақытта отбасынан, қоғамнан бөлініп, өз бетінше жеке мекеме болған емес. Сондықтан оның іс-әрекеті отбасымен бірігіп атқарылады. Осы тұрғыдан алғанда мектеп – бала мен тәрбие жұмысын ұйымдастырудың жеке адамның дамуына және қалыптасуында әртүрлі факторларды нұйлестіріп, біріктірудің орталығы. Мұнда тәрбие түрлерінің саналуаны жүзеге асырылады.

Мұғалімоқушылардың екінші ата-анасы ретінде бірге жүріп, халықтың асырлар бойы өз ұрпағын тәрбиелеп келген тәжірибесінен үлгі көрсетуді мақсат-мұраты санайды. Балаларға тәрбиелік жұмыс жүргізуді жан-жақты қарастырып, тиянақты көрсететін тұлға. Ұлт болып ұйысып, ел болып өсеміздік көтерген кезімізде қолға алар ісіміздің өзін ұрпақ тәрбиесі. Қазіргі заманда ең басты мәселе – балалар тәрбиесі.

Мектеп қабырғасында жақсы тәрбиеленген, саналы білім алған шәкірт өмірде өз орнын табады. Ол үшін ең әуелі ұрпағымызды бала кезінен-ақ ұлттық тәлім-тәрбиеге, адамгершілік әдетке, рухани мәдениетке баулу керек. Сонда жас ұрпақ елі үшін ел ең қарама-қарсы, имандылық қасиеттерді жақсы білетін азамат болып қалыптасады.

Қазіргі заманда ұлттық мектептің іргетасы қалана бастаған кезде ата-аналарда мектеппен байланысын нығайтатын әзірлеу. Мектеп өмірі, оқушы тұлғасын әлеуметтендіру проблемасы әріптестік педагогиканы талап етеді. Және мектеппен ата-ана, қоғам бірлескен кездегі тәрбие процесі өз жемісін нәтижелі бере бастайды.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев ұстаздар мен ғалымдардың сөзінде: «Қымбатты ұстаздар, сіздер біздің балаларымызды өсіріп, олардың ақыл-ойын жетілдірудесіздер. Олар үшін кейде ата-аналарына қарағанда сіздердің беделдеріңіз үлкен. Жаңа ұрпақтың болашақ азаматтық бағдары, олардың патриотизмі, туған жерге етене білігі көп реттесіздерге байланысты. Олардың зиянды әдеттерден, есірткіден сақтап, бойларында салауатты өмір салтын орнықтыруға сіздердің күш-қуаттарыңыз жетеді. Ел үшін оның балалары балғыншағынан тәуелсіз Қазақстан үшін мақтаныш сезімін бойларына сіңіріп, оның тарихы мен заңдарын, мемлекеттік нышандарын білгені өте маңызды», – деген болатын [4, 56.]. Демек, өскелең ұрпақты өмірге араласуы осы мектепте балдырығынан аттағаннан басталады. Мектепте алған тәрбиесі оқушыға дұрыс бағыт – бағдар беру арқылы, барлық жақсы қасиеттерді мойнына сіңіреді.

Тәрбиенің жеткіліксіздігінен біздің қоғамымызда әсіресе мектеп оқушылары арасында көптеген психикалық проблемалар, зиянды әдеттер, зорлық –

зомбылық сияқты ауытқушылықтар байқалуда. Өйткені мектеп оқушылары кез-келген жаңа нәрсені қабылдауға дайын тұрады және девиантты мінез-құлық қалыптасады. Алоны аңалдыналу-өзі араласатын ортасы және мектебі. Мінез-құлықтың ауытқушылығының бірден-бір себебі бұл мектептегі тәрбиенің жеткілікті түрде берілмегендігі, оқушыға назардың бөлінбегендігі, ұстаздың оған бей-жай қарауында жатыр. Оқушылардың мектептегі қарым-қатынасын орнатусына оның тұлғалық қалыптасуына, өмірлік позицияларының қалыптасуына, өмірлік жоспардың қалыптасуына әсер етеді. Сондықтан оқушы білім алатын ортада барлығын тымақтастық қарым-қатынасы негізінде құрылуы тиіс. Сонда ғана қоғамның сұранысына ие тұлға қалыптасады.

Қорытындылай келе, Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты халыққа жолдауында белгіленген 10 негізгі міндеттің алтыншысында, оқыту үдерісінің тәрбиелік құрамдасын күшейту қажеттігі, олар – патриотизм, мораль мен парасаттылық нормалары, ұлтаралық келісім мен толеранттылық, тәннің де, жанның да дамуы, заңға мойынұсынушылық. Сонымен қатар бұл құндылықтардың меншіктің қандай түріне қарамастан барлық оқу орындарында сіңірілуі тиіс екендігі көрсетілген. Бұл дегеніміз елбасымыз басты назарға ұстап, қазіргі қоғамның басты мәселесі жастарды адамгершілік тәрбиелеу, ұрпақ тәрбиесіне ерекше мән беріп ұстаздың сауатты, жан-жақты мол білімі, өз бойындағы білімді, әлеуметтік тәрбие арқылы оқушыға еркін ұялата алатындай әдіскерлік шеберлігі болуы керек екендігін көрсетеді. Болашақ ел тұтқасын ұстайтын жас ұрпақтың ертең қандай дамып шығуы мектеп пен мектептегі ұстаздарына тікелей байланысты. Қазақтың айтулы қоғам қайраткері Мұстафа Шоқай былай дейді: «Ұлттық мәдениеттен жұрдай рух тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажеті мен мүддесін жоқтайтын пайдалы азамат шықпайды». Яғни елдің туың көтеріп, тәуелсіздік талаптарының орындауына себеп болып тұрған жасаған бұрынғында да азаматтық иіліктерді, халқымыздың асырлар бойы армандаған мәдени-рухани мұраға тәуірмен ұлттық тәлім-тәрбиесі аласындағы, білім жүйесіндегі ізденістерін көрсету – басты міндетіміз [5]. Демек, бұл мектеп жасындағы оқушылардың өзін-өзі басқаруының, болашақ қажоспар құралуының, құқықтық мәдениетінің жоғары деңгейде болуының, қоғамның бөлшегі ретінде тығыз қарым-қатынасына сай алуының барлығы дерлік тәрбиеге байланысты. Сондықтан да ұстаз оқушының бойынан үнемі тәрбиенің тиісін алдын – ала көріп, өз жұмысының нәтижесін талдап өз-өзіне баға бер алуы керек.

1 Мемлекеттік қайраткердің нақыл сөздері // *Әл-Фараби. Әлеуметтік-этикалық трактаттар.* – Алматы: Ғылым, 1975. – 220б.

2 Қазақстан Республикасы білім және ғылым қызметкерлері съезінің материалдары. – А.: 2001. – 2–3–ақпан. – Алматы: ҒБО Ғылым, 2001. – 3б.

3 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, 27.07.2007

4 Қазақстан Республикасы білім және ғылым қызметкерлері съезінің материалдары. – А.: 2001. – 2–3–ақпан. – Алматы: ҒБО Ғылым, 2001. – 5б.

5 Оқушы бойында ұлттық құндылықтардың қалыптасуында мектеп пен нағана-ананың рөлі // <http://40.astana-mektep.kz/>

Резюме

Статья рассматривается процесс воспитания в обществе благовоспитанного поколения. В формировании молодого поколения как личности рассматривается роль воспитания в школе. Потому что воспитать соответствующего социальным, экономическим потребностям духовно богатую, умную, творческую личность является особым необходимым.

Роль воспитания в формировании человека как человек, и роль преподавателя который воспитывает это поколение очень важна, способность учеников к учебе, уметь управлять собой, быть ответственным в учебных задачах, культуру чтения, правовая культура и формирование социальных потребностей.

Summary

The article discusses about education in society bred generation. In the formation of the young generation as a person looks at the role of education in school. Because education there relevant social, economic needs of the spiritually rich, smart, creative person is particularly necessary.

The role of education in the formation of man as man, and the role of the teacher who educates this generation is very important, the ability of students to learn, to be able to control himself, to be responsible for educational problems, reading culture, the legal culture and the formation of social needs.

ӘОЖ–373.1:316(574)

МЕКТЕПТЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТАРДЫҢ АХУАЛЫ

А.А.Есенжолова – Абай атындағы ҚазҰПУ 6М050100 – «Әлеуметтану» мамандығының 2 курс магистранты, Ғылыми жетекші; **Т.Ж.Қалдыбаева** – э.ғ.д., Абай атындағы ҚазҰПУ, «Саясаттану және әлеуметтік-философиялық» пәндер кафедрасының профессоры

Мақалада

қазіргі қоғамның сұранысына байланысты саналы, адамгершілігі мол, жауапкершілікті түсіне білетін ұрпақ тәрбиелеуде мектептегі әлеуметтік педагогтардың оқушылар тәрбиесіне, балалар тәрбиесіне және тұлғаның дамуына қосатын үлесі туралы қарастырылған.

Әлеуметтік педагогтар тұлғаның өз-өзі дамыту және өз-өзі тәрбиелеу процесіндегі болашағын анықтау, әлеуметтік диагноз жекетілген мүмкіндіктерді және әлеуметтік тұрмыстың көмір қызметін үйретіп қана қоймай, жасөспірімдермен баланың девиантты мінез-құлқының себептерін қарастырып, сәтсіз отбасылардың әлеуметтік себебін анықтап, балалармен жасөспірімге жанұя жағынан және әлеуметтік орта жағынан әсер ететін тәрбиенің барлық түрін түзету жұмысын жүргізіп отырады. Жалпы, мектептегі әлеуметтік педагогтардың негізгі атқаратын қызметтері мен оқушылар тәрбиесі туралы баяндалған.

Тірек сөздер: әлеуметтік педагог, оқушылар, мектеп, тәрбие, девиантты мінез-құлық, отбасы, мінез-құлық, қоғам, мәдениет.

Мектеп оқушысының қоршаған ортамен байланыстарының сипаты өзгеруі үшін оқу орындарының барлық түрлері әлеуметтік және мәдени тәрбие орындары ретінде танылып, оларда әлеуметтік педагогикаға лайықты орыналуы қажет.

Дүние жүзіндегі өркениетті мемлекеттерде тәрбиенің теориясы мен практикасындағы жетекші тенденция – әлеуметтік педагогика рөлінің артып отыратындығын көрсетіп отыр. Қоғамдық өмірдің жан-жақты демократияландыруы мен гуманизациялау процесінде Қазақстан Республикасының білім жүйесінде дами-тұлғалық қатынастың атом сферасын объективті тұрғыдан жасалуынталап етеді. Бұл өз кезегінде кәсіби мемлекеттік – қоғамдық тәрбиелеу құрылымдарының өмірден, отбасынан, әлеуметтік-мәдени ортадан алшақтауын жою арқылы балалармен жастардың әлеуметтік тәрбиелеу жүйесін өзгерту жолдарының негізін қалайды.

Біздің елімізде 1991 жылы әлеуметтік педагог қызметінің ірі бекермес. Өйткені, елімізде әлеуметтік жұмыстың кәсіптік деңгейі көтерілуі – маңызды мәселе. Бұл мамандықтың болашағына, мемлекеттің әлеуметтік саясатының жастар саясатының жас тар саясатының өзекті проблемаларының шешілуіне кадрлар санасының тигізер әсері мол. Білім беру мекемелерінде әлеуметтік педагог мамандығының негізілуі, бүгінгі таңдағы оқушылардың қоғамға әлеуметтік ортаға бейімделуі, әлеуметтенуіндегі қиыншылықтар, оның тұлғалық қасиеттерін зерттеуге, зерттеу нәтижесінде түзету жұмыстарын жүргізуге, өмірдің қиын жағдайынан шыға білуіне қажеттіліктерінен туындап отыр. Бұл жұмыс мамандық қана емес, сонымен қатар, бұл біздің қолымыз беретін, адамның проблемаларын бірге шешетін, проблемаларды тиімді, дұрыс шешілу жолдарына табатындамдар тағдыры десек қателеспейміз.

Сонымен қатар, әлеуметтік педагогика ғылымының елімізде әлі қарыштап дами қоймаса да, бүгінгі таңда білім беру мекемелеріндегі әлеуметтік педагогтар жұмыс жүргізудің барысында түрлі кедергілерге ұшырап отыр. Себебі қазіргі таңда әлеуметтік педагогтардың дайындайтын ортаарнаулы, жоғары оқу орындары жетіспейді. Кедергілердің бірі әлеуметтік педагогтардың жұмысына қажетті әдістемелік құралдардың жетіспеушілігі болып отыр. Б.

үлдістемеліккөмекшікұралжалпыбілімберетінмекемелердегіәлеуметтікпедагогтардыңпроблемасынзерттеу нәтижесіболыптабылады. Әдістемелікқұралдаәлеуметтік-педагогикалықжұмыстыңәдістемесіментехнологиясы, әлеуметтікпедагогтыңотбасыменжұмысәдістемесі, әрбір нақтымекемежағдайынабейімдеугекелетінсыныптың, оқушыныңәлеуметтікпаспорты, оқушыныңотбасынамінездеме, әлеуметтікпедагогтыңқабырғабұрышыжәнет. б. үлгілеріберілген. Соныменқатар, әлеуметтікпедагогжұмысындағыдиагностикалықжұмыстарға, түрлібалаларкатегориясыменжұмысыныңнегізгібағыттағынаәлеуметтікпедагогтыңпедагог-психологпенбірлескенжұмыстарына, девианттықмінезқұлықтыоқушыларменжүргізілетінәлеуметтікпедагогтардыңжұмыстарынаменберілген.

Негізінен, әлеуметтікпедагог дегеніміз – мектепқызметкерлері мектепте оқушылардыңәлеуметтікжәнемамандықалудаөзін-өзі дамуына жағдай жасайды, педагогтар мен ата-аналардың негізгі гуманизмді қағидаларға қарай іс-әрекеттерін ұйымдастырады. Сондықтан тарихи және мәдени салт-дәстүрдің жалғасын табуға көмектесетін мектеп қызметкері.

Мектептегі әлеуметтік педагогтің негізгі нысаны баланың құқығын қорғау, баланың дамуына жағдай жасау, жанұя мен мектептің арасындағы байланыспен әріптестік қатынастың жүргізіп отыру.

Қазіргі заман жағдайында, балалар, жасөспірімдер, олардың тәрбиешілері өмірінің қиын кезеңінде әлеуметтік педагогтан көмек сұрайды. Өмірден түңілген, үмітін жоғалтқан, қиындықты басынан кешірген және проблема ныздігінен шешелмеген олар түсіністікті, тілектестікті, адамгершілік қолдауды және нақты көмекті күтеді. Оларға сөз бен және іспен көмектесу, олардың өзінен сенуіне, өзінің құндылықтарын қайта қарауына және кемелденуіне ықпал ету – әлеуметтік педагогтың басты міндеті.

«Неке және отбасы» Заңының 100-бабының 1-тармағында аталған балалар туралы мәліметтер бар мекемелердің (мектепке дейінгі ұйымдар, орта білім беретін ұйымдар, емдеу және басқа да мекемелердің) лауазымды адамдары және өзге де азаматтар олар туралы қорғаншы және қамқоршы органдарға балалардың нақты тұрған жерін хабарлауға міндетті. Қорғаншы және қамқоршы органдарындай мәліметтер алған күннен бастап үш күн ішінде баланың тұрмыс жағдайына зерттеу жүргізуге және ата-аналарының немесе оның туыстарының қамқорлығы жоқ кендігі фактісі анықталған кезде баланы орналастыру туралы мәселешешілгенге дейін оның құқықтары мен мүдделерін қорғауды қамтамасыз етуге міндетті [1].

Қазіргі заман жастарының қоғамдағы жағдайына әлеуметтік депривациялық жағдай ретінде, яғни олардың өмір сүруі мен тұлғалық дамуына жағдайдың жеткіліксіз болуы, шектеулік, материалдық және рухани ресурстардың жеткіліксіз болуына ықпал береді. Күнделікті өмірде жастар ішімдікпен, нашақорлықпен, асоциалдық мінез

құлықпен, қылмыспен кездесуде. Баланың жаны мен психикасына жағымсыз әсер ететін толық емес, кикілжіңді, қолайсыз, бейморалды отбасылар көбеюде. Балалар мен жастар үнемі білім беру мен тәрбиесі саласында әлеуметтік депривацияға түседі. Қазіргі таңда сапалы білім алу тікелей отбасының материалдық жағдайына, байланысты болып отыр. Әлеуметтік қатынаста депривациялық фактор әлеуметтік жіктелудің күннен күнге терендеуіне және қала мен ауыл арасындағы айырмашылыққа байланысты болып отыр.

БҰҰ халықаралық балалардың құқықтары туралы конвенцияда, балалар өздерінің табиғи өзіндігіне байланысты ерекше қамқорлықпен қорғауды қажет ететіндігі, әсіресе басты қамқорлықпен жауапкершілікті отбасы иелеріне жүктелетіндігі туралы айтылған. Сондай-

ақ, онда баланы туылғанға дейін және туылғаннан кейін құқықтық және басқалай қорғау қажеттігі, оның туған халқының мәдени құндылықтарын құрметтеу маңыздылығы қарастырылған. Сонымен бірге, мектептегі әлеуметтік педагогтар осы конвенцияның негізгі баптарына сүйене отырып, өз қызметтерін атқарады. Мысалы, білуге тиіс

ті 2-бап – Дискриминацияны, яғни зорлық-зомбылықты болдырмау; 3-бап – Баланың құқығына нағұрлым толық қамтамасыз ету; 9-бап – Ата-ана дана жырау; 12-бап – Баланың көзқарасы; 13-бап – Пікір айту еркіндігі; 14-бап – Ой, ар-намыс және дін бостандығы; 16-бап – Жеке өмір сүру құқығын сақтау; 19-бап – Асырап алданушылықпен жаны ашымаушылықтың сақтау және т. б. [2].

Қазақстан қоғамының жоспарлы экономикадан нарықтық, тоталитарлық жүйеден демократиялық жүйеге алуы уәдескі проблемалардың шиеленісуіне және проблемалардың соның ішінде жастар ортасында да пайдалануына әкеліп соғуда.

Біздің елімізде бала проблемасы мен мемлекеттің жастарға қатынасы барлық кезде өзіндік, спецификалық көріністерге ие болған, оқоғамның әлеуметтік-саяси құрылымының ерекшелігін көрсететін.

Әлеуметтік педагог біріншіден, мүмкіндігінше проблеманың алдын-алуын атырысады, проблеманы тудыратын себептерді анықтайды және уақытында оны жойып отыру, адам бойындағы олардың қарым-қатынасындағы әртүрлі ауытқушылардың алдын-

алып, отыру, осыарқылықоршағанәлеуметтікортанысауықтырып отырады.

Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20к адам» атты бағдарламасында: «Жаңғыртудың табыстылығы үшін әрбіразаматтың өз Отанына пайдалы болуы ет еманьзды. Жаңғырту барлық қазақстандықтарға кәжет. Осындай түсіністік жағдайында ғана кең көлемді қоғам дық консенсус пен табысқа қолжеткізуге болады»-

деген болатын. Яғни, қоғамда белгілі бір табысқа жету үшін білім керек, бірақ одан бөлек жасөспірімге ең бірінші д әрбие дұрыс бағытта берілуі тиіс. Сол себептен де, баланың барлық жақсы қасиеттерді бойына жиып өсуі үшін, біл ім беру мекемелерінде әлеуметтік педагогтардың алатын орны мен қызметі өте зор [3].

Сонымен, білім беру мекемелерінде әлеуметтік педагогтардың девиантты мінез- құлықты балалармен жұмысқа даярлығын қалыптастыру мәселесінің логикасына шү, оның теориялық мазмұны нұғынужүйелілікті ұғырсыз мүмкін емес- деген (В.Г. Афанасьев, В.П. Беспалько, Т.А. Ильина, В.Н. Садовский, А.Н. Уемов, Э.Г. Юдин және т.б.). [4, 34б.].

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік және саяси жедел жаңару жолында» атты 2005 жылғы 1 бақпандағы Қазақстан халқына Жолдауында, «Бәрі де мектеп қаб ырғасынан басталады. Сондықтан біздің 2008 жылдан бастап, 12 жылдық жалпы орта білім беруге көшіп, педагог тардың кәсіптік деңгейін, оқулықтар мен білім беру бағдарламаларының сапасына рттыруымыз керек. Біз мұғалі ммамандығының беделі мен абыройына қайтаруға міндеттіміз»- деген [5].

Қорытындылай келе, әлеуметтік педагог мамандығының иесі гуманист, биік рухани және жоғарғы деңгейдегі імәдениетті педагог, психолог, баланың білім алуына, тәрбиесіне, дамуына байланысты, оны қорғауға өзінің белс енді рөл атқаратынын түсіне алуы, тұрақты адамгершілік қағидасы, ұстанымы болуы тиіс. Белгілі бір нәтижеге ж ету үшін әлеуметтік педагогикалық жұмысты жоспарлауды, білім мен іскерлікті орындап алу, педагогика нын жаңа интенсификация деңгейінменгеру, оқыту мен тәрбиелеудің формаларын білу қажет. Әлеуметтік педагогта

аналар мен тығыз байланыста жұмыс жүргізіп, оларға жеке кенес беріп, отбасылық мәселелерді бірлесіп шешу ге к өмектеседі. балалардың тәрбиесіне, қоғамда орнынта бабилуге, небір қиындықтарды шешуде әлеуметтік педаго гтар қызметінің қалыптасуы өте зор. азіргі таңда әлеуметтік педагог отбасымен, соның ішіндесәтті- сәтсіз отбасымен, азақамтылған, көпбалалы, толық емес отбасымен және тұлдыр жетім, жартылай жетім, мүгедек балалармен, сол сияқты қамқоршылар мен детығыз байланыста жұмыс жүргізеді. Осырай да бүгінде әлеуметтік педагогтарға үлкен міндет жүктеліп отыр. Мектепте бала мен жұмыс жүргізсе, отбасымен, ата- ана мен тығыз байланыс жасалады. Қазіргі кезде ата-аналардың көбі балаларының тәрбиесіне көп көңіл бөле берм ейді. Себебі, республикалық ғылыми- зерттеу орталықтарының мәліметі бойынша, әрбір сегізінші жасөспірім жүйке жүйесіне байланысты әр деңгейлі патологияға ұшыраған. Қиын балалардың басым көпшілігі – бұлар мектеп бағдарламасын дұрыс меңгере алмайтындар, өз орталарынан шеттетіліп қалатындар. Сыныптаста рының ортасында жағымды позициядан қалысқалу, оларды теріс мінез- құлыққа, әсіресе, бірге оқитын құрбыларымен дұрыс қарымқатынас жасауға кедергі келтіреді. Қиындық пен тәр биелену – баланың теріс мінез құлық, әрдайым дау- жанжалтууының ішінде ұстамсыздық, мейрімсіздік, кекшілдік, т.б. келенсіз қиындықтар туғызады. Сондықтан да, әлеуметтік педагогтардың мектепте тұрмысы төмен отбасына көмек беру мен шектелмей, оқушылар мен трени нгтер өткізіп, сауалнама жүргізіп, кіріктірілген ашық тәрбие сағаттары, сынып сағаттарына қатысып, әңгіме, кең естер жүргізіп, тұрмысы төмен отбасыларға барып ақтасап, жағдайларын білсе, барлық атқарған ісімен қызметі жемісті болмақ.

1 <http://adilet.zan.kz>

2 <http://adilet.zan.kz>

3 Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: «Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20қада м» атты бағдарламасы // Егемен Қазақстан. – 2012. – 10 шілде.

4 Профилактика и преодоление отклонений от норм поведения у подростков / Сост. Е.Д. Дедков, Е.г. Диденкус. – Челябинск, 1985. 34с.

5 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік және саяси же дел жаңару жолында» атты Жолдауы // Егемен Қазақстан. – 2005. – 1 бақпан.

Резюме

В статье рассматривается роль школьных социальных педагогов в воспитании сознательного, гуманного поколения в свя занным потребностям современного общества.

Социальные педагоги в процессе саморазвития личности и самовоспитания не только определяют будущее, социал

ный диагноз личностные способности и социального бытовую жизнь, но рассматривают девиантное поведение детей под ростков, социальные проблемы неудачных семей и проводят разъяснительную работу с детьми подростками по поводу семьи и социальной среды.

В общем рассказано об основных функциях социальных педагогов в школах и поведение детей.

Summary

The article discusses the role of school social workers in the education of conscious, human generation related to the needs of modern society.

Social educators in the process of self-development and self-education, and not only learn to shape the future, as a social diagnosis of personal abilities and social everyday life, but also considering deviant behavior in children adolescents, social problems of failed families and conducting explanatory work with child teenagers about family and social environment.

In general, told about basic social workers in schools and children's behavior.

ОҚЫТУШЫЛАРҒА КӨМЕК ВПОМОЩЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЮ

УДК 141.7(574)

МУСУЛЬМАНСКИЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ И СПЕЦИФИКА КАЗАХСКИХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ

А.И.Артемьев – д. филос. н., профессор

В своей статье профессор А.И. Артемьев, говоря о мусульманском образе жизни, предпринял попытку ответить на главный вопрос: «Чем отличается религиозный образ жизни в целом, включая мусульманский, от образа жизни вообще?»

Но главное внимание автор сосредоточил на специфике жизни мусульман-суннитов ханафитского мазхаба, так как именно приверженцы этого мазхаба составляют подавляющее большинство мусульман Казахстана.

Говоря об этнической культуре, автор рассматривает ее компоненты, которые составляют ее основу.

Необходимо обратить внимание на специфические формы сложной многогранной системы взаимоотношений лично-сти-группы единоверцев – конфессии – образа жизни в целом. Это помогло ему выявить специфику казахских национальных традиций и обрядов, связывающую в традиционной культуре казахов жизнеобеспечивающие системы.

Ключевые слова: образ жизни, стиль жизни, уклад, культура, общественные связи, умма, обряды, проповедь, ритуал, культ

Прежде, чем говорить о мусульманском образе жизни, надо, видимо, ответить на главные вопросы:

Чем отличается религиозный образ жизни в целом от образа жизни вообще?

Как происходит включение сознания и поведения людей в процессы своего образного, ориентированного на первоочередное удовлетворение религиозных потребностей и интересов, специфического способа индивидуально-группового существования?

В какой мере структурирована, внутренне дифференцирована и отделена от других систем религиозная, конфессионально-общинная и семейная жизненная среда?

Каковы важнейшие источники формирования и функционирования религиозного образа жизни?

Но сначала, как представляется, следует сказать о том, что включает в себя понятие «образ жизни» вообще.

Философский энциклопедический словарь дает следующее определение:

-Философско-

социологическая категория, охватывающая совокупность типичных видов жизнедеятельности индивида, социальной группы, общества в целом, которая берется в единстве условиями жизни. Дает возможность комплексно, во взаимосвязи рассматривать основные сферы жизнедеятельности людей: их труд, быт, общественную жизнь и культуру, выявлять причины их поведения (стиль жизни), обусловленного укладом, уровнем, качеством жизни. [1]

Религиозный образ жизни по отношению к образу жизни вообще так же является частным (или подсистемой). Главным здесь –

место и роль религии в жизни индивида. Чем более тесные эти связи, тем больше индивид как бы «поглощается» ре-

лигиозным образом жизни.

Быт, стиль жизни, уклад, культура, общественные связи – все это уже регулируется религиозными установками и представлениями.

Важно также подчеркнуть, что религиозный образ жизни и адекватная ему микросреда – результат взаимодействия ряда разнокачественных, но в чем-то дополняющих друг друга факторов: личностных и надличностных, субъективных и объективных, духовных и материальных множеств, идеологических, психологических, организационных предпосылок.

Все, сказанное выше, в полной мере относится к мусульманскому образу жизни. Но в целом, что имеем место быть, каждая религиозная система имеет свой, соответствующий ей специфический образ жизни, ибо «любая религиозная традиция воспроизводит и транслирует тот или иной тип внутреннего устройства человека» (А. Кураев). Поэтому в целом в мусульманском образе жизни существенные различия в образе устройства духовной жизни суннитов и шиитов очевидны.

Но наша задача, естественно, обязана еще более сузить, иборечь должна идиосинкратичность суннитов ханафитского мазхаба, так как именно приверженцы этого мазхаба составляют подавляющее большинство мусульман в Казахстане.

Однако прежде, чем говорить о специфике образа жизни суннитов ханафитов, необходимо, видимо, остановиться на том, что объединяет всех мусульман. И прежде всего на истории такого понятия, как *умма*, или община верующих.

Оно складывалось в ходе проповеднической деятельности Мухаммада и формирования социального организма, обозначаемого в Коране этим термином. Основные аспекты его значения сложились к концу пребывания Пророка в Мекке (620–622 гг.).

В Коране под *уммой* подразумевается все человечество, независимо от национальности, расы и других признаков, объединенное общей религией, необязательно мусульманской. В дальнейшем все мусульмане стали считаться членами одной *уммы*. В настоящее время все чаще термин «*умма*» имеет национальный оттенок. К примеру, в арабских странах распространено понятие «аль-умма аль-арабия» – арабская нация.

Термин «*умма*» употребляется для обозначения автономных религиозных общин. Так, в трудах хиванских бослов маронитов он используется для выделения идеологического аспекта религиозной общности в многонациональном государстве. [2]

Поэтому вполне правомерно говорить о казахской суннитской *умме* ханафитского мазхаба. А так как в исламе (в отличие от, например, протестантизма) нет фиксированного членства (исключения составляют, пожалуй, лишь *вахмади*), то актив каждой мечети следует считать первичным религиозным формированием, или группой.

Группообразующими признаками в данном случае являются:

- а) идейные принципы: общирелигиозные представления и идеи, верования, цели и задачи, знаки и символы;
- б) религиозная деятельность, культовая и внекультовая;
- в) чувство общности (как одна большая семья единоверцев);
- г) субординация, разделение позиций и ролей.

Новшироком смысле *религиозная группа* –

это одна из форм религиозного объединения. Этим понятием в религиозной литературе обозначают различные религиозные сообщества (как правило, малочисленные). Религиозная группа может быть объединением верующих для совершения культовых действий, совместного удовлетворения религиозных потребностей; совокупностью верующих внутри религиозной общности, объединенных определенным религиозным интересом (осуществление миссионерской, благотворительной деятельности, молодежные, женские группы и т. д.) [3]

«Все верующие, – говорил Пророк Мухаммад, – напоминают один живой организм, и, если какой-нибудь орган этого организма заболит, все тело его охватывает жар и бессонница». [4] (Сахих аль-Бухари)

Как нетрудно заметить, в данных определениях роле места общины в целом и ее первичных ячейках на местах духовной жизни верующих подчеркивается, что в них, во-первых, духовно-практически сочетаются организационно оформляются культовые и внекультовые взаимодействия верующих, а во-

вторых, через них преломляются отношения к миру, и религиозная мораль, и групповое общественное мнение и т. д. Их влияние на верующих огромно. Но особое влияние оказывают именно активные мечети, и это очень важно учитывать.

При этом автономная *умма* представляет собой более сложную систему. Такую систему принято называть религиозной (или конфессиональной) организацией.

«Каждый мусульманин-учил Пророк Мухаммад,- брат мусульманину. А потому он не должен притеснять его и не должен отдавать его на волю притеснителя. Всяко му (мусульманину), кто (поможет) удовлетворить нужды своего брата, Аллах поможет удовлетворить его собственные нужды; и всякому (мусульманину), который поможет своему брату справиться с естественными обстоятельствами, Аллах поможет выжить из тяжёлого положения в День Воскресения на Суд; и всякого, кто оградит мусульманина от напасти, Аллах оградит от тяготы в День Воскресения». [5] (Сахи халь Бухари)

В этой связи нельзя не сказать об этнической культуре. Её основу составляют следующие компоненты:

Языковой компонент включает такие языковые показатели, как родной язык, язык детства, степень знания языков этнических партнеров, язык, используемый дома, в образовательных учреждениях, на работе, в общении.

Компонент материальной культуры подразумевает наличие традиционной и современной утвари, традиционной народной одежды, частоту приготовления национальных блюд и др.

Обрядовый компонент раскрывает уровень знания и распространения традиционных свадебных, родильных и других обрядов.

Компонент профессиональной культуры раскрывает обусловленность выбора круга чтения, художественной литературы и предпочтения в области профессиональной музыки.

Этнопсихологический компонент включает ощущение человеком связи с этносом, интерес к истории и культуре своего народа, характеризует интенсивность внутриэтнических связей, выбор установок относительно межэтнического общения и т. д. [6]

Одной из важных составляющих сложной многогранной системы взаимоотношений личности – группы идиноверцев – конфессии –

образа жизни в целом является *религиозная проповедь*. Имея определенную самостоятельность, она в то же время является звеном в общей системе культовой практики как одна из специфических форм человеческой деятельности. Так, во время общественной молитвы в мечети читаются две проповеди (по-арабски – хутба). Хутба включает приветствие собранию, хвалу Богу и просьбу благословить Пророка, чтение Корана, молитву за верующих с упоминанием имени здравствующего оправителя, а также наставление в благочестии. [7]

Всурах «Священного Корана», где говорится о передаче Священного Послания всему человечеству, также об этом подчеркивается: «Призывай к пути Господатвоего осмудростью и благими увещаниями и рассуждай с ними наилучшим путем...» (глава 16, 126). Об этом же говорил Пророк Мухаммад: «Тот, кто зовет людей на праведный путь, получит ту же награду, как те, которые последуют за ним...»^[8] (Муслим)

Анализируя место и значение проповедей в системе духовного воспитания верующих, следует, видимо, также отметить, что проповедники стремятся, с одной стороны, не допустить отставания в духовном развитии и своей паствы, а с другой, – воспитывать верующего чувства «избранности», «исключительности».

Они не безразличны к формам, и методами изложения материала, стараются сделать проповедь образной, эмоциональной, используя по возможности примеры из повседневной жизни. Многообразные средства и приемы воздействия на сознание и поведение верующих, религиозный язык и авторский стиль, формы и способы изложения и закрепления материала, соотношение чувственно-эмоциональных и рациональных элементов религиозной проповеди постоянно модифицируются.

Куль (лат. cultus, обычно выводят от colo – почитать, возделывать или, по Флоренскому, от colere, вращать – «круговорот, хоровод, обращение вокруг святой реальности») –

поклонение святыням, каковыми становятся коллективно значимые и принятые данной общностью идеальные ценности, трансцендентный смысл которых символически выражены в зримой форме *литургического* хороводного, ритуальных жестов, обрядов, магических формул разного рода вещественных фетишей: от тотема – животного вархаических родовых группах – до икона и абстрактных сакральных знаков в развитых мировых религиях. [9]

Религиозный культ – в широком смысле – богочитание вообще; в узком – комплекс религиозных акций, выражающих почитания Бога или богов со стороны приверженцев той или иной религии. Каждая религия имеет особый культ. Вместе с тем можно выделить общие элементы в различных культах: молитвы, жертвоприношения, общественные богослужения, посты, религиозные праздники, процессии, паломничества к «святым местам», а также частные действия, связанные с религиозным оформлением значимых событий человеческой жизни (рождение, совершеннолетие, вступление в брак, болезнь, смерть). Внешней формой культа является *ритуал* –

индивидуальные и совместные действия, преследующие религиозные цели. Религиозный ритуал (обряд) имеет двойной смысл: с одной стороны, он соотносит события и факты человеческой жизни с Богом как трансцендентной реальностью, имеющей решающее значение для человека; с другой, – формирует и поддерживает социально-

психологически структуры сознания на основе общепризнанных в данном сообществе религиозных ценностей. Таким образом, религиозный культ имеет одновременно «вертикальное» и «горизонтальное» измерение, будучи выражением как глубинной религиозной потребности человека, так и его нужды в том, чтобы его индивидуальная общественная жизнь получила сакральное обоснование и оправдание». [10]

Следовательно, культ, или религиозная практика, в широком смысле представляет собой такую деятельность людей, которая умысленно или неумысленно принимает мистические формы, стремится одновременно и к максимальному отрыву от реальной действительности, и к погружению в нее, отождествлению с жизненной средой.

Вузком, специфическом, смысле религиозная практика – это воплощение определенной теологической доктрины, традиций в виде комплекса обрядовых действий. Очевидно, что в данном случае речь идет о попытке установления связи верующих и индивидуальных конфессиональных организаций объектами поклонения, обожествления. С этих позиций религиозная практика может столкновиться с как магия.

Нельзя не отметить появления все более многочисленных попыток расширения, универсализации и столкования религиозной практики как всей вообщедуховной культуры. При этом, разумеется, происходит фактическое растворение любой практики, включая конфессиональную, во всеобщее.

Одними из наиболее важных и эффективных видов культовой практики, способом обогащения и интеграции индивидуального религиозного опыта верующих и группового опыта, традиции и обычая, умения и навыков, целенаправленного подключения к сферам подсознательного, бессознательного, стихийно-трансцендентного, безусловно, является как религиозная *медитация*, погружение в глубины своего «я», так и религиозная *коммуникация*, или совместные действия с единоверцами.

Любая религия (и ислам не является исключением) придает исключительное значение *медитации*.

«Медитация (лат. *meditatio* – размышление, упражнение) – в религии – тип культовой деятельности, построенный на предельной концентрации внимания, строжайшей дисциплине мысли и чувств, внутреннем (интроспективном) видении, созерцании. Наиболее архаические формы медитации относятся к шаманским практикам, в которых они тесно переплетены с визионерским опытом, экстатическими состояниями, приемами обретения внутреннего «жара» и магических способностей.

В современном исламе медитационные упражнения играют второстепенную роль, поскольку доминирующее место занимает молитва. По мнению теологов, 5-кратное обращение *с молитвой* к объекту поклонения, ежедневный самоанализ, сосредоточение и как бы «самоочищение» от мирской «скверны» формируют «глубоко верующую, беззаветно преданную Всевышнему личность». Порок Мухаммад поучал: «Ког даты становишься на молитву, молись так, как если бы это была твоя последняя молитва: не произноси ни одного слова, за которое тебе придется просить прощения на следующий день, и не строй никаки хиллюзий относительно того, что находится в ведении людей» [11] (Ахмад).

Религиозная практика – многоплановое понятие. Оно может нести все разнообразие смысловое содержание в зависимости от конкретных условий. Всякая культовая деятельность, начиная от сооружений и оборудования культового здания, утвари, одежды священнослужителей, молитвенных действий, ритуалов и обрядовичая обычаями, традициями, празднованиями, – это тщательно разработанные, апробированные в течение времени, всесторонне регламентированные правила религиозного поведения, индивидуального и общинно-группового. Она направлена на полное или частичное подчинение личности, обеспечение жесткого контроля за ее духовно-нравственным состоянием и поведением. Человек должен как можно больше общаться с теми, чьи интересы подобны его собственным.

«Неистовость» в выполнении обрядов или холодное, индифферентное, а то и негативное к ним отношение верующей личности позволяют духовным наставникам использовать религиозные обряды для контроля за пасомыми. В данном случае можно говорить о коллективном контроле общины за верующей личностью.

Любые культовые действия одновременно направлены на конкретное верующее, и на общину в целом с целью сохранения ее единства и жизнеспособности, на совокупность тех принципов, которые составляют сущность верования. Они предназначены для закрепления религиозной идеологии и психологии.

Жесткая регламентация, которая имеет место быть, не исключает возможности определенных новаций, но они носят характер приспособления к историческим условиям и конкретным социально-политическим, правовым, социокультурным реалиям.

Следовательно, основной смысл богослужебно-обрядовой практики как доминирующего способа коллективного культового общения, совместного переживания

ия происходящего остается неизменным. Ее влияние на верующую личность огромно. Она направлена все это на главу ценности, проповедуемые верованием, в частности, исламом.

Но при этом следует иметь в виду, что казахские национальные традиции и обряды, связывающие в традиционной культуре казахов жизнеобеспечивающие системы, привнесеном в целом для всех мусульман, все же несколько специфичны.

Для примера вспомним великого Чокана Валиханова. Он писал: «Киргизы (казахи – А.А.) приписывают особую силу киенекотлым животным, птицам и разным предметам, полезным в их кочевом быту, и воздают им известного рода почет, думая, что исполнение этих почетных обрядов утверждает и богатство и счастье; күт (это слово заключает в себе идею счастья, соединенного с богатством, а не исполнение – бедность как оное – ни будь зло. Предметы, имеющие такую силу киенек, называют киелы, а карательная их сила кеер (зло).» [12] «... Если животное имеет какую-нибудь особенность, то его называют аулие и почитают выражением счастья (вспомните недавний шум вокруг раса шерстягненка, в котором местным муллам узрели выскazyвание из Корана. – А.А.); лошади гнездами на гривах их хвостах, которые делают, по понятиям киргиз (казахов – А.А.), злые духи – шайтаны, почитаются так же за предмет счастья (күт), таких животных никому не отдают: «счастье уйдёт» (вснок – «күткетеді» – А.А.), если отдают – только берут так называемый слекей – слюну. Например, у лошадей вырывают клочок гривы, ослюнивают и слюну животного кладут в калту, т.е. в карман». [13]

Русский исследователь Центральной Азии и Сибири Г.А. Потанин это то бычаю писал более детально: «... Хо зиян вырывает клочок шерсти, сует под губы продаваемой скотины, чтобы замочить ее слюной... У киргизов (казахов – А.А.) подобный бычаю называется слекей, обтирать слюну... Шерсть ослюненной зашивают в гриву коню, если она авзятаскonia, в гриву барана ит.д.; другие в место шерсти довольствуются тем, что оботрут слюну своим кепешем (шапкой). Говорят, что если слюну не обтереть, то скот не будет водиться; если забудут об этом бычаю, то чередень более догоняют проданную скотину; если купленная скотина заболит, а хозяин, продавший ее, не отер слюных оть через пять дней, человек, который купил ее, может, по бычаю, возвратит ее старому хозяину и сказать: «Ты не отеря слюны; она заболела; возьми ее назад». Из этого должен взять ее обратно». [14]

Как отмечает Нуриля Шаханова, күт у казахов имеет не только такие значения, как «рождающее, побудительное, плодоносящее начало», «душа», но и «жизненная сила», «потенция жизни», «плодородная сила». Из этого находить свое подтверждение в поминально-погребальной обрядности казахов [15].

Посвидетельству Ч. Валиханова, привнесено покойника из юрты казахи произносили: «От Бога целым телом д алек» и обводили вокруг его туловища домашнюю утварь, съестное». [16] Р. Карутц, посетивший западных казах ов в начале XX века, писал: «... Родственники кладут в сумку хлеба и мясо, обводят ее над головой покойника и затем съедают содержимое». [17] Посвидетельству Н. Шахановой, «это то обряд выполняется в наши дни». [18]

Интересные и своеобразные традиции, связанные с юртой – традиционным жилищем казахов – скотоводов (кстати, в современной литературе по исследованию номадической культуры юрты рассматривается как модель вселенной, микромир кочевника).

«Представление казахов, – пишет Н. Шаханова, – связанные с юртой, носят антропоморфный характер. Так, каркас юрты называется *юйдің сүйегі*, «скелет», «костяк» юрты; центр юрты – *кіндік*, «пуповина»; гнезда оброчадымового отверстия юрты, куда вставляются купольные рейки *уыққөз*, «глаза». Передняя часть юрты называется *яалды*, «перед», задняя – *арқасы*, «спина»; боковые решетки – *жамбас*, «таз», тазовые кости. Антропоморфны названия не только всей конструкции юрты в целом, но и отдельных ее деталей. Местосгиба купольных реек *уық* называется *уықтың иігі (іні)* – «плечо» уық; основание уық – *қары*, «предплечье». *Кереге* (раздвижная решетка юрты, состоящая из отдельных секций) подразделяется на *керегенің басы* – «голова» *кереге*; *керегенің құлағы* – «ухо» *кереге*; *керегенің қасы* – «бровь» *кереге*; *керегенің көзі* – «глаза» *кереге*; *керегенің қанаты* – «крылья» *кереге*; *керегенің аяғы* – «ноги» *кереге*. [19]

И далее: «Следующий этап освоения пространства – установка юрты... подразделяется на мужскую и женскую функции. Установка купольного круга юрты *шаңырақ* – мужская функция, в то время как остальная работа – женская. Объясняется это чаще всего тяжестью *шаңырақа* (в больших юртах *шаңырақ* устанавливали вверху на коне). Однако обращает на себя внимание сакрализация действий, связанных с *шаңырақ* и шестом *бақан* (шест с развилкой для поднятия кошми в верхней части юрты). [20]

Многие ученые отмечают связь (в представлениях казахов) между *шаңырақ* и способностью женщины к деторождению.

Следует отметить весьмаширокоеприменениебакана,помимоосновнойзадачиподнятиякошмиверхнейчастистоваюрты.Онипользовалисьивродильнойобрядности,иприритуальныхиграх,связанныхсоставством,идажевпохоронно-поминальнойобрядности.Так,И.Алтынсаринписал,чтобаканустанавливалсяказахаминамогилеказнакпогребенияженщины.[21]Указаховбаканзапрещалосьбросатьназемлю,еговсегданужнобылодержатъвертикальном,подвешенномсостоянииилиприслоненнымкстене.Нельзязбылочерезнегоперешагивать.Быладаженароднаяпоговорка«Переступившийчерезбаканнеразбогатеет».

Такимобразом,анализфункциибаканвжизниказаховсвидетельствуетозначительнойсемантическойнагрузкеэтогоэлементакочевогожилища.

Особоеотношениеуказаховкэтическимнормам,связаннымсьюртой.Ониразличаютследующиевидызапретныхпоз:

-нельзясидеть,прислонившиськчему-либо,опираясьначто-либо,—этопозабольногочеловека;

-нельзясидеть,подперевруками:

а)землю,т.к.это—позаскорби,горя,означающаясмертьблизкогочеловека;

б)поясницу,таккакэтапозаозначаетпотерю«мужскойсилы»(позаимпотента,атакжеплакальщиц[22]попокойнику).

-нельзяподпиратьрукойшеку,ибоэтотакжеобозначаетпечаль,какие-тосерьезныепроблемы;

-

нельзясидеть,подняврукинадголовойилизаложитьихзаголову,неразрешаетсяисцеплятьпальцыруквзамок,иначеБогсвяжетруки;

-нельзясидеть,обнявколениилижесцепиврукивзамокнаколени;

-нельзяпотягиватьсяприпосторонних;

-молодыелюдинемогутвозлежатьвьюрте,приниматьпищуполулежа,ибоэтапозабольногочеловека;

-нельзясидеть,вытянувногивперед,поэтомуповодусуществуетдажепоговорка:«Итаягынсозады»-дословно:«собакалежитнавытянутыхлапах».Такаяпозаразрешаетсятолькомаленькимдетям;

-

нерекомендуетсявьюртесидетьнакорточках(этапозасчитаетсяисключительномужской).Есливэтойпозесидитчеловек,значитонпришелненадолгоикуда-тоторопится.

Правильнымспособомсиденияуказаховдлямужчинсчитается«малдаскурып»,подвернувногикалачиком;замужнейженщины,хозяйки—

лицомкочагу,наподогнутойподсебяправойноге,леваясогнутаивколени.Этотспособиспользуютимужчины,когдаприслуживаютзатрапезой(разливаюткумыс,чай,ит.п.),нопосколькуонисидятнапротивоположной,мужскойполовине,положениеподогнутойподсебяисогнутойивколениногобратноженскому.

Понароднымтрадициямказаховнельзяподъезжатьвсадникуюртесостороныдвери.Входитвьюртунеследуетсплеткойврукеиличто-тоимеяврту.Гостьобязанбылоставитьлошадьза20-

30шаговиподойтикюртепешком.Вошедшийвьортуобязательнодолженотведатьпредложеннуюхозяевамипищу.Издревлесуществовалопредписаниеневходитьвдом,вкотороместьбеременнаяженщина,безгостинцев,таккаксчиталось,чтоунееиначевоспалитсягорло,«тамагыіседи».Существовалзапретприходабезподарковиккормящейматери,иначеунеевоспалитсягрудь,«емшегііседи».

Составнойчастьюмировосприятияказаховявляетсятрадиционнаяодежда.Онакаккомплекстрадиционногостюмавцеломвоспринималасьвуниверсальныхкатегориях«верх-низ»,«сакральное-

мирское»,«плодородие-бесплодие»,«мужское-

женское»ит.д.Представления,связанныеосодеждой,быличастьюсложногоидеологическогокомплекса,связанногоспонятием«қут»,означавшимнапозднихэтапахразвитияказахскогосообщества«процветание»,«благополучие»,«счастье»,«изобилие»,«плодородие»,«благоденствие»,«доля»ит.п.[23]

ВстранахВостокаособыефункциивыполняли(даисегодн्यानередковьполняютвнекоторыхстранах)шариатскиесуды.Онинетольковторгалисьвчастнуюжизньмусульман,регулировалисемейно-

брачныеотношения,рассматривалиуголовныедела,ноистоялинастражерелигиозныхпринциповинорм,строгочакаядажемалейшеесвободомыслие.Приэтомсудьям,всоответствиисвысказываниямиМухаммадавразговоресегосподвижникомМуазом,разрешаетсяопиратьсянасобственноеусмотрениеприрешениивопросов,неосвещенныхвсурах.

Привсемнеоднозначномотношенииикшариатскимсудам,следуетвсежесказать,чтовсохранениитрадицийонииграютнемаловажнуюроль.

2 Подробностями об этом см.: Ислам: Энциклопедический словарь. – С.241-242; Ислам. Краткий справочник. – М.: «Наука», 1986. – С.108; Элжабьян Е. С. Религии России. Словарь справочник. – М.: ООО Изд-во «Энциклопедия», 2014. – С.284.

3 Религиоведение/Энциклопедический словарь. – М.: Академический Проект, 2006. – С.862-863.

4 Хадисы Пророка (Переводикоментарий Иман Валерии Прохоровой). – С.110.

5 Там же. – С.110.

6 См.: Бабунова Е. С. Место этнической культуры и ее этнических функций в этнокультурном образовании. // Сибирский педагогический журнал. – 2009, №3. – С.222-223.

7 Религиоведение/Энциклопедический словарь. – М.: Академический Проект, 2006. – С.811.

8 Хадисы Пророка. Переводикоментарий Иман Валерии Прохоровой. – С.158.

9 См.: Новая философская энциклопедия в четырех томах. – Т. II. – (Е-М). – М.: «Мысль», 2001. – С.339.

10 Там же. – С.340.

11 Хадисы Пророка/Переводикоментарий Иман Валерии Прохоровой. – С.158.

12 Валиханов Ч. Следы шаманства у киргизов. // Собр. соч. в 5-ти т. – Т. I – Алма-Ата, 1971. – С.489.

13 Валиханов Ч. Тенгри (бог). // Там же. – С.114.

14 Потанин Г. Н. Очерк северо-западной Монголии. – СПб, 1881. – Выпуск 2. – С.94.

15 Шаханова Н. Мир традиционной культуры казахов (этнографические очерки). – Алматы: Казахстан, 1998. – С.16.

16 Валиханов Ч. Тенгри (бог). – С.113.

17 Карутур Р. Среди казахов и туркмен на Мангышлаке. – СПб, 1919. – С.118.

18 Шаханова Н. Мир традиционной культуры казахов (этнографические очерки). – С.17.

19 Там же. – С.20.

20 Там же. – С.21.

21 Алтынсарин И. Собр. соч. – Т.2. – Алма-Ата, 1976. – С.30.

22 Гротекоев А. И. пишет, что плакальщица подтирает себе обеими руками милок и наклоняется туловищем вперед. По этому, если женщина сидит в такой позе, то ей могут сказать: «Не подтирай руками милок, или ты кого-то оплакиваешь?!» [См.: Гротекоев Н. И. Киргизы Каракиргизы Сыр-Дарьинской области. Юридический быт. – Т. I – Ташкент, 1889. – С.258.

23 Об этом подробнее об этом см.: Шаханова Н. Мир традиционной культуры казахов «Этнографические заметки» – С.48-68.

Түйін

Профессор А.И.Артемьев өз мақаласында мұсылмандық өмір салты туралы сөз қозғай отырып, «Діни өмір салтының, соның ішінде мұсылмандық өмір салтының, жалпы өмір салтынан айырмашылығы неде?» деген ең басты сұраққа жауап беруге тырысады.

Алайда Қазақстандық мұсылмандардың басым бөлігі ханафи мазхабын ұстанушы мұсылман сүнниттер болғандықтан, автор олардың өмірінің өзіндік ерекшеліктеріне айрықша көңіл бөледі.

Этикалық мәдениет туралы сөз қозғай отырып, оның негізін қалайтын компоненттерді қарастырады.

Сонымен қатар, ол күрделі де көп қырлы тұлға-бір діндегілердің тобы-конфессия- жалпы өмір салты өзара қатынастар жүйесінің өзіндік формаларына да назар аударады. Бұл оның қазақтардың дәстүрлі мәдениетінде тіршілікті қамтамасыз ету жүйелерін байланыстыратын қазақтың ұлттық дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарының өзіндік ерекшеліктерін айқындауына мүмкіндік берді.

Тірек сөздер: өмір салты, құрылыс, мәдениет, қоғамдық қатынастар, үмбеті, ғұрыптар, уағыз, рәсім, культ

Summary

In this article Professor Artemyev tried to answer a question on how different is the religious lifestyle, including the Muslim one, from the lifestyle in general.

The author's main attention was focused on the lifestyle specifics of the Muslims Sunni of the hanafit school of thought, because the adherents of this mazhab are the overwhelming majority of Muslims of Kazakhstan.

Speaking about the ethnic culture, the author examines the components that make up its foundation.

Also Professor Artemyev devoted his attention to specific forms of the complex and multifaceted relationship of an individual, fellow group and confession. This helped him to reveal the specifics of the Kazakh national traditions and customs, which link in the traditional culture of Kazakhs' life support systems.

Keywords: lifestyle, culture, public relations, ummah, ceremonies, sermons, ritual, cult

УДК37.035:34

ПРАВО–КУЛЬТУРА–ВОСПИТАНИЕ

Г.Р.Абсаттаров–к.п.н., зам.директора института полиязычного образования КазНПУ имени Абая

Статья на материалах Казахстана рассматриваются вопросы правовой культуры в системе права-культуры-вос-

питания, которые еще не изучены в политической науке. Вместе с тем уделяется внимание и дискуссионным вопросам.

Ключевые слова: право, культура, воспитание, закон, правопорядок, дисциплина, государство, общество

В условиях модернизации страны, когда экономическая, политическая и духовная жизнь Казахстана общего строя строится на строго научной основе, совершенствование структуры методов формирования воспитания правовой культуры населения является особенно актуальным для политической науки. Говоря о праве, культуре и воспитании правовой культуры, необходимо отметить, что мы имеем дело с широкой комплексной деятельностью государства и общественных организаций, направленной на формирование у казахстанских людей столь высокой правовой культуры и правомерного поведения, которые в перспективе должны стать привычкой, прочными убеждениями каждого казахстанца. Вот почему необходимо, на наш взгляд, рассматривать воспитание правовой культуры как сложную динамическую систему право-культура-воспитание и применять в процессе ее анализа методы, обеспечивающие системно-политологический подход к проблеме.

Системно-политологический подход позволяет обнаружить внутренний механизм действия отдельных его компонентов, вскрыть внутреннее единство и органическую взаимосвязь структурных элементов воспитания правовой культуры населения Казахстана. Государственные органы и общественные организации Казахстана накопили значительный опыт работы по воспитанию правовой культуры населения и нашли много удачных и эффективных форм. Здесь возникают специфические политологические проблемы дальнейшего его развития. В настоящее время, например, остро стоит вопрос относительно координации усилий всех органов, организаций и лиц, осуществляющих в той или иной мере функции воспитания правовой культуры населения. Поскольку в качестве субъектов, осуществляющих воспитание, выступают множество различных учреждений, коллективов и лиц, то очень важно правильно расставить их силы, определить конкретные задачи, дать общую, политическую ориентировку и т. д.

Рассматривая сложившуюся в Казахстане организацию воспитания правовой культуры как систему, мы исходим из того, что она отвечает ряду признаков, которыми, согласно современным представлениям, должна обладать всякая система. Для воспитания правовой культуры действителен основной признак общей теории систем – принцип системной целостности.

В последние годы появился ряд интересных работ, в которых в той или иной степени изучается вопрос о системе комплексного воспитания. Например, в работе «Комплексное воспитание» А. С. Иванов, раскрывая главную особенность формирования новой личности пишет, что «никогда в обществе до социального государства не было, чтобы вся система социально-политических институтов: семья, дошкольные учреждения, школы, массовые детские и юношеские организации и общественные, политические, государственные и иные организации – целенаправленно воздействовала на сознание всех членов общества на основе общих принципов, норм и идеалов, отражающих единые интересы» [1]. Здесь автор подчеркивает структуру системы, выделяет целенаправленную деятельность органов и организаций, воздействующих путем использования различных форм методов воспитания людей в целях формирования их научного мировоззрения. Это очень важные моменты для понимания комплексного воспитания как системы. По мнению Э. Л. Васиной, систему комплексного воспитания нужно рассматривать как вузком, так и в широком смысле слова. В широком смысле сфера воспитания автор относит не только идеологические, но и материальные, экономические и другие социальные факторы, действие которых не зависит от воли и сознания людей [2]. Комплексное воспитание в такой интерпретации оказывается тождественным всему процессу социального детерминирования человеческого сознания и воли, в котором определенное место принадлежит элементам стихийности

Конечно, формирование сознания личности казахстанца непосредственно связано с экономическими, социальными, политическими и культурными преобразованиями, происходящими в процессе строительства демократического общества. Новым местом изменения условий жизни казахстанских людей, развития и совершенствования их социальных связей и отношений создают лишь объективные возможности для воспитания новой личности. Важнейшую роль в реализации указанных возможностей занимает целенаправленная идеологическая деятельность государственных органов и общественных организаций Казахстана.

В условиях демократического общества особенно возрастает организаторская функция управления процессом воспитания в стране социально-политическими процессами. Духовная жизнь казахстанских людей так же немаловажна, как и материальная, направляющая ее деятельность государства. Здесь, как отмечает академик НАН РК А. П. Сейтешев, действуют

ознательные факторы управления, связанные с целенаправленной деятельностью людей, формируются специфические общественные институты, которые составляют систему органов и организаций страны, осуществляющих сознательное воздействие на воспитательный процесс с целью достижения определенных результатов.

Это позволяет рассматривать систему комплексного воспитания как качественно новую составную часть дного из конкретных участков научного управления социально-политическими процессами при правовом, социальном, гражданском обществе.

В связи с этим следует сказать, что социально-политическая наука Казахстана воспитания правовой культуры населения пока что далека от реализации всех своих творческих возможностей. От нее требуются серьезные, неординарные идеи, позволяющие теоретически осмыслить накопившиеся позитивные и негативные явления в сфере правовой политики и предложения практики продуманных решений назревших политических проблем воспитания правовой культуры населения Республики Казахстан.

Следовательно, формирование воспитания правовой культуры населения Казахстана является важнейшей задачей государственной политики и проблемой исследования социально-политической науки. Воспитание правовой культуры населения, как известно, это часть комплексного воспитания в обществе. Целью воспитания является формирование и развитие в сознании казахстанцев определенных психологических установок, изменение их отношения к тем или иным социально-политическим явлениям, в частности, к явлениям правовой сферы, преодоление правового нигилизма, царящего в обществе. Кроме того, воспитание населения призвано направлять социально-политическую энергию народа в необходимо обусловленное правовое поле.

Таким образом, в процессе комплексного воспитания как организуемой целенаправленной целостной системы субъектов воспитательной деятельности адресуются определенные требования конкретным объектам воспитания по определенным каналам, используя при этом различные формы и методы воздействия для достижения запланированного результата. Это – самая обобщающая «структурная схема» комплексного воспитательного процесса в «чистом» виде.

Вопрос места и роли воспитания правовой культуры в системе комплексного воспитания имеет два главных аспекта – структурный и функциональный, отражающие в совокупности реально существующие взаимоотношения прав воспитательной работы с другими частями идеологической деятельности. Эти взаимоотношения характеризуются следующими основными свойствами.

Во-первых, входя в целостную систему более высокого порядка и находясь в строго определенных отношениях координации и субординации с другими направлениями идеологической работы, воспитание правовой культуры, в то же время обладает известной самостоятельностью, определенной степенью свободы функционирования. Это проявляется в специализации воспитания правовой культуры в специфике его содержания и внутренней его структуры, методов и форм правового воспитательного процесса. Воспитание правовой культуры предполагает систематическое и последовательное воздействие на правосознание населения Казахстана, ознакомление их действующими законами, формирование глубокого уважения к правовым требованиям и нравственно-политическим нормам, привычки их повседневного соблюдения.

Во-вторых, входя в систему комплексного воспитания как часть целое и активно взаимодействуя с ее всеми его частями, воспитание правовой культуры населения Казахстана обладает всеми основными системными свойствами идеологической работы и способствует достижению ее общих целей. Поэтому правовое воспитательная работа может постоянно совершенствоваться и быть эффективной лишь в рамках системы идеологической работы. Следовательно, часть должна сообразоваться с целым. Воспитание правовой культуры, как и другие виды воспитания, решает задачу создания цельной, гармонически развитой личности казахстанца, отвечающей требованиям справедливости, законности, нравственности.

Диалектическое взаимодействие воспитания правовой культуры с системой идеологической работы в Казахстане представляет собой комплекс внешних структурно-функциональных связей. Не менее важно, однако, раскрыть основные внутренние структурно-функциональные связи системы воспитания правовой культуры для чего (как при исследовании всякой системы) нужно изучить прежде всего ее внутреннее строение, то есть установить, из каких компонентов она образована, каковы ее структура и функции, а также силы, факторы, «обеспечивающие ее целостность, относительную самостоятельность» [3].

Казахстанская практика показывает, что там, где хорошо поставлена работа по воспитанию правовой культуры

ы, соответственносокращаютсянарушениязаконодательства,укрепляетсяпроизводственнаяитрудоваядисциплина,сокращаетсячислоантиобщественныхпроявлений.ОднимизпримероввэтомотношенииможетслужитьопытработыТемиртаускогометаллургическогозаводаКарагандинскойобласти,гдеподеловомуорганизовановоспитаниерабочихислужащих.Запоследние5летзаводенебылслучайнезаконныхувольнений.

Неоценимойпомощьюдолжностнымлицам,активистамобщественныхорганизаций,членамтрудовыхколлективовявляетсяорганизациясистемыправовогообучения,непосредственноколлективахтрудоющихся.Приэтомиспользуютсясамыеразнообразныеформывоспитанияправовойкультуры:индивидуальныеиколлективныевыездысотрудниковоргановохраныправопорядка,работниковадвокатурыидругихправовыхслужбнаместа,гдеонивыступаютлекциямидокладами,проводятбеседы,даютконсультации,участвуютворганизацииправовойучебы,осуществляютприемнаселенияпоместуработывустановленныедничасыит.д.

Формированиеправосознаниясельскихтружениковтребуеттакжепристальноговниманиясостороныгосударственныхоргановиобщественныхорганизаций,занимающихсяпропагандойзаконов,правовойполитикиивоспитаниемправовойкультуры.ВэтомотношениихорошийопытнакопленвКармакчинскомрайонеКзылординскойобласти.

Важноезначениевэтойсвязиприобретаетпроблемаповышениянаучногоуровняподготовкисамихюридическихкадров.Поэтомувполнесвоевременнымиявляютсяпредложенияосозданиинаучно-координационногоорганаправаРК,которыйвзялбынасебяфункцииразработкиконкретныхрекомендацийпоприемустудентоввсредниеивысшиеучебныезаведенияпоюридическимдисциплинам,оптимальномуразмещениююридическихучебныхзаведений,расширениюсетисреднихспециализированныхюридическихшколит.д.ПредставляетсятакжецелесообразнойпередачанесуществующихспециализированныхюридическихучебныхзаведенийвведениеМинистерстваЮстицииРК,чтопозволилобы,нанашвзгляд,лучшешерешатьвопросыраспределенияюристовпоадминистративно-экономическимрегионамиотраслямхозяйства.

Вэтойсвязипредставляетсяправильнымсозданиеврамкахнаучно-координационногоорганаправаРКсамостоятельнойсекции–«научныеосновывоспитанияправовойкультурыиправовойпропаганды»,котораядолжнавестиработупосогласованиюусилийвправовом,политологическомисследованииданнойпроблемы,централизованныйучетиизучениепредложенийгосударственныхорганов,общественныхорганизацийигражданпосовершенствованиювоспитанияправовойкультурыиправовойполитикивстране.Такаякоординациядеятельностинаучныхучреждений,ученых,государственныхоргановиобщественныхорганизацийбудетспособствоватьвооружениюпрактическихработниковтеориейисовременнойметодикойвоспитанияправовойкультуры.

1 ИвановА.С.Комплексноевоспитание.-СПб.,2014.-С.15.

2 ВасинаЭ.Л.Воспитаниеиегопроблемы.-М.,2013.-С.125.

3 ТарасенкоИ.П.Системавоспитания.-Харьков,2012.-С.32.

Түйін

МақаладаҚазақстанматериалдарынегізіндеасаясиғылымдардаәлідезерттелмегенқұқық-мәдениет-тәрбиежүйесіндегіқұқықтықмәдениетмәселелеріқарастырылады.Соныменқатар,пікірталастудыратынсұрақтарғадакөңілбөлінген.

Тірексөздер: құқық, мәдениет, тәрбие, заң, құқықтық тәртіп, дисциплина, мемлекет, қоғам

Summary

InarticleonmaterialsofKazakhstanquestionsoflegalcultureinsystemoftheright-cultures-educationwhicharen'tstudiedinpoliticalscienceyetareconsidered. Atthesametimetheattentionandtodebatablequestionispaidd.

Keywords: right, culture, education, law, lawandorder, discipline, state, society

УДК141.7(574)

МОЛЧАЛИВЫЕ СВИДЕТЕЛИ ИСТОРИИ

А.И.Артемьев – д. филос. н., профессор

ДолгиегодымногимКазахстанпредставлялсякаккрай«безбрежныхстепей»,заселённыхкочевниками.

Авторстатьи,базируясьнаконкретныхисточниках,атакжеисторическихпамятниках,убедительнопоказываетнесостоятельностьтакогопредставления.

Он, как и многие учёные-археологи, настаивает на том, что ещё до принятия ислама у восточных племён успешно сочетались оседлость и кочевничество, существовала самобытная культура.

Ислам внёс свою лепту в это богатство былых времен, во многом обогатив его.

Ключевые слова: кочевники, оседлость, курганы, кешки, цитадель, шахристан, рабат, мазары, мавзолей

Многим людям (и даже учёным) Казахстан долгое время представлялся как край «безбрежных степей и обителю кочевников». Так, в книге, «Туркестанский край», изданной в 1913 г., её автор В.И. Масальский писал:

—
В сущности вся история Средней Азии представляет историю тысячелетней борьбы кочевого населения, обитавшего в степях, с населением оседлым, жившим в подошвы гор и по долинам рек. Простор степей, зависимость существования от скотоводства, требующего обширных пастбищ, и другие условия жизненного уклада кочевников делали его с незапамятных времен врагом оседлого жителя и велили в него страсть к разрушению всех препон, мешающих свободному передвижению. Идеал кочевника – безграничная степь, покрытая стадами тучного скота, и по этому он при первой возможности сметет с лица земли все, что мешает ему стать пастбищем. Сады, дома, великолепные здания и произведения искусства ненужны и непонятны для кочевника, как непонятны и ненужны оседлой культуре. Если бы кочевники могли, они весь мир бы обрели в пастбища. [1]

Конечно, у каждого, кто мало-мальски знаком с историей Казахстана, этот пассаж вызовет, по меньшей мере, улыбку и удивление. Новедь такое мнение долгое время навязывалось обществу, вызывая естественный страх перед кочевниками. Думается, что делалось это вполне сознательно, хотя, возможно, и от незнания и непонимания тех процессов, той взаимосвязи кочевого и оседлого населения, тем более, что «чистых кочевников» история вообще не знает [2].

И свидетелем тому десятки цветущих городов с прекрасными архитектурными ансамблями, с дворцами мечетями, с медресами и удивительными произведениями гончарного, кузнечного и ювелирного искусства ажурные и средние вековья.

Вот что поэтому поведутся к столетию от маназадписала арабский географ, уроженец Иерусалима, объездивший все мусульманские страны, Мухаммед ибн Ахмед-ал-Макдиси об Испиджабе (современном Шымкенте и прилегающих к нему землях):

—
Округ Испиджаб расположен посередине области Мавераннахра (имеется в виду Южный Казахстан и Северо-Восточный Узбекистан), его главный город – того же имени. К числу его городов относятся Хирлуг, Джумишлагу, Арсубаникет, Бараб, Шавагар, Сауран, Турап, Зерах, Шагилджан, Баладж, Барукет, Бурух, Яган-Джамукет, Шельджи, Куль, Сус, Такабкет, Дех Нави, Кулан, Мирки, Нушкет, Лакра, Джамук, Урду, Невакет, Баласагун, Лабан, Шуй, Абалык, Маданкет, Барсиан, Балыг, Джаркан, Яг, Якалык, Раванджам, Катак, Шур, Чашма, Диль, Авас, Джаркент. [3]

Да, многие из них погибли, но учёные-археологи, географы, историки и востоковеды убедительно доказали, что у восточных племен успешно сочетались оседлость и кочевничество. Тому подтверждение – современные раскопки на территории Казахстана.

Как пишут авторы очень содержательной и увлекательной книги «Древний город Казахстана» К. Байпакови Л. Ермакович, «можно уверенно утверждать, что в древности здесь (т.е. в Казахстане – А.А.) существовала самобытная культура, в течение тысячелетий создаваемая упорным трудом местного населения и сокрушающими народами. Традиции и достижения этой культуры бережно хранились и передавались из поколения в поколение и вошли в духовную и материальную сокровищницу современных народов Казахстана». [4]

Им в том же авторе книги «Древние памятники Казахстана» К. Акишеви Е. Агеева. Они пишут:

—
Богатство Казахстана памятниками старины общеизвестно. Косновным наиболее частым встречающимся видам археологических памятников относятся: курганы (древние погребения), стоянки (места кратковременного жительства), поселения (места длительного жительства), городища (развалины средневековых городов), каменные бабы (древнейшие изваяния из камня), наскальные рисунки, древние рудники и оросительные каналы. [5]

Но ислам внёс свою лепту в это богатство, не только нарушая величия и молчаливое спокойствие былых времен, но и во многом обогатив его.

До прихода ислама места древних погребений подразделялись на курганные и бескурганные.

Курганные – это могильники (группа погребений), укрыты насыпями курганами, сооружены из земли и камней. Высота их от 0,5 до 2 метров. Правда, были открыты и курганы высотой

йот5до20метров.

Бескурганныепогребения–

это те, над которыми минет насыпи. Но они чаще всего имеют надмогильные сооружения в виде высоких каменных плит, образующих геометрические фигуры или круг, овал, которые служили оградами.

Сприходо мислама, как утверждают К. Акишеви Е. Агеева, «все меньше и меньше стало сооружаться надгробных насыпей, заключающих под собой сложные сооружения из камня плит, а нередко и кирпича. Утрачено свое значение и сложные сооружения около курганных насыпей, перестали ставить надмогильные скульптурные изображения, изваянные из камня. Все художественно творчество, многовековой опыт в строительном деле, истоки которого археологи находят уже в эпоху бронзы, народные мастера использовали для возведения новой формы надгробных сооружений–

мазаров. Курганные захоронения утратили свое прежнее значение и стерлись в памяти народа». [6]

Но при этом следует отметить, что дошедшая до наших дней форма мусульманской могилы под боим имеет древнее происхождение (археологами вскрыты такие могилы, относящиеся к первым векам нашей эры). Все это, видимо, было связано со стремлением охранять труп от забрасывания землей камнями. Не менее древней была и перекрытия деревом верхомогилы.

В Средние века происходит изменение планировочной архитектуры оседлых поселений. Вместо древних гор

одов-крепостей появляются укрепленные замки–

«кейки», которые со временем превращаются в *цитадели*. Затем вокруг или с одной стороны цитадели разрастается город, именуемый в Средней Азии «шахристан», окруженный кольцом оборонительных стен. Обычно в шахристане находились базары, жилые дома знати, чиновников, крупных ремесленников, торговцев, а также культовые здания. При дальнейшем росте города в нем возникали предместья–

рабаты, заселенные мелкими ремесленниками и торговцами, беднотой. Города, имеющие указанные три части (цитадель, шахристан и рабат), в научной литературе получили название городов «мавераннахрского типа». Археологические исследования Тараза, Кулана, Баба-

агы и др. установили наличие внутренних структурных частей, свойственных городам «мавераннахрского типа». [7]

На территории Казахстана сохранилось немало мазаров, которые были возведены над могилами тех, кого народ считал святыми. Эти памятники имеют большое историко-архитектурное значение, хотя в подавляющем большинстве осами погребенных нет никаких сведений.

Для строительства мазаров приглашались, судя по всему, самые лучшие умельцы: строители, художники, скульпторы, умеющие при проведении строительно-оформительских работ объединить народные рисунки и орнаменты с формами зданий. Поэтому все эти сооружения и сегодня вызывают восхищение и удивление, и во великое искусство и мастерство всегда захватывает дух у тех, кто хоть раз имел возможность увидеть творческое чуждое своим глазам.

Разве не будоражат сегодня воображение остатки сооружения из каменных плит–

памятник, связанный с народной легендой о месте погребения героя эпической поэмы Козы-Корпеш и Баян-Сулу–одной из величайших песен вечной любви?

Этот памятник находится на территории бывшей Семипалатинской области. В Центральном Казахстане сохранились такие однокамерные портално-купольные мавзолеи XII–XIV вв., как Алаша-хани Джоши-хан. Их основным важным элементом, создающим весь облик сооружения, является главный фасад–мощный портал, куполикубическое основание.

Мавзолей Алаша-хани Джоши-хан расположен на берегу реки Кара-

Кенгер. Они очень похожи: одинаковая кубическая (квадратная) основа, завершающаяся куполом, тот же массивный пещак (портал) со стрельчатой аркой. Но, приближаясь к рассмотрению, они, конечно же, отличаются друг от друга. Мавзолей Алаша-хан–

более стройное строение сходящей ввысь легкостью. Гладкие наружные поверхности боковых и задних стен новы мавзолея имеют орнаментальную кладку кирпича, который уложен в виде треугольников, ромбов, елкий. Входы в мавзолей оформлены в виде ниш, что является характерной особенностью культовой архитектуры казахов X–XV вв. [8]

Наивысшего расцвета достигла архитектура при Караханидах. На территории Казахстана сохранились и целые остатки таких памятников караханидского периода, как мавзолей Бабаджи-хатун (XI в.), Карахана (XI в.), Айша-биби (XI–XII вв.) в Жамбылской области, Жубан-ана (XI–XII вв.) в бывшей Жезказганской области, бани в г. Таразе и другие.

Наиболее ранним из них считается мавзолей Бабаджи-хатун, относящийся к купольно-центрическому типу мемориальных сооружений, имеющих этапное значение в развитии средневековой архитектуры.

Мавзолей Карахана, по народному преданию, сооружен над могилой основателя династии Караханидов. Ученые считают, что этот памятник зодчества является промежуточным между мавзолеями Бабаджи-хатуни Айша-Биби. Последний относится к центральному типу мемориальных сооружений и имеет идентично решенные фасады. По осям стен – проемы глубоких ниш, перекрытые стрельчатые миарками, клинчатые арки, вольты * которых опираются на круглые трехчетвертные колонки лирического типа капителями. Почетырем углам здания выступают массивные круглые колонны, которые над ветривысокой рельефной полосой разбиты на два звена; ствол нижнего звена расширяется книзу, а верхне-го – кверху, напоминая древние среднеазиатские деревянные колонны. Верхний ярус решен как декоративное обрамление тимпанов арки. Этот прием, примененный на строительстве мавзолея Карахана, получил более совершенную разработку. Если мавзолей Бабаджи-хатуни Карахана архитектурный декор представлен скромной кирпичной орнаментацией лишь в порталной части, то мавзолей Айша-Бибион представляет сплошную терракотовую облицовку богатыми и разнообразными геометрическими и растительными мотивами узоров.

К группе памятников Центрального Казахстана относится мавзолей Аякхамыр (конец XII века). Он представляет собой портално-купольный тип надгробных сооружений.

Надо отметить, что Центральный Казахстан сохранил большое количество объектов мемориальной архитектуры, посвященных памятителям и правителям, к примеру, мавзолей Жучи-хана, Алаша-хана и другие.

Сохранилось большое количество мавзолеев, сооруженных уже в более позднее время: Жузден, Бурабай, Торт-Кара, Дуйсенбек и др.

Ярко представлено обуровнение развития казахской национальной архитектуры XVIII-XIX веков даются памятники Усть-

Уртыи Мангышлака. К примеру, некрополь Даумшар, расположенный на берегу гур. Эмбаисостоящий из семи мавзолеев мазаров.

Интересными памятниками мусульманской культуры славится Южный Казахстан: мазары Айша-Биби Бабаджан-хатун близ Тараза, группа мазаров на территории Сайрана (из них наиболее интересны мавзолей Абдул-Азиз-бабаи Карашаш-ана) и, конечно же, величественный мавзолей Ахмеда Ясави (Туркестан).

В 3-километрах от развалин древнего городища Отрар находится мечеть Арслан-Баба – замечательный архитектурный памятник, анастарому узбекскому кладбище Тараза – мазар Аулие-ата Карахана, который по легенде является не только покровителем города, но и потомком Ходжи Ахмеда Ясави.

Одним из лучших памятников Казахстана является мавзолей Сырлы-тамв Кызыл-Ординской области. В Таразе и его окрестностях сохранились некоторые памятники, относящиеся к XIII-XIV вв. Это мавзолей Даут-бека (1262), Тек-турмаса (XIV в.).

Культовые и мемориальные памятники XV-XVIII вв. обычно разделяют на три основные группы:

- накупольные мавзолеи;
- на различные ограды (сагана-там, торт-кулан);

на обширную группу различных надгробных и надмогильных стел (сыпа, уштас, бестас, койтас, кулуптас и др.).

Мавзолеи по композиции делятся на башенные, портално-купольные, центрические. По типу перекрытия – на мавзолеи сферическими шатровым (коническим) куполом с барабаном или без него.

К башенным сооружениям XV-XVIII вв. относятся мавзолей Шик-Ниязи Кармакчи-Аты в Кызыл-Ординской области, мавзолей в Сузаке и другие.

К портално-купольным: мавзолей Окши-Атай Жунус-Атанаюге Казахстана, Ай-кожав Кызыл-Ординской области и другие.

Мавзолей Устюрта, Мангышлака, Приуралья, построенные в XV-XVIII вв., напоминали жилище повозки, широко распространенные у многих кочевых народов евразийских степей.

Рассказывая о шедеврах исламской цивилизации на территории Казахстана, нельзя не остановиться на одном великом памятнике –

Жаркентской мечети в Панфиловском районе Алматинской области. Решение ее строительства было принято в 1887 г. на одном из собраний мусульманской общины. А по печению ее сооружения здания взяла на себя купец первого гильдии Вали Ахун Юлдашев. К работе были привлечены более 100 лучших мастеров-строителей.

Основным строительным материалом при сооружении мечети служили бревна Тянь-шанской ели, доставляемые с Аксуйских и Кетменских гор.

От традиционной архитектуры Средней Азии и Казахстана строители позаимствовали решение входов по

рталастакихарактернымиегоатрибутами,какбольшаяцентральнаяарка,угловыебашни-гульдасты,имитирующиеминареты,купольныеперекрытия,различныекартуши*сэпиграфическиминадписями,резьбапогангу.**

Архитектурныевосточныетрадицииздесьобогаченыместнымистроительнымиприемами,которыепридаютмечетиособоеобразие.

Вовнешнемобликезданияпоявилисьтакиеэлементызодрчества,как«парящаякрыша»сизогнутымикверхукоптамиската,галереявокругзданияцилиндрическимиколоннамибезкапителей,большойкарниз.

Остовмечетисоставляют122деревянныхстолба,соединенныхмеждусобойсистемойбалокинасадок.Карнизыкрышбогатоукрашенырезьбойподеревусяркойполихромнойросписью.Поверхностьярокистентакжепоявляютсяросписьирезьба,создающиевпечатлениеажурнойлегкостиизысканности.Средирастительныхмотивов,преобладающихворнаменте,встречаютсяизображениядикихифантастическихживотных,птиц,рыб.Колоннымечетиоклеенынесколькослоевгрубойматериейиукрашеныцветнымилаками.Такаяокраскапредохраняетдеревоотгниенияивтожевремяпридавалаархитектурелегкостьиторжественность.Колонныпоставленынакаменныеопоры–

базы.Вместокапителейнанихвыполненыпояски,украшенныезамысловатойрезьбойсиспользованиемгеометрическихирастительныхмотивов.

Намусульманскиепраздникивмечетьприходилимузыканты.Втакиеднинадворотнойбашнираздавалисьдробныезвукибарабанов,созывающихлюдейкмолитве.Открывалисьсвдверииворота.Верующиерасполагалисьнетольковздании,ноиводворе.[9]

И, конечно же, нельзя не сказать о собоимировом шедевре – мавзолее Ходжи Ахмеда Ясави.

* *Картуш (франц. cartouche), украшение в виде щита или полуразвернутого свитка, на котором изображены герб, эмблема, надпись. Картуши помещались с XVI в. над парадными входами в здания, на надгробных плитах.*

** *Ганг, ср.-азиат. название вяжущего материала, получаемого обжигом камневидной породы, содержащей гипс и глину.*

Попреданию,взнактраурапоумершему ввозрасте63летпророкуМухаммаду,которогоХоджаАхмедЯсависчиталсвоимглавнымучителем,он,достигнуввозрастаПророка,удалилсявподземнуюкельюоколомечетиитакпровелостатоксвоихдней.[10]

Умервеликийсуфийв166/67г.исбольшимипочестямибылпохороненвгороде,гдеонпроповедовал.Надмогилойбылсооруженнебольшоймавзолей.

Выдающийсяпамятникархитектуры,которыйсегоднявошёлвсокровищницумировыхшедевров,былпостроенужеприТимуре.Документысвидетельствуют,что,осмотревмавзолей,построенныйвXIIвеке,Тимурповелелснестиегоинаэтомместепостроитьновыйвеличественныймавзолей.

Различныеписьменныеисточникисвидетельствуютотом,чтоТимурличноучаствовалвразработкепроектабудущегомавзолея,давалконкретныеуказаниястроителям.

Мавзолейпредставляетогромноепродольно-осевоепортально-купольноеосоружение.Размерыеговплане46,5×65,5метра.Зданиеимеетогромныйпортал(ширина–около50метров,портальнаяаркапролетомв18,5метра)ирядкуполов.Вокругегоцентральногозалаобъединеноболее35помещенийразличногоназначения.

Высотазданиядоверхнейточкикуполацентральногозала37,5метра.Толщинанаружныхстенсоставляет1,8-2метра.[11]

Дажеэтотвесьмакраткийобзорнекоторыхпамятниковмусульманскойархитектурыпоказывает,насколько,во-первых,онауникальна,аво-вторых,чтоисламвказахскуюестепьпришёлнетольковвидерелигии,ноисвоеобразнойразвитойкультуры.[12]

1 Цит. по: Байпаков К., Ерзакович Л. Древние города Казахстана. – Алма-Ата: Издательство «Наука», 1971. – С. 8-9.

2 См. там же: – С. 9.

3 Цит. по тому же источнику. – С. 10.

4 Там же. – С. 209.

5 Акишев К., Агеева Е. Древние памятники Казахстана. – Алма-Ата, 1958. – С. 6.

6 Там же. – С. 13.

7 Казахская советская энциклопедия. – Алма-Ата, 1981. – С. 548-550.

8 Подробно об этом см.: Акишев К., Агеева Е. Древние памятники Казахстана. – С. 30-34.

9 Балгабаев М. Архитектурно-художественный комплекс «Джаркентская мечеть». – Алма-Ата: Изд. во «Онер», 1986.

10 Нурмухаммедов Н.-Б. Мавзолей Ходжи Ахмеда Ясави. – Алматы, 1980. – С. 17.

11 Там же. – С. 19-25.

12 Подробнее о памятниках Древнего Казахстана см.: Казахская Советская энциклопедия. – С. 549-558.

Түйін

Ұзақ жылдар бойы көпшілік Қазақстанды көшпенділер қоныстанған «шетсіз-шексіз» кең дала деп түсінген. Мақаланың авторы нақты дереккөздер мен тарихи ескерткіштердің негізінде бұдай түсініктің дұрыс емес екендігіне көз жеткізеді.

Ол көптеген археолог ғалымдармен бірге шығыс тайпаларында исламды қабылдағанға дейін отырықшылық пен көшпелі өмір салты табысты үйлесім тапқанын, өзіндік мәдениеттің болғанын дәлелдейді.

Ислам өткен уақыттың осы қазынасына өз үлесін қосты, оны байыта түсті.

Тірек сөздер: көшпенділер, отырықшылық, қорғандар, кешки, цитадель, шахристан, рабат, мазарлар, кесенелер

Summary

For many years a lot of people has imagined Kazakhstan as a land of "boundless steppes" populated by nomads.

Having based on the specific sources, as well as historical monuments, an author clearly shows the inconsistency of this view.

The author, as well as many archaeologists, insists that even before the adoption of Islam eastern tribes successfully combined sedentary and nomadism and had their own distinctive culture, while Islam has contributed in many ways to the enrichment of the olden days.

Keywords: nomads, sedentary, mounds, keshki, citadel, shahristan, rabat, mazar, mausoleums

МЕРЕЙТОЙ – 75 жас ЮБИЛЕЙ – 75 лет

Абайатындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеттің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі, ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Әбсаттаров Раушанбек Боранбайұлы 75 жасқа толып отыр.

Раушанбек Боранбайұлының мерейтойымен біздің журнал редакция алқасы құттықтайды. Мықты денсаулық, өмірде бақыт, шығармашылықтабыстілейміз!

Раушанбек Боранбайұлының мерейтойына байланысты әріптестерімен шәкірттерінің өлкісі жайлы жазған мақалаларын жариялап отырмыз.

ҚАЙРАТТЫҒАЛЫМ-ҰСТАЗДЫҢ ӨШПЕСІЗІ, СӨНБЕСНҰРЫ

Е.Алияров – Қазақстан гуманитарлық-саяси конъюнктура орталығының президенті, с.ғ.д., профессор

Ғылым сөзі қозғалғанда, оның ұшы-қиыры жоқ теңізекендігі елестейді. Адам өмірінің қымбат ақытымен қажырлы еңбегін талап ететінде, осы ғылым. Нәрлігі адам бойына тамған, қоғамның өркендеуіне, ғылымның дамып, жүйелеуіне және болашақ жас ғалымдарды дайындауға да қымбат ақытымен өнімді еңбегін сіңірген және сіңіріп келе жатқан көрнекті ғалым-ұстаздар бар. Сондай жарқын ғалымдардың жұлдызы, саясаттану, әлеуметтану ғылымдарының жүйеленуіне ел еулі үлес қосқан, ұлағатты ұстаз, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі, ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттароваға мыз. Ұстаз боынан жылы лебізбен барлық тәжірибесінен өткізген біліктілігі орақашан сезіліп тұрады. Тек ғылым мен оқытушылық, тәрбиенің жетекшілігі емес, сонымен бірге өз ортасында құрметтелген, кейінгі буынға қалдырған мұрасы да қастерленіп, қоғамның біршама саласына бағытталған еңбектері маңызға ие. Әрбір ғалым-ұстаздың мақсаты да осы. Дарыниесінің ғұмырлық өмірі мен ұштастырған ғылым жолы да танымды.

2005 жылдан бері Раушанбек Боранбайұлы мен ғылым және білім беру саласында бірігіп жұмыс жасап келеміз. Ағамыз Қызылорда облысы, Қармақшы ауданында өсті. Кенестік дәуірдің өз дамуына қадамдап басып, қазақ елінің ашаршылық пен қатар репрессияның қара бұлтын жаудырған заман еді. Түнерген түнектің буылынан жадырайшыққан болашақ ғалымның бейнесі жаскезінен басталғаны, оның келесі өмірінің келбетінен аңғарамыз. Жаратылысынан алғыр, еңбекқор, өнегелі тұлғалығының себебі мен ғылым саласының ірі тараулары философия, саясаттану, әлеуметтану және т.б. салаларында еңбек етіп келеді.

Жастайынан ғылымға қызығушылығы, оның ғалым боламын деген ниеті асырап қашан басылмады. Алғаш еңбек жолынан сегіз жасында Қызылорда облысы, Қармақшы ауданындағы Тұрмағанбет ауылында бастайды, кейін Кеңес Армиясының қатарында әскери борышын өтеп (1959-1962), бөлімше командирі, взвод командирінің орынбасары, взвод командирі міндеттерін атқарды. Әскерден оралғаннан кейін сонау Киев қаласындағы Т.Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетіне түсіп (1962), оқу барысында үздіктердің қатарында болғанымызды сонда аспирантураға алып қалды. Кеңес мектебі үздіктерінің қатарында болған Киев мемлекеттік университетінің аспирантурасын 1970 жыл бітпеміздейді.

Болашақ ұстаз, ғылым кемеңгері Раушанбек ағамыз аспирантураны бітіргеннен кейін, еліне оралып, 1971-1988 жж. әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің философия-экономика факультетінде ақытушы болып, ұстаздықтың сара жолын бастайды. Ғылым жүгін қатар арқалаған ағамыз шәкірттер тәрбиелей жүре, ғылымнан еш қол үзбеді. Шығармашылықтың да жібін қатар ұстады. Сол аралықта Киев қаласына қайта оралып, 1982 жылы докторантураны аяқтайды. Әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетінде доцент болып қызмет атқарып, мұнда ұлттық қатынастар саласында Қазақстан үшін ғылымизерттеудің жаңа бағыттары, атап айтқанда, ұлтаралық қарым-қатынастар мәдениеті, жалпы қазақстандық келісім мен патриотизм бағыттарының дамуына қомақты үлес қосты.

Ғылым мен өмірді сабақтастырған тұлға жеке өмірсәнінде келтіребілі. Отбасына шырай берген Меруерт сынды аруды өміріне серікетті. Жанжарықазір педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор. Талғампаз дабиязы Меруерт Раушанбек Боранбайұлының болашақ ғалым ретінде қалыптасуына ықпал еткен жандардың бірі десек қателеспейміз. Берер тағлым молжан ұяның берекелі болатыны сөзсіз. Аға-жеңгеміздің қызы Майя, ұлдары Марат және Ғалымжан әке жолын қуған ғылым саласының қызметкерлері, біріз аңғылымдарының кандидаты болса, кенже ұлы саяси ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің тарих және шетелдік студенттер мен жұмыс факультеті деканының орынбасары. Ұл-қыздарынан бес немересі Ақрано, Диляра, Аллаяр, Алияр, Ахмедияр және шөбересі Райанбар. Ұлағатты ғалымның үлкен жанұясы әрқашан ағаға демеу болып, тектіліктің мұрасын жалғастырып келеді.

Ғалымның шынайы келбетінің шамшырағы, оғанықпалеткен, дұрыс жол көрсете білген, әлбетте оның ұстазы. Болашақ ғалымның болмыстық сипатының кемелденуіне жол берген Кеңес Одағының атамашы ғұлама академигі

ерП.В.КопнинжәнеВ.И.Шинкарук, профессорларД.Ф.Остринин,И.Д.Назаренко,И.В.Бичко,В.С.Дмитричен
ко,А.И.Доронченков,И.Ф.Надольныйдың,отандықғалым-
академиктерБ.А.Гулелбаев,Д.К.Кішібеков,М.Т.Баймаханов, профессорларБ.Б.АмантаевпенН.Д.Джандиль
динніңақбатасыналған.Осынауайтақжолдансүренбейөтуінесебепкерболғанұстаздардыңағалымыреті
ндетолысуынақосқанүлесініңнәтижесідейқынжәнеосындайазаматтытәуелсізделболғанзаманныңқұшақжая
қарсылғаны,әринесабақтастық.

Болашақкөрнектіғалымғылымижолдыңкүрделіжолындақажырлыөңбегінжалғастырды.1988-
1990жж.РаушанбекБоранбайұлыпартиялықжұмыстаболып,ҚазҰУ-
дедоцентіжұмыстықатаратқарды.ЕгемендіқалғанжылыҚазақстанРеспубликасыПрезидентіжанындағыҚа
зақстанменеджмент,экономи-

кажәнеболжамдауинститутыныңәлеуметтіксаясижәнефилософиякафедрасыныңменгерушісі,ҚазақстанРес
публикасыныңПрезидентАппаратыныңкелесісіболыпқызметатқарды.Қазақбасынабаққонғантәуелсіздік
тіңақтаңындамемлекеттіңкелешектікмәселелеріншешкенмаңыздыжұмыстардыжүргізібелді.

Ұстаздыңтағыбірарсылқасиетішәкірттәрбиелеуекенідеәмбегаян.Міне,сондаймақсаттыалғайған,шәкі
рттердіңбарыншанәрлібілімменсусындауынаүлесқосудыармандағанжанныңсөзіменісібірізділіккеқұралға
н.Соныңайғағыретіндеұстаздыңалдынақойғанмақсаттарыныңбірідеосыболатын.Сөйтіп,1997жылыҚазақст
анныңқарашаңырағыАбайатындағыҚазақұлттықпедагогикалықуниверситетініңсаясаттанужәнеәлеуметта
нукафедрасыныңменгерушісі,соныменбірге2000-

2002жж.дейінсолуниверситеттіңтарихфакультетініңдеканықызметінқатаратқарды.Оқупроцесініңағасын
тұнықгергенбіліктіжетекшеніңскерлігінәйжесіндекөптегенжұмыстаржасалды.2009жылдыңоқу жылынанб
астапосыоқуорыныңсаясаттанужәнеәлеуметтік-
философиялықпәндеркафедрасының(магистратуражәнеPhDдокторантура)менгерушісіболыпқызмететіпке
леді.Он сегіз жылдан бері қарашаңырақтың төрінде қайратты өңбегі мен ерекшеленіп, ғылымның дамуына өзүле
сін қосып келеді.

Ғалымның ғылым мен оқу процесінде үлкен жетістікке жеткізген шындарының бірі – алыс-
жақын шетелдердің тәжірибесін ментанысқанаға, оқу процесін саясаттану пәнінің маңыздылығын негізгі пән
оймай, пәннің негізгі оқу құралдары мен іргелі өңбектерін қатар дамытты. Жаңа ел болып қайта қалыптасып келе
жатқан елдің жастарына мемлекет пен халықарасындағы саяси процестерді, олар арасындағы байланыс, қоғамн
ың ажырама сөз бөлігі азаматтық қоғам мен саяси терминологияны дұрыс түсінуде осы пәннің таптырмас құралы ке
ндігінде әлде қалай болды. Кемел адамның отанымыздың болашақ жасбуынына саяси сананың дұрыс қабылданып, о
рнықты сезіне алуына да үлесікелді.

Қазақстандағы ана емес, сонымен бірге шетелдерде белгілі ғалым, тамаша жолдас-
аға және оқытушы, студенттердің, магистранттар мен PhD докторанттардың, жас ғалымдардың көрнекті ұстазы
бола білді. «Ер өңбегі үшін» медаль мен және екі рет «Қазақстан Республикасының ғылымындамытуға сіңірген
өңбегі үшін» төскетағылатын белгімен марапатталған және «ҚР жоғарғы оқу орнының үздік оқытушы-
сы», ҚР Қызылорда облысы «Қармақшы ауданының құрметті азаматы» атағының иегері. Р.Б.Әбсаттаров ғылым
и жұмысында жоғары жетістіктерге жеткені үшін Қазақстан мен Украинаның Құрмет мақтау грамотасымен мар
апатталған. Құрмет пенықласқалайық болған ұстаздың өңбегі орқашан бағалана, патриотты, білімді, намыс
ы ұрпақтың дегін қалаудағы жемісі де осылардың айғағы.

Профессор Раушанбек Боранбайұлы, сонымен қатар, Қазақстанның ғылым теңізінде атаулы тұлғалар-
дың бірі, атапайтқанда, саяси, әлеуметтік-
философиялық ғылымдардың дамуына үлкен үлес қосты. Оның тоғыз тілде 40 монография, кітаптар, кітапшалар
, оқу құралдары және 600-ден астам ғылыми және оқу-
әдістемелік мақалалар жарияланғаны тек біздің елімізде ғана емес, жақын және алыс шетелдерде де кеңінен белгі
лі. Оның өңбектерін десе саясаттану, әлеуметтану және саяси философия үшін іргелі және практикалық мәнге ие ма
ңызды ғылыми жаңалықтарға қол жеткізілді. Оның есімі саяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық
ана-сезім, республикада ұлттаралық қарым-
қатынас мәдениеті және оның тәрбиелеу, этнокелісім, жалпы қазақстандық бірігу, ұлттық қарама-
қайшылықтар және оларды шешу жолдары, этникалық және интеграциялық процестер, халықтардың ойлау қаби
летінің бірлігі мен әртүрлілігі, салыстырмалы саясаттану т.б. сияқты жаңа бағыттардың қалыптасуы мен дамуы
мен байланысты. Осындай қарымды өңбектің қаламынан туған ұстаздың ғылым көкжиегі мен тұлғасын келеді.

ЖОО-дағы саясаттану, әлеуметтану пәндерінің білім беру үрдісіне етене кіргізілуінің қазығын қаққан-
дардың бірі болып қазақ ғалымының әлеуметтік-
саяси қатынастардың маңызды және күрделі мәселелерін шешуде жеткілікті бағыттылық пен жаңашылдыққа ие ек
ендігіне көз жеткізуге болады. Оның бойындайынталы ғалым-

теоретик және практикасиеттері үйлесімді ұштасқан, салыстырмалы материалдарды теориялық жағынан ұғынуға бағытталған жаңалықтар және ілгерілеудің инталы жақтаушысы, ұлттық және интеграциялық, саяси және әлеуметтік процестер жөнінен өзіндік тұжырымдамалар жасаған. Осы тұста ғалымның бірегей және іргелі монографиялары: «Ғылыми-техникалық прогресс және ұлтаралық қарым-қатынастар» (1977), «Ұлттық қатынастардың дамуы: проблемалары мен басқарылуы» (1982), «Ұлттық процестер: ерекшеліктері және проблемалары» (1995), «Саясаттану және оның проблемалары» (2007), «Этносаралық қарым-қатынас мәдениеті: қазақстандық тәжірибе» (2012), «Әлеуметтану: өзекті мәселелер» (2013, 2015), «Саясаттану негіздері» (2011, 2012) және т.б. Ғалымның іргелі зерттеулеріне жоғары баға беріліп келеді. Жоо студенттерінің білім алу жағдайына қамқорлығы, мінеосындай ғамамыздың танымды, бағалы еңбектері осы саланы меңгерудегі негізгі құралдардың бірі.

Сондай-

ақ, ағамыз тәуелсіз Қазақстан Республикасының саяси ғылымның іргесін қалаушылардың бірі және қазақстандық этносаясаттану және салыстырмалы саясаттану ғылымимектебінің негізін салушы болып табылады. Оның этносаясаттану ғылымимектебі шетелдерде кеңінен белгілі. Профессор Раушанбек Боранбайұлы белгілі, беделді ғалым-этносаясаттанушы ретінде Диаспораның жаһандық зерттеудің Дүниежүзілік Ассоциацияның вице-президенті («The World Association of Global Diaspora Studies (WADIS)»), Кванжук, (Оңтүстік Корея) болып сайланған. Ассоциацияның президенті профессор Лим Че Ван өзараынтымақтастың нәтижесінде Қазақстанда болып, лекция-

семинарларын жүргізді. Лим Че Ван мырзаның ұстаз туралы мақтаулы сөздері ағамыздың беделді ғалым екендігі мен, әлемдік ғылым кеңістігіндегі құрметінің айғақтай түседі.

Қашан болмасын, игілікке және ғылым жемісі үшін, сонымен қатар ғылымизерттеу жұмысынадалатқаруда үлкен ұйымның жұмысыншағының бек қоружым басып жатады. Сонының ағыретінде профессор басшылығымен саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы ғылымизерттеу, оқу-әдістемелік және саяси-тәрбие жұмыстарында үлкен табыстарға қол жетіп отыр, олеліміздің әлеуметтік-саяси ғылымындағы жетекші кафедралардың және іргілі ғылыми орталықтың бірі. Атапайтқанда, Раушанбекаға ба сшылығымен соңғы он жылда кафедра мүшелері 10 тілде: 22 монография, 38 оқулықтар, оқу құралдары, кітаптар, брошюлалар және 1000-нан аса ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар, олардың ішінде 100-і шетелдерде жариялады. Кафедрада өте жақсы тәртіп және тәуір моральдық-психологиялық климат, шығармашылық ахуал орнаған.

Ұстаздың шынайы айнасы шәкіртіне білімді ұғынықты жеткізуі, сонымен қатар оны налатын әсеріде өзгеше болуы керек. Ұстаз-ағаның алыс-жақын шетелдерде оқығандарістері, оның халықаралық дәрежедегі ұлама ғалым екеніне дәлел. Профессор Раушанбек Боранбайұлы Ұлыбритания, Германия, Франция, Оңтүстік Корея, Түркия, Жапония, Египет, БАЭ, Ресей, Украина, Белоруссия және тағы басқа елдердің университеттерімен ғылыми орталықтарында баяндамалармен дәрістер оқыды. Ол шетелдерде 60-ден астам ғылыми мақалалар басып шығарды. Ағажетекшілік етіп отырған кафедра шетелдердің көптеген ғылымимекемелерімен ынтымақтастық орнатқан. Осындай ынтымақтастықтың нәтижесі құрметті ұстаздың бастамасымен өткізілген бірлескен семинарлар, дөңгелек үстелдер, ғылымиконференциялар, симпозиуммен кітапшығару болып табылады. Соңғы жылдары жеткізілген жетістіктердің көп бөлігі Раушанбекағаның тікелей қатысуымен жүзеге асырылды.

Мәселен, оның кафедрасы Корео университетінің саясаттану кафедрасымен бірлесіп «Political Changes and Ethnic Koreans in Central Asia» атты ғылымисемінар өткізді. Кафедраның оқытушысы баяндама жасады. Семінардың материалдары Сеул қаласында, Оңтүстік Кореяда басылды; Чоннам ұлттық университетінің ғылыми орталығымен «New Silk Road and the Global Diaspora» атты ғылымиконференция өткізілді (2012 ж.). Кафедраның алты оқытушысы баяндама жасады. Конференцияның материалдары Кванжу қаласында (Оңтүстік Корея) басылды; 2015 ж. 23-

24 сәуір аралығында Оңтүстік Кореяның Чоннам ұлттық университетінің диаспора кафедрасымен бірге және Абай атындағы ҚазҰПУ-нің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының негізінде «Қазіргі әлемдегі диаспоралардың өзекті мәселелері» тақырыбында дөңгелек үстел өткізілді. Сонымен қатар, кафедра оқытушыларының 30 ғылыми мақалалары Берлин қаласында немістілінде басылды.

Профессор аға үнемі омаңына кафедра қызметкерлері, аспиранттар мен докторант, студенттер немесе магистранттар болсын, ынтықты және талантты жастарды топтастырған және топтастыруда. Оның шәкірттандаудағы көрегендік қабілетінің барлығы, ұстаз тәмамдатқан шәкірттердің еңбек жолдарынан байқауға болады. Жемістің

ылымизерттеулерді белсенді педагогикалық және қоғамдық қызметтермен ұштастырып, қоғамдық өмірдің ұйымдастырушылық тұстарында қатар ұстап келеді. Қазақстандағы ана емес, сонымен бірге оның сыртында қоғамдық жұмыстардың әртүрлі салаларында қызмет ететін көп-теген шәкірттерді тәрбиеледі. Ол 20 ғылым кандидаттарын, 4 ғылым докторларын, 6 PhD докторды және 30 магистрантты дайындап шығарды. 1990 жылдан 2010 жылдар арасында саяси және философия ғылымдары бойынша кандидаттық және докторлық диссертациялар қорғайтын Ғылыми Кеңестің мүшесі болды.

Сыр бойынан нәралып өскен ғалым-ұстаздың ғылым белестерін бағындырған, әрбір қазақ жүрегінде ұялатқан ұстаздың көркем бейнесінің нұры ешқашан сөнбес. Биыл қарымды қаламынан бағамды еңбек шығарған, жүректі азамат, асқарлы әке және қадірменді ұстаз Раушанбек Боранбайұлы мерейлі 75-

жасқатолып отыр. Жастық дәуірден басталған саражолдың өн бойына жинаған асылдыға ұнары – ғылым болды.

Раушанбекаға мызды мерей тойымен құттықтай отыра, ғылым жанашырына қуанышты сәттерін текынтымақтастық пен бірлікте өткізіуіңізге тілеймін. Өзісүйіп, ғылыммен ұстаздықты өміріңізде дағдысына айналдыра, қиындық-

ауырлық болмысын көтере білген ұламаға мызға қажымасқайрат, зор денсаулық тілеймін. Біз, өз кезегімізде қызметтес салада жүрген мәртебелі ағамыздың нық болмысын қолымыздан келген ше паракбетін өткізіп, інілік құрметтің жарқын бейнесін көрсетуге тырыстық.

Раушанбекағаны ғылымдағы әлі деталай биік шыңдардан көретінімізгесеніміз мол.

САНАТКЕР

М.Бақтиярұлы – ҚР Парламент Сенатының депутаты, с.ғ.д., профессор

Қазақ халқыне біртұлғаларға, өнер және қоғам қайраткерлеріне, танымал ғалымдарға кендеемес. Бұл ұлттымыздың әлемалдындағы қуатты потенциалын көрсетсе керек.

Қазақстан ғылымындағы елімізді өргесүйреп, әлемдік кеңістікке алып шығуда аянбай еңбектiп жүрген, есім инелгетаныстыруды қажеттпейтін танымал тұлғаларымыздың орны бір бөлек.

Мiне, осындай танымал тұлғалардың бiрi – тәжірибелi ғалым, бiлiктi ұстаз, философия ғылымдарының докторы, профессор, ҚРҰҒА корреспондент-мүшесi Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаров.

Елiне әлi де берерi мол Раушанбек Боранбайұлы биыл 75 жасқатолып отыр.

Өзiнiң саналы ғұмырына өзектiкпен саясаттану ғылымына салынағалымағамыздың iңiрген еңбегi зор дередi м. Оның еңбектерi бүгiнде әлемнiң бiрнеше тiлiне аударылған. Елуге тарта монографияның авторы. Бұлдегенiң ғалымның ғұмырындағы өлшеусiз атқарған еңбегiнiң, ғылымға қосқан зор үлесiнiң айқын дәлелi.

Раушанбек Боранбайұлы елiмiздегi саясаттану мектебiнiң қалыптасып, өзгелгетанылуының көшбасында тұрған ғалымдарымыздың бiрi. Әсiресе оның этноәлеуметтану, этносаясаттану және салыстырмалы саясаттану аласындағы жасап жүрген еңбегi көптеген шетелдiк мамандардың қызығушылығын арттырып отырғандығына йтакетуiмiз керек.

Кешегi кеңес дәуiрiнде идеологиялық таптаурын болып келген өлшемдермен қалыптастырылған саясаттанулық көзқарастармен қағидаларды елiмiз тәуелсiздiк алғаннан кейiн гi жылдарда қайта қарастырып, оның кемшiн тұстарымен бiр жақты ұстанымдарына қығалдында жаңа көзқараспен қайта зерделеп, елiмiздегi саясаттану ғылымын жаңа заманға сай объективтi дамужолына қою оңай шаруа болған жоқ. Осы тұстағы Раушанбек Боранбайұлына монографияларымен жазғаноқу құралдары, оқулықтарында бұрынғы олқылықтардың орныны толып, саясаттану ғылымындағы бағыт-

бағдарымыздың айтарлықтай өзгеруiне, алғажылжуына, әлемдiк тәжірибемен молығуына мол мүмкiндiктермен ғылым саражолашылғанын мойындауымыз керек.

Қасиеттi Қызылорда облысының топырағында өскен, әлемдiк философиялық ойдың найдынында еркiн жүзiп, елiнiң ғылымында мытуға үлес қосып жүрген ғалымдардың барлығын санап жатпасақта, солардың iшiнде бiлiктi ғалымдар Раушанбек Әбсаттаров, Әбдiмәлiк Нысанбаев, Қажымұрат Әбiшев сынды кiсiлердi несiмiн барша жұрт жақсы бiледi. Бұлардың философия, әлеуметтану және саясаттану саласында қалам сiлтеген елiмiздегi ең көрнектi ғалымдар екенiн айтып жатудың өзi артық. Өйткенi олар салған арналы жол жасурпақты елшекке бастауда аңғыл болып сайрап жатыр. Оғандәлел ретiнде ғалымдардың танымал еңбектерiмен бүгiнгi оғарғы оқу орындарында пайдаланып келе жатқан оқулықтарына йтасақта жеткiлiктi.

Этносаясаттану саясаттану ғылымындағы ерекше бағыт. Бұл елiмiз тәуелсiздiкке қолжеткiзгеннен кейiн жолға қойылып отырған жаңа арна. Раушанбек Боранбайұлының сыжаңа арнаның көшбасыларының бiрi деп танимыз.

Ғалымның саясаттану саласы бойынша жазып, 2011 жылы жарық көрген «Саясаттану негіздері» атты екі томдық оқу құралы бүгінде еліміздің жоғарғы білім ордаларында білім алып, өсіп келе жатқан жас ұрпақтың сүйіп оқытып, іздеген көптеген сұрақтарына жауап алып жүрген танымал еңбегіне айналды. Мұның өзін автордың танымал мысалындағы ерекше өзіндік қолтаңбасымен мол білім дәрежесін көрсетсе керек. Сонымен қатар, осы еңбектің өзінтен негізгі ерекшелігінің бірі әдеттегі оқулықтар мен оқу құралдарында еуропацентристік көзқарасқа, яғни батыстық ілімдерге басымдылық беру байқалып жүрген болса, ғалым екі томдық еңбегінде саяси ілімдердің тарихындағы шығыс халықтарының мәдениетіндегі көзқарастарды параллельді алып жүру арқылы таразының бабын теңестіріп, объективті бағалай білуінде.

Ғалым философия, әлеуметтану, саясаттану тәрізді бауырлас ғылымдардың тізгінін теңестіріп, аталмыш салада отандық ғалымдардың жаңаша өрісін қалыптастырып, өзінің мол тәжірибесімен ғылыми ізденіс арқылы қолжеткізген білімін бүгінгі тәуелсіз елдің ұрпақтарына беріп, олардың бойына ғылым нәрісін сіріп келе жатқан ыбыр-бәріміздің көңілімізге қуаныш сыйлайды.

Раушанбек Боранбайлы бүгін 75 жастың асқарына шығып отыр. Осы бір мерейлі тұста отандық ғалымдардың «Саяси ғылым: ерекшеліктері мен проблемалары» тақырыбындағы конференцияда басқосып, мерей той құрметіне жиналуының өзін ғалымға деген құрметтің зор белгісі.

Қазақтану саласындағы еңбектеріне қызығушылықпен қарайтынмыз. Бұл жаңа ғалымның біліміне, парасат әлемінің қайраткерлеріне қарата айтылған сөз. Ғалым еліміздің білім мен ғылым саласындағы санаткер тұлға. Оның дәрісін естіген, ғылым жолында тәлім алған ұрпақтың ел болашағы үшін қызмет ететінін есенеміз.

Бүгінгі мерейлі тұста ағамызға өзіеккен жемістің өсіп өнгенін, негізін салған ғылымдағы жолдың асқарында рға бастайтын даңғыл жолға айналғанын көріп, жас ұрпақпен бірге «мәңгілік қазақ елінің» әрі қарай өркендегенін көруге уақыт құрып отырмыз.

ҒАЛЫМҒИ БРАТЫ

М.Қойгелдиев – ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, т.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің академигі, Т.С. Садықов атындағы Қазақстан тарихы кафедрасының меңгерушісі

Қазақ халқы талантты ұлдардан кенде болмаған. Солардың бірі елімізде ғана емес, шетелдерде де танымал, ғалым-саясаттанушы, әлеуметтанушы, философ, ҚРҰҒА-ның корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаров.

«Ерен еңбегі үшін» медалымен және екі рет «Қазақстан Республикасының ғылымында мытуға сіңірген еңбегі үшін» төсбелгісімен марапатталған. «ҚР жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы» (2006 ж.), ҚР Қызылорда облысы «Қармақшы ауданының құрметті азаматы» атағының иегері. Ғылыми жұмыстарында жоғары жетістіктерге жеткені үшін Қазақстан мен Украинаның Құрмет мақтау грамотасымен марапатталған. Ол Т.Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетін (1967 ж.) бітіріп, сонда аспирантура (1970 ж.) мен докторантура (1982 ж.) дәтәмамдаған. Оның докторлық диссертациясының тақырыбы: «Ғылыми-техникалық революция және қоғамдық өмірдің интернационализациялануы: әлеуметтік-философиялық талдау», Киев, 1990 ж.

«Жақсы ғалым жақсы ұстаздан» дейді халық. Раушанбек Боранбайұлы өзінің ұстазларының мытқан емес ретік елген жерде есіне алып, жақсы істеріне айтып отырады. Бұл ретте бірінші кезекте, әрине өзі сізге жылы оқуда болған үлкен білім шаңырағы Украина мемлекеттік университетіндегі ұстаздарына дегенық қыласы ерекше. Олар: академиктер П.В. Копкин, В.И. Шипкорук, И.Д. Назаренко, қазақстандық ғалымдардан академиктер Б.А. Төлепбаевты, Д.К. Кішібековты, М.Т. Баймахановты өзіне ұстаз тұтады.

Профессор Әбсаттаров 40 монография, кітаптар мен оқу құралдары, кітапшалар және 600-ден астам ғылыми мақаланың авторы. Еңбектері бірнеше тілге аударылған. Оңтүстік Кореяда, Жапонияда, Түрк

ияда, Мәскеу, Киев, Ташкент және Қырғыз мемлекеттік университеттерінде дәріс оқыған. Тізе берсеңәліғалай мақтау мен мақтаулар айтуға болады. Бірақ біздің мақсатымыз Әбсаттаровтың шығармашылық лабораториясына үнілу. Сонымен, Әбсаттаров кім?

Әбсаттаров Қызылорда облысы, Қармақшы ауданы, Тұрмағанбет ауылынан шыққан, өскен. Сондықтан да ақты жерлесі, ұлы Фердоусидің «Шахнамасын» қазақ тілінде сөйлеткен Ізтілеуов Тұрмағанбетті өзінің рухани ұстазы санайды. Сырөңіріе желгі оғыздар мен қыпшақтарға, беріде күллі қазақтардың алтын бесігіне айналған қасиетті мекен. Мұнда Қорқыттың қобызының күңіренген қоңыр үні сарнаған. Сырсүлейлерінің сырларға толытылсым жырлары өмірге келген. Жерде жатқан әртасы өткентарихтан сыр шертетін дала мұражайы іспеттес. Аңдығана жалға да алдырмаған алып Қорқыттың да жаны осында жайтапқан. Осындай киелі мекенде өмірге келген Әбсаттаровтың ғалым болмауы, философ болмауы мүмкін емес.

Ең әуелі Әбсаттаровтың ғылым үшін туған жан. Қармақшы ауданының Ленинатындағы кең шарында (қазіргі Тұрмағанбет ауылы) басталған еңбек жолы Қазақстан Республикасы Президенті Аппаратының кеңесшісі деңгейіне дейін көтерілсе де, ғылымға деген ниеті зарлығынан айналымады. Бар күш-жігерін тек ғылымды өркендетуге жұмсады. Мәнсаптың буына елітіп, атақтың арбауына алданбады. Қиындығы мен қызығы қатар жүретін ұстаздық жолын таңдады. Арман құғанталай шәкірттің жолына шыпп, бәсекеге қабілетті мамандар даярлауда аянбай тер төкті. Оның жетекшілігімен 20 ғылым кандидаттары, 4 ғылым докторы, 6 Ph.D докторы мен 30 магистрант дайындалды. Қазақ мемлекетінің саясаттану ғылымының алғабасуына мұрындық болды. Кәсіби саясаттанушы ретінде Қазақстанға ғана емес, шетелдерге де танылғалымға айналды.

Жазған қомақты еңбектерінің ішінен 2011 жылы «Қарасай» баспасынан шыққан екі томдық «Саясаттану» оқу құралын бөліп айтқан жөн сияқты. Оқулық қазақ тілінде жазылған. «Ондан етұр», – деп ойлауыңыз, әрине, мүмкін. Қазақ тілінде жазылған оқулықтардың, оқу құралдарының өте аздығы және солазғана оқулықтардың, оқу құралдарының біразының сапалық тұрғыдан сын көтере алмайтындығын ескерсек, бай, жатық қазақ тілінде жазылған Р. Әбсаттаров оқулығының оқу құралының орнайықындалатын сөзі. Жалпы оқулық жазу ісі мехнатымол, ауыр жұмыс. Сондықтан да болса кеңірек жоғары оқу орындарында ұзақ жылдар бойы еңбек ететін ұстаздардың өзін бұл шаруаға бара бермейді, ал баратындары ілуде-біреу. Бұл ретте Рекең сол ілуде біреудің қатарында.

Екі кітаптан тұратын бұл оқулықтың мынадай ерекшеліктерін бөліп айтқан болар едік. Алдымен онда қаралған мәселелердің жүйелі баяндалғандығы.

Еңбектің келесі ерекшелігі түсінікті тілмен жазылғандығы. Ден қойып оқыған шәкірттің кітапқа қарастырылған тақырыптарды игеріп кетуіне оқулық саясаттану ғылымының мақсаты мен міндеті, функциялары, тарихы, пәнаралық байланыстары, ұғымдары мен категориялары, заңдары мен әдістері, б. параметрлері жинақы, жүйелі әрі нақты берілген.

Текстке кез келген ізденуші мен оқырманды өзін тартып, баурай алатын қасиетке ие. Ғалымның бұл еңбегі оны ғылым және педагогикалық жұмырындағы алғашқы әрі соңғы еңбегі еместігіне ескерсек, автордың әлі де талай оқулықтар мен оқу құралдарын беретіндігіне кәміл сенуге болады.

Шәкірттері ұстазының кемел білімді болуы мен қоса, аса жауапкершілігі, талапшылдығы, көргендігі турасында тамсана әңгімелеп, оның шәкірті болғанын мақтанып санайтынын көріп те, естіп те жүрміз. Ұстаз үшін мұнанақтық қуанышта, абырой да болмас, сірә. Бұл тек ғылым үшін туған адамдардың ғана қолынан келетін қадам де мекешарамыз жоқ.

Раушанбек Боранбайұлы отаншыл азамат. «Қазақ тілі ғылым тілі ретінде қауқарсыз» деген негізсіз пікірдің сенің бұзған санаулы ғалымдардың бірі осы Раушанбек Боранбайұлы. Саясаттану ғылымының қазақ қылануы осы кісінің есімімен байланысты десек, артық айтқандық емес. Кейбір ғалымдар секілді дүбаралық қол берген жоқ. Қерісінше ғалымдар ғана емес, қатардағы қарапайым халықтың бәрін етүсінікті анатіліміздегі еңбектер жаза білді. Қазақтың шұрайлы тілінің шырайына шыпп, Ғабит Мүсірепов айтқандай, оралымды тілекенін дәлелдеп жүр. «Қазақ тілі ғылым тіліне айналмай өрісі кеңеймейді» деген пікірі нөлүнеміш шәкірттеріне айтып отырады әрі бұл тұжырымның шынайылығын көптеген мысалдармен әдіптеп, өткен-кеткен тарихта ғылымды ойларды ортағасала отырып, шәкірттерінің қазақ тілінің өркендеуіне үлес қосуға шақырады. Біздің көптеген ғалымдар қазақ тілі тек әдебиеттілі, онымен ғылым жасау мүмкіне мес деген сынайдағы пікірін ортағасалатынын ескерсек, профессор Әбсаттаровтың табандылығы, ізденгіштігі, шыншылдығы көпке, әсіресе, ғылым саласына жаңа қосылған жастарға өнеге болуға тиіс. Қазіргі азақ тілі ғылыми оқулықтар, оқу құралдар, кітаптар, мамандықтарға негізделген кітапшалар күн санап көбейіп келеді. Бір әттеген-

айы, соның көбінің шалажан сарау дарма екенін көргенде, онсыз да шұбарланған тіліміздің ғылым тұрғыдан бұл іну қауіп бар екенін ойлап, жүрегіміз ауырады. Егер Әбсаттаров секілді сақа ғалымдар көбірекеңбектеніп, өзінің шәкірттеріне дұрыс бағыт-бағдар бермесе, қатан талап қоймаса, онда жансыз аудармалардан ғылым тілі қазақ қыланбайтыны тағы анық. Бізді

ңбілуімізше, ғалымының өзінің ізін басқан ізденушілерге қояр талабы қатаң. Егер әр мамандықта Әбсаттаров секілді төрт-бес ғалым болса, онда қазақ тілі еш қиындықсыз ғылым тіліне айналар еді-ау...

Р. Әбсаттаровыстілінде де еңбектері жазу мәдениетінің игерген ғалым. Екі тілден телеменгілгі ғалым өзінің ғылыми потенциалын өзгелерге детанытқан. Оның еңбектерінің біразы Ресей, АҚШ, Германия, Корея секілді елдерде сұранысқа ие екендігі сөзіміздің дәлелі.

Р. Әбсаттаров Қазақстан халқының мемлекеттік санасының қалыптасуы мен өсуіне мақсатты еңбекті жүрген ғалымдардың бірі. Ғылыми жұмысының бағыттары ретінде ұлттаралық қатынас мәдениеті, этносаяси қауымд астық, ұлттық және жалпы қазақстандық сана-сезім, келісім, ұлттық қарама-қайшылық- тармен оларды шешу жолдары, адам қызметінің әмбебаптануы, ықпалдасу үрдістері, халықтардың ойлау стилін іңбірлігі мен айырмашылықтары туралы ой қозғап, мәселелерді көтере білді. Бүгінгі күнде мемлекеттің береке бірлігі мен тыныштығы басты орында тұрғана умалы- төкпелі кезінде аталған бағыттардың маңызды рөлде екені даусыз. Тіліміз тұралап, дініміз залаланып, діліміз пәст артқан кезімізде береке- бірліксіз алысқа бармасымыз түсінікті. Оған үрейту ғызатын терроризм мен экстримизмдық соғыңыз. Алып держ авалардың назарында екендігіміз тағы бар. Осындай күрделі кезеңде қазақ елінде өмір сүретін 130- ден астам ұлттар, ұлыстар, ұлттық және этникалық топтардың бір үйдің баласындай тату- тәтті болуы үшін не істеуіміз керек? Оның қандай жолдары бар? Осы сұрақтарға тынымсыз ғылыми негізде жауап іздеу тілді ғалымның ел болашағынан ем құрайды қарамайтындығынаңғартса керек. Елін сүйген ұстаздың Қазақстандағы этносаралық келісім туралы жазған еңбектері елімізде ғана емес, өзгештелдерде сұраныс қаи екендігін көзі қарақты оқырманмен ғылыми орта біледі. Мұның басты себебі, қазір әлем үшін ұлттаралық, мәд ениетаралық, этносаралық келісімауадай қажет. Көптеген елдерішкі үлесімділіктің жоқтығынан күйреп, отпе ноқтың ортасында күн кешіп жатыр. Қазақстанның Тәуелсіздік тұсындағы бір жетістігі болса, ол – ел бірлігі. Олай болса осы жетістікке өзүлесін қосуға ұмтылыс жасап жүрген ғалымның еңбегі қоштауға лайық. Са ясаттану саласының білгір ретінде оның теориялық тұжырымдары практикалық үрдістер мен етене байланыста депайтуға болады.

Профессор Р. Әбсаттаров жақсы отағасы. Оның жұбайы – Меруерт Асқарова педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, қызы – Майя Әбсаттарова – кәсіпкер, ұлы – Марат Әбсаттаров – заң ғылымдарының кандидаты, жауапты қызметкер, тағы бір ұлы – Ғалымжан Әбсаттаров – саяси ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің тарих және шетелдік студенттер мен жұмыс факультеті деканының орынбасары. Бес немересі Ақрано, Диляра, Алаяр, Алияр, Ахмедияр және шөбересі Раянбар.

Бүгінде Раушанбек Боранбайұлы мерейлі 75 жасқа толды. Елінің абыз сақалына айналды. Ол мұқалмас жіге рімен еңбек қорлығының арқасында ғылымға өзүлесін қоып келеді. Тынымсыз ізденісте жүретін ғалымның әлід еберері молекендігіне кәміл сенеміз.

ҚАЙРАТКЕР ҒАЛЫМ, ҰЛАҒАТТЫ ҰСТАЗ

Б. Сманов – ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, п.ғ.д., профессор

«Адамзат мысал керуен, қылатыназ күнсеруен» деп дидактақын Майлықожа жырлағанындай, ойына түсіпк үйінген, қырынашығып сүйінген қамшының сабындай қысқа ғұмыр, өмір керуенін деталай- талай игі жақсылар мен кездесесің, дидарласасың, жақынараласасың. Соларалас- құраласты қарқылы оның жақсы істерінен, адами ізгі қырларынан ғибраталасың, одан өзінше пайымдаулар, ойк орытулар жасайсың. Сондай күнделікті өмірде жік көрісіп, жақсы араласып жүрген жандардың бірі – ҚРҰлттық ғылым академиясының корреспондент- мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаров дередім.

Рекең кейде бейтаныса адамдар мен кездесіп қалған кезде менің өзімнен бірге қызметтес болғанымды меңзеп, «... Бізекеуіміз «Үлкен үйдің» көжесін бірге ішкен біз...», деп таныстыратыны бар. Онысырас. Олкісінің «үлкен үй» деп отырғаны қазіргі Президент Әкімшілігі. Сонау 1990 жылдардың басында Президент Аппараты деп аталатын, бүгінде барша жұрт білетін әйгілі жоғары лауазымды мекеме. Ол тұста ҚР Президенті мен Министрлер Кабинетінің Аппараты бірге болатын. Оның басшысы – белгілі мемлекет және қоғам қайраткері Нұртай Әбіқаева ғамыз еді.

Бұл – партиялық биліктің жоғарғы органы – Қазақстан Компартиясы Орталық Комитеті тарап, еліміз Президенттік басқару жүйесіне көшкен кез. Жаңадан ег емендікке ие болған тәуелсіз мемлекетіміздің қоғамдық өмірінен арықтық қатынастар мен капиталистік көндірістік көзқарастар ене бастаған тұста Кеңестер Одағының заманындағы «Менің Отаным – Совет Одағы» деп әнететін бұрынғы империялық мемлекет халқы әрі-

сәрікүйкешіп, өзтөркіндерін, шыққантамырларын, өзотандарыңіз дестіре бастағаншақ. Басқакөрші ТМДелдер ісекілді жанадан құрылған тәуелсіз Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірінде де ұлтаралық қарым-қатынастар, «130-

данастам ұлттардың зертханасы» атанған көп ұлтты еліміздің мәдениеттерінің өркендеп дамуы, ұлттық тілдерді өзара байланысы, ұлттық өркіндікті ізгілендіру, елдегі саяси өзгерістер мен оны басқару жүйесі, анатілі мен ата дініміз, тәлім-

тәрбие, ұлттық демография, қазақ диаспорасы жайына байланысты саналуан, толып жатқан мәселелер күн тәртібінде өзектілігін танытқан болатын. (Бұл мәселе әлі досалай өзекті екені дау туғызбайды).

Міне, сондай өтпелі әрі жауапты кезеңде өзіміздің «Ақкүйдің» Ішкі саясат бөлімінің меңгерушісі Гүлша Тәңірбергенова, Діністері бөлімінің меңгерушісі Мұхамбетқасым Шәкенов, қазақтың белгілі демографы Мақаш Тәтім о, біздің кейіпкеріміз Раушанбек Әбсаттаров, қаламгер-ғалымдар Сауытбек Абдрахманов, Әділ Ибраев, Бүркіт Аяғанов, Қойшығара Салғарин, Уәлихан Қалижановсынды тағы басқа бір қатар елгетаны малазама ттар еңбекетті.

Раушанбек Боранбайұлы өзінің ғылыми-зерттеу жұмыстарындағы ұлттық саясат, ұлтаралық қатынастар мәдениетіне, ұлттардың рухани құндылықтары мен тұлғаны қалыптастыруға байланысты теориялық мәселелер мен оны жүзеге асырудағы өз пайымдауларыно сы тұста пайдалана білді. Оның қатысуымен ұлттық саясат, ұлтаралық келісім мен олардың өзара қарым-қатынасы мәдениетіне орай бірнеше тұжырымдалық құжаттар, мемлекеттік бағдарламалар қабылданды. Олар туған еліміздің, халқымыздың игілігіне жарап, өз қажетін өтеді.

Осындайда «Уақыт деген не текен жүйрік?!» деген ойға қаласың. Жылдарасыға жылжып тарих қойнауына сіңіп жатады. Жастар өсіп, азамат қатарына қосылу да, алағ аурпақ өкілдері егдетартып, ардагерлер сапын толықтыру да. Өткен күнің мен бүгінгіңнің арасы таяқтастам ғана жер сияқты. Алайда, басыңнан кешкен өмір кезеңдеріңе бір сәт үңіліп қарасаң, бүлекі ара бірадым жер емес, ұзын-сонар ұлы жолға айналары сөзсіз. Сол жылдардан бері, міне, табаны күректей жиырма екі жыл дана стамауақыт болыпты.

Ойлап қарасаңыз Раушанбек Боранбайұлы да өзінің ғұмырын даталай-талай тарихи кезеңдерді басынан өткеріп, асубермес белдерден, қилы-қилы өткелдерден өтті. Ауыл мектебінен кейін 1958 жылы, Қызылорда облысы, Қармақшы ауданындағы Лени натындағы кеңшарда қарапайым жұмысшы болып еңбек жолын бастаған ол келесі жылы Кеңес Армиясы қатарына алынып, үш жыл әскери борышын өтеді. Денесінде қырыметі жоқ ұзын бойлық қара жігіт сыптай болып тартылып, осы үш жыл дана ғыз әскери жауынгер болып қалыптасты. Өзі тындырымды, ылдым-жылдым жас жігіт әскери өнерді тез-ақ меңгеріп алды. Сержант, ағасержант шенімен бөлімше командирі, взвод командирінің орынбасары болып кем еліне келген алғыр жауынгергеротакандирі взводқа басшылық етуді тапсырған. Жоғары білімді офицер атқаратын лауазымды мерзімдік қызметтегі ағасержант әп-сәтте дөңгелетіп әкетті.

Жастайынан оқу-білімге құштар болып, мектепте үздік оқыған, алты айлық әскери курсты да өте жақсы бітірген Раушанбектің арман жоғары білім алып, еліне білікті маман болып қызмет ету еді. Ол жан-жақты дайындалып, Украинадағы Т.Г.Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетіне оқуға түсіпті. Оқу-білімге деген құштарлықтың арқасында терен білім алуға тырысты. Дәрістен кейін ұзақ уақыт университет кітапханасында отырып, жан-жақты ізденді.

Шын мәнінде философия пәні өте күрделі пән. «Философия» деген ұғымның өзі грекше «даналықты сүю» дейтін мағынаны білдіретіні белгілі. Олай болса, философия оны жан-тәнімен беріліп оқытына да мдьюй шылдыққа, қоғамдық қарым-қатынастардан, әрекеттерден, табиғи құбылыстардан терен ой түйеге баулиды. Ғылым тіл мен айтқанда, философия ғылымының әлемі барлық бардың мәнін ашатын, айналасынан ұрын шашатын ақыл-парасат құралы. Адамның іс-әрекеті белгілі мақсат қасай қимылдау үшін көп біліп қана қоймай, адамның түпкі мүддесі мен заман талабына сәйкес айдұрыс шешімдер қабылдап, дұрыс мақсаттар белгілеуі қажет. Ол үшін әлемді терен және дұрыс түсіну, жалпы және жеке мақсаттарға жету әрекетінің тәсілдерін тандауға мүмкіндік беретін дүниетанымының қажеттігі шарт. Сондықтан терен пайымды ақыл-парасат қасуінен философия ілімі он сегіз мың ғаламдық дүниені танудың теориялық негізі болып табылады. Әрине, Раушанбек Боранбайұлы оқыған кезде философия таптық тұрғыда, яғни коммунистік идеология аясында ақарастырылатын. «Диалектикалық материализм» және «Тарихи материализм» деп аталатын екі үлкен саланық

амтитын философия пәнін терең меңгеру үшін немістің классикалық философиясының ірі өкілдері Гегель мен Фейербахтан бастап, Маркс, Энгельс және Ленин еңбектеріне дейін терең оқытылатын. Талап сондай болғандықта н Раушанбек Әбсаттаров, міне, осынау философия классиктерінің еңбектерін терең сусындады. Алғыр студентті ұстаздары дамақтан тұтып, қадірледі. Университеттегі бес жылда Раушанбек Әбсаттаров терең білімалумен бірге, ғылымға да шын дап ден қоя бастады. Сонан студенттердің ғылыми-практикалық конференцияларын да жасаған баяндамалары ұстаздарының назарына ударды. Одан университет тойдағыдай бітіріп, диплом алған соң елге қайтпақ болғанда да ұстаздары оған ой салды.

– Раушанбек Боранбайұлы, біздің байқауымызша Сізнағыз ғылымы дамысыз. Елге барып, еңбекке араласқан соң суып қаласыз. Одан да қазіргідей жалын дап тұрған кезіңізде аспирантураға қалып, ғылым жолына бір жола бектұрғаныңыз жөн, – десті ұстаздары.

Бес жыл оқып, атақты жыршы-кобзарь Тарас Шевченко ұрпақтары мен етене араласып, ондаған украиндық достар тапқан, әрі Киевте тарихы терең көне қалаға қима стай болып бауыр басып қалған Раушанбек сол жылы өз оқыған университеттің аспирантурасында қалуға бел буды. Мұнда үш жыл оқып философия ілімінің телегей-теңіз айдынына күлаш ұрған талантты жас философия ғылымының кандидаты ғылым дәрежесінің алтын арағасегіз жыл салып елге қайтты. Не десек те Раушанбек Боранбайұлына Украина жері, Киев қаласы өз тұтқан жерінде болғаны жасыры немес. Кейдесоләсем қала, айдыншалқар Днепр өзенінің түсіне де енетіні бар.

Кеңестің дәуірінде қазақта, украинда, орыста, басқа дәулеттік республикалар біріел, бір мемлекет болып саналатын. Ұлы Отан соғысы кезінде қаншама қазақаматы Украина жерін жаудан азат ету жолында құрбан болғаны мәлім. Украинаның нормандарында, Карпаттауларында біздің қаһарман Қасым Қайсеноваға мыз партизан құрамаларын басқарып қалай шайсқасқанын бүкіл қазақ, украин, беларусь біледі... Ол кезде екі күшті қызыл идеологиялық саясаттың арасында халықтар арасындағы сабақтас-тық бір-біріне деген ыстық қылас, бауырластық сезім керемет жоғары дәрежеде еді. Сондықтан осы жерге Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаровтың араға жылдар салып, докторантура оқып, докторлық диссертация қорғауға қайта келуі бекер емес-ті. Өйткені жастайынан етене араласқаны бауыр мал елөзіне оны тартты да тұрды.

Оның докторлық еңбектері туралы алдағы жолдарда айтармыз. Ала аспирантураны тәмамдап, ғылым кандидаты дәрежесінің алтын елге 8 жылдан соң толысып оралған Раушанбекті сол кездегі С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университеті күшәқая қарсы алды. Мұнда ол 1971 жылдан 1988 жылға дейін философия-экономика факультетінде аоқытушы, доцент болып қызмет атқара жүріп, партиялық жұмыс қатарылды. Содан 1997 жылға дейін алдымен ҚР Президенті жанындағы Қазақстан менеджменті, экономика және болжау институтының әлеуметтік саяси және философия кафедрасының меңгерушісі, кейіннен Президент Аппаратының кеңесшісі болып қызмет атқарды. Ал 1997 жылдан бері Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде кафедра меңгерушісі, факультет деканы қызметтерін жеңісті атқарды. 2009 жылдан бері саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі болып еңбек етіп келеді.

Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаровтың Киевте 1990 жылы қорғаған докторлық диссертациясының тақырыбы «Ғылыми-техникалық революция және қоғамдық өмірдің интернационализациялануы: әлеуметтік-философиялық талдау» деп аталады. Интернационализациялау кеңестің дәуірінде саясаты болғанымен, оның бүгінгі күннің өткір мәселесі болып табылатын ұлттаралық қарым-қатынастар мәселелерін етікелей қатысы бар. Жасыратыны жоқ, жоғарыда атағанымыздай, 1991 жылы Кеңес Одағы қираған соң оның құрамында болған 15 ұлттық республика мен шағын-шағын автономиялық аймақтарда ұлттаралық қатынастар мәселесі өткірленетүскені белгілі. Міне, осы кезде философия ғылымдарының докторы, еліміздегі ірі саясаттанушы ғалымдардың бірі, профессор Б. Әбсаттаровтың ғылыми зденістері сұлтаралық келісім мәселесін тереңдетіп зерттеуге арналғаны бекер емес болатын. Өйткені, ол республикамызда ұлттаралық қарым-қатынастар мәдениетін тереңдету және оны тәрбиелеу, этносаяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық ана-сезім қалыптастыру, ұлттық келісімді дамыту, жалпы қазақстандық бірігу міндеттерін жүзеге асыру мәселелерін терең зерттеу мен түсіндіру маңызы зор. «Бүгінгі таңда елдің аландатып отырған ұлттаралық қарама-қайшылықтарды қалай шешуге болады, оның жолдары қалай, этникалық бірігу, ынтымақтастық күрдісін дамыту үшін не істеу керек», деген мәселелер философия ғылым профессор Р.Б. Әбсаттаровтың зерттеулерінің өзегіне айналды. Бір мемлекеттің аумағында мекендейтін әртүрлі халықтардың оялау қабілетінің бірлігі мен әртүрлілігі, салыстырмалы саясаттану мәселелері – ғылымның қалыптастырып отырған жаңа бағыттары. Профессор Р.Б. Әбсаттаров – интеграциялық, саяси және әлеуметтік күрдістер жөнінен өзіндік жаңалығы және дербестік жұмырдары бар ғалым.

м. Ұлттаралық қатынас мәселелерінің «Ғылыми-техникалық прогресс және ұлттаралық қарым-қатынастар» (1977), «Ұлттық қатынастардың дамуы: проблемалары мен басқарылуы» (1982), «Ұлттық процестер: ерекшеліктері, проблемалары» (1995), «Студенттердің ұлттаралық қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу: теория және практика» (1999), «Этносаралық қарым-қатынас мәдениеті: қазақстандық тәжірибе» (2012) атты монографияларын да жан-жақты зерттегізген.

Тәуелсіз Қазақстан Республикасының саяси ғылымдарының негізін салушыларының бірі және этносаясатта нудың, салыстырмалы саясаттанудың қазақстандық ғылым мектебінің іргетасын қалаушы ғалым ретінде ол Қазақстан Республикасының саясаттану пәні бойынша типтік бағдарламасының, соған сәйкес жазылған қостомды «Саясаттану» оқу құралының да авторы.

Екі кітаптан тұратын аталған оқу құралы Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік білім беру стандарттарына» сәйкес жазылған еңбек. Онда ХХІ ғасырдың басындағы саяси өмір болмысына сәйкес саясаттанудың негізгі ұғымдары мен әдістер жүйесі, саясаттанудың саяси технологиясы ашып көрсетілді. Оқу құралында отандық және шетелдік бай материалдардың негізінде оқырманға Қазақстан мен әлемдік қауымдастықтағы саяси дамудың өзекті мәселелерінен жан-жақты мағлұмат алуына жәрдемдестің саяси құрылымдар мен үдерістер, билік пен басқару қатынастары және басқа да келісім мәселелер туралы кеңінен сипатталады. Сонымен бірге ғалым оқу құралында саясаттанудың жекелеген зерттелмеген проблемалары мен пікірталастуғызатын мәселелеріне де айтарлықтай көңіл бөледі. Атап айтқанда, екі томдықтың бірінші томында саясаттану – ғылым; саяси ғылым тарихы; саясат-қоғамдық өмір жүйесінде; саяси билік; саяси режимдер; қоғамның саяси жүйесі; мемлекет және азаматтық қоғам; саяси партиялар мен қоғамдық ұйымдар, қозғалыстар; саяси элита және саяси көшбасшылық; саяси үдерістер; саяси сана; саяси мәдениет; тұлғаның саяси әлеуметтендірілуі; саяси технологиялар сынды өзекті мәселелері қарастырылады.

Ал екінші кітапта – әлеуметтік-этникалық қауымдастықтар және ұлт саясаты, саяси оппозиция, саяси жанжалдар және оларды шешудің жолдары, саяси тұрақтылық және ұлттық қауіпсіздік, адам құқықтары, саяси маркетинг, халықаралық қатынастар, саяси басқару, салыстырмалы саясаттану, саяси болжамдау мәселелері қамтылады. Сондай-ақ студенттерді семинарға, баяндама жазуға даярлауға, реферат әзірлеуге көмекші материалдар беріледі, пікір-сайыста қырыптары ұсынылады.

Осы ретте саясаттану пәнін оқып-үйренуге деген қажеттілік қазіргі әлемде қандай да болсын мемлекеттік жүйелердің халықтың басым көпшілігін саясатқа араластыруға деген ұмтылысымен байланысып жатқанына ықпал еткен жөн. Онда жұртшылықты болып жатқан саяси үдерістердің мәнісі жөнінде шынайы түрде хабардар ету міндеті, оларды саналы түрде шешім қабылдауға даярлау мен қоғамның саяси өміріне белсенділікпен қатысуына қамтамасыз ету ескеріледі. Бұған саясаттану курсы өзіндік келей жәрдемін тигізетіні айдан анық. Мұның ғалым өзеңбектерінде орынды тарақпатады.

Бұл ретте әлемнің дамыған демократиялық елдерінде саяси ғылымдар әлдеқашан ғылыми білімнің органикалық бөлігі болып қана қоймай, қоғамның бүкіл идеялық-рухани өмірін ұйымдастыру жолындағы ажырамас бөліміне айналып жатқанына ықпал еткен керек. Оліс жүзінде ірі университеттерде оқытылатын беделді ғылыми пән ғана емес, сондай-ақ құқықтық-азаматтық қоғам қалыптастырудың пәрменді әрі қуатты құралы да.

Бүгінгі күні «Саясаттану» пәні қазіргі әлеуметтік-гуманитарлық білім беру жүйесінде көрнекті орыналатыны белгілі. Алайда, осы орайда саясаттану ғылымының көптеген үйткілді мәселелері әлі де ғана ғылымды зерттелмегеніне ықпал еткен жөн. Біздің көзқарасымыз бойынша саясаттану оқу курсының міндеті –

студентке саяси ғылымның теориялық негіздерін беруден және дискуссиялық проблемаларды көрсетуден, негізгі категориялар мен ұғымдардың ғылыми жағын ашаудан және оны саяси тәжірибемен тұрақты хабарлар етуге үйренуден, соларқылы оны саяси өмірге белсенді араласуға даярлаудан тұрады. «Саясаттану» курсының оқып-үйренуші әрбірама алған білім күнделікті өмірмен, саяси өмірмен байланыстырып, өзіндік саяси мәдениетін көтеруі өте маңызды. Сондықтан бұл пәнді оқыту тәжірибесі көрсетіп отырғанындай, студенттер көбінесе мемлекеттің қазіргі таңдағы жүргізіп отырған саяси мәселелеріне анық қызығушылық танытып, саяси білімді, саяси құбылыстар мен үдерістерді талдаудың әдістемесінің қырысын, жалпы әдіснамалық ұстанымдарды тереңірек үйренуіне мүмкіндік береді.

Бүгінде Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың ұстанып отырған саясаты – Қазақстанды мекендейтін барлық ұлттар мен ұлыстардың жарастыынтымағын нығайту, достық, бауырластық езімнің қалыптастыру арқылы Қазақстанды Мәңгілік Елге айналдыру екені баршаға мәлім. Олай болса, профессо

рР.Б.Әбсаттаровтыңғылымизерттеулеріхалықтардостығыннығайтудың,ұлттаралыққарым-қатынас мәдениетінқалыптастырудыңсаражолдарынкөрсетугеарналғанқұндыеңбектерқатарынақосылатын ынатапөткенімізбазал.

Р.Б.Әбсаттаровтыңтоғызтілдеқырықмонографиясы,оқулықтарыменоқуқұралдарыжәне600-гетартағылымижәнеоқу-әдістемелікмақалаларыжарияланды.Көптегеншетелдердеөткенғылымиконференциялардатағылымдыбаян дамаларжасады.

РаушанбекБоранбайұлы– ұзақжылғығылымижұмыстарынпедагогикалықжәнеқоғамдыққызметтерментығызұштастырыпкележатқан ғалым-педагог.Олуниверситеттекафедрабасқарып,студенттергедәрісоқып,елімізгеқажеттімамандаярлауменбірге жоғарыбіліктіғылыми-педагогикалықкадрлартәрбиелеумендеүзбейайналысыпкеледі.Оныңкүнібүгінгедейін20ғылымкандидатын ,4ғылымдокторын,6PhDдокторын,30шақтымагистрдайындапшығарғанынайтаетугеболады.

Университет,оданаспирантура,соңынандокторантураныдаКиевтеоқығанРаушанбекБоранбайұлыүшіну краиналықдостарыменұстаздарытымыстық.Философияғылымыныңтереңіненсусындап,осығылымныңдок торыдәрежесінекөтерілгенғалымУкраинадағыұлағаттыұстаздары–КСРОҒАкорреспонденті-мүшелері,УҒАакадемиктеріП.В.КопнинменВ.И.Шинкарукті,Лениндіксыйлықтыңлауреаты,философияғы лымдарыныңдокторы,профессорИ.Д.Назаренконы,философияғылымдарыныңдокторлары,профессорларД .Ф.Острианинді,И.В.Бичконы,В.С.Дмитриченконы,А.И.Доронченковты,И.Ф.Надольныйдыылғидасағыны шпенескеалыпотырады.Оныңғылымжолындағытолысуынаерекшеықпалеткенқазақстандықғалымдар:КСР ОҒылымакадемиясыныңкорреспондент-мүшесі,ҚРҰҒАакадемигі,тарихғылымдарыныңдокторы,профессорБ.А.Төлепбаевты,ҚРҰҒАакадемигі,фи лософияғылымдарыныңдокторы,профессорД.К.Кішібековті,ҚРҰҒАакадемигі,заңғылымдарыныңдокторы ,профессорМ.Т.Баймахановты,ҚазКСРҒылымакадемиясыныңкорреспондент-мүшелерін,философияғылымдарыныңдокторлары,профессорларБ.Б.АмантаевпенН.Д.Жанділдиндіайрық шақұрметтұтады.

Рекенөнегеліотбасыныңотағасы,адалжар,жақсыөке,сүйіктіата.ҚұдайқосқанқосағаМеруертжеңгеміз– педагогикағылымдарыныңкандидаты,профессор,қызыМая–кәсіпкер,ұлдарыМаратпенҒалымжан– ғылымкандидаттары,олардыңәрқайсысыөзмамандықтарыбойыншаеңбекетеді.

Түйіндейайтқанда,ҚазақстанРеспубликасыҰлттықғылымакадемиясыныңкорреспондент- мүшесі,философияғылымдарыныңдокторы,профессорРаушанбекБоранбайұлыӘбсаттаровтандықсаясиф илософия,әлеуметтанужәнесаясаттануғылымдарындаөзіндікорныбар,үлкенғылымимектепқалыптастырға нкөрнектіғалым,ғибраттығұмыриесі.

ӨМІРДІҢӘЛЕУМЕТТІКМӘНІНАРҚАУЕТКЕНКӨРНЕКТІҒАЛЫМЖӘНЕҰСТАЗ

Т.Қалдыбаева–*э.ғ.д.,АбайатындағыҚазҰПУсаясаттанужәнеәлеуметтік- философиялықпәндеркафедрасыныңпрофессоры*

ҚазақстанРеспубликасыҰлттықҒылымАкадемиясыныңкорреспондент– мүшесі,философияғылымдарыныңдокторы,профессор,АбайатындағыҚазақұлттықпедагогикалық университетініңсаясаттанужәнеәлеуметтік- философиялықпәндеркафедрасыныңмеңгерушісіӘбсаттаровРаушанбекБоранбайұлытуралыой- пікір

РаушанбекБоранбайұлыбасқаратынкафедрадағыеңбектіршілігі,оныңмақсаттылығы,ұйымдасқан- дығығанаемес,шынайышығармашылығымен,алғақойылғанжаңаміндеттердііскеасыруғаеңбекұжымыныңб іркісідейжұмылғаніс-әрекетіменерекшеленіптұрады.Мән- мағнасыжоқіспенсөзгебұлортадаорынжөк.Текжұмысорнындағыкафедрамеңгерушісініңкүнделіктітынымс ызбенбеуақыты9-10сағаттықұрайды.Байсалдыбірақүзіліссізтынымсызшығармашылықжәнебасшылықжұмысатқара- тынкафедрамеңгерушісініңтіршілігіоныңтөңірегінқоршағанғалымдарменкафедрамүшелеріүшінжұғыстыб олыпалған.Басқашаболудамүмкінемес.Меңгерушітарапынантүскентапсырмақайтала- ныпайтылмайды.Олаталғануақытішіндеөзмәніндеорындалуғатиіс.Талапәділжәнеоныорындаушы- ныңөзінедешығармашылықпайдалы,ғылыми-

практикалық нәтижелі болғандықтан ешқайсысында «неге бұлай» деген сұрақ немесе ой-пікір туындамайды. «Германияда шығатын кітап жинағына мына күнге дейін сіздердің мақалаларыңыз даяр болсын!», «Чонна университетінде шығатын халықаралық беделді журналға берілетін мақалаларыңыз ана күнге даяр болсын!», немесе, «осы оқу жылында оқыла-тын мамандықтар пәндері бойынша оқу-әдістемелік құралдар мына күнге дейін даярланып, оқу-әдістемелік бюроталқылауынан өтсін», тағы басқа осы сияқты кесіп алынған тапсырмалармен міндеттер. Меңгерушінің жеке басының ұйымдасқандығы мен өзін тең дәріптеуіне ұжымарасында босаңшылықпен немқұрайлылыққа бос кеністі қалдырмайды.

Бір ұжымда қызмет етіп жатқан жылдармені тек әріп тесемес әрі еріксіз іштей бақылаушыға айналдырды. Әлеуметтану ғылымында «қосылған бақылаушы» (включенно наблюдение) деген ұғым бар. Ол дегеніміз бүкіл кафедра, оның қызметкерлері мен басшысының, оқу, оқыту, сабақтантыс қызметтері мен арам арайлы аныстар өз кезегінде сіздің қозғалдығызда өтіп және осы бір әлеуметтік ортадағы өміртіршіліктің санқырымен сырыретінде ой-санаға жазылып, таңбаланып, жадында өз орнын тауып жатады. Байқайтынымызғалым, ұстаз, басшы Р.Б. Әбсатаровтың осы бір тынымсыз, үзіліссіз, біліктілік-көнегізделгеніс-әрекеті кафедралар мен оқушылардың психологиялық қорғанысының беріктігінің, істеген қызметінің нәтижелілігінің, алға қойылатын мақсатты мүдделердің болашақтылығының, жоспарланған іс-шаралардың сөзсіз нәтижелі болатынының кепілі. Бірақ мұндай кепілділік тек оның шынайы іскер және қабілетті әріптестері үшін ғана.

Шынында бұл артек бір ғана кафедра тіршілігіне ғана емес, барлық жоғары оқу орындарының, білім институттарының ішкі құбылысы (болуға тиіс), осы ұжымдағы пайдалы қоғамдық бекеп пен астамып жатқан өміршіндықтары, шынайылық көріністері, әлеуметтік қатынастар мен әлеуметтік мінез-қылықтар мен іс-әрекеттердің іштей тұтасып жатқан құбылыстары.

Бұл кафедра ұжымдағы арам арайланыстар текеуісі барысында ғана емес, сабақтантыс ақыт-тардағы басқосуларда, кафедрадағы әңгімелер, пікірлесулер, қызықты ақиғаларды ортаға салу т.б. еркін отырыстарда жалғасын табады. Бұл тұстарда Раушанбек Боранбайұлының әңгімешілдігі, қалжыңмен шынына араластырған юморлық қойылыстары, өз өмірінен алынған қызықты ақиғалар туралы баяндаулары тек ұжым мүшелері емес, өскелең жасалымдар, магистранттар мен докторанттар үшін өзіндік біртәлім-тәрбие мектебі. Дәл осындай әңгімелер барысында оның өткен күрделі өмірі, басынан өткізген қиындықтары, күрескерлік мінез-қылығы мен іс-әрекеттері туралы көптеген мәліметтер ашылатұседі....

Дәл осындай тұстарда еріксіз ұлығалымдардың өмірдің әлеуметтік мәні туралы ойтолғаулары мен тұжырымдары ойына келеді. Айталық, неміс әлеуметтанушысы Макс Вебер бұл ғылымнен ізерттейді деген өз сұрағына «әлеуметтік іс-әрекетті» дей келе, ондай іс-әрекеттің негізінде «әлеуметтік мән» жататынын, сол себепті ол «әлеуметтік мінез-қылық» екенін айтқанды. Яғни адам тіршілігіндегі кез келген іспен әрекет мәнді бола бермейді, тек оның әлеуметтік мәнді қырығана адамның іс-әрекетінен әлеуметтік іс-әрекет етеді. Р.Б. Әбсатаровтың өмір жолы мен танысакеле, оның бүкіл тіршілігі мен қызметі әлеуметтік мәнге толы жолекені көзжеткізесіз. Мүмкін сол себепті де ол жол жүріп өткен өмір жолы тек қана жап-жазық жайлы бола бермей әрі кедір-бұдыры мен ерік-жігер үшін сынақты кездері мол болған шығар.

Осы пікірімізді атақты француздық ғалым Эмиль Дюркгеймнің ілімі ұштай түседі. Ол: «Біздің әрқайсымыздың бойымызда екі түрлі және өзара біртұтастығын жоймайтын екі қасиет бар: оның біреуі – тек біздің өз өмірімізге қатысты. Сол біздің индивидтеді. Екіншісі – біздің тұлғамызда болғанымен, өзіміз құрамды бөлімі болып табылатын ұжымның, топтың, топтардың сезімімен көзқарасын, өмірлік дағдысын бейнелейді. Олардың жиынтығы әлеуметтік мәнді құрайды. Әлеуметтік мәнмен құбылыс адамға сала берілмейді, оны қоғам, жаңа адамды тәрбиелеу барысы қалыптастырады. Ола да мб іздеб ардыңен жақсы» дегенеді. Дюркгеймнің пікірінше, қоғамдық сананың қыр-сырының тұстаніз дестіру керек.

Ал Австрия ғалымы (философ, психолог) Виктор Франкл біз сөз етіп отырған тұлға бейнесінің тағы бір қырын аша түседі. Оның тұжырымдауына, адамгершілік дағдарысы – мән дағдарысы, жауаптылық дағдарысы. Өмірдің мәніне деген ұмтылысерік-жігерді тудырады.... Адамның өзінің мәнін іздеп табуына көмектесетін құбылыс бар, ол – аруят. Кез келген жағдайда ол қажетті мәнді табуға көмектеседі және адамның санасы қойнауындағы «бақылаушы». Дегенмен мәнді іздеуістің тек жартысы ғана, оның енді кеасыру керек.... Ерік-жігер адамға ықпал етуші жағдайды сола да мннің өзін қатынасына қарай орталықтандыруға мүмкіндік береді.

Иә, Раушанбек Боранбайұлы тұлғасын ерекшелендіріп тұратынының дәлосы да мн қасиеттері: аруяттылық, ерік-жігер. Дәл осы қасиеттерінің бүкіл өмірі бойындағы өзінің бақылаушысы. Оның бәріден өзіне өзі келіп оның бой

ынақонасалмаған. Осындай етіп оны шынықтырып шыққан өмір, өмірінің шындықтары.

Ата-

анасының дені сау, еларасындағы елеулі адамдар болғанымен белгілі бір саяси себептердің салдарынан б ала Раушанбек белгілі біруақыт балалар үйінде тәрбиеленеді. Сол жылдар оны қайсарлыққа, өзін-өзі қорғауға, намысты қолдан бермеуге үйретті. Арықша келген, өткір, тік мінез болғанымен бұзықтыққа абарғысы жоқ қараторы бала кейбір сот қарбалалардың назарына ілігеді. Еріксіз жұдырықтасуға мәжбүр. «Алайда алғашта екі қолымды сілтеме леп жүріп, өзіме де қолтигізіп алады екенмін. Бірте-бірте маған тиісіп қол жұмсаған бұзықтардың шын мәнінде жақсылап жұдырықтап ұра жүріп өзімді қорғап қалуды үйрендім. Балалар үйінің қарама-қайшылығымол өзіндік әлеуметтік ортағой. Ондағы тіршілік тек қиындықтармен жамандықтардан тұрмайды. Белгілі бір тағдырлар айдап келген балалар ортасының өзіндік қырсыры да мол. Жалпы балалар үйіндегі тіршілігім болашақ өмірім үшін алғашқы өмір мектебі болды» деп сөйледі.

Анасына қол қабыс болып, іні-

қарындастарына сырау тауқыметімен Раушанбек Боранбайұлы (ол 1940 жылы дүниеге келген) жасынан қоғамдық кеңбекке араласты. Еңбекте үділ 1958 жылы Қызылорда облысы Қармақшы ауданындағы Ленин атындағы (Тұрмағанбет ауылы) совхозда бастады. Қазақ ауылдарына тән өндірістік қатынастар. Сөйтіп жүріп, ол Қызыл Армия қатарында азаматтық борышын өтеуге аттанды. Оның әскери қызметі Закавказия әскери округінде өтіп жатты. Армиясының қатарында 1959-1962 жылдары әскерде болып, бөлімше командирі, взвод командирінің орынбасары, взвод командирі міндеттерінің қатарында.

Өзісіне ұқыпты және өзіндік ой-өрісімен бай қалған жинақы жүретін қазақ жігіті Полк Штабының бастығы подполковник (кейін Генерал-майор) Н. Столяровтың назарына ілігеді. Ол жас қазақ жігітіне жылылық сыйлап, оны өзіне жақын ұстап, сенімді тапсырмалар беріп, қадағалап, керек жерінде ақыл-кеңесін беріп отырды. Р.Б. Әбсаттаров бөлімше командирі етіп тағайындалды. Біртіндеп оның қызметін де жоғарылатады. Іскетиянақты жас жігітті олардай мөзіне жақын тартып, ақыл-кеңесін беріп, ықыласын төгіп, жауапты тапсырмалар беріп, шынықтыратүсті. Әскери қызметі аяқтағаннан кейін Раушанбек Боранбайұлы жоғары әскери оқу орнына түсуге ұсынылады. Бірақ Раушанбек өзінің отбасылық жағдайына алдығатартып, әкешесінің ондай шешіммен келіспейтінін айтып, әскери карьерасын жалғастырмауға әскери басшының рұқсатына алды. Бүгінгі тәжірибелі ұстаздың, ғалымның айтуынша Армия қатарындағы жылдар олуші некінші өмір мектебі болды. Жинақылық пен темірдей әскері тәртіп оның өмір бойындағы дысына айналды.

Әскери қызметімен қошайтысқан Р.Б. Әбсаттаров Т.Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетіне оқуға түсті. Оны 1967 жылы аяқтаған соң, ұстаздарының ақылмен санаса отырып осы оқу орнына аспирантураға түседі. 1970 жылы аспирантураны абыроймен аяқтап, тіпті оқуы аяқталмай тұрып, 2,5 жылда кандидаттық диссертациясын қорғап шығады. Сонан кейін жана шыр және өзісіне адал, ғылым жолында мол тәжірибе жинаған ұстаздарының ақыл-кеңесімен Киев университетінің докторантурасында аяқтады.

Аспирантураны бітірген соң жас ғалым Қазақстанға келіп, әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің философия-экономика факультетінде аға оқытушы, доцент болып қызметін бастады. Оның осы академиялық ортадағы ұстаз, ғалым, тәрбиеші және қоғам қайраткері ретіндегі өсу жолы басталды. Қызығымен қиындығы мол жылдар бастан өтіп жатты. Өзіндігі мол өмінез, ар-ұятты серікпен жас ғалымның алдынан оқытушылық, басшылық өмір зымырап өтіп жатты. Оның білімділігі мен ұстаздығы тек әріптестері тарапынан ғана емес, әсіресе шәкірттері тарапынан ылғи да жоғары бағаланды. Бағаланып та келеді.

Р.Б. Әбсаттаров қазақстандық саясаттану ғылымының негізін салушылардың бірі және этносаясаттану, салыстырмалы саясаттану ғылым мектебінің негізін салушы. Оның аталған ғылым салаларының ғылыми проблематикаға қызығушылығы Қазақ Ұлттық университетінде қызметтен жылдары басталып өрістей түскенеді. Ұлттық қатынастар саласында Қазақстан үшін ғылымизерттеудің жаңа бағыттары, атап айтқанда, ұлтаралық қарым-қатынастар мәдениеті, жалпы қазақстандық келісімнен патриотизм бағыттары ғалымның ойменісінде сол жылдары дамыды.

Болашағынан зор үміт күттіретін жас ғалым докторлық жұмысын жазып аяқтайды. Бірақ оның докторлық диссе

ртация қорғауға деген талпыныстары белгілі бір субъективті жағдайларға ұрына берді. Жылдар босазымырап өтіп жатты. Талпынысты, бір беткей, ісінетіян ақты, өзінің аблеттілігін есені мартқан жасғалым бейнесінен өзінің олашақ бәсекелесін байқайтын дара табылып тұрды. Жағдайдың науқымын бағдарлаған Раушанбек Боранбайұлы тағы да Киев университетіне жолтартты. 1990 жылы осы ғылым мен білімнің қарашаңырағы асында ол «Ғылыми-техникалық революция және қоғамдық өмірдің интернационализациялануы: әлеуметтік-философиялық талдау» тақырыбында докторлық диссертациясын табысты қорғап шықты және арада көп уақыт өтпей-ақ Мәскеудегі Жоғарғы Аттестациялық комиссияның оңды шешіміне ие болды.

Р.Б.Әбсаттаров өзінің тек қана ғалым емес, белгілі тұлғаретінде қалыптасуына ықпал еткен және қажетті сәтте рде зор көмекпен қолдау көрсеткен ғалымдар ретінде келесі аталатын Украина ғалымдарына деген ыстық қыласын білдіріп келеді. Олар – КСРО Ғылым Академиясының корреспондент-мүшелері, Украина Ұлттық Ғылым Академиясының академиктері, философия ғылымдарының докторлары, тең Кеңес Одағына ғана әйгілі болмаған профессорлар П.В.Копнин мен В.И.Шинкарук, Ленин сыйлығының лауреаты, философия ғылымдарының докторы, профессор И.Д.Назаренко, Украина Ұлттық Ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Д.Ф.Остринин, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар И.В.Бичко, В.С.Дмитриченко, А.И.Доронченков, И.Ф.Надольный. Атақты ғалымдар ғана емес, ең алдымен жоғары адамгершілік тегімен, әкелік қамқорлықтары мен ерекшеленген В.И.Шинкарук пен И.Д.Назаренко Раушанбек Боранбайұлы жадында ерекше орыналады. Өткен, 2014-жылғы Украинаға жасаған іссапары барысында олар ұстаздарының жерленген орындарында болып, тағы да біреуінің шәкірттіқтағзымын жасап, кезінде өзімен бірге оқыған, қазіргі белгілі елазаматтарымен басқосып, дүниеден қадірлі жандарды еске түсіріп қайтты.

Қазақстандық ғалымдар арасында елден шет жүріпесейіп қайтқан жасғалымға кезінде түсінікпен қарап, ағалық мейірімімен бөліскен, ақжарқын әрі пікірлес адамдар аз болмаған. Олар жасғалымнан өрелі интеллектуалдық және адами әлеуметтік көребілді, ақыл-кеңестерімен бөлісті. Солардың қатарында келесі аталатын қазақстандық белгілі ғалымдарды Раушанбек Боранбайұлы ізгі ниет, ризашылық сезіммен жиі сөзетеді. Олар – КСРО Ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор Б.А.Тулепбаев, Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының академигі, философия ғылымдарының докторы, профессор Д.К.Кішібеков, Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының академигі, заң ғылымдарының докторы, профессор М.Т.Баймаханов, ҚазКСР Ғылым Академиясының корреспондент-мүшелері, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар Б.Б.Амантаев пен Н.Д.Джандильдин. Бүгінде өзі де көптеген шәкірттерімен әріптестерінің құрметімен ризашылығына ие болып отырған ғалым жоғарыдағы аталған ғалымдардың есімімен істерің қайталаудан ешқашан қайтқан емес. Қалай болғанда да бүгінде Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Р.Б.Әбсаттаров өзінің ішіндегі үшінші маңызды өмірлік тебі болған Киев университеті, ондағы өткен жалынды жастық шағындағы ізденіспен осы сыйласумен сыйлау жылдары деп санайды.

Еліміздің тәуелсіздікке қолжеткізер сәті қарсаңында, 1988-1990 жылдары Раушанбек Боранбайұлы Орталық комитеттің шақыруы бойынша партиялық жұмыста болды, бірақ ұстаздық жұмыстан көз бейәл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дедоцентік жұмысты қатар атқарды. Ел тәуелсіздігі қолға тиіп, ендігі жерде нарықтық қатынаспен капиталистік өндірісті қатынастарды қалыптастырып, нығайтуға қажеттілігі туған шақта бой көтерген – Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Қазақстан менеджмент, экономика және болжамдау институтының әлеуметтік саяси және философия кафедрасының меңгерушілігіне шақырылды.

Кеңес Одағы ыдырағаннан кейінгі ұлт аралық қатынастардың күрделеніп тұрған кезінде Қазақстан Республикасының Президенті Аппаратының кеңесшісі қызметін атқарды.

Біркүнде алып держава ыдырап түскен әлеуметтік-тарихи уақыт та бұрының қай бұрышында жүріп, еңбек етпесін сол біртүтас елдің азаматымын деп санаптың миллиондаған халық шекарасы біртүнде жабылып қалған 15 жаңа мемлекеттер пайда болғанда абыржып қалды. Әр келкі этнос өкілдері көңілінде «мененді қай елдің азаматымын» деген сұрақ тұрды. Оның үстіне бұрынғы одақ шеңберінде өз ара тығыз байланыста болған өндірістер жұмысын тоқтатып, мыңдаған адамдар жұмыссыздық қатарына толықтырып жатты. Дерлік оң жылға сөз болған жан-жақты дағдарыста басталып кетті, жас ел болашағы көптеген адамдар үшін әлі бұрынғы болып тұрды. Осындай жағдайда қазақтар халқының азшылығын құрайтын жағдайдағы қазақстандық қоғам үшін ұлт

аралық мәселе ерекше өзектілігі мен айқындалды. Мемлекет басшылығына осындай жағдайда білгір саясаттанушы, әлеуметтанушы ғалымдардың көмегі қажет болды. Әбсаттаров Р.Б. солардың қатырынан табылды.

Ал 1997 жылдан Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі. Ол 2000-2002 жылдары осы университеттің тарих факультетінің деканы қызметін қатар атқарды. 2009-жылдың қыркүйек айынан бері осы оқу орнының магистратура және PhD докторантура бойынша «Саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер» кафедрасының меңгерушісі.

Р.Б. Әбсаттаров Қазақстанның саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдарында мунаелеулі үлес қосты. Оның бір дәлелі 40 монография, кітаптар, кітапшалар, оқу құралдары және 600-ге жуық ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалардың жарық көруі. Бір қатар еңбектері 9 тілде алыс және жақын шетелдерде жарияланған.

Автор еңбектерінде саясаттану, әлеуметтану және философия үшін іргелі және практикалық мәнге ие маңызды ғылыми жаңалықтарға қол жеткізді. Әсіресе ұлт аралық қарым-қатынас мәдениеті және оның тәрбиелеу саласында. Ғалым зерттеулерінің негізгі проблематикасы – этносаяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық сана-сезім, келісім, жалпы қазақстандық бірігу, ұлттық қарама-қайшылықтар және оларды шешу жолдары, этникалық және интеграциялық процестер, салыстырмалы саясаттану. Жалпы алғанда автордың әлеуметтік-саяси қатынастардың маңызды және күрделі мәселелерін зерттеу және шешудегі ойлары мен тұжырымдары жеткілікті батылдық пен жаңашылдыққа ие. Оның бойындағы маңызды ғылым-теоретик және практика сипеттері үйлесімді ұштасқан. Салыстырмалы саясаттану саласында бір қатар теориялық және практикалық мәселелерді қарастырып, оларды шешу жолдары, этникалық және интеграциялық, саяси және әлеуметтік процестер жөнінен өзіндік тұжырымдамалар жасаған. Авторлық ойлар, талдаулар мен тұжырымдар келесі бірегей және іргелі монографиялық еңбектерінде көрініс тапқан. Олар – Ғылыми-техникалық прогресс және ұлт аралық қарым-қатынастар. - Алматы: Қазақстан, 1977. - 76 т.; Ұлттық қатынастардың дамуы: проблемалары мен басқарылуы. - Алматы: Қазақстан, 1982. - 146 т.; Ұлттық процестер: ерекшеліктері және проблемалары. - Алматы: Ғылым, 1995. - 146 т.; Студенттердің ұлт аралық қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу: теория және практика. - Алматы: Ғылым, 1999. - 126 т. (Т.С. Садықовпен бірге); «Саясаттану және оның проблемалары» атты іргелі еңбегі (Алматы: «Тоғанай», 2007. - 296 т.); «Этносаралық қарым-қатынас мәдениеті: қазақстандық тәжірибе» (Алматы: Ұлағат, 2012. - 156 т., басқа авторлармен бірге) еуроазиялық саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдағы айтулы оқиға болды.

Р.Б. Әбсаттаров әлеуметтану ғылымынан да ешқашан алыстаған емес. Тек сабақ беру мен ғана шектеліп қоймай бұл салада да оқулық, оқу құралдарын даярлау мен дещұғылданып келеді. Соның дәлелі ретінде 1999 жылы жарық көрген 1 б. т. көлеміндегі орыс және қазақ тілдерінде жарияланған «Әлеуметтанудың тестері: сұрақтар мен жауаптар» атты оқу құралын, 2013 және 2015 жылдары жарық көрген 2 томдық (әрқайсысы 256 т.) «Әлеуметтану: өзекті мәселелер» оқулығын атап айтуға болады. Ал саясаттану саласында «Саясаттанудың тестері: сұрақтар мен жауаптар». - Алматы: Ғылым, 2005. - 206 т. орыс және қазақ тілдерінде; «Саясаттану негіздері». Екі томдық. - Алматы: Қарасай, 2011, 2012. - 1 том 27,56 т.; II - 27,56 т. жарық көрді. Соңғы екі томдық кітапқа жоғары баға берілген сын-пікір ҚР ҰҒА Хабаршысы. Қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар сериясы. - 2012, №2; Ақиқат. - 2012, №3; Қоғам және дәуір. 2012, №1; Егемен Қазақстан. - 2012, 21 сәуір; Қазақ әдебиеті. - 2012, 17-23 ақпан; Экономика. - 2012, 12-18 сәуір, жарияланған.

Р.Б. Әбсаттаровтың этносаясаттану ғылым мектебі мен еңбектері шетелдерде кеңінен белгілі. Сол себепті ғалым Ұлыбритания, Германия, Франция, Оңтүстік Корея, Түркия, Жапония, Египет, БАЭ, Ресей, Украина, Белоруссия және тағы басқа елдердің университеттеріне, ғылыми орталықтарында баяндамалар мен дәрістер оқуға шақырылды. Шетелдерде 60-тан астам ғылым мақалаларын басып шығарды. Беделді ғалым-этносаясаттанушы ретінде Global Диаспоралардың Дүниежүзілік ассоциациясының вице-президенті (Кванжук., Оңтүстік Корея) болып сайланды. Бұл бағыттағы халықаралық іс-шараларға кафедра ғалымдары да кеңінен тартылуда.

Раушанбек Боранбайұлы басқаратын кафедра шетелдердің көптеген ғылым мекемелері мен ынтымақтастық орнатқан. Осындай ынтымақтастықтың нәтижесі оның бастамасы мен өткізілген бірлескен семинарларға, дөңгелек үстелдерге, ғылым конференциялар мен симпозиумдарға, бірлесіп шығарылған кітаптар мен есежу

рналдарға айналып кетіп жатады. Айталық, ол басқаратын кафедраның Корео (Оңтүстік Кореяда) университетінің саясаттану кафедрасымен бірлесіп «Political Changes and Ethnic Koreans in Central Asia» атты ғылым семинар өткізуін (онда кафедраның үш оқытушысы баяндама жасады), семинар материалдарының Сеул қаласында, басылып шығуын; Оңтүстік Кореяның Чоннам ұлттық университетінің ғылыми орталығымен «New Silk Road and the Global Diaspora» атты ғылым конференция өткізілгенін (2012) онда кафедраның алты оқытушысы баяндама жасағанын, конференция материалдарының Кванжу қаласында басылып шыққанын; 2015 жылғы 23-24 сәуір аралығында Оңтүстік Кореяның Чоннам ұлттық университетінің диаспора кафедрасымен бірге және Абай атындағы ҚазҰПУ-нің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының негізінде «Қазіргі әлемдегі диаспоралардың өзекті мәселелері» тақырыбында дөңгелек үстел өткізілгенін, онда кафедраның оннастам оқытушысы мен магистранттарының баяндама жасағанын; кафедра оқытушыларының 30 ғылым мақалалары Берлин қаласында немістілінде «Sozialphilosophische, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans. Berlin, 2012 г. - 126 т. (импакт-фактор мәртебесімен) және «Politische, soziologische und rechtliche Probleme der Gesellschaftsentwicklung Kasachstans. - Berlin: Verlag Dr. Köster, 2013. - 186 т.» кітабын және т.б. басылымдарды айтуға болады. Р.Б. Әбсаттаровтың өзі университеттік, республикалық және халықаралық гранттық зерттеулерді орындады және орындап келеді. Соның бірі Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті ректорының гранты шеңберінде тапсырылған «Қазақ даласының әлеуметтік-саяси ойшылдары» атты әлеуметтік жобаның табысты орындалуы.

Жаңашылдығымен батылдығы үйлескен ғалымның басшылығымен саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы магистранттар мен докторанттарды оқыту барысында ғылымизерттеу, оқу-әдістемелік және әлеуметтік-саяси тәрбие жұмыстарында үлкен табыстарға қол жетіп отыр. Кадрларды іріктеу барысында да жетекші ұстанатын өзіндік принциптер баршылық. Профессорлық құрамның интеллекулдық және шығармашылық әлеуеті бірінші орынға қойылып келеді. Кафедра әліміздегі әлеуметтік-саяси ғылымындағы жетекші және ірі ғылыми орталықтың бірі болып отыр. Бірнеше ғылыми бағыттағы ғылыми мектептер қалыптасқан. Соның бірі жетекшінің өзінің этносаралық қатынастарға байланысты этносаясаттану және этноәлеуметтану мектебі.

Кафедра менгерушісінің ерекше назараударатын саласының бірі - кафедра оқытушылары мен оқушыларының ғылым инәтижелері. Оның басшылығымен соңғы он жылда кафедра амүшелері 10 тілде: 22 монография (жалпы көлемі 3056 т.), 38 оқулықтар, оқу құралдары, кітаптар, брошюралар (жалпы көлемі 7906 т.) және 1000-нан аса ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар (жалпы көлемі 4006 т. аса) жарық көрді, олардың ішінде 100-і шетелдерде (жалпы көлемі 506 т.) жариялады.

Ғалымның шетелдерге танымалдығы қазіргі академиялық арабайланыстар мен шетелдік тағлымалардың өзектілігі артып отырған уақытта өзінің жемісін бере бастады. Айталық Оңтүстік Кореяның белгілі ғалымы Лим Че Ван мен арадағы шығармашылық арабайланыс енді кіуниверситеттің (Абай атындағы ҚазҰПУ мен Чоннам ұлттық университеті) магистранттары мен PhD докторанттары арасындағы тағлымдану процесіне ұласты. Соңғы келі оқу жылында «Саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы магистранттары мен PhD докторанттары Оңтүстік Кореяда тағлымна маданөтіп жүрсе, биылғы 2015 жылғы Чоннам ұлттық университетінің магистранттары мен PhD докторанттары және бірнеше профессорлары «Саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы» базасында тағлымдану процесінен өтіп қайтты. Тағлымдану тек аудиториядағы лекциялардан тұрған жоқ, қонақтардың танымдық ызығушылығын ескере отырып аудиториядан тыс кешенді танымдық, білімдік кешенді шаралар мен толығатүсті. Кафедраның үш профессорының тағлымданушылар алдына өткізген дәрістерін корейлік профессорлар «әлемдік деңгейдегі дәрістер» деп бағалады. Кафедра қызметінің шындығымен танымал шетелдік әріптестер кафедраларық байланыстың мазмұнымен бағыттарының кейтету сүгешешім қабылдады. Осындай ішаралардың әрдайым кафедра менгерушісінің жіті бақылауында және басшылығында болып отыратынын атап айтпауға болмайды. Дәл осы шаралардың қарсаңында Раушанбек Боранбай ұлы тағышакыру мен аталған елде болып, дәрістер оқып қайтқан еді. Оның дәрістері техникалық мүмкіндіктер арқылы корейлік кең аудиторияларға шығарылды.

Р.Б. Әбсаттаров қатін қасиеттердің бірі - өз маңына ғылым дәуірдің қорны бар ұстаздарды, талантты жас ғалымдарды, ынталы магистранттар мен докторанттарды топтастырған және топтастыратыны. Әрқашан шығармашылық ой-өрісті құптау және қолдау оған үйреншікті дами және кәсіби қасиет. Кафедра менгерушісінің тек басшы ретінде ғана емес, ең алдымен білікті ғалым, жоғары деңгейдегі шығармашылық ой-

өрістің субъектісі ретіндегі түсінігінің нәтижесінде кафедра профессорларының көп жылдар бойы жинақталған, көңілгетүйген ғылыми ойларын, тәжірибелері мен біліміноқу процесіне енгізіп, оны білімдік шығармашылық, тәрбиелік кеңістікке айналдыру мүмкіндігіне ие болуында. Өзінің шығармашылық өрісінің түсінікпен қолдау табуы, тіптен оқу-тәрбие ісіне енгізілуі кез келген ғылымадамы, ұстаздар үшін зор нәтиже.

Раушанбек Боранбайұлы жемісті ғылымизерттеулерді оқу пәні педагогикалық және қоғамдық қызметте рмен үйлесімді ұштастырып келеді. Ол Қазақстанда ғана емес, сонымен бірге оның сыртында қоғамдық, мемлекеттік жұмыстардың әртүрлі салаларында қызмет етін көптеген шәкірттерді тәрбиеледі. Ол 20 ғылым кандидатын, 4 ғылым докторларын, 6 PhD докторды және 30 магистрантты дайындап шығарды. 1990 жылдан 2010 жылдар арасында саяси және философия ғылымдары бойынша кандидаттық және докторлық диссертациялар қорғайтын ғылыми Кеңестің мүшесі болды.

Осылайша, Р.Б. Әбсаттаров – тек Қазақстанда ғана емес, сонымен бірге алыс және жақын шетелдерде белгілі ғалым-саясаттанушы, әлеуметтанушы, философ, магистранттар мен PhD докторанттардың, жалпы жас ғалымдардың өрнекті ұстазы. Ғалым және басшы «Ернен бегі үшін» медальмен және екі рет «Қазақстан Республикасының ғылымында мытуға сіңірген еңбегі үшін» төскетағылатын белгімен марапатталған. «Қазақстан Республикасының жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы» (2006 ж.), өскен өлкесі-

Қызылорда облысы «Қармақшы ауданының құрметті азаматы» атағының иегері. Ғалым ғылыми жұмыс саласындағы жоғары жетістіктерге жеткені үшін Қазақстан мен Украинаның Құрмет грамотасымен марапатталған.

Ғалым тек еңбеккер, жауапкершілікті қызметкер ғана емес әрі жақсы, әлеуметті отағасы, қамқор әке және ата. Жұбайы Меруерт Асқарова педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор.

Қызы-Майя Әбсаттарова – білікті кәсіпкер, ұлы Марат Әбсаттаров бірнеше шетел тілдерінен мерген жауапты қызметкер және заңғылымдарының кандидаты, бірнеше іргелі ғылыми еңбектердің авторы. Екінші ұлы Ғалымжан Әбсаттаров – болашағынан үміт күттіре жас ғалым, саяси ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің тарих және шетелдік студенттер мен жұмыс факультеті деканының орынбасары. Немерелері Ақрано, Диляра, Аллаяр, Алияр, Ахмедияр және шөбересі Раян үшін Раушанбек сүйікті ата және тәлімгер. Осылайша, өміртіршілігінің әлеуметтік мәнін ең қашана жырамаған тұлға, ұстаз, көрнекті ғалым, басшы Р.Б. Әбсаттаров өзінің жетпіс беске келген мерейлі жасында дәл бұрынғысынша мәнді қызметін жалғастыруда. Тек өзісінде ғана емес, әріптестері, шәкірттері, ұрпақтары өміртіршілігінде байыппен әрі шығармашылықпен жалғасуда.

Қазіргі уақыттың Қазақстан Елі, мемлекет аяғынан нық тұрғаны мен оның алдында талайсындартұр. Заманның сын-сұраныстары нескере отырып, елімізді түбегейлі өзгерту міндеті қойылып отыр. Қаншалықты шетел инвесторлары мен технологиясына есімізді аяқара ашқанымызбен, басты шешуші күш болып қалатын бір-ақ нәрсе. Ол Қазақстанның өз азаматтарының жоғары әлеуметтік, қоғамдық санасы. Санадағы түбірлі өзгерістер ғана елді түбегейлі өзгерген өркениетті тұрақты елге айналдырады. Дәл осындай тарихи сәттер Р.Б. Әбсаттаров сияқты, өзінен де, басқадан да қатан тәртіп пен тиісінділікпен талап ететін, ар-ұяттанатпайтын, ерік-жігері мұқалмаған, намысына да мимаксатқа бағындырған интеллектуал жандардың елаз азаматтары арасында көбірек болғанын қалайды.

ҰЛТСАЯСАТЫ ТУРАЛЫ ДӘРІСТЕР

С. Мұсатаев – с.ғ.д., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ саясаттану және саяси технологиялар кафедрасының профессоры

Қазақстан ғана емес, алыс-жақын шетелдерде өзінің жүздеген ғылыми еңбектері мен танымал ұстазымыз, ҚРҰҒ А корреспондент-мүшесі философия ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ «Саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер» кафедрасының меңгерушісі, саясаттанушы-ғалым Р.Б. Әбсаттаров 75 жылға толып отыр.

Менің саясаттанушымаман болып қалыптасуым, қызығы мен қиындығы көп саяси ғылым жолына түсуім қазақстандық жоғары білімнің қарашаңырағы – қарт ҚазПИ-дің тәжірибелі қоғамтанушы ғалымдарының нарқасында жүзеге асты. 1991 жылы сол кездегі Абай атындағы Алматы мемлекеттік университетінде алғаш рет «Саясаттану» бөлімі ашылып, кәсіби саясаттанушыларды дайындай бастады. Теориялық және колданбалы саясаттану кафедрасы құрылды. Бұрын, КСРО кезінде «Саясаттану» деген арнайы ғылым саласыда, дербес мамандық түрі де болмағандықтан, оқу жымда елімізгетанымал көптеген фил

ософтар, әлеуметтанушылар мен тарихшылар еңбекетті. Сондайғалым- педагогтардың ішінде дәстүрлі философия мен енді қалыптаса бастаған саясаттануды қатар менгерген әмбебап маман, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаров ерекше орын алды.

Ардақты ұстазымыз, профессор Р.Б. Әбсаттаров пен шәкірттерінің де алғаш рет танысуымыз 1994 жылдың көктөміне емгестрінде болғанды. «Этносаясат» пәнінен дәріс оқыған Раушанбекаға біздің топты аудиторияға кіргеннен бастап баурап алды. Ойы қандай ұшқыр болса, қимылы да сондай шапшаң, тұл бойы тіпті қартылған сымдай, әрқашан тап-тұйнақтай жинақы, әскери адамдарға тән қатал тәртіпті сүйетін профессордың ұлт саясаты туралы дәрістері өте қызық әрі серлі өтетін. Үзіліскезінде өзінің жастық шағы мен студенттік өмірінде бастан өткерген қиындықтары мен қызықты оқиғаларын әңгімелеп, бізді жігерлендіріп, білім алуға ынталандырып қоятын. Еңбек қорықтушы ретінде білім алумен қатар, шығармашылықпен айналысу талабын қойып, студенттерді ғылыми ізденістер жасауға ынталандыра білетін. Әлі есімде, екінші курста мен өзімнен біртопта оқитын Мұқажанова Альмира және Өсімбаева Индира үшеуіміз профессор Р.Б. Әбсаттаровтың жетекшілігімен курстық жұмыс жаздық. Біз үшін сол курстық жұмыс бейнебі рдиссертациялық зерттеу дей көрінгенді. Ол кезде Раушанбекаға Президент әкімшілігінде алауазымдықызмет атқаратын. Соған қарамастан, «Ұлық болсаң кішік бол» демекші, біздің курстық жұмысымызды мұқият оқып, әрбір бетін шұқшиятексеріп, ақыл-кеңес айтудан жалықпайтын. Тіптен, Ақүйдегі (қазір Алматы қаласы әкімшілігі орналасқан ғимарат) кабинетіне арнайы шақырып, бізге қосымша кеңес беріп, зерттеудің бағыт-бағдарын көрсететін. Бұл дегеніңіз қазіргі уақытпен салыстырсақ, Астанадағы Ақордаға барып ақыл-кеңес алумен теңдүйне. Өзімізгешімай-шатпақ «зерттеу сымал» көрінетін ғылыми жұмысымызға ғылыми жетекшінің байыппен қарауы, зерттеу мәселесін талқылап, пікір алмасуға тартуы біздің ғылыми шығармашылықпен айналысуға ынталандыратын күш болды. Сол кезде курстық жұмыс жазудан қанағаттанғаныңыз шәкірттері саяси ғылымның даңғыл жолына түсті: қазір А.Мұқажанов аса кеуім із ғылым докторы болсақ, И.Өсімбаева саяси ғылымдарының кандидаты.

«Елестінде бір жыл қалғын келсе-асбер, он жыл қалғын келсе-ағаш отырғыз, ал мәңгі қалғын келсе-балатәрбиеле» дейді халық даналығы. Ең қастерлі әрі қасиетті мамандық – ұстаздық деп санайтын Р.Б. Әбсаттаровтың шәкірттері қазіргі уақытқа бір ғылым мектеп қалыптастырып отыр. Бүгінгі таңда дейін оның жетекшілігімен 20 ғылым кандидаты, 4 ғылым докторы, 6 PhD докторы, 30 астам магистрант дайындалыпты. Ұзақ жылдар бойы саясаттану және әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі, факультет деканы қызметтерінде атқарды.

Ұстаздықпен қатар, Раушанбекаға мыз қазақстандық саяси ғылымның қалыптасуына да зор үлес қосты. Абай атындағы ҚазҰПУ саяси ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесіне алу үшін дайындалған диссертациялар қоғам атын ғылыми кеңестің тұрақты мүшесі, диссертациялық кеңестің төрағасының орынбасары болды. Саясаттанушығалым ретінде көп құрамдық қоғамдардағы ұлт саясаты мәселесін зерттеу мен айналысты. 1995 жылы «Национальние процессы: особенности и проблемы» атты монографиясы «Ғылым» баспасының жарыққа шықты. Бұл монографияда ел халқының құрамындағы ұлт пен ұлыс, этнос және этникос, диаспора және ирридента, ұлттық және этникалық топтардың қимдерінен анықталып, аражіктері ашылып көрсетілген. Тіл саясатының ерекшеліктері туралы, әлемдік саясаттағы ұлт саясатын жүргізудің модельдері, бұл тұрғыда Қазақстанның қандай саясат жүргізуі тиіс деген мәселелер көшпенді талданған. Қазіргі көпэтносты еліміздегі қоғамдық келісіммен саяси тұрақтылық қандай маңызға ие екендігі баршаға мәлім. Алыс құндылықтарға қолжеткізуде Р.Б. Әбсаттаров сияқты ұлт саясатын зерттеуші ғалымдардың еңбектері зор екені даусыз.

Сонымен қатар, профессор Р.Б. Әбсаттаров пен академик Т.С. Садықовтың біріккен авторлықта жазған «Воспитание культуры межнационального общения студентов: теория и практика» атты монографиясында жоғары білім алып жүрген жастардың ұлт аралық қарым-қатынасында мәдениетіне тәрбиелеудің өзекті мәселелерін зерттегенді (Абсаттаров Р.Б., Садықов Т.С. Воспитание культуры межнационального общения студентов: теория и практика. – Алматы: Комплекс, 1999. – 212 с.). Бұл еңбекте студенттердің ұлт аралық қатынасында мәдениетіне баулудың қиындығы, яғни, жалпы адамзаттық құндылықтар мен ұлттық салт-дәстүрді, азаматтық құқықтар мен бостандықтарды, мәдени және діни ұстанымдарды қамтитын күрделі проблемалар екендігі ғылыми негізделген. Сәйкесінше, жоғары білім беру саласына жүктелетін жауапкершілік ауыр екендігі, ұстаздар қауымының терең білім берумен қатар, елдегі қоғамдық келісімді нығайтуға үлес қосатынына тап көрсетіледі.

Қазақстандық саясаттанудың дамуында түрлі проблемалар туындады. Жаңа қалыптасып жатқан ғылым сала сы болғандықтан, бұл қисынды мәселе. Сондай проблемалардың ішінде қазақ тілінде жазылған оқулықтардың жетіспеуі көпшілікті қинайтын. Сондықтан, осы оққылықты жоюға профессор Р.Б. Әбсаттаров және тәнімен кірісті. Оның «Саясаттану негіздері» атты қазақ тілінде жазылған екі томдық оқу құралы «Қарасай» баспасынан жарыққа шығып, тұсауы кесілді. Осылайша ел тәуелсіздігі мен бірге қалыптасып, жылдан жылға қарыштап дамып келе жатқан отандық саясаттану ғылымына да бір ғылыми шығарма толықты. Бірақ та бұл жолғы сиясы кеуіп, пұлгермеген жаңалықтың орны бөлек: бұрын соңды «Саясаттану негіздері» оқулығы екі томдық кітап болып жарияланып көрген жоқ еді. Және әрбір томның 420 беттен тұратыны нескерсек, автордың қандай ерен еңбек қатарғанын бағамдауға болады. Яғни, оқу құралында берілетін әрбір тақырыптың мәні мен мазмұны егжей-тегжейлі ашылған.

Оқу құралы жоғары оқу орындарының студенттеріне, магистрлеріне, докторанттары мен профессорлық-оқытушылық құрамына, сондай-ақ, саясаттанудың проблемаларына қызығушылық танытатын көкірегі ояу, көзі ашық барша азаматтарымызға арналған. Өйткені саяси біліммен қарулану демократиялық қоғамға ғайында аса қажет, саяси білім – саяси сана мен саяси мәдениеттің деңгейін көтереді, ал бұл өз кезегінде саяси белсенділіктің, саяси әлеуметтенудің, саяси қатысудың артуына игілік палетеді. Азаматтарымыздың бойына осы аталған құндылықтар мен сапаларды дарытқан сайын елімізде құқықтық және демократиялық тұрғыдан дамитүсері анық. Халықты саяси хал-ахуалмен хабардарту, саясатты түсінуге қажетті бастапқы білім мен қамтамасыз ету, азамат ретінде саясатқа, сайлауға және өзге де өзекті саяси процестерге қатыстыру қоғамдық маңызды зорішаралардың қатарына кіреді. Яғни, саясаттануды оқып-үйренуге деген қажеттілік заманауи әлемдегі демократиялық саяси жүйелердің халықты саясатқа қатыстыруға деген ұмтылысы мен тікелей байланысты. Мұндай маңызды мақсат-міндеттерді шешуге қоғамдық ғылымдардың ерекше саласы саналатын саясаттану курсы өзінің септігін тигізбек.

Сонымен қатар, жарық көрген оқу құралының мынадай бір ерекшелігін етоқтала кеткен жөн сияқты. Бұл оқу құралының ерекшелігі – түпкіліктілігі мен жүйелілігінде, саясаттанулық мәселелердің нақты қойылуы мен жан-жақты ашылуында болып табылады. Бұрын соңды жарық көрген оқу құралдары мен мазмұнының шектен тыс академиялылығымен, терең теорияға бұрылып кетуі мен немесе өзге де күрделі стильдерде жазылғандықтан, оқырман дараға оқулықтардың ғынуда қиындықтар туғызатыны байқалатын. Оған қоса тақырыптардың берілуінде бірізділіктің болмауы оқу материалын ғынуда қосымша кедергілер туындатып жататын. Ондай оқулықтардың тілі ауыр, яғни ғылым теорияға көп мән берілетіндіктен ең басты деген терминдердің өзін студенттердің түсінуіне қиынғасоғатын. Ең бастысы және өкініштісі – олардың көпшілігі білім стандарттарына сәйкес келмейтін еді.

Ал профессор Р.Б. Әбсаттаров осы екі томдық «Саясаттану» оқу құралын жазуда жоғарыда айтылған кемшіліктерді ең бірінші бермеуге барынша тырысқаны байқалып тұр.

Екі томдық «Саясаттану» пәні бойынша әзірленген типтік бағдарлама мен мемлекеттік стандарттабекітілген баршатақырыптар қамтылған. Нақты айтсақ: саясаттану ғылым; саяси ғылым тарихы; саясат қоғамдық өмір жүйесінде; саяси билік; саяси режимдер; қоғамның саяси жүйесі; мемлекет және азаматтық қоғам; саяси партиялар және қоғамдық ұйымдар, қозғалыстар; саяси элита және саяси көшбасшылық; саяси процесс; саяси сана; саяси мәдениет; тұлғаның саяси әлеуметтендірілуі; саяси технологиялар. Жалпы алғанда, оқу құралында саяси ғылымдағы белді саналатын негізгі жиырма төрт тақырып қатолық-қанды жауап алуға болады. Кітаптың тілі оқу-әдістемелік хәм ғылым сипатта болғаны мен өте жатық әрі тартымды. Сондықтан да оқырмандардың берілген материалдарды оқп-оңай игеріп алуына кең мүмкіндік-тері бар.

Сонымен қатар студенттердің семинар мен баяндама даярлауына, реферат жазуына көмекші материалдар өз алдына бөлек 100 бет ауқымында 16 тақырып бойынша берілген. Әрбір тақырыпқа тоқталсақ оның әрқайсы өз алдына бөлек бір ғылыми мақала іспетті. Сол сияқты алынған білімді тексеруге арналған тестілер де жекетакыр-ыптар бойынша әзірленіп, қосымша түрінде берілген. Мұның барлығы оқулықтың өте мұқиятты, асқаны ждағаттылықпен жазылғанын көрсетеді. Алаутордың өзісіне адал берілген ғалым екендігі найғақтайды. Жалпы, профессор Р.Б. Әбсаттаров саясаттану саласында ұзақ жылдар бойына оңдаған ғылым докторы мен кандидаттарына ке-нес беріп, ғылыми жетекшілік жасау арқылы іргелі ғылыми мектеп қалыптастырған ұстаз. Алшығармашылығына келсек, ол 40 монографияның, кітаптардың, оқу құралдарының, кітапшалардың және 600-ден астам ғылыми және ғылыми көпшілік мақалалардың ауторы, оның 60-ше телдерде жарық көрген екен. Отандық саяси ғылымды дамыту жолында аянбай тер төгіп келе жатқан ғалымның жаңа еңбегіне құтты болсын дей келе, ауторға денсаулық пен творче-

стволықтабыстілейміз!

ҰСТАЗДЫҚҚА ТҰРАҚТАҒАН, ҰЛТЫНҰЛАҒАТТАҒАН

Ж.Молдабеков – *филос.ғ.д., ал-фарабиятындағы ҚазҰУ-нің профессоры*

Раушанбек Боранбайұлы ментаныстық 1974 жылы басталды. Бір кафедрада жұмыс істедік. Екі жас ғылым қан дидаттары нәр жаққа, әр саққа жиі жұмсайтын. Раушанбек ең ҚазҰУ-ге менен ұш жыл бұрын келгенініскерлігімен, жарасымды әзілі ментанытатын. Көпшілік пен тез тіл табысатын, жаңалықтарға құлағын түріп жүретін. Үйренерімаз болмады. Ойынашып, кейде басыпта айтатын. Төтесінентура сынай тудан тартынбайтын. Ашықта, алғыр мінезін ұнататын дарбасым болды. Жақтырмай шеттейтін дердекезікті.

Бірақ Раушанбек ең қайсарлығынан қайтпай, өзінеркін ұстайтын. Қайда болмасын үлкен менде, кіші менде әзілдесіп, қалжың мен күлкісінен тіреқтауып, әркім мен сұхбаттасып, сөз жарыстырып, ойын сабақтап жүргенінаңғаратынмын. Содан аболар, жаңалықпен жақсы хабардың жаршысы, ұжымдағы киік жіңжайдың арашасы рөлін сырт көзге білдіртпей атқарып жүрді. Өйткені сіткендеріне леп, естілектен өткізетінді. Сыршылдасын шыл болды. Өзі нортада қалай ұстамасын бағытынан, діттегенінен, айтқанынан қайытпайтын. Десемде, мақсатына жетудің төте жолын үнемі іздестіретін, іріктейтін. Сол әрекетінен іркілмейтін. Өзі ұнатқан ұстаздарға ілтипаттайықын, тұрақты болды. Өзінен кішілерге деген ықыласы қонымды, жарасымды көрінетін.

Мінез байлығы мен күнделікті қылықтары нәрқырынан аңғарудың ретікелгесін, өз артезіректүсінетін біз, қажетті оқтамға келетін біз. Содан сырттан ыстық таяу арада достық сыйластыққа айналды. Сыйластықтағы қарым-қатынас кейіннен отбасы арасындағы құрметке айналды.

Раушанбек екенің тіл табысу өнері жаскезіндегі, қара жұмыстағы, армиядағы, сырт ортадағы өмірдің ащы сабақтарынан, күтпеген жайларға бейімделу қажетінентуындағанын кейін білдім. Табыскөзі еңбек қорлығында, естілігінде, іштей тартымдығында, жайдары мінезінде екеніне күмәнданбайтынмын. Әдетінен нағыз қазақиқасиеттер, ұстаздық қатәнікемдікәбілеттересіліптұратын.

1977 ж. Киев мемлекеттік университетінде бес айлық білім көтеру институтында кәсіби деңгейді көтеретін құрылым ретінде құрылды. Раушанбек Боранбайұлы Киев мемлекеттік университетінің студенті, аспиранты болғандықтан украин айналық философиялымы, олардың салт-дәстүрі мен мәдениеттері туралы көсіле әңгімелесетін сәттер жиіледі. Ұстаз тұтатын әйгілі киевтік ғалымдар мен жекетаныстық тұрақтады. Украин философиялары арасында лауазымды партиялық, билік және дипломатиялық қызметте кәсіби жалғастырғандар баршылық еді. Олардың көбі сол советтік кезеңде бағытталған жоғары оқу орындары мен жиі араласып, ондаса бақ берудің дәстүрін қалыптастырған еді. Қайырып айтсам, украиндық әріптестерден білім, ғылым, мәдениет саласында үйренетін, оның үстіне ұлттық нысан тұрғысындағы тәжірибелерін ең тәлімалатын жайлар мол еді.

Жүрекке жылылық әкелетін тағы бір жайды еске алуым орынды болар. Киевтің зиялы қауымдастығы қазақтар туралы жылы ниәтпен, құрмет көрсетесөйлейтін. Оған басты себеп қаланың үлкен ұрпақтары соғыс жылдары Қызылорда жерінен еліне баспанатауып, қазақтармен барын бөлісе жегендерін әрдайым ерекше ілтипатпен еске алатын.

Екеуіміз департия мүшесі болатынбыз. XX ғ. 80 жылдарының ортасында Орталық Комитетке еуімізді әр жаққа қызметке жіберді. Қайда қызмет жасамасын, Раушанбек Боранбайұлы екі бастауды қатар алып жүрді. Оның бірі – ұстаздық тағы бірі – үлкенің ұлағаттау. Саналы да қарқынды өмірін ұстаздықпен ұлттық тәжірибені марапаттауға, оларды бірібірімен үйлестіруге арнаған жігерлі азамат, беделді ұстаз, танымал ғалым.

Бір кезде ауыл мен қалаға дәне кер болғана азамат, бертің келе ел мен ұлтарасындағы достықты зерттеген, насихаттаған ұстаз-ғалымға айналды. Білім саласында өнегелі ұстаз, білікті ғалым болу, қостеге урлық қатар ұстауының мыңдылардың үлесіндегі үйлестік, жетістік. Раушанбек Боранбайұлы сол биіктен көріне білді, өз мәртебесін анытты. Кәсіби ұққаныда, ұтқаны да осы қосарнада.

1997 жылдан бері Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде кафедра менгерушісі болып қызмет атқаруда. Р.Б. Әбсәттаров Қазақстанның саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдардың дамуына үлкен үлес қосып келеді. Оның тоғыз тілде 40 монография, кітаптар, кітапшалар, оқу құралдары және 600-ге жуық ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалары жарық көрді. Ғалым идеясы, ғылыми-

әдістемелі тұжырымдары елімізде ғана емес, жақын және алыс шетелдерде кеңінен белгілі. Р.Б. Әбсаттаров еңбектері Ұлыбритания, Германия, Франция, Оңтүстік Корея, Түркия, Жапония, Египет, БАЭ, Ресей, Украина, Белоруссия және тағы басқа елдерде жарық көрді, өзі сол елдердің университеттері мен ғылыми орталықтарында баяндамалар мен дәрістер оқыды. Оның еңбектерін десе саясаттану, әлеуметтану және философия үшін іргелі және практикалық мән-маңызы зор ғылыми жаңалықтарға қолжеткізілді.

Ғалым-ұстаздың есімі республикада ұлттаралық қарым-қатынас мәдениеті және оның тәрбиелеу, этносаяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық сана-сезім, келісім, жалпы қазақстандық бірігу, ұлттық қарама-қайшылықтар және оларды шешу жолдары, этникалық және интеграциялық процестер, халықтардың ойлау қабылетінің бірлігі мен әртүрлілігі, салыстырмалы саясаттану т.б. сияқты жаңа бағыттардың қалыптасуы мен дамуымен байланысты.

Тәуелсіздік алған елімізде ана тіліндегі оқулықтар мен оқу құралдарының тапшы болғаны, тіптен жетіспегені мәлім. Профессор Р. Әбсаттаров жоғары оқу орындарының әлеуметтану және саясаттану мамандықтары бойынша оқулықтар жазуға арнайы мән берді, бұл шығармашылыққа үлкен жауапкершілікпен қарады. Екі саланың әрқайсысына арнап екі томдық оқулықтар жазды. Қолымда «Саясаттану негіздері» (Алматы, «Қарасай» 2011) деп аталатын қос кітап. Көлемі 54,5 баспатабақ. Оқулық дәстүрлі және қазіргі заманның өзекті тақырыптарына арналған жаңа мазмұнды, құрылымы ақымды, тілі жатық жүйелі еңбек. Оқулықта саяси тарихтың классикалық және жаңадану кезіндегі саяси үрдістер, қарым-қатынастар, ағымдарнақты дәйегімен және дәлелімен талданған. Саясаттану ғылымының танымдық негіздері, қорғамдық жүйедегі орны, әлеуметтік-мәдени мән-мағынасы, тұлғаның саяси әлеуметтенуі, азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекет арасындағы қатынасы, саяси кеңес беру мен саяси шешімдер қабылдау технологиясы арықтарынан, бірақ жүйелі тұрғыдан талқыланады. Әр материалды игерудің методикалық әдістері және дискуссиялық тақырыптар келтірілген.

Мұндай іргелі еңбек проблеманы ғылыми тұрғыдан жіті зерттеген, педагогикалық тәжірибесі қомақты, ғылым мен педагогикалық жұмысқа беріле қызмет ететін азаматтың, кәсіби маманның ғана қолынан келетіні даусыз. Ғылым мен ұстаздықтар азысын тең ұстайтын ғалымнан күтеріміз десол.

Бірнеше рет Оңтүстік Кореядан, Германиядан келген ғалымдардың қатысуымен болған «дөңгелек үстел» отырысына қатысқан жайым болды. Кафедраның көтерген саяси-әлеуметтік мәселелері қоғамда тартапанын қызығушылық тудырды. Талқылау пайдалы ашық пікір таласта өтті. Пайымдағаным проблема-

ны қою дағы автор көзқарасының жаңашылдығы, батылдығы және жүйелілігі. Оның бойындағы танымалық ғалым-теоретик және ұстаз-практик ақиеттері үйлесімді ұштасады, оның көзқарасын дасалыстырмалы материалдарды теориялық жағына нұғынуға бағытталған ұқыптылық қайқын, дәйектілік басым. Ұлттық және интеграциялық, саяси және әлеуметтік күрдістерді талдау да нақтылық пен жан-жақтылық, пәндік пайым мен ұлттық тәжірибені ұлықтау ұстанымы бір-бірімен жапсарласып, шығармашылық еңбекте ойды тереңдетінін танымалық пен тұжырымды жаңалықтар біліне қалады. Жетелі ойлар қашанда қыласты үйіріп алатыны мәлім.

Профессор Р.Б. Әбсаттаров жоғары білім саласындағы қазақ тілі мен ұлттық дәстүрдің жанашыры, осы бағыттағы іздемпаз жаңашыл ғалым. Таяу датранзитология туралы мазмұнды датартымды автордың мақаласын оқып, бір ширап қалдым. Еліміз бастан кешіріп жатқан күрделі құбылыс. Батыста кең таралған ілім болса да, қазақ аудиториясы танымдық «сусынын» қандыра алмай жүрген өткір мәселелердің бірі. Транзитология проблемасы алғаш және деркезінде қазақ тілінде оқырманға жол тартты демекпін.

Проф. Р.Б. Әбсаттаровтың басшылығымен саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы ғылыми зерттеу, оқу-әдістемелік және саяси тәрбие жұмыстарында үлкен табыстарға қолжеткізуде. Оның басшылығымен соңғы он жылда кафедра мүшелері 10 тілде: 22 монография (жалпы көлемі 3056 т.), 38 оқулықтар, оқу құралдары, кітаптар, 6 рошюлалар (жалпы көлемі 7906 т.) және 1000-нан аса ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар (жалпы көлемі 4006 т. аса), олардың ішінде 100-і шетелдерде (жалпы көлемі 506 т.) жарияланды. Кафедра жұмысы Корея университетінің саясаттану кафедрасы мен бірлесіп «Political Changes and Ethnic Koreans in Central Asia» атты ғылым семинар, Чоннам ұлттық университетінің ғылыми орталығымен «New Silk Road and the Global Diaspora» атты ғылым конференция өткізді. Сондай-ақ, кафедра ғалымдарының 30 ғылым мақалалары Берлин қаласында неміс тілінде «Sozialphilosophische, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans. Berlin, 2012г. - 126 т. импакт-фактор мен» және «Politische, soziologische und rechtliche Probleme der Gesellschaftsentwicklung Kasachstans. - Berlin: Verlag Dr. Köster, 2013. - 186 т.» кітабында басылды.

Айтпағымыз, кафедра ұжымының әлеуметтік-саяси ғылымындары саласында республикамыздың ірі ғылыми орталығының біріне айналуы тегін емес. Р.Б.Әбсаттаров университеттік, республикалық және халықаралық гранттық зерттеулерді орындайды және орындап келеді. Ол белгілі, беделді ғалым-этносаясаттанушы ретінде Global Диаспоралардың Дүниежүзілік ассоциациясының вице-президенті (Кванжук., Оңтүстік Корея) болып сайланды.

Ұстаз-ғалым Р.Б.Әбсаттаров үнемі өз маңынаынтықты даярлап жастарды топтастыруға ерекше мән береді, оларды топтастыруды қадағалайды. Республика аясында оның 20 ғылым кандидаты, 4 ғылым докторы, 6 PhD докторы азымы бар шәкірттері мемлекеттік аппаратта, жоғары оқу жүйесінде жемістің бекетінде.

Тынымды еңбекпен жемістің нәтижелері де елеулі. «Ерненбегі үшін» медалімен, екі рет «Қазақстан Республикасының ғылымындамытуғасіңірген еңбегі үшін» төскетағылатын белгімен марапатталды. «ҚР Жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы» (2006 ж.), Қызылорда облысы Қармақшы ауданының «құрметті азаматы» атағын иілегері.

Раушанбектің еңбеккер, тәртіпті, тиянақты болуына отбасының, әсіресе жұбайы педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор Меруерт Асқарованың, іскер-кәсіпкер қызы Майяның, сүйікті ұлдары, ғылым кандидаттары Марат пен Ғалымжанның өзіндік демеушілігі палаттідесем, шамасы, орынды болар. Ғалым-ұстазды сергітіп, ширатып жүрген сүйкімді немерелері Ақрано, Диляра, Аллаяр, Алияр, Ахмедияр және шөбере сі Раянатысының қасынан әрдайым табылады.

Қашанда ұстаздық қатұрақтаған, ұлтын ұлағаттаған әріптес замандасым ҚРҒ Акорреспондент-мүшесі, Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университетінің беделді профессоры Әбсаттаров Раушанбек Боранбайұлының жоғары білім саласында және ұлттық мәдениетті қалыптастырудағы шығармашылық еңбегі қомақты датартымды десек, оның әлі де берері мол және құнарлы болады деген сенімдемін. Лайым, биіктерден көре берсек дейміз.

ӨМІРІ ОҢЕГЕЛІ ҒАЛЫМ

Ж. Алтаев – ҚазҰУ-нің «Әл-Фараби» ғылыми орталығының директоры, филос. г. д., профессор

Ғұмыр дариясы білім мен ғылымға, парасаттылық пен ізеттілікке суреттелген жандар баршылық. Олардың ойынан үнемі жақсылықтың шуағы төгіліп, төңірегін ұрға бөленіп тұрады.

Сондай дара азаматтың бірі де бірегейі – Раушанбек Боранбайұлы. Қазақ ғылымының жаңа дәуірінде өзіндік қолтаңбасын қалдырып қана қоймай, маман дардайындап жүрген парасатты ғұмыры есінің өмір жолы кім-кімге дүлгі болары сөзсіз.

Алматыдағы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі, ҰҒА корреспондент-мүшесі Раушанбек Әбсаттаров – еліміздің саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдарының дамуына үлкен үлес қосқан ғалым. Мәселен, тоғыз тілде жазылған 40 монография, кітаптар, кітапшалар, оқу құралдары және 600-ге жуық ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар жариялағаны елімізде ғана емес, таяу және алыс шет мемлекеттердің ғалымдары да жетік біледі.

Ғылым – ізденіс тілапететін үлкен әлем. Ғылымның дамуы болуы орасан зор әлемге қауқарлы біліммененуді қажеттететінін ескерсек, ғалым атану солалпауыттарды айыра біліп, таразылап, баға беру мен шектелмейді, мейлінше толағай жұмыстарды зерттеулермен үнемі қозғалысүстінде болады. Дәлосындай күрделі жүйенің бірнеше саласында табанды еңбектіп жүрген Раушанбектей азаматтың қазақ ғылымы үшін маңызға ие ғалым екенін мақтанышпен айтуға болады. Ол – елімізде ғана емес, шет мемлекеттер үшін де танымал ғалым-саясаттанушы, әлеуметтанушы, философ, философия ғылымдарының докторы, профессор. Өзі төртккн ғылым саласында болашақ маман дайындауда елеулі еңбектіп келеді. Соның айғағы ретінде, оқытушы, студенттер мен магистранттар, PhD докторлардың, жас ғалымдардың Раушанбектей ғалымның ғибратыналып, биіккесамғап жататынын көріп, шәкірт дайындаған ұстаздың бақытының қандай екенін сезініп, серпіліп қаласын.

Ұстаз еңбегі – қашанда мақтауға тұрарлық еңбек. Ерекше еңбекі есіне деген құрметте қалыс қалмаған. «Ерненбегі үшін» медалімен және екі рет «Қазақстан Республикасының ғылымындамытуғасіңірген еңбегі үшін» төскетағылатын белгісімен, «ҚР Жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы» марапаттармен марапатталып, Қызылорда облысы, Қармақшы ауданының «Құрметті азаматы» атағын иіленген. Ғылым саласын

дағы елеулі жұмыстары үшін Отандық құрметтен бөлек, Украинаның Құрмет мақтау грамотасымен марапатталған.

1958 жылы Қызылорда облысы, Қармақшы ауданындағы Ленин атындағы (Тұрмағанбет ауылы) кеңшарында еңбек жолын бастағаннан кейін, кеңес әскерінің қатарында (1959-1962 жж.) әскерде болып, бөлімше командирі, взвод командирінің орынбасары, взвод командирінің міндеттерін атқарады. Отаналдындағы борышын өтеп қайтқан білімді, жігерлі азамат 1971 жылы ҚазҰУ-дың философия-экономика факультетіне аға оқытушы, доцент қызметтерін 1988 жылға дейін табысты атқарып шығады. 1988-1990 жылдары партиялық жұмыспен қоса, ҚазҰУ-дағы доценттік қызметті де қатар атқарады. Еңбек жолында үнемі зденіс үстінде болған жігерлі жанның жұмыстың бектемесінің өзін үлкен бір әңгіме татырлық туынды іспетті. 1991 жылы Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Қазақстан менеджмент, экономика және болжам дау институтының әлеуметтік саяси және философия кафедрасының меңгерушісі, Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігінің кеңесшісі, ал 1997 жылы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі, 2000-2002 жылдары аталған университеттің декандық қызметтерін атқарады. 2009 жылдың 1 қыркүйегінен бастап, Абай атындағы ҚазҰПУ-дің саясаттану және әлеуметтану-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі қызметін табысты атқарып келеді.

Қаныш Имантайұлы бір сөзінде: «Ғалымға азық берер қайнар көзі кітап бетімен, лаборатория аумағымен ғана шектелмейді, өмірді танумен, еңбекадамының жасампаз ісін танумен кеңіріп, баға беріпті. Әлеуметтік-саяси қатынастардың маңызды және күрделі мәселелерін шешуде жеткілікті батылдықпен жана шылдыққа ие Раушанбектей ғалым, қазақ ғылымын дасалыстырмалы материалдарды теориялық жағынан ұғынуға бағытталған жаңалықтар мен ілгерілеудің инталь жақтаушысы, ұлттық және интеграциялық, саяси және әлеуметтік процестер жөнінен өзіндік тұжырымдарыменгізументаны сұлға. Қаныш Сәтбаевтың сол бір сөзі Раушанбектей ұстаз-ғалымның даналыққа ұласқан көлемді ісін айқындап тұрған темір қазақтай көрінеді.

Раушанбек Әбсаттаров – тәуелсіз Қазақстанның саяси ғылымының іргесін қалаушылардың бірі және қазақстандық этносаясаттану және салыстырмалы саясаттану ғылым мектебінің негізін салушы. Ұлыбритания, Германия, Франция, Оңтүстік Корея, Түркия, Жапония, Египет, БАЭ, Ресей, Украина, Беларусь сиясекіл ғылымдағы мықты мемлекеттерде дәріс оқып, аудиториясын ұйытып әкететін қасиеті, оныңтамаша, көреген ұстаз екендігін пашетсе керек.

Білім жолында өзін ғана емес, өзгенінде жетістігіне алауберген аламан азаматтың айшықты істерін ғылымға қанатқақан әрбір түлеканық біледі. Талантты жастарға оқуда көрсетіп, зерттеулерін есеріп беріп, оларды тәрбиелеп келе жатқан ұлағатты ұстаз, бірегей ғалым Раушанбек Әбсаттаров 20 ғылым кандидаты, 4 ғылым докторы, 6 Ph.D докторы және 30-ға жуық магистрант дайындап шығарған.

Кәсібіне деген сүйіспеншілігінің еңбек қорлығымен, тынымсыз ізденісімен жемісті болса, Меруерттей жұбайымен үлкен шаңырақтың бәйтерегіне айналып отырған абзал жанның ғибратты ғұмыры әр кез шәкірттерімен әріптестері үшін мақтаныш кенінескерсек, бұл сөзсіз мақтауға, мақтануға тұрарлық ұзақ жылдар бойы түзілген еңбектің нағыз көрсеткіші екені айтқымыз келеді.

ҒЫЛЫММЕН БІЛІМДІ ҮШТАСТЫРҒАН ТҰЛҒА

З. Шәукенова – ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, а.ғ.д., профессор, ҚРБҒМҒК Философия, саясаттану және дінтану институтының директоры,
С. Нұрмұратов – филос.ғ.д., профессор

Еліміздің белгілі көрнекті қоғамтанушы ғалымы Әбсаттаров Раушанбек Боранбайұлы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі (магистратура және Ph.D докторантура), ҚРҰҒА корреспондент-

мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор биылғы 2015 жылдың күзінде зиялы тұлғаның кемелдеген жасы болып саналатын 75 жылдық мерейтойын атап өтіп отыр.

Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаров – 1940 жылы Қызылорда облысында, яғни қазақтың қасиетті Сыр бойында өскен азамат. Болашақ ғалым еңбек жол

ын 1958 жылы Қызылорда облысы Қармақшы ауданындағы Ленин атындағы (Тұрмағанбет ауылы) совхозында қарапайым жұмысшыдан бастайды, кейін Кеңес Армиясының қатарында (1959-1962 жж.) әскерде болып, өзінің азаматтық борышын атқарып келеді.

Раушанбек Боранбайұлы өзінің білім мен ғылым саласындағы еңбек жолын 1971 жылдан 1988 жылдар аралығында әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің философия-экономика факультетінде ағартушылықтан, доцент болып жұмыс істеуден бастайды. Жасғалым сол кездің өзінде ұлттық қатынастар саласына зерттеуші ретіндегі назарына аударды және бұл ғылыми бағытты Қазақстанның тел лектуалды кеңістігі үшін ғылымизерттеудің жанабағдар болатын. Еліміздің сол тарихи кезеңде ұлт аралық қарым-қатынастар мәдениеті, жалпы қазақстандық келісім мен патриотизм бағыттары ендіған терен ғылыми қарастыруларын анық айнала бастағанын атап өткен жөн.

1988-

1990 жж. Р.Б. Әбсәттаров өз өмір жолында мемлекеттік деңгейдегі партиялық жұмыста да болды, дегенмен әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дедоцентік жұмысты қатар атқарғанды. 1991 ж. –

Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Қазақстан менеджмент, экономика және болжам институтының әлеуметтік саяси және философия кафедрасының меңгерушісі, Қазақстан Республикасының Президент Аппаратының кеңесшісі, ал 1997 ж. –

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі, сонымен бірге 2000 ж. –

2002 ж. дейін сол университеттің тарих факультетінің деканы қызметін қатар атқарды. Ал, 2009 жылдан қазіргі уақытқа дейін Абай атындағы ҚазҰПУ-нің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының (магистратура және Ph.D докторантура) меңгерушісі болып табыстықызмет атқарып келеді.

Жоғары оқу орындарындағы ұстаздық тәжірибесі өзінің ғылыми ізденістері мен тығыз байланыстырғандығы Раушанбек Боранбайұлы тек Қазақстанда ғана емес, сонымен бірге шетелдерде белгілі ғалым-саясаттанушы, әлеуметтанушы, философ ретінде танытты. Ол маман оқытушы, студенттердің, магистранттар мен Ph.D докторанттардың, жас ғалымдардың көрнекті ұстазы ретінде мемлекет тарапынан дәлеусіз қалған жоқ. Мәселен, «Ерен бегі үшін» медалі мен және екі рет «Қазақстан Республикасының ғылымында мытуға сіңірген еңбегі үшін» төсбелгісі мен марапатталған және «ҚР жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы» (2006 ж.) атанды, сонымен қатар Қазақстан Республикасы Қызылорда облысы «Қармақшы ауданының құрметті азаматы» атағының иегері. Ғалым ғылыми жұмысында жоғары жетістіктерге жеткені үшін Қазақстан мен Украинаның құрметтау грамотасы мен марапатталғанды. Ол Т.Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетін (1967 ж.) бітіріп, сонда аспирантура (1970 ж.) мен докторантура (1982 ж.) дәт әмемдағаны белгілі. Оның докторлық диссертациясының тақырыбын өзін заманауи мәселелер мен астып жатады: «Ғылыми-техникалық революция және қоғамдық өмірдің интернационализациялануы: әлеуметтік-философиялық талдау» – Киев, 1990 жыл.

Рақенәр қашан өзіне ғалым ретінде қалыптасуына ықпал еткен және үлкен теориялық көмек көрсеткен ғалымдардың ұмытпайды және олардың үнемі құрметпен атап өтіп отырады. Мәселен, әлемге әйгілі Украина ғалымдары: КСРО ҒА корреспондент-мүшелері, Украина ҰҒА академиктері, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар П.В. Копнин және В.И. Шинкарукты, Ленин сыйлығының лауреаты, философия ғылымдарының докторы, профессор И.Д. Назаренконы, Украина ҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Д.Ф. Остриянді, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар И.В. Бичко, В.С. Дмитриченко, А.И. Доронченков, И.Ф. Надольныйды; Қазақстан ғалымдары: КСРО ҒА корреспондент-мүшесі, ҚРҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор Б.А. Төлепбаевты, ҚРҰҒА академигі, философия ғылымдарының докторы, профессор Д.К. Кішібековті, ҚРҰҒА академигі, заң ғылымдарының докторы, профессор М.Т. Баймахановты, ҚазКСР ҒА корреспондент-мүшелері, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар Б.Б. Амантаев пен Н.Д. Жанділдинді атап көрсеткеніне кәуіп болдық. Басқалар туралы «Жақсының жақсылығынайты, нұры тасысын!» деп айтып отыратыңа зақекенімізді Рақеннің қасиеттерінен тағы бір байқаймыз.

Раушанбек Боранбайұлы Әбсәттаров Қазақстанның саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдардың дамуына өзінің үлкен үлесін қосты деуге болады. Оның тоғыз тілде 40 монографиялар, кітаптар, кітапшалар, оқу құралдары және 600-ге жуық ғылыми және оқу-

әдістемелік мақалалар жариялағанын және тек біздің елімізде ғана емес, жақын және алыс шетелдерде кеңінен белгілі болғанына тааламыз. Оның еңбектерін даясаттану, әлеуметтану және философия үшін теориялық тұрғыда іргелі және практикалық мән-маңызын зерттеу ғылыми жаңалықтарға қолжеткізді. Оның ғылым саласындағы жеке есімі республикада ұлттаралық қарым-қатынас мәдениеті және оның тәрбиелеу, этносаяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық сана-сезім, келісім, жалпы қазақстандық бірігу, ұлттық қарама-қайшылықтар және оларды шешу жолдары, этникалық және интеграциялық процестер, халықтардың ойлау қабылетінің бірлігі мен әртүрлілігі, салыстырмалы саясаттану және т.б. сол сияқты жаңа бағыттардың қалыптасуы мен дамуымен байланысты.

Зерттеуші ғалым әлеуметтік-саяси қатынастардың маңызды және күрделі мәселелерін шешуде жеткілікті бағыттық пен жаңашылдыққа ие болған тұлға. Оның бойында ынталы ғалым-теоретик және практикасиеттері үйлесімді ұштасқан, салыстырмалы сипаттағы материалдарды теориялық жағынан ұғынуға бағытталған жаңалықтар және ілгерілеудің ынталы жақтаушысы, ұлттық және интеграциялық, саяси және әлеуметтік процестер жөнінен өзіндік тұжырымдамалар жасаған тұлға. Оның бірегей және іргелі монографиялары төмендегідей: Ғылыми-техникалық прогресс және ұлттаралық қарым-қатынастар. - Алматы: Қазақстан, 1977. - 76 т.; Ұлттық қатынастар дамуы: проблемалары мен басқарылуы. - Алматы: Қазақстан, 1982. - 146 т.; Ұлттық процестер: ерекшеліктері және проблемалары. - Алматы: Ғылым, 1995. - 146 т.; Студенттердің ұлттаралық қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу: теория және практика. - Алматы: Ғылым, 1999. - 126 т. (Т.С. Садықовпен бірге); Саясаттану және оның проблемалары. - Алматы: Тоғанай, 2007. - 296 т.; Этносаралық қарым-қатынас мәдениеті: қазақстандық тәжірибе. - Алматы: Ұлағат, 2012. - 156 т. (басқа авторлармен бірге); «Әлеуметтанудың тестері: сұрақтар мен жауаптар». - Алматы: Ғылым, 1999. - 116 т. орыс және қазақ тілдерінде; Әлеуметтану: өзекті мәселелер. Екі томдық. - Алматы: Қарасай, 2013, 2015. - 1 том 256 т.; 2-том 256 т.; «Саясаттанудың тестері: сұрақтар мен жауаптар». - Алматы: Ғылым, 2005. - 206 т. орыс және қазақ тілдерінде; «Саясаттану негіздері». Екі томдық. - Алматы: Қарасай, 2011, 2012. - 1 том 27, 56 т.; - 276 т. жарық көрді.

Раушанбек Боранбайұлыге менді және тәуелсіз Қазақстан Республикасының саяси ғылымының іргесін қал аушылардың қатарындағы ғалым, әсіресе, зерттеуші қазақстандық этносаясаттану және салыстырмалы саясаттану ғылымы мектебінің іргесінің қалануына үлкен еңбегін сіңірді. Р.Б. Әбсаттаров беделді этносаясаттанушы ретінде Global diasporalarдың Дүниежүзілік ассоциациясының вице-президенті (Кванжук, Оңтүстік Корея) болып сайланды.

Оның басшылығымен саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы ғылымизерттеу, оқу-әдістемелік және саяси тәрбие жұмыстарында үлкен табыстарға қолжетіп отыр, оның ішінде әлеуметтік-саяси ғылымындағы жетекші кафедралардың және іргелі ғылыми орталықтың біріне айналды. Мәселен, оның басшылығымен соңғы он жылда кафедра мүшелері 10 тілде: 22 монография (жалпы көлемі 3056 т.), 38 оқулықтар, оқу құралдары, кітаптар, брошюралар (жалпы көлемі 7906 т.) және 1000-нан аса ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар (жалпы көлемі 4006 т. аса), олардың ішінде 100-і шетелдерде (жалпы көлемі 506 т.) жариялады. Қазіргі таңда кафедра инновациялық мағынадағы шығармашылық сипаты бар өте жақсы тәртіпке негізделген орнықты моральдік-психологиялық климатпен өзіндік ахуал орнаған.

Әбсаттаров Раушанбек есімі Ұлыбритания, Германия, Франция, Оңтүстік Корея, Түркия, Жапония, Египет, Б.АЭ, Ресей, Украина, Белоруссия және тағы басқа елдердің университеттері мен ғылыми орталықтарына белгілі және оларда бірнеше рет баяндамалар мен дәрістер оқыды. Ол шетелдерде 60-тан астам ғылыми мақалалар жариялады. Ол басқаратын кафедра шетелдердің көптеген ғылым мекемелері мен ынтымақтастық орнатқан. Осындай ынтымақтастықтың нәтижесі оның бастамасымен өткізілген бірлескен семинарлар, дөңгелек үстелдер, ғылыми конференциялар, симпозиум мен кітаптар шығару болып табылады.

Мәселен, оның кафедрасы Корея университетінің саясаттану кафедрасымен бірлесіп «Political Changes and Ethnic Koreans in Central Asia» атты ғылым семинар өткізді. Кафедраның үш оқытушысы баяндама жасады. Семинардың материалдары Сеул қаласында, Оңтүстік Кореяда басылды; Чоннам ұлттық университетінің ғылыми орталығымен «New Silk Road and the Global Diaspora» атты ғылыми конференция өткізілді (2012 ж.). Кафедраның алты оқытушысы мазмұнды баяндамалар жасады. Конференцияның материалдары Кванжук аласында Оңтүстік Кореяда басылды; 2015 ж. 23-

24 сәуір аралығында Оңтүстік Кореяның Чоннам ұлттық университетінің диаспора кафедрасымен бірге және Абай атындағы ҚазҰПУ-нің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының негізінде «Қазіргі әлемдегі диаспоралардың өзекті мәселелері» тақырыбы

ында дөңгелек үстөл откізілді. Сонымен қатар, оның кафедрасы оқытушыларының 30 ғылым мақалалары Берлін қаласында немістілінде басылды.

Қазақстанда ғана емес, сонымен бірге оның сыртында қоғамдық жұмыстардың әртүрлі салаларында қызмет ететін көптеген шәкірттерді тәрбиеледі. Ол 20 ғылым кандидаттарын, 4 ғылым докторларын, 6 PhD докторды және 30 магистрантты дайындап шығарды.

Раушанбек Боранбайұлы еңбек қор жауапкершілікті, тиянақты адам және сонымен қатар үлгілі отағасы. Оны нәйелі – Меруерт Асқарова педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, қызы – Майя Әбсаттарова – кәсіпкер, ұлы – Марат Әбсаттаров – заң ғылымдарының кандидаты, жауапты қызметкер, ұлы – Ғалымжан Әбсаттаров – саяси ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы ҚазҰПУ – нің тарих және шетелдік студенттер мен жұмыс факультеті деканының орынбасары. Бес немересі Ақрано, Диляр а, Аллаяр, Алияр, Ахмедияр және шөбересі Раян өсіп келе жатыр.

Заманауи сипаттағы белсенді ғалымға мерей той құтты болсын, шығармашылықтағы табыстар молая берсін!

ПЕДАГОГ ЖӘНЕ ҒАЛЫМ – ОНЫҢ БАҒЫ

К. Биекенов – а.ғ.д., ал-Фараби атындағы ҚазҰУ профессоры

Раушанбек Боранбайұлы – бүкіл ғұмыры жас ұрпақты тәрбиелеуге арналған ұлағатты ұстаз. Қазір Қазақстанның түпкір-түпкірінде философия, саясаттану, әлеуметтану салаларында еңбек етіп жатқан шәкірттері ұлтжандылығымен, әділдігімен, адалдығымен, шыншылдығымен көзге түсіп келеді. Сонына рқасында көпшіліктің сый-құрметіне бөленді. Әсіресе, ел ертеңі – жастарға деген көңілі бөлек. Олармен жиі кездеседі. Дәрістерінде ел, Отан қадірі туралы айту данжалық пайды. Өмірге келгеннен кейін туған елге қызмет етуді басты борыш санау керек дейді. «Отан үшін отқатүс, күймейсің» деген сөзді құлақтарыңа құйып алыңдар деп отырады. Раушанбек көзі ашық, көкірегі ояу, сауатты замандасамыз.

Бүкіл саналы ғұмырың ғылым жолына, философияның, саясаттанудың, әлеуметтанудың дамуына сарп етіп жүрген азамат. Ең әуелі қабырғалы қаламгер, ұлт мәселесі туралы көптеген кітаптардың авторы, абыройлы ұстаз. Алуниверситет бабалдырығын аттасымен, студенттерге философия ғылымының негізін салған ұлы абыздарды нөзінен болмаса да, солардың тәлімін алып, тағылымынан өткен көрнекті ғалым. Студент жастар философиясын ыңалып бәйтеректері сынды көрінетін атақты ғалымдарымыздан дәрістың дағанымызды абыройда, мақтандат ұтушымыз дейді. Бүкіл өмірі, ұлтжандылығы, ұлтқа берілгендігі – кімге болса да үлгі боларлық. Зерттеген еңбектері қаншама, кітаптары оқу құралына айналды, студенттердің қолынан түспей келе жатыр.

Қазақстан ғылымымен мәдениетінің өсіп-өркендеуіне лайықты үлес қосқан, өзінің ғылым мектебін қалыптастырған көрнекті тұлғаның, ардақты ұстаз, кең жүректі абзал жан екеніне көзіміз жетті.

Халқымыздың саяси мәдениетін, философияның тарихын, көне дәстүрлерін терең білетін санаулы саңлақтарымыздың бірі, ұлттық мәдениеттің насихаттау ісін ешын берілген адал азамат. Оның өмір жолының, өнегесінің кейінгі ұрпаққа өшпес үлгі болатыны анық.

Ғылымды мұрат еткен Раушанбек әуелі, Киевте аспирантурада, кейін докторантурада көзінің майын тауысып жүргенде, ата-анасының жағдайы нойлаған, қамқор болған.

Осы қасиеттерінің бәрі жастарға үлгі болады деп ойлаймын. Студент кезінде – аққас ғалымдардың республикалық конференцияларына қатысып, жүлде алып жүрген. Бір пара еңбектерін шет елдегі қазақ қандастарымыздың өмірі мен әдебиетін зерттеуге арнады.

Алматы жоғары партия мектебінде қызмет етсе болғанда ұлт, ел, рух тақырыбында өзінің темір қазығынаны аныған емес. Қашан көрсенде, кітапқа көміліп, қағазды нарасында көз майытау сылғанша, еңбектеніп отырғанына күә болушы едік.

Украинаның қарашаңырағы Киев университетін ең түлеп ұшқан сыйлы азамат үлгілі ұстаз бола білді. Заманда сымызге менді еліміздің жарқын болашағы үшін аянбай еңбек етіп жүр. Раушанбек философияның қиын саласын –

ұлт аралық мәдениетті зерттеген, оған алғаш түрен салған атақты ғалым. Ұлттық мәдениет саясаттану ғылымының қиында аса күрделі саласын алғаш зерттеп, негізін салған, осы салада көптеген шәкірттер даярлап, өзінің ғылым мектебін жасаған санаулы ғалымдардың бірі болып келеді.

Еңбастысы, өзінің адами болмысына кірші алдырмай, «қолын былғамаған, біреудің алажі бінаттамаған, мүмкіндігінше адамдарға жақсылық жасап, ұлтына адал қызмет еткен, адамшылық қарымен адал өмір сүріп келе жатқан

ннағыз Адам, асыл Азамат. Жасыңұлғая берсін, жаныңжасара берсін, қанатыңталмасын, әлдедекөптабыстарың ақуәболаберейік.

АҚЫЛШЫАҒА, ӨНЕГЕЛПҰСТАЗ, ҰЛАҒАТТЫҒА ЛЫМ, ЖАРҚЫНТҰЛҒА

А. Мұқажанова – с.ғ.д., Абай атындағы ҚазҰПУ-нің доценті

«Ұстаз» деген ұлы сөз. Оның қадірі мен қасиетін бүгінгі таңда үнемі жастар тәрбиесі мен айналысып, өскелең ұрпаққа өнеге-білім дарытып жүрген біздер жақсы білеміз. Тіптен, біз дөшәкірт болдық, ұстазалдындат әлім-тәрбие алдық. Солардың ішінен әрсөзінің өзін алтынға бергісіз, саған істеген жақсылығы өлген ше ұмытқысыз, кеуденде ошпесіз қалдыратынасылдарды да кездестіруге болады. Кейбіреуіміз көктөбедененді асып, енді біріміз әлдеқашан ассақта, алдымызда ұлгі тұтарағаларымыздың барын мияткөреміз, інілік-қарындастық ізетіміз бен шәкірттік құрметімізді соларға арнаудан тайынбаймыз. Қамшының сабындай қысқағұмырымызда бұның өзі біле-білген адамға өмірдің жомарттық пен сыйғатартқан үйлесімдігі мен сабақтастығы, табиғаттың заңдылығы.

Елімізде Абай атамыз айтқан алдыңғы толқынағаларымыздың ішіндегі қазыналы нардай қадірі бөлек, өзінің саналы ғұмырын мемлекетті құраушы ұлттың мүддесін қолдап, намысын қорғап, жанкештіліктанытып жүрген азаматтары аз емес. Олардың бірі – қоғам қайраткері болса, бірі – ұстаз, бірі – ғалым. Міне, сондай жарқын тұлға, біліктілігі мол ғалым, ұлағатты ұстаздардың бірі – белгілі саясаттанушы, Қазақстан Республикасының Ұлттық Ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі, философия ғылымының докторы, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі, профессор Әбсаттаров Раушанбек Боранбайұлы 75 жасқа тартып отыр.

Ойы озық ғалым 1940 жылы дүниеге келген. Еңбек жолын 1958 жылы Қызыл Орда облысы, Қармақшы ауданы, Ленин атындағы (Тұрмағанбет ауылы) совхозда бастаған. 1959-1962 жылдар аралығында азаматтық борышын өтеп, Кеңес Армиясының қатарында бөлімше командирі, взвод командирінің орынбасары, взвод командирі міндеттерін атқарған. Әскери борышын өтеп келгеннен кейін білімге, ғылымға деген құштарлық албырт жасты Т. Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетіне алып келді. Қажырымен қайратының арқасында аталмыш университетте білімін шыңдап, 1970 жылы аспирантураны, 1982 жылы докторантураны бітіріп, 1990 жылы ғылым докторы дәрежесіне алған. Раушанбек Боранбайұлы университет қабырғасында, атақты одақтық философия академиктері П. В. Копнин, В. И. Шинкарук, Ленин сыйлығының лауреаты, философия ғылымдарының докторы, профессор И. Д. Назаренко және тағы басқалардың сүйікті шәкірті болды. Осындай ірі ғалымдармен біте қайнасып, араласу Раушанбек Боранбайұлының үлкен ғалым және ғылыммен білім саласында ұйымдастырушылық қабілеттерінің шыңдалуына жолашты.

1991 жылдан бастап Раушанбек Боранбайұлы Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Қазақстан мемлекеттік экономика және болжам институтының әлеуметтік саяси және философия кафедрасының меңгерушісі, Қазақстан Республикасы Президенті Аппаратының кеңесшісі қызметтерін атқарды. Бірақ, білім және оқу тазды жұмыстарға деген құштарлық оның жоғары оқу орнына қайтадан алып келеді.

1997 жылдан бастап «Қарашанырақ» аталатын, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетін десаясаттану және әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі, сонымен бірге 2000-2002 жылдар аралығында тарих факультетінің деканы қызметін қатар атқарады. 2009 жылдан бастап осы университеттің жанынан жаңа құрылым – Магистратура және PhD докторантура институты ашылып, осы институттың саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі болады.

Бүгінгі таңда Раушанбек Боранбайұлы басқаратын кафедрадағы еңбектіршілігі, оның мақсаттылығы, ұйымдасқандығына емес, шынайы шығармашылығымен, алға қойылған жана міндеттерді іске асыруға еңбекқұжымының бірікпесі дей жұмылған іс-әрекеті мен ерекшеленіп тұрады. Байсалды, бірақ, үзіліссіз тынымсыз шығармашылық және басшылық жұмыс атқаратын кафедра меңгерушісінің тіршілігі оның төңірегін қоршаған ғалымдармен кафедра мүшелері үшін жұғысты болып алған. Басқаша болуы мүмкін емес. Талап әділ және оны орындаушының өзіне дешығармашылық пайдалы, ғылыми-практикалық нәтижелі болғандықтан ешқайсысында «неге бұлай» деген сұрақ немесе ой-пікір туындамайды.

Ол 20 ғылым кандидаттарын, 4 ғылым докторларын, 6 PhD докторды және 30 магистрантты дайындап шығарды.

ы. Оның басшылығымен саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы ғылыми зерттеу, оқу-әдістемелік және саяси тәрбие жұмыстарында үлкен табыстарға қол жетіп отыр. Ол еліміздің саяси, әлеуметтану және философия ғылымдарындағы жетекші кафедралардың және ірі ғылыми орталықтардың бірі. Оның басшылығымен соңғы он жылда кафедра мүшелері 10 тілде: 22 монография (жалпы көлемі 3056 т.), 38 оқулықтар, оқу құралдары, кітаптар, брошюралар (жалпы көлемі 7906 т.) және 1000-нан аса ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар (жалпы көлемі 4006 т. аса), олардың ішінде 100-ішетелдерде (жалпы көлемі 506 т.) жариялады. Кафедрада өте жақсы тәртіп және қолайлы моральдық-психологиялық климат, шығармашылық ахуал орнаған.

Р.Б.Әбсаттаров Қазақстан қоғамындағы саяси-әлеуметтік, ұлттаралық қатынастардың маңызды және күрделі мәселелерін шешуде жеткілікті батылдықпен жаңашылдыққа ие. Оның бойында мыңтап ғылым-теоретик және практика сипеттері үйлесімді ұштасқан, салыстырмалы материалдарды теориялық жағынан ұғынуға бағытталған жаңалықтар және ілгерілеудің нәтижелі жақтаушысы, ұлттық және интеграциялық, саяси және әлеуметтік процестер жөнінен өзіндік тұжырымдамалар жасаған. Оның бірегей және іргелі монографиялары: Ғылыми-техникалық прогресс және ұлттаралық қарым-қатынастар. - Алматы: Қазақстан, 1977. - 76 т.; Ұлттық қатынастардың дамуы: проблемаларымен басқарылуы. - Алматы: Қазақстан, 1982. - 146 т.; Ұлттық процестер: ерекшеліктері және проблемалары. - Алматы: Ғылым, 1995. - 146 т.; Студенттерді ұлттаралық қарым-қатынасмәдениетін тәрбиелеу: теория және практика. - Алматы: Ғылым, 1999. - 126 т. (Т.С. Садықовпен бірге); Саясаттану және оның проблемалары. - Алматы: Тоғанай, 2007. - 296 т.; Этносаралық қарым-қатынасмәдениеті: қазақстандық тәжірибе. - Алматы: Ұлағат, 2012. - 156 т. (басқа авторлармен бірге) еуроазиялық саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдағы айтулы оқиға болды, сонымен бірге оқу құралдары «Әлеуметтанудың тестері: сұрақтармен жауаптар». - Алматы: Ғылым, 1999. - 116 т. орыс және қазақ тілдерінде; Әлеуметтану: өзекті мәселелер. Екі томдық. - Алматы: Қарасай, 2013, 2015. - 1 том 256 т.; 2-том 256 т.; «Саясаттанудың тестері: сұрақтармен жауаптар». - Алматы: Ғылым, 2005. - 206 т. орыс және қазақ тілдерінде; «Саясаттану негіздері». Екі томдық. - Алматы: Қарасай, 2011, 2012. - 1 том 27,56 т.; - 276 т. жарық көрді. Соңғы екі томдық кітапқа жоғары баға берілген бсын-пікір жарияланды: ҚРҰҒА Хабаршысы. Қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар сериясы. - 2012, №2; Ақиқат. - 2012, №3; Қоғам және дәуір. 2012, №1; Егемен Қазақстан. - 2012, 21 сәуір; Қазақ әдебиеті. - 2012, 17-23 ақпан; Экономика. - 2012, 12-18 сәуір. Кафедра оқытушыларының 30 ғылыми мақалалары Берлин қаласында неміс тілінде «Sozialphilosophische, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans. Berlin, 2012 г. - 126 т. (импакт-фактор мәртебесімен) және «Politische, soziologische und rechtliche Probleme der Gesellschaftsentwicklung Kasachstans. - Berlin: Verlag Dr. Köster, 2013. - 186 т.» басылып шыққан.

Өзі інінешынайы берілгендіктен, Раушанбек Боранбайұлы ғылым жолына дендей кіріп, үлкен нәтижелерге жетті. Оның тоғыз тілде 40 монография, кітаптар, кітапшалар, оқу құралдарын және 600-ге жуық ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар жарияланғаны тек біздің елімізде ғана емес, жақын және алыс шетелдерде де кеңінен белгілі. Оның еңбектеріндесаясаттану, әлеуметтану және саяси философия үшін іргелі және практикалық мәнге ие маңызды ғылыми жаңалықтарға қол жеткізілді.

Раушанбек Боранбайұлының есімі елімізде ұлттаралық қарым-қатынасмәдениеті және оған тәрбиелеу, этносаяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық сана-сезім, ұлттаралық келісім, жалпы қазақ-стандық патриотизм, ұлттық қарама-қайшылықтар және оларды шешу жолдары, этникалық және интеграциялық процестер, халықтардың саяси ойл ауқабілетінің бірлігі мен әртүрлілігі, салыстырмалы саясаттану т.б. сияқты жаңа бағыттардың қалыптасуы және дамуымен байланысты. Сондай-ақ, оның ғылыми жетістіктері тек ТМД-да ғана емес, алыс шетелдерде белгілі әрі жоғары бағалайды. Ғылым-ұстаздың соңғы он жылда Германияның, Францияның, Ұлыбританияның, Түркияның, Оңтүстік Кореяның және басқа да көптеген елдердің университеттері мен ғылыми институттары баяндама жасауға, лекция оқуға жиі шақырып тұрады. Оның 60-тан астам ғылыми еңбегі шетелде жарық көрген.

Бүгінгі таңда Р.Б.Әбсаттаров белгілі, беделді ғалым-этносаясаттанушы ретінде Global Диаспоралардың Дүниежүзілік Ассоциациясының вице-президенті. Бұл қызметке ғалым Раушанбек Боранбайұлының сайлануы Қазақстанның этносаясаттану ілімінің, саяси ғылымының дамуына қосқан үлесі мен жетістіктерін мойындауы деп айтуымыз хақ.

Бүгінгі таңда ұлттық мемлекетімізді жетілдіретүсу, ұлттық мүдде, ұлттық құндылықтарымызды сақтау және дамыту мәселелері жайында толғануды Раушанбек Боранбайұлы азаматтық парызым деп біледі.

Қазіргі жаһандану заманында студент, магистрант жастардың ой-танымында мытып, көкірек көзінашуға барқұшын жұмсауда. Ұстаздың әрбір дәрісінен ұлтымыздың құндылықтарының жанға жайлы лебі айқын сезіліп тұрады. Қандай тақырыпты аңгімееетпесінен ұлау елсіздік мұраттарымен тығыз байланыстырып отырады. Осыларымен сабақтары тартымды, көңілге қонымды.

Көрнекті ұстаз «Ернен бегі үшін» медальмен және кірет «Қазақстан Республикасының ғылымында мытыуға сіңірген еңбегі үшін» төскетағылатын белгімен марапатталған. «Қазақстан Республикасының жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы» (2006ж.), шыққан өлкесі –

Қызылорда облысы «Қармақшы ауданының құрметті азаматы» атағының иегері. Ғалым ғылыми жұмыс саласындағы жоғары жетістіктерге жеткені үшін Қазақстан мен Украинаның Құрмет грамотасымен марапатталған.

Раушанбек Боранбайұлы еңбеккер, жауапкершілігі мол қызметкер ғана емес, жақсы отағасы, балаларына қамқор әке және немерелеріне мейірімді ата. Раушанбек Боранбайұлының жартығасырдай отасқан жары, ҚР Білім беру саласындағы құрметті қызметкер, педагогика ғылымының кандидаты, профессор Меруерт Асқарқызымен ұл-қыз өсіріп, немере-шөберенің ата-әжесі болып отыр. Үлкен қызы Маякәсіпкер болса, үлкен ұлы Марат заңғылымдарының кандидаты, жауапты мемлекет қызметкері, алкіші ұлы – Ғалымжан саяси ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің ұстазы, директор орынбасары қызметін атқаруда.

«Өлмейтұғын артынан сөз қалдырған» –

деген Ұлы ақынымыздың ұғымындағы, тарихқа азатын алтын әріптермен жазған Ұлытұлға, ғалым ағамыз – Раушанбек Боранбайұлы. Ғұмырының мерейлі жетпіс бесінші жылында да университетта балдырығын енді аттаған, қайратымол, үкілі үміті үлгідеген албырт кескінін жоғалтпаған. Әрсөзі өнегементәрбиегетолы өлкісінің алдында бағындыратын биік шындар, талай сындартұр. Қазақ халқына әлемгетанытатын, өзінің саражолын жалға стыра ресімдері елестіңде қалатын, көптеген білімді ұрпақ тәрбиелеп шығарарына сеніміміз мол.

Бұған қоса, бүгінде қоғам қайраткері, ғалым, торқалы той иесі, жомарт жүрек тіабзал Раушанбек Боранбайұлы ағамыз –

университет жұмыры асында абырой беделі өте жоғары, білікті ұстаз, ұлт алдында адал азамат, қоғамданы мал ғалым ретінде баршамызға үлкен өнеге, мол қазына екенін зор мақтанышпен айтпекеліп, ағамызға зор денсаулық тілейміз.

ҚАЗАҚ ҒАЛЫМЫ ШЕТЕЛГЕ ДЕТ АНЫМАЛ

Н. Сейсен – с.ғ.к. Абай атындағы ҚазҰПУ саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының доценті

Қазіргі кезде қазақ ғылымының өркендеп, дамып жатқанын мақтанышпен айтудың абыройы бар. Қазақ ғылымының жетістіктерін шетелдердің ғалымдары жоғары бағалауда. Соңғы кезде, егеменді қалғаннан бері қазақтың әлеуметтік-саяси ғылымдары шетелде танымал болып, абырой артуда. Қазақтың әлеуметтік-саяси ғылымдары, әсіресе, саясаттануын шетелдерде құрметпен қарап, олардың жетістіктерін мойындап жоғары бағалайды.

Мен Түркияда, Оңтүстік Кореяда және тағы басқа елдерде халықаралық ғылыми конференцияларға қатысқанымда байқап, сездім. Әрине бұл қуанарлық жайт. Мәселен қазақтың этносаясаттануы еліміздің ұлтпендиаспорлар мәселелерін ғылыми тұрғыдан шебер шешілуін, ұлтаралық келісімді зерттеп дамытып, оның халықаралық маңызын зерттеген, белгілі қазақ саясаттанушысы, Қазақстан Республикасының Ұлттық Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Әбсаттаровты мақтанышпен айтудың абыройы бар. Р. Әбсаттаров Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философия пәндер кафедрасының меңгерушісі. Оның ғылыми жетістіктері тек ТМД-де ғана емес, шетелдерде белгілі, әрі жоғары бағалайды. Оны соңғы он жылда Германияның, Францияның, Ұлыбританияның, Түркияның, Оңтүстік Кореяның және басқада көптеген елдердің университеттері мен ғылыми институттары баяндама жасауға, лекциялар оқуға жиі шақырып тұрады. Бұл шақырулар қазақтың саяси ғылымының жоғары деңгейде екенін көрсетеді және мақтаныш сезімімізді тудырады. Оның ғылыми еңбектері әлемнің 73 еліне танымал, 60-тан астам ғылыми еңбектері шетелдерде жарық көрген.

Раушанбек Әбсаттаров ұлтпендиаспор мәселелерін терең зерттеген ғалым, оның еңбектері нысаладағы шетелдік ғалымдар жоғары бағалап, мойындайды. Мәселен, оны осыдан екі жарым жыл бұрын Оңтүстік Кореяның

Гванджуқаласында Бүкіләлемдік глобальдық диаспорассоциациясына қатысуға және оны құруға шақырды. Бұл форумда 20-

дана стамма мемлекеттердің диаспоралар мәселелерін зерттеген белгілі ғалымдары қатысты. Сол құрылтайда әлемге белгілі саяси ғылымының докторы, профессор Лим Че Ван осы ассоциацияның президенті болып, аоның вице-президенті болып біздің жерлесіміз Раушанбек Әбсаттаровтың сайлануы, Қазақстанның этносаясаттану ілімінің, саяси ғылымының жетістіктерін мойындауы деп айтуымыз хақ.

Сонымен қатар Оңтүстік Кореяның Чоннам ұлттық университетінің саясаттану факультетінің студенттеріне «Қазақстандағы ұлт мәселесінің шешілу тәжірибесі және оның халықаралық маңызы» тақырыбындалекция оқыды. Қатысушылар лекцияға үлкен мән беріп, зорықпалыстыңдады. Көптеген сұрақтар қойып, қызығушылық танытты. «Профессор Раушанбек Әбсаттаровмырза, сіз негелекцияны орыстінде оқыдыңыз? Қазақтілінде не оқымайсыз?» деген студенттің сұрағына, олкүлімсіреп: «Мен лекцияны қазақтілінде оқысам, оныкім корейтіліне аударарды?»

деді. Мұны естіп отырған Кореяның профессор Лим Че Ван: «келесі шақырғанымызда қазақша оқитын болады, аудармашы тауып қоямыз» дегенеді.

Шынында да 2014 жылдың желтоқсан айының соңында жерлесіміз, профессор Раушанбек Әбсаттаровтың ақтілінде Чоннам ұлттық университетінің профессорлар мен оқытушыларына, докторанттар мен магистрлеріне «Әлемдегі диаспоралардың өзекті мәселелері» атты тақырыпталекция оқуға арнайы шақырды. Сол кезде мен Чоннам ұлттық университетіне командировкаға келгенмін. Р. Әбсаттаровтың лекциясына осы университетте оқып жүрген жерлестерімізбен бірге менде қатыстым. Үш күнлекцияны қазақтілінде оқыды, екі аудармашы корейтіліне аударып тұрды. Лекциясыөте жоғары деңгейде қызықты, тартымды оқыды. Әсіресе пікірталастық және жетезерттелеген мәселелерге тыңдаушылардың назарына аударып отырды.

Менің байқағаным корей тыңдаушылары оқыған лекцияға қатты риза болды. Қызығушылық танытып, көптеген сұрақтар қойды. Қойылған сұрақтарға білімділікпен, парасаттылықпен жауап берілді. Үзілістің кезінде Корея профессорлары өзара Раушанбек Әбсаттаровтың оқыған лекциясын талдап және қазақтың әлемдік деңгейде ғалымдары бар екені ойдеп қуанышпен айтып жатты. Бұны естіген қазақстандықтар төбеміз көкке жетіп, біздің саяси ғылымымыз әлемдік деңгейге көтерілген екені ойдеп мақтаныш сезімі кернеді.

Кореяның профессоры Ким Енг Сун өзі пікірін былай білдірді: «Мен профессор Раушанбек Әбсаттаровтың «Национальные процессы: особенности и проблемы» (Алматы: Ғылым, 1995 ж.) атты монографиясы мен танысқаннан бастап білдім. Монографиясыөте жоғары деңгейде жазылған, әлемдік диаспорамәселесін зерттеуге сүбелі қосылған үлес деп айтуға болады. Содан кейін мен оның Кореяда шыққан онекі ғылыми еңбегіне оқыдым. Кореядағы ұлтпендиаспорамәселелерін зерттейтін мамандар Раушанбек Әбсаттаровтың жақсы біледі және ғылыми еңбектеріне жоғары бағалайды. Осыдан екі жарым жыл бұрын ғалымның өзі менбетпелетінін және жаңаша көзқараспен ізденісін байқадым, көрнекті саясаттанушы ғалым екеніне көзім жетті. Раушанбек Әбсаттаров тек қазақ халқының ғана емес, жалпы саяси ғылымының көрнекті өкілі деп мақтанышпен атауымызға болады».

Кореяның өзгеде профессор, оқытушы, докторанттарымен, магистрлерімен сөйлескенімізде, оларда профессор Раушанбек Әбсаттаровтың ғылымизерттеулеріне, пікіріне оң баға беріп, ризашылықтарын білдіріп, қазақтың әлеуметтік-

саяси ғылымдарының жоғары деңгейде дамығанын қуана жеткізді. Қазақстандағы қазақ халқымен Корея диаспорларына байланысты мәселелерге көбірек назар аударылды. Кореяның журналистері қойған сұрақтарға кәсіби-саяси шеберлікпен жауап берді.

Қорыта айтқанда, қазақтың этносаяси ілімі, саясаттану ғылымының жоғары деңгейде дамуы әлемнің ілімізді, ғылымымызды мойындауынаықпал етерісөзсіз. Әлемдеңгейіндегі қазақ ғалымдары көбейберсе кендейміз.

АСА КӨРНЕКТІ, ҰЛТЫНҰЛАҒАТТАҒАН ҒАЛЫМ, ӘРІ АЯУЛЫ АЗАМАТ

А. Луқпанов – *ал-Фараби* ат. ҚазҰУ-нің доценті, филол. ғ. к., ҚР Білім саласының құрметті қызметкері

Біздің әңгімеміздің кейіпкері - 75 жасқа жетіп отырған аса қадірлі көрнекті ғалым - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі.

сының меңгерушісі (магистратура және PhD докторантура), ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Р.Б. Әбсаттаров (қазақ, 1940 жылы туылған). Р.Б. Әбсаттаровтың балалық шағы Қызыл-Орда облысы, Сырдария өзенінің өңірі бойында өтті. Мектепке барды, белгілі біруақытта қиындықты да көрді. Дегенмен мектепті жақсы бітірді. Нәтижесінде Р.Б. Әбсаттаровақ жарқын, қиындықтан тайынбайтыңбекқор, өзісіне мұқият, өзінің келешегіне аса сенімді азамат болып қалыптасты. Еңбек жолына 1958 жылы Қызыл-Орда облысы Қармақшы ауданындағы Ленин атындағы (Тұрмағанбет ауылы) совхозда бастады, кейін Кеңес Армиясының қатарында (1959-1962 жж.) әскерде болып, бөлімше командирі, взвод командирінің орынбасары, взвод командирі міндеттерін атқарды. Ол Т.Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетін (1967 ж.) бітіріп, сонда аспирантура (1970 ж.) мен докторантура (1982 ж.) дәтәмемдаған. Оның докторлық диссертациясының тақырыбы: «Ғылыми-техникалық революция және қоғамдық өмірдің интернационализациялануы: әлеуметтік-философиялық талдау» - Киев, 1990 ж. Тарихтан біз білетін ақтық ойшыл тұлғалар өздерінің ізденістерінде өзгелерге кеңшілік принципіне сәйкес білген: өзінен бұрын өткен тұлғаларды өздеріне ұстаз санап, қастерлеген, келесі ұрпаққа, өскелең жастарға ақыл-кеңесін, көмегіне аямаған. Р.Б. Әбсаттаров бұл дәстүрді жақсы біледі, өзінің өмірлік жолында мұны жүзеге асыруды а. Р.Б. Әбсаттаров өзіне ұстаз бола білген адамдарды, өзінің ғалым ретінде қалыптасуына аяқпалеткен және үлкен көмек көрсеткен ғалым тұлғаларды ұмытпай, әрдайымайтып отырады. Олардың алғашқы легінің білім алған Украина Кеңестік Социалистік Республикасы жоғары оқу орны Мемлекеттік университетінің ұстаздары, белгілі ғалымдар құрайды. Олар Украинаның белгілі, атышулы ғалымдары: КСРОҒА корреспондент-мүшелері, Украина ҰҒА академиктері, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар П.В. Копнин және В.И. Шинкарук, Ленин сыйлығының лауреаты, философия ғылымдарының докторы, профессор И.Д. Назаренко, Украина ҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Д.Ф. Острянин, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар И.В. Бичко, В.С. Дмитриченко, А.И. Доронченков, И.Ф. Надольный т.б. Сондай-ақ Р.Б. Әбсаттаровтың ғылыми есужолында қолұшын беріп, қолқабысеткен Қазақстан ғалымдары: КСРОҒА корреспондент-мүшесі, ҚРҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор Б.А. Тулепбаев, ҚРҰҒА академигі, философия ғылымдарының докторы, профессор Д.К. Кішібеков, ҚРҰҒА академигі, заң ғылымдарының докторы, профессор М.Т. Баймаханов, ҚазКСРҒА корреспондент-мүшелері, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар Б.Б. Амантаев пен Н.Д. Джандильдинді атап өтуге болады. Бұл тұлғаларды Раушанбек Боранбайұлы әрқашанда есінде сақтап, жылы лебізбен еске алып, айтып отырады.

Р.Б. Әбсаттаров өз өмірінің белгілі бір кезеңдерін - қоғамдық өмірдің әртүрлі салалары - ғылым және білім, партиялық және мемлекеттік қызмет салаларымен байланыстырды (1971-1997 жж.) 1971-1988 жж. ал-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің философия-экономика факультетінде аға оқытушы, доцент дәрежесінде ұстаздық қызметті лайықты атқарды. Мұнда оқулық қатынастар саласында Қазақстан үшін ғылымизерттеудің жанабағыттары, атап айтқанда, ұлт аралық қарым-қатынастар мәдениеті, жалпы қазақстандық келісіммен патриотизм мәселелерін зерттеп дамытты. Р.Б. Әбсаттаров 1988-1990 жж. Қазақстан Коммунистік партиясы Орталық комитеттің жанында партиялық жұмыста болды да, ҚазҰУ - дедоценті жұмысты қатар атқарды. Тәуелсіздіктің алғашқы жылында Р.Б. Әбсаттаров Қазақстан Республикасының мемлекеттік саяси билігі жүйесінде белгілі қызметтерде болды. 1991 ж. - Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Қазақстан менеджмент, экономика және болжамдау институтының әлеуметтік саяси және философия кафедрасының меңгерушісі, Қазақстан Республикасының Президент Аппаратының кеңесшісі қызметтерін атқарды. 1997 ж. бастап Раушанбек Боранбайұлының қызметі - еліміздің алғашқы жоғары оқу орны Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтану кафедрасының меңгерушісі, сонымен бірге 2000 ж. - 2002 ж. дейін сол университеттің тарих факультетінің деканы қызметін қатар атқарды. Ал, 2009 ж. 1 қыркүйек айынан Абай атындағы ҚазҰПУ-нің саясаттану және әлеуметтік-

философиялық пәндер кафедрасының (магистратура және PhD-докторантура) меңгерушісі.

Әрбір ғалымның ғылыми деңгейі мендиапазонының бұл саладағы тындырған қомақты істері, жазып, оқырмандарға ұсынған, келесі ұрпақтарға қалдырған құнды еңбектері, тірісінде қоғам, ғылыми жұртшылық арасында айықты деңгейде мойындалуы десе қартық болмайды. Бұл тұрғыдан алғанда біздің Раушанбек Боранбайұлы ешкімнен кемемес, қай жағынан алсаңда жеткілікті, көрнекті тұлға. Р.Б.Әбсаттаров Қазақстанның саяси, әлеуметтік

философиялық ғылымдардың дамуына үлкен үлес қосты. Оның тоғыз тілде 40 монография, кітаптар, кітапшалар, оқу құралдары және 600-ге жуық ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар жарияланғаны тек біздің елімізде ғана емес, жақын және алыс шетелдерде кеңінен белгілі. Оның еңбектерін десе саясаттану, әлеуметтану және философия үшін іргелі және практикалық мәнге ие маңызды ғылыми жаңалықтарға қолжеткізілді. Оның есімі республикада ұлттаралық қарым-қатынас мәдениеті және оның тәрбиелеу, этносаяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық сана-сезім, келісім, жалпы қазақстандық бірігу, ұлттық қарама-қайшылықтар және оларды шешу жолдары, этникалық және интеграциялық процестер, халықтардың ойлау қабылетінің бірлігі мен әртүрлілігі, салыстырмалы саясаттану т.б. сияқты жаңа бағыттардың қалыптасуы мен дамуымен байланысты.

Р.Б.Әбсаттаров әлеуметтік-саяси қатынастардың маңызды және күрделі мәселелерін шешуде жеткілікті батылдықпен жаңашылдық танытып жүр. Оның бойында аянталы ғалым-теоретик және практика сипаттары үйлесімді ұштасқан, салыстырмалы материалдарды теориялық жағынан ұғынуға бағытталған жаңалықтар және ілгерілеудің аянталы жақтаушысы, ұлттық және интеграциялық, саяси және әлеуметтік процестер жөнінен өзіндік тұжырымдамалар жасаған. Оның бірегей және іргелі монографиялары: Ғылыми-техникалық прогресс және ұлттаралық қарым-қатынастар. - Алматы: Қазақстан, 1977. - 76 т.; Ұлттық қатынастардың дамуы: проблемалары мен басқарылуы. - Алматы: Қазақстан, 1982. - 146 т.; Ұлттық процестер: ерекшеліктері және проблемалары. - Алматы: Ғылым, 1995. - 146 т.; Студенттердің ұлттаралық қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу: теория және практика. - Алматы: Ғылым, 1999. - 126 т. (Т.С. Садықовпен бірге); Саясаттану және оның проблемалары. - Алматы: Тоғанай, 2007. - 296 т.; Этнос-аралық қарым-қатынас мәдениеті: қазақстандық тәжірибе. - Алматы: Ұлағат, 2012. - 156 т. (басқа авторлармен бірге) еуроазиялық саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдағы айтулы оқиға болды, сонымен бірге оқу құралдары «Әлеуметтанудың тесттері: сұрақтармен жауаптар». - Алматы: Ғылым, 1999. - 116 т. орыс және қазақ тілдерінде; Әлеуметтану: өзекті мәселелер. Екі томдық. - Алматы: Қарасай, 2013, 2015. - 1 том 256 т.; 2-том 256 т.; «Саясаттанудың тесттері: сұрақтармен жауаптар». - Алматы: Ғылым, 2005. - 206 т. орыс және қазақ тілдерінде; «Саясаттану негіздері». Екі томдық. - Алматы: Қарасай, 2011, 2012. - 1 том 27,56 т.; - 276 т. жарық көрді. Соңғы екі томдық кітапқа жоғары баға берілген бсын-пікір жарияланды: КРҰҒА Хабаршысы. Қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар сериясы. - 2012, №2; Ақиқат. - 2012, №3; Қоғам және дәуір. 2012, №1; Егемен Қазақстан. - 2012, 21 сәуір; Қазақ әдебиеті. - 2012, 17-23 ақпан; Экономика. - 2012, 12-18 сәуір. Міне, жоғарыда аталған ақымды, жоғары деңгейлі еңбектер Раушанбек Боранбайұлының ерекше дарын, талант екендігін толық дәлел. Бұл еңбектер Р.Б.Әбсаттаровқа үлкен бедел әкелді.

Р.Б.Әбсаттаров егеменді және тәуелсіз Қазақстан Республикасының саяси ғылымның іргесін қалаушылардың бірі және қазақстандық этносаясаттану және салыстырмалы саясаттану ғылым мектебінің негізін салушы болып табылады. Оның этносаясаттану ғылым мектебі шетелдерде кеңінен белгілі.

Оның басшылығымен саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы ғылымизерттеу, оқу-әдістемелік және саяси тәрбие жұмыстарында үлкен табыстарға қолжетіп отыр, олар елімізде әлеуметтік-саяси ғылымындағы жетекші кафедралардың және іргелі ғылыми орталықтың бірі. Мысалы, оның басшылығымен соңғы он жылда кафедра мүшелері 10 тілде: 22 монография (жалпы көлемі 3056 т.), 38 оқулықтар, оқу құралдары, кітаптар, брошюлалар (жалпы көлемі 7906 т.) және 1000-нан аса ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар (жалпы көлемі 4006 т. аса), олардың ішінде 100-і шетелдерде (жалпы көлемі 506 т.) жариялады. Кафедрадағы жемісті ғылымизерттеулерді олар белсенді педагогикалық және қоғамдық қызметтермен ұштастыруда. Ол Қазақстанда ғана емес, сонымен бірге оның сыртында да қоғамдық жұмыстардың әртүрлі салаларында қызмет ететін көптеген шәкірттерді тәрбиеледі. Ол 20 ғылым кандидаттарын, 4 ғылым докторларын, 6 PhD докторды және 30 магистрантты дайындап шығарды. 1990 жылдан 2010 жылдар арасында саяси және философия ғылымдары бойынша кандидаттық және докторлық диссертациялар қорғайтын Ғылыми Кеңестің мүшесі болды.

Қазақстанның қазіргі тарихы-

бұл пәрменді жаңару, түбегейлі өзгерістер, әлемнің мықты 30 елінің қатарына шығу, жоғарғы білім беру жүйе сін саласын жаңғырту процесі –

ғылым, білім мен өндірісті енеуіне ұштастыру, инновациялық, бәсекеге қабілеттілік, құзыреттілік, академиялық обильдік, толерант-

тықт. б. заман талаптарына сай жүзеге асырылуымен сипатталады, Әсіресе, «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясына сай жас мамандардың ұлттық өзіндік сана мен ұлттық рухтың, азаматтық және әлеуметтік белсенділікті, тарихи сана мен инновациялық ойлау пайымының жоғары деңгейдегі жаңа толқындарындайындау күн тәртібіне қойылып отыр. Осыған орай, Абай атындағы Қазак ҰПУ – н коллективінің алды-

дат ұрған, жүзеге асырылу барысындағы ауқымды шаралар кешенін «Казахстанская правда» газетінің бетінде баяндалды (10 қазан 2015 ж.). Бұл істерді ұйымдастырушы бірден-бір буындар-

кафедраларға бүгінгі таңда қанауқымды талаптар қойылып отыр. Осы жағынан келгенде Абай атындағы Қазак ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының іс-әрекеті құптарлық. Кафедра жаңа дәуірдің талаптарына сай келетін инновациялық пен құзыреттілік үлгісіндегі білім беру істерін жүзеге асыруда. Мұнда талаптарға сай ұлғалық зарат үсіністік, жоғары жауапкершілік, тәртіп және лайықты моральдық-психологиялық климат, творчестволық ахуал қалыптас-

қан. Р.Б. Әбсаттаров ұжымды (коллективті) ұйымдастыра білетін тәжірибелі, әрі біршама ықпалды басшы. Ол қандау және ғылыми-

зерттеу процесінің өңіріне кафедра қызметкерлерін, аспиранттар мен докторанттар, студенттер мен семестрлік трантар болсын, барлық инталық және талантты жастарды шоғырландырып, ортақ мәселелерді тынақты шешуге үнемі жұмылдыра білді. Р.Б. Әбсаттаров бастаған кафедра ол жұмыстарды, атап айтқанда, мамандардың педагогикалық дайындығын мағұнды жаңғыртуды қазірде Мемлекет басшысының Ұлт жоспарында тұжымдалған қойылған концептуалдық қағидаттарының негізінде орындауды негізгі міндетіне тіп жалғастыруда.

Р.Б. Әбсаттаров Ұлыбритания, Германия, Франция, Оңтүстік Корея, Түркия, Жапония, Египет, БАЭ, Ресей, Украина, Белоруссия және тағы басқа елдердің университеттерімен ғылыми орталықтарында баяндамалар мен дәрістер оқыды. Ол шетелдерде 60-

ден астам ғылыми мақалалар басып шығарды. Оның кафедрасы шетелдердің көптеген ғылыми мекемелері мен ынтымақтастық орнатқан. Р.Б. Әбсаттаров белгілі, беделді ғалым-этносаясаттанушы ретінде Global Diasporalarдың Дүние жүзілік ассоциациясының вице-президенті (Кванжук., Оңтүстік Корея) болып сайланады. Осындай ынтымақтастықтың нәтижесі оның бастама сыймен өткізілген бірлескен семинарлар, дөңгелек үстелдер, ғылыми конференциялар, симпозиум мен кітапшығару болып табылады.

Мысалы, оның кафедрасы Корея университетінің саясаттану кафедрасымен бірлесіп «Political Changes and Ethnic Koreans in Central Asia» атты ғылыми семинар өткізді. Кафедраның үш оқытушысы баяндама жасады. Семинардың материалдары Сеул қаласында, Оңтүстік Кореяда басылды; Чоннам ұлттық университетінің ғылыми орталығымен «New Silk Road and the Global Diaspora» атты ғылыми конференция өткізілді (2012 ж.). Кафедраның алты оқытушысы баяндама жасады. Конференцияның материалдары Кванжук қаласында Оңтүстік Кореяда басылды; 2015 ж. 23-

24 сәуір аралығында Оңтүстік Кореяның Чоннам ұлттық университетінің диаспора кафедрасымен бірге және Абай атындағы ҚазҰПУ – нін саясаттану және әлеуметтік-

философиялық пәндер кафедрасының негізінде «Қазіргі әлемдегі диаспоралардың өзекті мәселелері» тақырыбында дөңгелек үстел өткізілді. Сонымен қатар, оның кафедрасы оқытушыларының 30 ғылыми мақалалары Берлин қаласынан өткізілген «Sozialphilosophische, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans. Berlin, 2012 г. - 126 т. импакт-

фактор мен» және «Politische, soziologische und rechtliche Probleme der Gesellschaftsentwicklung Kasachstans. - Berlin: Verlag Dr. Köster, 2013. -

186 т.» кітабында және т. б. басылды. Р.Б. Әбсаттаров университеттік, республикалық және халықаралық гранттық зерттеулердің орындайды және орындап келеді. Р.Б. Әбсаттаров –

Қазақстанда ғана емес, сонымен бірге шетелдерде белгілі ғалым-саясаттанушы, әлеуметтанушы, философ. ҚРҰҒ А корреспондент –

мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор, тамаша жолдас және оқытушы, студенттердің, магистранттар мен PhD докторанттардың, жас ғалымдардың асыяйлық ұстазы, «Ернен бегі үшін» медальмен және кірі-

ет «Қазақстан Республикасының ғылымында ығуға сіңірген еңбегі үшін» төскетағылатын белгімен марапатталған және «ҚР жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы» (2006 ж.), ҚР Қызылорда облысы «Қармақшы ауданының құрметті азаматы» атағының иегері. Р.Б. Әбсаттаров ғылыми жұмысында жоғары жетістіктерге жеткені үшін Қазақстан мен Украинаның Құрмет мақтау грамотасымен марапатталған.

Р.Б. Әбсаттаров еңбеккер, тәртіпті, жауапкершілікті, тынақты, адаладам және мейірімді, лайықты отағасы. Р

аушанбек Боранбайұлы бақытты жанұя құрғана замат. Оның жұбайы – Меруерт Асқарова педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, белгілі ғалым, әрі ұстаз. Міне, осы екі адамның тамаша мақабаты обастан халқымыздың игі дәстүрін сайасаулағатты жанұясы болып қалыптасуына берік негіз болғанына ақыт көрсетті: бұл үлгілі отбасы болып отыр. Балалары өмірден өздері қалаған орын-жолдарын тауып, қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларында әнбек етуде: қызы – Майя Әбсаттарова – кәсіпкер, ұлы – Марат Әбсаттаров – заңғылымдарының кандидаты, жауапты қызметкер, ұлы – Ғалымжан Әбсаттаров – саяси ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы ҚазҰПУ – нің тарих және шетелдік студенттер мен жұмыс факультеті деканының орынбасары. Бес немересі Ақрано, Диляра, Аллаяр, Алияр, Ахмедияр және шөбересі Раянбар. Р.Б. Әбсаттаровтың отбасы кейінгі жылдары елімізде күзайларында өткізіліп жүрген «Мерейлі Отбасы» Ұлттық байқауына (конкурсына) қатысуға лайықты. Ләйім, соған жазсын! Профессор Р.Б. Әбсаттаровтың және оның жанұясының мерейі үстем, денсаулықтарымықты, әрі табысты болсын дейміз!

ҒЫЛЫМНЫҢ ҚИЯ ЖОЛЫ

Ж.Кенжалин – «Қазақ газеттері» ЖШС-нің Бас директоры,
Редакторлар кеңесінің төрағасы, с.ғ.к., профессор

1. Профессор және оның туындылары туралы ой

Бұлысыдан 40 жылдай бұрын болған жай еді. Қазақ ұлттық университеті журналистика факультетінде оқитын кезіміз. Студент халқының қашаннан құлағы түрік жүретіні белгілі. Алғашқы 1-2 курстан бір профессорлардың алдынан дәріс алып, көп жағдайдың ұңғыл-шұңғылына қанығып қалған әріптестеріміздің бірі:

– Ал, жігіттер, білесіңдерме, философиядан бір жас доцент сабақ береді екен. Есілу ақытты қорқылғанша, екі парды жіберіп, “суатқа” тартсақ қайтеді? – деп былайғыларымыздан жауап күтті.

– Сөйтсек, сөйтеік, – деп ішіміздегі сақажігіттердің бірі ретінде қандарыну қаласып қалды. Олардың көкейінтескендегісі – сыраhana.

– Лектор жас болғанмен, ұстазғой. Бәріміз ошарылакеткеніміз қалай болар екен, – деп енді бірі екіншісі сабырғашақырғандай болып жатты.

Өстіп тұрғанда көмірдей қарашашын әдемі лептараған, үстінесу жаңа қаракостном-шалбар киіп, оны мен қосағалстугындас әнді етіп таққан, қоңыр папкалықісі аудиториямызға жақын дапкеліп:

– 312-ші осыма? – деп сұрады.

– Осы, осы, – деп шу ете қалыстық. Жаңағы кісі бізбен күлімсірей сәлемдесті де, бірден шалтқимыл-мена аудиторияға кіріп кетті. Сөйтіп, аз-кему ақыт аудиторияның ішін көктей шолабарлап тұрды да:

– Ал, жігіттер, қыздар орнымызға жайғасайық. Мен сіздерге философия пәнінен дәріс оқитын ұстаздарыңмын. Аты-жөнім Раушанбек Әбсаттаров, – деді.

Әңгіменің шыны керек, алғашқы сәтте жас ұстазға мойын сұнғысы келмеген, бұратартуға ыңғайлас жігіттеріміз әрлі-берліміне зкөрсетуге ыңғайланып еді, оларынан түк шықпады. Жас лекторларға мүмкіндік берме күтпегеніңіз бар болмыс-бітімімен, ырғақты дауысы мена аудитория ішіналғашқы сәттерден ақбаурап алды. Лекцияны оқулықауқымындағы мәселелермен ғана шектеп қалмай, қазақтарихымен, қазақтағдырымен тікелей байланыстырасабақтады. Лекцияның қызғылықты, мазмұнды болғандығы соншалықты, 45 минуттың қалай өткенін білмейде қалыппыз.

Шәкірт жүрегін баураған осы алғашқы лекциядан соң ақбіздер жас ғалымның дәрісі болатын күндерді асыға күтетін болдық. Ал сабақтан зытып “суатқа” беттеудегенәңгіме ептеп болса да екінші планға сырғып кетті...

Өзіне деген студенттердің осындай бірілтипатын сезген болу керек, Раушанбекаға мызда білгені менің түгін құрметтүтқан шәкірттерімен бөлісуге асығатынын бізде байқадық. Сөйтіп, олу ірме құрды. Сол ірмегедетоп-тобымыз бен қатысып, баяндамалар әзірлейтін болдық. Онымыз университеттің студенттердің ғылыми конференциясында жақсы жағынан бағаланып жататын.

Кейін жылдар өте бақсақ, ұстаз деп аталатын ұлы ұғымның барқадір-қасиетін бойына сіңірген оқымыстыаға мызда Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаров осы бір дәстүрді өзінің өмірлік қағидатына айналдырған екен. Бізден кейінгі курстың студенттерімен де осылайша қауышып, достасып олардың үлкен ғылымның қия жолына беталуын әртүркі болғанын әріптестеріміз бүгінде жырғып айтады.

Бір кездері Т.Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетінің бітіріп, өзінің бүкіл тағдырын Қазақстан ғылымының өсіп-

өркендеу жолымен байланыстырған Рекеңқашанда үлкенге іні, кішіге аға болу қасиетін нәтижесіз қалдырды. Оның ғылыми-педагогикалық еңбектері Қазақстанның бүгінгі саяси өрлеу кезеңдерінің өзекті мәселелерімен сабақтас. Бұл туралы айтқанда мына бір жағдаят қайырықшана зараударғандұрыс.

Тоқсаныншы жылдары еліміздің ғылыми-педагогикалық саласында түбірлі өзгерістер жасау міндеті тұрғаны белгілі еді. Міне, осы тұста профессор Раушанбек Әбсаттаровтің бар білігі мен білімін ортақ мүдделіске бағыттауға тырысты. Бұған бірігіп аманасал келтіруімізге болады. Айталық, Қазақстанда ең алғаш рет саяси ғылымдарының ғылыми дәрежесін беру туралы диссертация жөнестірілуіне нақты іс-шаралар қолданылды. Өйткені, осы мәселе төңірегінде Мәскеуге бірнеше рет хат жазылып, одан тиісті нәтиже шықпағандықтан, Мұны көзі тірісінде профессор Тілеміс Мұстафин марқұмдай тып жүреді екен. Сөйтіп, ол Рекеңқашанда қалды. Ал Раушанбек Боранбай ұлы бұл мәселеге білек сыбана кірісіп, КСРО Жоғары аттестациялық комиссиясында отырған лауазымды кісілермен әлденеше рет сөйлесіп, олардың осы мәселе төңірегіндегі нәтижелерін жеткізіп, ақыр соңында саяси ғылым саласы бойынша диссертациялық жөнестірілуіне нақты қолдау берді.

Осы шаруаны оңынан орайластырумен бірге, өз өзгелерге үлгі көрсете білді. Сөйтіп, олелімізде әлеуметтік-саяси ғылымдарының дамуына үлес қосып, 9 тілде 40 монография, түрлі кітаптар, оқу құралдарын, кітапшалар және 600-ден астам ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар жариялады. Осы еңбектерде ғалым саясаттану және әлеуметтану үшін іргелі және қолданбалы маңызы бар ғылыми нәтижелерге қол жеткізді. Республикада ұлтаралық қарым-қатынас мәдениеті және оған тәрбиелеу, этносаяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық сана, қоғамдық келісім, ұлттық қарама-қайшылықтар және оларды шешудің жолдары, адамның қызметінің әмбебаптануы және кіріктелу үрдісі, халықтардың бірлігі және олардың ойлау стилінің әртүрлілігі, салыстырмалы саясаттану және тағы басқа бағыттардың қалыптасуымен дамуына өз үлесін қосты.

Оның тың көзқарастары, ойтолғаулары әлеуметтік саяси қатынастардың қағида тұлғаны және күрделі ғылыми проблемаларын шешуде бағыттықпен, жаңашылдықпен ерекшеленді. Осы ретте Рекеңнің “Ғылыми-техникалық прогресс және ұлтаралық қарым-қатынас”, “Ұлттық қатынастардың дамуы: проблемаларымен басқаруы”, “Ұлттық үрдістер: ерекшеліктерімен проблемалары”, “Студенттердің ұлтаралық қарым-қатынасы мәдениетіне тәрбиелеу: теориясымен практикасы”, “Саясаттану және оның проблемалары” деп аталатын еңбектері зиялы ортадан, ғылыми педагогикалық қауымнан лайықты бағасын алған.

Тәуелсіздіктің таңы атысымен қазақ ғалымдары бұрынғы сарытап кенесті киідеологияның құрсауынан арылып, өздерінің ой-арамдарын ғаламдық мәселелермен орайластыруға, шендестіруге тырысып келе жатқаны сөзсіз. Сондықтан да болу керек, қазіргі таңда қазақ ғалымдары төрт күлденің төрт бұрышына шарлап кеткені мәлім. Осы орайда Раушанбек Әбсаттаровтың Оңтүстік Кореяға, Түркияға, Жапонияға, Біріккен Араб Әмірліктеріне, Египетке, Ресейге, Украинаға, Белоруссияға барған іссапарлары нәтижелі болғаны ақиқат. Ол елден астам халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларда баяндамалар жасады. Тәуелсіз Қазақстанның саяси ғылымында атқарылып жатқан жоталым мәселелердің халықаралық қоғамдастықтың назарына салды.

“Шәкіртсіз ұстаз тұл” дейтін қағида бар. Олай болса, Рекең бүгінде өзінің алдынан қанатқағып, тұсауын кескен жас достары туралы әрдайым мақтанышпен марқаян әңгімелеп отырады. Ол күні бүгінге дейін 20 ғылым кандидатын, 4 ғылым докторын даярлап шығарған екен. Бұлардың қай-қайсысы да бүгінгі халық шаруашылығының сансаласында, бірегей білімнен ғылым ордаларында жемістің бекеміне кетіп келеді.

Ғылыми-педагогикалық жұмыс түсіне білген жанға үздіксіз білім жетілдірудің ошағы. Өйткені, бүгінгі таңда аудиторияға барып лекция оқу үшін үлкен дайындық қажет. Себебі, қазіргідей ғылыми-техникалық прогрестің қарқынды дамыған шағында терең білімнен біліктілікке қол жеткізу қазіргі ұстаз атаулыға қойылатын бірінші шарт болуы тиіс, – дейді Раушанбек Боранбайұлы. – Сондықтан өзіміз, негізінен, ізденісін түпқазығына айналып отырған саяси ғылымның өсіп-өркендеуіне байланысты көргенім мен түйгенімді топтастырып, бестомдық кітапшығарсам ба деп отырмын. Ол “Саяси ғылымның ерекшеліктерімен проблемалары” деп аталады. Көлемі 125 баспа табақтай болмақ.

Осынау бірегей еңбекке біздің байқауымызша ғалымның әр жылдары мерзімді баспасөз беттерінде жарияланған сүбелі туындылары топтастырылмақ. Себебі, өзінің ұстаздық олын Қазақ мемлекеттік университетінде бастаған оның ғылыми ізденістері Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Қазақстан менеджмент, экономика және болжау институтында жал-

ғасты. Еліміздің тәуелсіздікалуы мен орайластұсауы кесілген бұл жоғары оқу орнында Рекең саясат әлеуметтануы және философия кафедрасының меңгерушісі болды. Өзінің білімділігімен, біліктілігімен әріптестерінен оқ бойы алда жүретін ғалымға Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігі аппаратының кеңесшісі қызметі де ұсынылған болатын. Ол саяси аппараттық-талдау жұмыстарын шебер де ұтқыр ұйымдастыра білуі мен көзгетүсті. Ол жұмысы далайықты бағаланып отырды. 1997 жылдан ғалымның бекжолы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті мен тығыз байланысты. Мұнда Рекең ғылыми педагогикалық кадрларды тәрбиелеуде қыруар тәжірибе жинақтады, онысын өзінің сәріптестерінің бойына дарытуға күш салды. Тарих факультетінің деканы болды. Саясаттану және әлеуметтану кафедрасын шеберлікпен басқара білді. Ал қазіру университеттің магистратура және PhD докторантура институты саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі.

Рекеңнің ғұмыр жолына зер салып отырсаңыз ол біз жоғарыдағы тізбелеген қай жұмыста жүрсе де өзінің тыңдырымдылығымен, ұқыптылығымен әріптестерінің, шәкірттерінің ілтипатына ие. Сөзбасында ұстаздың шәкірттермен арадағы тыныстығынан бір деталь келтірген едік. Онында өзіндік себебі бар. Өйткені, сол шәкірттерімен Рекең әлі күнге дейін тығыз қарым-қатынаста, шығармашылық байланыста.

Ол еліміздегі байырғы басылымдардың бірі – ұлттық қоғамдық-саяси «Ақиқат» журналының редакциялық алқам мүшесі. Рекең алқам мүшесі ретінде журнал жұмысының бұқаралық сипаталуына үлес қосып келеді.

2. Салиқалы ойды сабақты пікірмен өрбіткен

Ел тәуелсіздігі мен қоша қоғамдық ой-сана үрдісінде теге йлі өзгерістер болып, болмысқа баға беруде жаңашылдық көзқарастар үстемдікалабастанғаны мәлім. Ілгерідегі сартап моноидеологияның шеңбері сөтінеп, ендігі жерде төңіреkteгі болып жатқан құбылысқа тың көзқарас қалыптастыруға жеттігін уақыттың өзі ұсына бастады.

Соны байла мдар жасап, еге мендік идеологиясының сарқылмас қуатына орай тиянақты қорытындылар мендәйекте мелер ұсынуға мтанушы ғалымдар алдына айырықша міндет жүктеді.

Осы уақымды міндеттің бір салмақты тұсы жаңа қоғамдық құрылыспен еншілесекелген қазақстандық саясаттану ғылымының туу, өсу, өркендеу үрдісінетікелей байланысты болғаны даусыз.

Несін жасырайық, еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін күні бүгінге дейінгі жиырма төрт жыл ішіндесанқатпарлы саяси ғылымның құпиясырын меңгеріп, саяси технологияның майынезі пішкендей тінтұлғалар некен-саяқ. Рас, қайраткерлер бар. Бұл тұрғыдан келгенде аузымызды құршөппен сүрткіміз келмейді. Ал бірақ қайраткерлердің бәрі саясаткерлер емес қой.

Өркениет саясаткерлеріне, саясаттанушыларына қойылар міндет қандай? Азаматтық позицияның нарқыне мен өлшенеді? Бағамдау мен бағалаудың, талдау мен таразылаудың түп атасыне ден бастауалады? Саясатпен парасат үндес болуы үшін неістеу керек? Міне, осынау шексіз дешетсіз сауалдарға жауап қайтару оңай шаруа емес, әрине.

Осы тұрғыдан келгенде Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі, философия ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанда ғана емес, сондай-ақ шетелдерде декан танымал саясаттанушы-ғалым Раушанбек Әбсаттаровтың қаламынан туған «Саясаттану және оның проблемалары»/ Алматы, 2007 ж. 46 б./ деген оқу құралы жоғарыда біз тізбектеген сауалға жауап іздеуді мұрат қылған.

Бірден басына шыпайту керек, оқулық ғалымның талай жылғы қажырлы еңбегінің, зерделі зерттеуінің нәтижесі, ғылыми педагогикалық тәжірибесінің жемісі екені сөзсіз. Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік білім беру стандарттарына» сай оқырман қауымға жолтапқан бұл еңбекте саясаттанудың негізгі ұғымдары мен әдістер жүйесі, саяси технологияның қыры мен сыры байыпталған. Кітапта еліміздің және шетел ғылыми әлеуметінің құнды материалдары негізге алынып, Қазақстан мен әлемдік қауымдастықтағы саяси үрдістің өзекті мәселелері талданған.

Өн бойында саяси ғылыммен саясаттанудың өзекті деген оналты тақырыбы бойынша сараптама жасаған автордың өзіндік байламын, нақты проблемаларды шешу жолындағы білімі мен білігіне оқырман қауым бірден аңғарары сөзсіз. Профессор Раушанбек Әбсаттаровтың «Саясаттану – ғылым», «Саяси ғылым тарихы», «Салыстырмалы саясаттану», «Саяси режимдер», «Қоғамның саяси жүйесі», т. б. пәндік дәріс намалық зерттеулеріндегі соны пікірлерді былай қойғанда, оның «Саясисана», «Саясимәдениет», «Саяси элита және саяси көшбасшылық», «Саяси технологиялар» тақырыптарындағы пайымдаулары тың көзқарастарымен қызықтырады. Ол сонымен бірге саясаттанудың жетезерттелмеген проблемаларымен дискуссия

ық мәселелеріне дей тарлықтай көңіл бөлуі мен назар аудартады.

Неге?

Негесі сол, ғалымның талдамаларындағы ой жосығына өзек болған толғаулы мәселелер мен бізек күннің бірі нде бетпе-

бет келіп жүрміз. Ал жиырмасыншы ғасырдың тоқсаныншы жылдарындағы демократиялық жаңғырулардың сабақтары күн кешегідей әлі жадымызда. Ол жылдардағы үрдістерге «көше митингішілігі», «аулааттаншылдығы», «айқайшылдық» деп атқойылып, айдартағылды.

Алайда, қалай болғанда да мұның бәрі жылдар бойы ірескен сартапидеологияның сетінегентұсындағы еркіндікті, бостандықты аңсаған халық көңілауанының көрінісі еді. Ал қазірше? Қазіргі қазақ қоғамы ол жылдар мен сабақтарынан да көшілгері алға кеткен.

Қазіргі қазақ қоғамы кімнің кімекенін, ненің не екенін айтқызыбай біледі. Өйткені, ақпараттық басымдық әрбір шаңыраққа өзектеміздің жүргізіп отырған шақта екінші, үшінші ауыздан естіген әңгіме мен өзгениландыруының знеғайбыл. Сондықтан да міне, келелі мәселелер төңірегінде пікір алысқанда, неболмас а көгілдір экраннан мәлім де ме жасаушылар туралы оятастағанда «саясимадениеті жоғары екен», иә болмаса «саясисанасы саязекен» деген пікірлердің естіліп қалып жататыны тегінемес.

Автор, өз туындысында міне, осындай пікірлердің астарына үңіледі, ой қорытады, тұжырым жасайды.

Бұл ретте оның: «Саясисананың құрылымы қоғамдық қызметтің әртүрлі салаларының кеңінен қамтиды және жеке саяси процеске қатынасу варианттарының қалыптастырады. Осылайша саясисана құрылымының, менің көзқарасымша, келесі негізгі компоненттерінің: сәологиялық, аксиологиялық және әлеуметтанулық деп бөліп көрсетуге болады» (312-

бет) деуін қош көреміз. Мұнан соң автор осы негізгі үш компонентті бұтарлап талдап, таратып береді.

Кітапта саясисана мәселесіне айырықша мән бермеудің, нақты жағдай мен мүмкіндік тескермеудің, иә болмаса оны асырабағалаудың салдарынан бүтіндей қоғам қаншалықты зардап шегетіндігінақтымысалдармен дәлелденген. Айталық, горбачевтық «қайтақұру» кезінде реформаның утопиялық бағдарламасы жасалып, оны жүзеге асыру арқылы 500 күнде елдің ағдарыстаншығару жөніндегі демагогиялық бастаманың қалай күлкіге айналған бәсерлі қиюластырылған.

Қазақстан – ішкі саясатта кеңірек ті: түрлі институттардың – ағымдармен қозғалыстардың, саяси партиялардың қызметі мен ерекшеленетін демократиялық, ізгілікті қоғам рнатуға ұмтылған ел. Сондықтан да автордың саясисананың маңызды бір формасы саналатын саяси психология мәселесіне айырықша назар аударуы өте құптарлық.

Р. Әбсаттаров «Саясимадениет», «Саяси элита және саяси көшбасшылық» тақырыптарында өзі тілгеті екетіп отырған мәселелердің түп тамырын тереңінен толғап, олардың дәл қазіргі Қазақстан жағдайындағы тұрқына талдау жасайды. Осы тұста, әсіресе, «Саяси элиталардың қалыптасуы, ауысу процесі және олардың функциялары» деп аталатын мәселелер қарастырылған кезде автордың ғылым саралау әдістері мен қоса оның азаматтық позициясы айқын аңғарылып отырады.

Ол күні бүгінге қоғамдық ортада болып жатқан терістенденцияларға, құбылыстарға бейжай қарай алмайтындығын білдіреді. Қазіргі Қазақстан элитасының қатарында жүрмін дегендердің түсінтүстейді: ұятсыздармен мансапқорлардың, жемқорлармен жарамсақтардың, халық үшін көп тиыншығармайтын қайырымсыз адамдардың пайдануының түп тамырына үңіледі. Бұл ретте автордың: «Саяси элита қызметінің тұрақсыздығы, әлсіздігі және тиімсіздігі көбіне көп оның кәсібилігінің жеткіліксіздігінен, моральдық-

этикалық көрсеткіштерінің төмендігінен, артық тұйықталудан, қоғамның өзге бөліктерінен алыстауға тырмысуынан, ұлттық мемлекеттік мүдделерді түсінбеуден немесе жоққашығарудан туындайды. Ертеме, кешпемұндай элита өзінің орнын әлде қайда жоғары сапаларын көрсетіп жүрген контрэлитаға береді» (362-бет) деген тұжырыммен келіспесе болмайды.

Бұлоқулық жоғарыда айтылған ой-толғаулардың қосанесімен күнды деген сұрақ туғанда мына мәселелерді айырықша атап өту қажет. Біріншіден, бұл күндері тәуелсіз Қазақстанның саясаткерлерімен саясаттанушыларының жанатолқынын әзірлеп шығару елуіміңдет болып отырғаны сөзсіз. Осы тұрғыдан келгенде еліміздің саясат өнері мен айналысатын жастарды дайындайтын жоғары және арнаулы оқу орындары үшін бұлоқулықауадай қажет деп есептейміз.

Екіншіден, көптеген партиялармен қоғамдық қозғалыстардың жергілікті буындарының қызметкерлері өздерінің кәсіптік білімін жетілдіру мақсатында осы оқулықты үзбей пайдаланса артықтықетпейді. Үшіншіден, қазір бүкіл ел көлемінде ана тіліміздің мәртебесін өсіру жолында ұмтылыс жүріп жатқаны мен ол бір қатар жерлерде түрлік едергілерге тап болып отырғаны жасырын емес. Осы тұрғыдан келгенде профессор Раушанбек Әбсаттаровтың «Саясаттану және оның проблемалары» деп аталатын оқу құралының қазақ тілінде жазылып, мемлекеттік тіл бағдарламасын орындау жолындағы нақты бір құлшыныстың мысалына айналып отырғандығын қуантады. Сон

ыменқатар сөсуоқуқуралыЖОО-ның студенттері мен магистрлеріне, докторанттар мен оқытушыларына, сондай-ақ саясаттанудың проблемаларына қызығушылық танытатындардың барлығына даясым өселелерді дұрысты сінуіне барынша жәрдемін тигізеді деп сенеміз.

3. Қоғам өмірінің өлшемін анықтайтын

Қазақстанның саяси ғылымының көкжиегін кеңіту бағытында тағы бір нақты қадам жасалды. Еліміздің көрнекті саясаттанушысы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің кафедра меңгерушісі, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Әбсаттаров «Саясаттану негіздері» деп аталатын қостомдықтың авторы болды. Есімі кең байтақ республикамыздың ақпараттық қаржыгерлерінде кеңінен мәлім ағалымының бұл еңбегі үшін мәнін де отандық саясаттану ғылымы үшін елеулі табыс болды.

Жарты ғасыр дана стамауақыттан бері ғылыми-педагогикалық жұмыспен айналысып келе жатқан ұстаздың «Қарасай» баспасынан шыққан жаңа кітабы, негізін ең, сүбелі зерттеудің, жылдар бойығы қажырлы ізденіспен тиянақты еңбектің жемісі де уорынды. Сондай-ақ оның шәкірттері алдында оқығандарістерінің, халықаралық және республикалық конференцияларда жасаған баяндамаларының, саяси пікірталас аландарында сөйлеген сөздерінің, бұқаралық апарат құралдарында жарияланған мақалаларының желісінде әзірленген материалдардың да кітап мазмұнына раттырату сәнін баса айту өзі мболмақ. Олардың бәрі қайта бір сүзгіден өткізіліп, ғылым танымдықты рғыдан қорытылып, бүгінгі оқырманға уымының талғам-таразысына сай даярланып жазылған.

Еліміздегі саясаттану ғылымының қазіргі кезеңін, қадам басуына айрықша үлес қосып келе жатқан ағалымының қаламынан оңдаған монография, оқу құралдары, жүздеген мақалатуса, солардың бәрі дерлік қазіргі таңдағы ғылыми айналымда жүрген еңбектер деп атап айтуға болады. Сондықтан олар әріптестері мен ұстастары, шәкірттері Раушанбек Боранбайұлының тәуелсіз еліміздің саяси ғылымдарының негізін салушылардың бірі, сонымен қатар этнос саясаттанудың, салыстырмалы саясаттанудың іргетасын қалаушы деп әділ бағалайды. Өйткені, оның қаламынан туған ғылыми еңбектердің бірсыпырасы шетел ағалымына етене таныс. Республикадағы жерлерде жарияланатын еңбектеріне, сүйекті мақалаларына ілтипат білдірген өзге оқымыстыларының лебіздеріназараудар артылып, Олардың ішінде Қазақстан саяси ғылымының игі тәжірибесімысалында профессор Р. Әбсаттаров еңбектеріне сілтеме жасаған ағалымдар қатары көптеп саналады.

Ал оның тікелей басшылығымен, өзінің авторлығымен жасалған еліміздегі саясаттану пәні бойынша жасалған типтік бағдарламасының оң нәтижелеріне бір бөлек. Бұл типтік бағдарлама еліміздегі арнаулы және жоғары оқу орындарында тиімді пайдаланылып жүргені баршаға аян.

Баршаға мәлім бірақ кітап бар: қоғамдық ой-санадағы жаңа көзқарастардың үстемдігінен болар бәлкім, екіншісі бірақ саясатпен, саясаттану мен айналысқысы келеді. Ниет, әрине, дұрыс. Ал бірақ олу үшін солкісінің өзінің іштей дайындығы, білімі мен білігі, бұл саладағы тәжірибесі керек қой. Саясаткерлік, саясаттанушылыққа да бойында жылдар бойына қалыптасатын қасиет.

Қолымыздағы қостомдықтың авторы мәселесіне өлшем тұрғысынан келіп, көне замандардан бастау алатын ағалымдық саяси ой тарихна масын сүзгіден өткізеді. Әр кезеңнің өзіндік сипатына, ерекшеліктері мен мән-маңызын талдайды. Ағалымдық саяси ілім-білімнің қайнар көзінің басында болып, өркениеттің дамуына зор үлес қосқан білімпаздардың, әсіресе, Шығыс ғұламаларының еңбектеріне жаңа жақты талдау жасайды. Олардың ағалымының мәселелерге айрықша назар аударып, өзіндік ой қорытады, топшылайды. Сөйтіп, ол саясаттанушының, саясаткердің де әпсәтте бірден пайдалануға бола қалмайтындығын байыпты пікірімен қорытады, нақты тұжырым жасайды.

Ілкідегі осы мазмұнда соқулықтарда әлемдік, еуропалық ағалымдардың еңбектеріне көбіне-көп сілтеме жасалып, ежелгі қазақ топырағында туып өскен оқымыстылардың шығармашылығы ұмыт қалып жататынын шындық еді. Профессор Раушанбек Әбсаттаровтың бұл туындысында осы бір кемшіліктердің оңын толтыруға қыруар күш-жігер жұмсалған. Қазақ елінің саяси ойында мытуға үлес қосып, сол бағытта өмірін сарпеткен Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатов, Тұрар Рысқұлов секілді қоғам қайраткерлерінің ролін ел аяқты баға беріледі. Сонымен қоса, жанарған Қазақстанның саяси-әлеуметтік құрылысына үлес қосып жүрген азаматтардың еңбегі сарапталады.

Автор кітапқа жазылған алғы сөзінде: «Саясаттану қазіргі әлеуметтік-гуманитарлық білім беру жүйесінде көрнекті орыналады. Алайда, саясаттанудың көптеген проблемалары әлі де кең ауқымды зерттелмегенін атап өткен жөн» дейді. Осы оқулықтың оңын толтыру бағытында профессор Раушанбек Әбсаттаровтың тікелей өз басшықарым

дыенбекетіп, Қазақстан саяси ғылымының жаңа биіктерге көтерілуіне зор үлес қосып отырғанын атап айтудымыз керек.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев Қазақстан халқына 2012 жылғы Жолдауында оқыт уәдерісінің тәрбиелік құрамдас күшейту керектігін етоқтала келіп: «Олар – патриотизм, мораль мен парасаттылық нормалары, ұлтаралық келісім мен толеранттылық, тәннің де, жанның да дамуы, заңға мойынұсынушылық» деп атап көрсетті. Мәселеге осы тұрғыдан келгенде «Саясаттану негіздері» ең бегін жазу барысында автор, әсіресе, саясаттану курсының пәнін үйренуші азаматқа қойылатын нөлшемдер тұрғысынан пайымдайды. Оның ойынша, саясаттану курсының міндеті студентке саяси ғылымының теориялық негіздерін беруден және дискуссиялық проблемаларын көрсетуден, негізгі категориялар мен ұғымдардың ғылыми жағына нана шудан және оны саяси тәжірибе дендұрыс хабардар етуге үйретуден, соларқылы оны саяси өмірге белсенді араласуға даярлаудан тұрмақ.

Халық даналығы «Шайнап бергенас болмас» дейді. Сондықтан болуы керек, қазақ оқымыстысы Раушанбек Әбсаттаров тасаясаттану ғылымының көптеген өзек жарды мәселелерін түбегейлі зерттей отырып, жасаясаттанушыларға немесе осы бағытқа бағалған азаматтарға саяси ғылымды меңгерудің негізгі жолы әрбірадамның өзіндік жұмыс жасауымен айналысқан кезде генерекше екіпін берейтады. Кітапты дендепоқып қарағанда мұнда асаяси ғылымның сантарау мәселелері біліктілікпен сарапталғаны айқын байқалады. Айталық, алғашқы томда ғалымның өзін түбегейлі зерттеген мәселелері он төрт тақырыпқа ажүйеленіп бөлініп, оның әрқайсысы жеке-жеке тақырыпшалар арқылы жән еталданған.

Бірақарағанда, жалпығатаныстақырыптар болған менен зерделеп келіп, оқыған жанға әртқырыптың бүгінгі Қазақстан қоғамындағы мәселелер мен тікелей үндесетіні анық. Айталық, «Саяси партиялар және қоғамдық ұйымдар, қозғалыстар», «Саяси элита және саяси көшбасшылық», «Тұлғаның саяси әлеуметтендірілуі», «Саяси технологиялар» деген тақырыптар бойынша берілген материалдар кімнің де болса қызығушылығын тудырады сөзсіз. Тақырыптарынан ақбай қалыптұрғанындай, Қазақстан қоғамындағы өзекті мәселелер мен ұштастырыла зерттелген проблемалар енді бірде әлемдік деңгейдегі мәселелер қойылысымен салыстырыла қарастырылатыны сәтті шыққан.

Бұл ретте автордың саяси типология жасаудағы біліктілігі мәселенің мәнін терең зерттей білетін қабілет-қарымды айқын байқалады. Осы қасиет қаламгер зерттеуінің құндылығын арттырып отыр.

Қостомды кенбектің екінші томының көтерер жүгі де осы аламестігі байқалады. Осы томда бүгінде еліміздің қоғамдық – саяси өміріндегі өзек жарды болып отырған және оның күн күрғатпайталдап шешуі қажетсінетін тақырыптар топтастырылған. Айталық, «Әлеуметтік – этникалық қауымдастықтар және ұлт саясаты», «Саяси оппозиция», «Саяси жанжалдар және оларды шешу жолдары», «Саяси тұрақтылық және ұлттық қауіпсіздік», «Саяси маркетинг», «Саяси басқару» деген тақырыптардағы ой-орамдары автордың мәселенің жеңіл-тегжейлік қарастыра білетін қолтаңбасын айналысқан дәлелі болса керек.

Мәселен, «Саяси оппозиция» тақырыбы бойынша берілген зерттеуінде автор оппозицияның шығу тегі мен оның табиғатына терең үңіледі. Сөйтіп, оның түр-түрін жіліктеп шағып, қоғам өмірінің прогрессивті дамуына қаншалықтық палететіндігін, я болмаса оны тоқырауға әкелетіндігін салыстырмалы түрде талдайды. Бұл, міне, ғалымның өзіндік қолтаңбасын айналысқанын ерекшелігі. Осы стиль автордың «Саяси жанжалдар және оларды шешу жолдары» деп аталатын тақырыптағы зерттеуіне детән. Немесе оның саяси мәдениет туралы толғамдарын түшینی поқырыңыз хақ.

Біздің қоғамға не жетіспейді? Бұл – үлкен сұрақ. Бірақарағанда төрт құбыламыз түгел сияқты. Іргеміз бүтін. Шаруашылығымыз орайласа жүріп жатыр. Байелміз, бағлан еліміздеп бәркімізді аспанға атудан кенде емеспіз. Ал бірақ бүгінгімізденертеңіміздің ұрлыету гекедергі келтіріп тұрған жәйттер бар. Ол – елдің деттей жайлаған сыбайлас жемқорлық. Соның денііс басында отырған портфель иелерінен болып отыр. Соңғы бір жылдағы газет-журнал беттерін қарап отырсаңыз қазына қаржысына қолсұққаныңғайығай мен сығайлар. Осы тұста өзіміздің егеті кетіп отырған саясатпен адамгершілік болмыстың мәселелері бой көрсетеді. Саяси мәдениеттің жеке легені тұлғалар жұмырында қалай-қалай жұтылатынының жерден аңғаруға болады. Профессор Р. Әбсаттаровтың бұл тақырыптың тініне бойлауы біздің осы ойымызбен үндес шыққанын қуантады.

Осы екінші томда автордың бұқаралық ақпарат құралдарына берген сұхбаттары мен ой-толғамдары орындалған. Сондай-ақ саясаттану пәні бойынша қосымша тәсілдердің сұрақтары мен жауаптары да топтастырылған.

Қорыта айтқанда, Қазақстан Республикасы мен Еуразия елдерінің мемлекеттік білім беру стандартына сәйке

сәзірленген бұл еңбек қай жағынан алып қарағанда әлеміміздің саясаттану ғылымының сүбелі бір табысы болып есептеледі. Өзінің бүкіл саналы өмірін білім, ғылым саласына арнап, жас ұрпақты жоғары адамгершілік рух тәрбиелеуге зор үлес қосып келе жатқан белгілі саясаттанушы ғалым Раушанбек Әбсаттаровтың бұл тәлім-тұжырымдарына алып қарасаңыз да әзбірінен көрінетін еңбек болып қала бермек.

ӘБСАТТАРОВ ӘЛЕМІНЕСАЯХАТ

Т. Таңжарық – «Қаламен Дала» газетінің бас редакторы, ақын

Біздің Қызылордағасапарымыздың үшінші күні. Таңбозынан Ақмешіттен шығып, Қармақшы ауданына қарай айызығып барамыз. Менің Сыреліне бірінші рет табаным тигендіктен болар, орманы, тауы жоқ, тек ит сикеппен бұта-бүргенандыз-андыз жайылған құбаатырап қанарау көз тастап келемін... «Сыр – Алаштың анасы» деген тіркесті шаһардың кіреберісінен бірнеше рет оқығаным бар. Сонау бала кезден бұл өлке С ыр сүлейлерімен, дастан-жырларымен, айтып тауысқысыз аңыздарымен, Қорқыт, Тұмар бастаған арғытүркілік әпсана аралас әңгімелерімен, еңку-еңку жер шалған, егеулі найза қолға алған батырларымен, ХІХ-ХХ ғасырда күллі Алаштың рухани түлеуіне айрықша үлес қосқан Тұрмағамбет Ізтілеу ұлының әйдік жырларымен таныс еді...

Жеңіл машина Қармақшыны бетке алып, құбат үздік іге жарып, жүйткіп келеді. Бұл жолғы Сыреліне барудағы негізгі себебіміз – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі, ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор, ұстазымыз Раушанбек Әбсаттаровтың өскенеліне, өскентопырағына барып қайту, елмен жерді көру-тұғын, Дұрысы, Әбсаттаров әлемінесаяхат десек те болады. Саясаттану ғылымдарының кандидаты, доцент, Тәуелсіздік жылдарындағы саясаттану ғылымдарының негізін қалаушы Р. Әбсаттаровтың шәкірті Найля Сейсенжәне неосы жолдардың авторы – ұшадамдық сапарнамаңның негізгі кейіпкері – Әбсаттаров емес, оның жан әлемі еді. Мен үшін.

Себеің білгіңіз келеме? Ондайталық. Осыдан тура 56 балты жыл бұрын болашақ академик зауылына аналысқа, тымалысқа аттанды. Таулы Кавказ аймағына әскери борышын өтеу үшін кетеді. Содан арағажылдар алып тұғанауылына келіп-кетіп жүргені болмаса, қанаттанған ортасына үйірсектеп, жыл өтпестен айналып қайтасоғып, өзінің атак-даңқын міндетсізін көп оқығанның қатарынан емес. Әскерден кейінгі жылдары тіптен анауылынан ұзата берді. Т. Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия мамандығына оқуға түседі. Сонда жүріп, аспирантураны қосат әмамдайды. Табаны күректей 12 жыл сыртта жүріп, бірден өзі танымайтын, бірақ іс алаштың сол кездегі Астанасы, ұлттың бетке ұстарлары мен оқығандары, қайраткерлерімен зиялы ортасын топтасқан Алматыға келіп түседі. Ол жылдар өзге елден кандидаттық қорғағандар саусақпен санарлықтай болатын. Солаздың бірі – Әбсаттаров екені мәлім. Туған-туыс, құда-

жұрат Әбсаттаровты елге келер деп үміттенген. Киевте қалуын қол қалаған ұстаздарының сөзіне мойын бұрмай елге аттанғанының ғылымдағы сыйлантұсы – әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетіне, бірегей оқу орнында оқытушылық қызмет атқарған жылдарға сәйкес келді. Киевте қалмаған себебі, елін сағынған еді. Келген бетте Қызылордаға бармаған себебі, елін сыйла-

ғаны еді... Өйткені, ол кезде философия мамандығын бітіріп, кандидат қорғағандардың саны тіптен аз болатын. Қызылордаға, немесе басқа бір аймаққа аттанса, ғылымның қайнаған ортасынан шеттеуі яки шеттеуі деген мүмкін еді. Содан бері де қанша мажылдар өтті. Біздіңше, кандидат Әбсаттаров бірден өзі өскен анауылға аттанған болса, бүгінгі біздің елдеріміз армасын, бірақ қазақ ғылымы, философия, саясаттану, әлеуметтану саласын тұтастай бір бұйыннан көз жазып қалуы бек мүмкін еді. Бүгінде профессордың шәкірттері еліміздің жер-жерінде, әртүрлі салада, саяси билікте, экономика, педагогика, психология, философия, ең бастысы саясаттану саласында өнімді еңбек етіп жүр. Саяси аренадағы атымашіп ұрталай серкелеріміз философия, саясаттану, әлеуметтану сабақтары бойынша профессордың кеңесіне алған, кейбірін сүйреп қатарға қосқан, кейбірін жетектеп еліңдірген, енді бірін қатан талап пен шындықтап, уақыттан кешікпеуге, әрқандай ұсақ дүниеге немқұрайлық қарамауға итермелеген. Олардың тізбесіңіз, с алақулаштізіміңізге бағалады. Қазақтың қай жеріне барса дағы, профессордың алдынан «ағалап» шығатын шәкірттері жетерлік. Соның көбі ақарушы биліктегі қызмет атқарып жүр. Қызылордаға облысының қазіргі әкімі Қырымбек Көшербаевтың өзі Әбсаттаровтың алдынан көрген азаматтардың бірі.

Кейде араға он жыл салып, кейдетіп тіоданда ұсақ уақыт өткізіп, өскен жеріне ара-тұра барып қайтады. Сондай сәттің куәгері болдык.

Осыдан бір күн бұрын Қызылорда облысының әкімі Қырымбек Көшербаев профессор Әбсаттаров бастаған топты арнайы қабылдады. Әкім қабылдаралдында қаридордағы қуалаңдыр сәт аялдауға тура келді. Әкімшіліктің жаңағимаратының жетінші қабатындағы қабырғадасуретші Дүзелханов картинасылулі түр. Сонадайда н Қорқытатас есенесімен мұнда лайды. Сыр бойының жағасы қуарыңқы көрінеді. Андыз-андыз бұта-бүргеннің арасында кілқұлажылықтар әржерде жайылып жүр. Аспаннан құйылған сарғылтым сәуленің нұры көзді қарықтырып, кесене мен өзара үйлесім тапқандай, сарғылт тартқан топыраққа баяу сіңіп жатыр. Тыныштық дегеніміздің өзі жанға рахат сыйламаушы ма еді?! Өмір дегеніміз –

Қорқыттың кесенесі, одан тарар әсерлі, кейде қапырыққасінер мұңлы әуендерсіз. Көкжиеккесінген жолдардың бәрі мәңгілік ұғымының арғы астарына бастайтын дай көрінеді. Осы кезде ұстазымыздың көзінен әлде бір жарқылды көргендей болды. Бұл сағынышқа толы шұғылалы сезім алауы Алматы әуежайынан аттанарда аұшқынат ыпеді... Шәкірті Найля Сейсенханымға бұрылған профессор: «Маған осыдала ұнайды. Кабинетімде осындай картина тұрса деймін...» деген тілегі нақырынғана айтып қалды. Сол кезде барып қанша ұзаққасамғасанда, өскен, туған жердің кіндік қан төгілген маңғатар тып тұрар қасиеті барын түсінгендей болды. Кешір, Қорқыт! Кешір, Ұлы Дала! Сенің қадірдіңді алдыңғы топтай білер, жүрегіңмен түйсінер кейінгі лек бар ма екен өзі?..

Елге зекәкім Қырымбек Көшербаев профессорды өте жылышыраймен қабылдады. Қауқылдасып, ақтарыла әңгімелескенекі тараптың әңгіме ауаны облыстың бүгінгі тыныс-тіршілігі туралы болды. Бұдан төрт-бес жыл бұрын Қызылорда үнемі көштің соңында, кез келген сала бойынша мәресі сызығын 16-шы боп кесетінеді. Қазір жағдай басқарнаға бұрылған. Республика бойынша алдыңғы үштік кесенгені аймақтың қай саласына саңыз да да мұбай қалады. Әкімнің ақ тыдәлелдері найтудың жөні алдағы ақыттакелер, біз көрген Қызылорда қаласы бұрынғы қалпына қарағанда әлде қайда жайнап кетіпті. Ұстазымыз әуежайдан түскеннен бастап: «Біздің Қызылордада осылай өзгереді екен-ау...» деп әлсіз-әлі айта бергенеді. Көзіндегі қуанышпен сағынышарайы біздің де жүрегімізді жылытып қоя берген. Ал әкімнің әсерлі әңгімесін тыңдаған Әбсаттаров мырза желпініп, жаны жадырап, бұрынғы бұйығы қалпынан өзгеріп, әкімге алғыс білдірді. Өзі үшін емес, өзінің бақай есебі арқалап келетін көп ақсақалдың қәдулігі дегендегідей жалпақ байпиғыл мүлдем жоқ, елу үшін, Қызылорда үшін қуанғанын, әрі інісі, әрі шәкірті Көшербаевтың көшелі істерінен заболғаны үшін. Әкім профессордан бір емес, екі емес, үш рет: «Қандай тапсырмаңыз бар?» (деп сұрады. «Жоқ! Біріншіден саған құтты болсын айтуға келдім, екіншіден елді сағыныппын. Адам жасы ұлғайған сайын өскен, туған жерің олай береді екен...» деп қарапайым жауап қайырды. Әкімнің бұл сөзді қалай қабылдағанын білмеймін, ал меніңшімалай-

дүлей болып тұрды сонда. Біздегі ақсақалдар, көзіміз көрген қарттардың дені әкімге кірсе, өзінің жекешаруасына йтпайшықпаушы еді... Бір қызығы, солардікі дұрыс сияқты көрінетін. Ал біздің көкеміз – Әбсаттаров бәрінен кісіні ше істеді. Мұндай шынайылық, қарапайымдылық алдыңғы толқынағалатүгіл, кейінгі, мына Тәуелсіздік кезінде үзегіге аяқ салған жастарда бар ма екен?.. Сол сәтте мен ұстазыма іштей ренжідім. «Мұндай тазалықпен, мұндай өнегемен келісер ұрпақ бар ма қазір? Сіз бізді қасыңызға ерткенде, осындай ауыр жолды табыстағыңыз келді ме? Анау бірағаларымыздың «саражолынан» мәніз деген біздің буын Сіз салған соқпақпен жүрсе лама? Әй, қайдам... Енді біздің де арымызғасын. Сіздің жолы, Сіздің әлем – шәкірттердің, біз секілді өзге ортада, бақастығымен қулығы көп ортада есейген буынның арына жүк!...»

Жеңіл көлік Тұрмағамбет Ізтілеу ұлыатындағы ауылға таяғанда қадірлі ұстаз маған қарап: «Тұрмағамбет атаңның ауылына келдік» деді. Ауылға кіре беріс жерге ақынның мүсіні орнатып, шағын аллея жасапты. Гүлмен ағаш шегілген. Ауылдан аллеяға дейін шырақтар орнатылыпты. Қарапайым ауылдың бір сәт дамылдап, демалатын жеңіс болса керек. Әбсаттаров қайдан шықты дегеніңіз. Бүкісідәлосы алаштың наймандай ұлының жақын туысы. Жастайынан Ізтілеу ұлының жыр-дастандарына қанып өскен ұрпақ. Ақын басынан кешкеннен бір қиямен қайымды, оның ұрпақтары көрген зорлық-зомбылық, анду-арбауды Әбсаттаровтай білетіне дамаз. Мен Тұрмағамбет ауылынан мын, өлкісіменің сүйек жағынан атам болып келеді деп кезде қаққанын көрген емеспіз. Қорқыт, Әл-Фарабиден бастап, Алашарыстарының, одан бергі талай қайраткердің бектері мен өмір жолына саяси-философиялық, әлеуметтік тұрғыдан баға берген оның жан әлемінде тұрмағамбеттік сарын барын философтың шыну эзипакөңіліне саяхат жасағандар бірден аңғарады. Өзі бұл топырақтың тумаларымен, кеудем соққалмай тінарғы тектің өзегі мықтылығынан бадеміз!..

Жолай ауылды кесетіп, зираттар қорымын аңғарттық. Жақындаған сайын мен профессорға ақырын көз тастап келемін. Ойүстінде. Жол бастаушы туысы інісімен нарауәңгімелесіп келеді. Қиялы сонай балашаққа – әке-ана, бауыр-туыс махаббатына, қызықты да шыжықты дәуренге қыдырып кеткен. Бұл қорымда кетеруының бірнеше буыны жатыр. Тұрмағамбет Ізтілеу ұлы да осы қорымға жерленген. Зираттың зираттан артық шенесі жоқ. Тек, артына қалдырған өнегесімен өмірді шынайылықпен сүрген болмысындағана өзгеше өрім болмақ... Бәріне ортақ құран б

ағыштадық. Іздеп жүріп ұстазымыздың әкесі Әбсаттар Боранбайұлы мен анасының басына барып, бұл дүниеден көрген қызығынан тартқан михна ты көп жандарға тағзыметтік. Арғы әлемнің тұрғындарына құранның шипанеб олсын!.. Ата-анасы «Халық жауы» атанған ұстазымыз жол-жөнекей қиын жылдардағы ауыл жұртының көзқарасын, адамдардың пиғылының қалай өзгеретінін айтты. Т. уадамүмінәке-шеше жанжарасын балаларына білдірмей, «Көрген күннен көрмеген күнді жақсы қыл» деп Тәңіргемін әжатетум енетіпті. Барқызығы балаларым деп білген қоңырадамдар қоңырайған төбенің астында үнсіз жатыр. Көкірекке ептелген өскікті шарасыз жұтып біз тұрмыз. Ауылына ара-тұра, көңіліндегі толқыныстарды әбден кернеуінен асырып оралатын Раушанбекағамыз бізгесыралдырмай, ұза йбердік...

Қайтар жолда бақилық болған туысы Айтжанның үйіне соғып, нана уыстиіп, құраноқудың орайы келді. Түсәл етін ет ағаған шақ. Үйесігіштенілініпті. Көрші үйдің алдында жасы 13-14 шамасындағы қыз бала жүр. «Адам бар ма?» деген сұрағымызға менірейіп қарады да, өз алдына жүре берді... Ту ада кемтар болса керек. Құлазыған көңілді одан арман құлазытқан қайран бейкүнә қыз-ай!.. Астана мен Алматы, облыс орталықтары көркейер, дамыр-ау, алмына бейғамауылдың цивилизациядан жырақта, жұпыны күйкешуі тақыр мандайға жазылған тағдыр емес шығар... Ұстазымыздың негізгі ойы осыған саятын үзік-үзік сөйлемдері көкейімізде әлі жаңғырып тұр.

Ауылдан шыққан жеңіл көлік Қызылордаға қарай жүткіп келеді. Ағымсал Дүзелханов әдіптеген картинаны нтірікөшірмесі көз алдымызда көлбеп, ұшы-қиырына көз жеткісіз атырап қалып барады. Тумысынан саяқ, топ құрып, тобыр іздеп жүрмейтін Әбсаттаров әлем інен жырақтап бара жатқандай көріндік. Жоқ, біз олармен енді ендік. Бірақ ұстазымыз нұсқаған жол мен жүру қол ымыздан келер ме екен?! Ауыр міндет соледі. Бір мақала мен бітпейтін әңгімені әлі талай қозғармыз.

Сізді бұрын жіті танымаған болсақ, өзіміз бұған дейіналдың көрген «абыздардың» қатарына қосып келсек, ке шіріңіз, Ұстаз!

Сізгеренжігенім – өзі меренжігенім емеспеді?!..

ҒАЛЫМНЫҢ ЖОЛЫ

Т. Таңжарық – «Қала мен Дала» газетінің бас редакторы, ақын

Өзінің тарихын терен танып, ұлттық болмысына жіті үйілмеген елдің болашағы бұлшыңыр. Өткенін таны маған бүгінін саралап, болашағын болжай алмайды. Басынан небір нәубетті өткерген біздің ұлтымыз үшін дәл қаз іргіс ет өткен мен бүгінгі нәмкелешекке философиялық тұрғыдан талдау жасау. «Болу мен бордай тозудың» арас ы – бір-аққа да мекеніне шуақты естен шығармаған абзал. Гамлеттің сұрақ өзінің өзектілігін жойған емес. Жеке адам үшін қандай маңызды болса, елу үшін десондай маңызды. Дәл осы сұрақ төңірегінде елдің ой-ұстар азаматтары әрқырын ан жауап іздейді. Әуелгіме же – мемлекет – тік құрылымның саяси бағыт-бағдары мен табан тірнегізгі тиянағы – ұлттық болмысты анықтау екенін әр мезетте естен шығармауға тиіспіз. Бұл тарапта қоғамдық ғылымдардың еңдетез ерттеп жүрген өзіміздің ғалымдардың еңбектерін бағалап, олардың етолғандыратынына жіті назар аударуға тәр ақеледі.

Киев тәлімі

Елімізге ғана емес, шетелдерге де кеңінен танылған ғалым, философ, саясаттанушы, әлеуметтанушы, ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаров еліміздегі саясат тану, әлеуметтану және философия ғылымдарының дамуы үшін аянбай тер төккен, осы салаларда ұзақ жыл ұстаз дық қызмет атқарып, бірнеше бұйындар ісіне қатысқан, жүздеген шәкірт тәрбиелеген жан. Жастайынан төзімді, еңбе ксүйгіш қағилез бала әскерден келесалысымен Киевке аттанып, сондағы одақ бойынша атамәшһүр, Т. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия мамандығына оқуға түседі. Бұл сонау Қызылорданың Қармақшы ауданында өскен бала үшін үлкен оқиға еді. Студент сол университетте жүріп, сол кездегі ең тандалулы ғалымдардан дәріс алады. 1967 жылы университетті бітірген соң, білімге құштар қазақ баласына аспирантураға ал ыпқалады. Сонда жүріп, аспиранттық диссертациясын қорғап, елге бірақоралады.

Профессор Әбсаттаров үшін Киевтің алар орны ерекше. Жастық шағының оңшақты жылы өткен бұл қала күлл

ікеңесодағының саяси-

мәдени ойының еркін арнасын іспетті еді. Осында жүріп Киевке ғана емес, күллі Кеңесодағын атанымал философия кадемиктері П. В. Копни, Г. В. Глушков, В. И. Шинкарук, Лениндік сыйлықтың лауреаты, философия ғылымдарының докторы, профессор И. Д. Назаренколардың сүйікті шәкірті болады. Ғалымның тынымсыз еңбегі, әрнәрсеге тың мәнермен, кеңтүсінікпен қарайтыны осы тұста дарынан алған тәлім-тәрбиесі десек, қателеспейміз. Киевтің денуші Әбсаттаровты текоқуға емес, қоғамдық өмірді тануға талпындырды. Сыртта жүріп өзінің ұлтын, елін, жерін басқақырынан көруге мүмкіндік алды. Осы университетте жүргенде әл-Фараби туралы алғаш естіп, өз ұлтының өткен шауақты тарихына деген қызығушылығы оянған жас ғалым, бірте-бірте біздің тарихтың ешқандай ұлттан кеместігін, бір кездері Орталық Азия тұтас әлемге атымашұрғалымдар сыйлап, ақыл-ойдың ордасы болғанын білетүседі. Білген сайын қызығып, қызыққан сайын ізденеді. Осы ізденіс оны жас кезіне не-ақ Киевтің ғылыми ортасын атанытады. Ең алғашқы мақалалары әл-Фараби туралы жазылса, кейін деп берісі қазаққа, арысы ісі түркі жұртына ортақ тұлғалармен аңыз кейіпкерлерін едейін философиялық, саяси, әлеуметтік зерттеулер жазды.

Әбсаттаровтың ғалымдық қабілеті осы кездешінде ала бастаса, Киевте жүріп сондай-ақ қоғамдық жұмыстарға да белсене араласты. Бүгіндері атыңызға айналған ұйым «Жастұлпардың» Киевтегі жетекшісі болып, сонда оқитын қазақ студенттерінің әлеуметтік-тұрмыстық және оқу мәселелерін үйлестіріп, оңды шешуге белсене араласқанын сол ұйымның негізін қалаушылар аржылы ебіз бен еске алып, ұлтын сүйетін жүректің шыңсыз талай істі тындырғанын атант болып отырады.

Саяси үрдіске жауап

Профессор Раушанбек Әбсаттаров жайында сөз қозғартуға біз Тәуелсіз елдің саяси ғылымдарының қалыпта суына ерекше үлес қосқан тұлға екендігіне алдымен айтпай тұра алмаймыз. Бүгінгі оқырмандар үшін жағанды естілетін бұл тіркесегертүп төркініне мән берсеңіз, айрықша маңызға ие екендігін байлайсыз. Себебі, бір кезде рі Қазақстанда саяси ғылымдарының кандидаты мен докторы ғылыми дәрежесін берудің диссертациялық кеңесі бо лмағанын көп адам біле бермейді. Бұл Кеңесодағының қырағы саясатының кесірі еді. Өзеліндесаясаттану бойын ша диссертация қорғауға құқы жоқ халық – сол жылдары тек біздің ел ғана болса керек. Біріншіден, бұл ел үшін айрықша маңызды сала болғанына қарамастан , өз қолымызға ала алмаймыз, білімділікті қажет ететін рас еді. Екіншіден, мұндай кеңесті ашу үшін әуелі сол елдің саяси ғылымдарының өзіндік даму жолының қалыптастыруға қауқарлы ғалымдар болуы да маңызды болатын.

Раушанбек Боранбайұлы өзінің барлық күш-жігерін сала жүріп, ең алдымен осы ғылыми диссертация-лық кеңесті ашуға мұрындық болды. Мәскеу мен Алматының ғылыми ортасына елшілік қызмет атқарғанын бұл леңбегінің жемісін Тәуелсіздік алған жылдары көрдік. Егер сол диссертациялық кеңес терек ашылмағанда, жа смемлекеттің саяси ғылымдары кешірек сөз қозғар еді. Саяси ғылым дамымаған елдің саяси санасы да бәсеңдей ді. Ғылыми ортасы оянбаған жұрттың басқалардан бәсітөмен болары даусыз. Сондықтан да ғалым Әбсаттаровтың бұл леңбегі айрықша атапайтуымыз керек. Раушанбек Боранбайұлы неліміздегі саяси ғылымдарының дамуын аерекше үлес қосты деп тек бұл леңбегі үшін айтпай отырған жоқпыз. Ол ұзақ жылдық еңбек жолында саяси, әлеуме ттік-философиялық салада сүбелі еңбектер жазды. Оның жазған еңбектерінің ұзын-ыргасы 40-тана стаммонография, кітапшалар, нұсқау-лықтар, 600-ден көп ғылыми мақала және өзге авторлармен бірігіп жазған студенттерге арналған оқулықтары елімізде ғана ем ес, шетелдерде де сұранысқа ие. Ғалымның атына лысқа жеткізген – ғылыми еңбектері. Оның жазған оқу құралдары мен кітаптары заманмен қоғамның өзекті мәселелеріне арналу -ымен әрі сол ақ күрделі сұрақтарға мемлекеттік саяси-әлеуметтік жағдайларға назарау дара отырып жауап іздеуімен әрі ұлттық және географиялық ерекшеліктерді еске пке алып, өзіндік қорытынды жасауымен құнды.

Атапайтар болсақ, «Ғылыми-техникалық прогресс және ұлттаралық қарым-қатынас», «Ұлттық қаты-настардың дамуы: проблемалары мен басқаруы», «Ұлт-тық үрдістер: ерекшеліктері мен проблемалары», «Студенттердің ұлттаралық қарым-қатынасы мәдени-етін тәрбиелеу: теориясы мен практикасы», «Саясаттану және оның проблемалары», «Саясаттану негіздері» сынды желілес, өзектес кітаптарының әрқайсысы еліміздегі аса маңызды мәселелерді жаңаша көз қараспен, тың тұжырыммен зерделеуімен құнды.

Біз осы еңбектері арқылы Тәуелсіз елдің өзіндік саясатының қалыптасу, даму, өрістеу процесіне жауап таба ал амыз.

Әлемтаныған Әбсаттаров

Ғылыми жетекшісі, Украинаның белгілі мемлекет қайраткері, Лениндік сыйлықтың иегері, философия ғылы

мдарының докторы, профессор И. Д. Назаренко 1970 жылы Р. Б. Әбсаттаровтың кандидаттық диссертациясына жоғары баға бере отырып: «Р. Б. Әбсаттаров суғасалсаңбатпайды, отқатастасан жанбайды, бірақ жұбайынан өтін ерім, оны қолыңдамықты ұста, сонда оған елдің белгілі азаматы шығады», – деген екен. Даңқты ғалымның бұл сөзінен сұңғылалығы байқалады. Профессордың есімі бүгіндері елімізге ғана емес, алыс-

жақын шетелдерге кеңінен танылған. Білікті ұстаз ретінде әрі саясаттанушы, әлеуметтанушы ғалым ретінде әлемнің әртүрлі университеттерінде лекция оқып, баяндама жасауға, түрлі конференциялар мен симпозиумдарға қатысуға жиі шақырылатыны сөзіміздің дәлелі. Ұлыбритания, Германия, Франция, Түркия, Египет, Оңтүстік Корея секілді елдерде Орталық Азия саясаттанушыларының ішінен Әбсаттаровты айрықша атап айтатынына ғалымның сол елдерге кеңінен танылғандығының біркөрінісі. Бір емес, он емес, алпыстың үстінде ғылыми еңбегі шетелдерде жарық көргеніне септесеңіз, Әбсаттаров пен қараталасты раротандық ғалым аздауға болады.

Біз ғалымның барлық жетістіктерін тізбектесе кетсек, шетелдерде жарық көрген мақалалары мен аударылған еңбектерін санағанда, бірауақыттың өзімізге болады. Бәрі айтпай-ақ, мына бір айрықша оқиғаны, профессор үшін ғана емес, еліміз үшін мақтаныш болуға алайықты оқиғаны айтсақ та жеткілікті.

Раушанбек Боранбайұлы ұлт пен диаспора мәселесін терең зерделеген ғалымдардың бірі. Осыдан үш жыл бұрын Оңтүстік Кореяның Гванджу қаласында Бүкіләлемдік глобальдік диаспора ассоциациясының құраушысы болған еді. Бұл форумға осы тақырыпты зерттеп жүрген әлемнің үздік ғалымдары шақырылып, қатысушылардың қолдауымен ұйымның вице-президенті болып сайлануы тектен тек емес. Диаспора мәселесі – әлемдегі өзекті тақырыптың бірі. 130-дана ұлт пен ұлысөкілдері тұратын еліміз үшін бұл саланы зерттеп қана қоймай, тереңірек түсінудің үздігі у, ғылыми концепциясын жасау айрықша қажет. Ғалым Әбсаттаров осы саланы терең зерделеген, еліміздегі ұлттық мақпен бірліктің өзгелдерге үлгі болуға тұрарлық теориялық негізін қалауға атсалысқан мамандардың бірі ретінде «Қазақстандағы ұлттық мәселелердің шешілу тәжірибесі және оның халықаралық маңызы» тақырыбында бірнеше рет Чоннам университетінде арнайы шақыртумен бірнеше мәрте лекция оқып қайтты. Әржолы ұстаздың лекциясының дауақұштар студенттерден бөлек, оқытушы, сала мамандары да қыластанып татынып сол жақта білім алып жатқан студенттер мақтанышпен жеткізеді.

Заңғар жазушымыз Әбіш Кекілбаев Әуезов туралы ой-толғамында: «... тарих құрсағында жаратылып, заманамұқтажы кіндігін кескен таланттардың жөні бір бөлекте, көптен көрген ұлы ой деп, жүртістегенді мен неге істемеймін деп, қағаз-қаламға қол созған құрөлдер меннің жөні бір бөлек. Алдыңғылары заман жоғын жоқтап, заманамүддесін қамдаса, соңғылары былайғылары не істеп жатса, соны істеп, бос жолды байау ренің соңына түседі... Біреуі уақыт құлқына зібелгілейтін рухани көсем суреткерде, екіншісі жәй әншейін уақыт құлқының аңдыған кәсіпқор. Біреуі қоғам менортаны да мұның даңғыл жолына бастаса, екіншісі тоқмейілсудің салбөксетінің шытығын қимай, рухани тоқыраудың құрдым батпағына батыратүседі...», – деп тұжырып екен. Осы сөзді ғылыми ортаға да қарата айтуды болады. Профессор Әбсаттаров алдыңғы топқа кіретін санаулы ғалымдардың бірі. Ғалымның тұтас еңбек жолына назар салған жан «күн отырмай, түн ұйықтамай» ізденген оның шығармаларынан ұлттың өзін-өзі тануына жолаушы айрықша ой-тұжырымға жолағы сөзсіз. Біз ұлттың сүйген ұлағатты ұстаздың әрбірісінен қайырыммен берек көретініміз десондықтан.

ШҚІРЛЕР

Менің ұсынысым бойынша профессор Р. Б. Әбсаттаров бірнеше рет Чоннам Ұлттық университетінің студенттеріне, магистрлеріне, докторанттарына лекция оқыды және халықаралық ғылыми конференцияларда баяндамалар жасады. Оның баяндамаларының қыласпен қызығатындады. Корея ғалымдары оның ғылыми еңбектерін жоғары бағалайды. Ол білімділігін, халықаралық деңгейдегі ғалым-саясаттанушы екенін көрсетті. Ғалымның еңбектерін Корея БАҚ-тары қызығып, сұхбат алып, мақалалар жариялады. Қазір Әбсаттаровты біздегі ғылыми орта өте жақсы таниды.

Лим Че Ван, саяси ғылымдарының докторы, профессор (Оңтүстік Корея).

Р. Б. Әбсаттаровты 2005 жылдан бері білемін, олмықты ғалым және оның ғылыми еңбектерін Ресейдің этносаясаттанушылары мен саясаттанушылары жоғары бағалайды. Оның өзекті мәселелерге арналған бірегей еңбектерін Қазақстанда ғана емес, өзгелдерде пайдалануға болады. Себебі, ол көтерген мәселелер бәрімізге ортақ.

Д. Е. СЛИЗОВСКИЙ, Ресейдің Саяси зерттеу институтының директоры, тарих ғылымының докторы, профессор

Р. Б. Әбсаттаровты біраз жылдан бері білемін, танымал ғалым, оның неміс, ағылшын, француз және орыс тілде

ріндешыққан, әсіресе саясаттану саласындағы еңбектері еуропалық ғалымдарға кентаны мал және жоғары бағал айды.

Иоганн РАУ, философия ғылымдарының докторы, профессор (Германия).

ШӘКІРТТІЛЕГІ

*Тыныштып суды, желді дес оққандым қылған,
Өлімнен қашып, ажалды арттан құдырған.
Күңіреніп өткенер Қорқыттуған Сары Дала,
Көке, сізді тудырған.*

*Қорықпастан мүлдем қолбайлау болған бейнеттен,
Фирдоусиды қазақ тілде сөйлеткен.
Тұрмағанбеттей тарлаң ұлдан нәр алған,
Бақыттысыз Сіз, ой, неткен?!*

*Философ-ғалым елінің жүзін көтерген,
Еңбегіңізде еленді талай шетелден.
Шәкірттеріңізді көрініп аубір бийіктен,
Төккентеріңіз артығы менен өтелген.*

*Фараби баба арманын қанатқақтырып,
Үміттің отын аз жүректерге жақтырып.
Даналық жолында станғып өшпес жазыңыз,
Сол сапарларда тілейміз Сізгесәттілік!*

Тоқтарәлі Таңжарық – ақын

ТАЛАНТ ПЕН ТАЛҒАМ

У. Қалижанов – ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, ҚР Еңбек сіңірген қайраткері, филол. ғ. д., профессор, ҚРБҒМҒКМ. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры

Адам өміргену үшін келеді? Өмірге жай келіп қана қоймай, бақыттығұмыр кешу әркімнің ақмақсаты. Бірақ бақыт аянбай еңбектену адалдығына бақыттың қонағы. Міне, осылай өмір бойы терлей қызметте тіп, бақытты болғандам – Раушанбек. Эверест – әлемдегі ең биік шың десек, оған ерік-жігері мол, күшті әрі табанды альпинисттан шығатыны белгілі. Ғылымның да барлық саласы сондай. Оны аса дарынды да білімді, табанды, ізденімпаз адамға ғана игереді. 75 жылдық ғұмырында тынымсыз еңбектеніп, абырой жинаған ғалым-саясаттанушы, философия ғылымдарының докторы, профессор, ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі атаң заман дасаға хақында ой толғау жауапты, әрі қиын міндет. Дегенмен, Р. Әбсәттаровтың жеке бабына адамгершілік қасиеттеріне айрықшата қалғанды заматтық парызым деп санаймын.

Адам өмірі көңілдегі түсіріліп бітпеген көп сериялы фильм іспеттес. Ойланпкетсең жадына көп жай оралады. Суыртпақтасаң көз алдыңа түрлі-түсті суреттер келеді. Р. Әбсәттаров кандидаттық диссертациямды қорғап жатқан тұста ағалы қақылың қосып, бейресми оппоненті болып үлкен демеу көрсетті. Жазушылардың, жалпы шығармашылық тұлғалардың көңілшекі, кішкентай нәрсеге қуануға бейім болатыны белгілі. Рекеңодан кейінгі кезеңдерде де бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланған мақалаларыммен сұхбаттарымды оқыған сәттерінде арнайы хабарласып, ұтқан, ұтылған тұстарын саралап жана шырлықтанытып, қуанышы ма ортақтасып отырады. Ол – өз халқының әдет-ғұрпын, тіліменділін жоғары бағалаған жолдастық пен достыққа жаны таза, ішкі мәдениеті өте жоғары, кішіпейіл біртуара замат. Өз өмірінің тұрмыстық, экзистенциалды тәжірибесімен бөлісетіріп, сонынан ерген бауырлар

ына кеңес беру арқылы нағыз дос екенін байқадық. Асылы, осындайда адамдар көп болған сайын қоғам таза рады, адамның ақиқат термолығады, өмір өзгереді.

Әлеуметтану –

өмір, адам және қоғам туралы ғылым болғандықтан, оны күнделікті өмірде зерттеп, зерделеп, саралап және ізденіп жүрген азамат қана ең сере алады. Р. Боранбайұлы осындай дәрежеге қол жеткізу үшін үлкен өмір жолын өтті. Ол әрі философ, әрі әлеуметтанушы ретінде әлеуметтік саясатты жан-жақты, тереңін түсіне білді. Профессордың ғылым мектебінің берік теориялық негізінің болуы, концепциялық барлау зерттеулерінің нәтижелігі, еңбастысы, бүгінгі қоғамдық өмірдегі көкейтесті мәселелерді талдауға ұйытқылық жасауы –

ең үлкен жетістігі. Іс жүзінде нақтыланған сараптаманың ғылыми айналымға енгізіліп, болжамдардың нақты өмірден көрініс табуы – Қазақстандағы социологиялық ой-сананы барынша дамытатүсті. Бұл тұста профессордың әлеуметтану іліміне енгізген теориялық қолданбалы ой-толғауларының жемістері социологиялық теорияның жаңа үлгісінің қалыптасуына ықпал етті. Оғандәлел ретінде беделді ғалым-этносаясаттанушының Диаспораны жаһандық зерттеудің Дүниежүзілік Ассоциациясының вице-президенті (Кванджук., Оңтүстік Корея) болып сайлануына патөккеніміз жөн.

Р. Боранбайұлының шығармашылық болмысын философия ғылымының түрентүспеген тың салаларынан, яғни, оны әлеуметтану мен саясаттанулық тұрғыдан нақты деректер негізінде зерттеулерінен айналысқан көруге болады. Сондықтан да ғалым –

ұстаз қаламынан туындағандүниелерге зиялы қауымда, ізденімпаз шәкірттерде, жалпы ғылымға құштар оқырмандар арасында үнемі қызығушылық танытады. Ғалымның «Ғылыми-техникалық прогресс және ұлтаралық қарым-қатынастар» (1977), «Ұлттық қатынастардың дамуы: проблемалар мен басқарылуы» (1982), «Ұлттық процесстер: ерекшеліктері және проблемалары» (1995), «Саясаттану және оның проблемалары» (2007), «Этносаралық қарым-қатынас мәдениеті: қазақстандық тәжірибе» (2012) сынды бірегей, әрі іргелі монографиялары атайытып тұрғандай, әлеуметтану ғылымдарының жалпы теориялық-методологиялық мәселелеріне, нақтылап айтқанда, қоғамның әлеуметтік құрылымына, қазіргі әлеуметтік құрылымның қалыптасуы мен дамуына, сондай-ақ, Қазақстанның әлеуметтік құрылымында жүріп жатқан өзгерістердің өзекті мәселелеріне арналады. Соңғы жылдары көрген сүбелі еңбектерінің қатарына екі томнан тұратын «Әлеуметтану: өзекті мәселелер» атты кітабын қоса аламыз. Бұл көптеген уақыт бойы жинақталған мол тәжірибенің негізінде, білім берудің мемлекеттік қалыптасуына сәйкес жасалған. Оқу құралында әлеуметтану ғылымының қалыптасуы мен өркендеуі, маңызды зерттеулер мен олардың негізгі бағыттары кеңінен баяндалып, әлеуметтану методологиясы мен техникасы жан-жақты сипатталады. Дүниежүзілік тәжірибе көрсетіп отырғандай, өзінің кәсіби қызметіне орай адамдармен, әлеуметтік топтармен жұмыс істейтіндердің бәрі әлеуметтану білімін меңгермейінше қоғамдық қатынастарда ықпал жасай алмайтындығы белгілі. Әлемдегі ең өркениетті АҚШ-тың барлық оқу орындарында әлеуметтану дыоқытудың арқасында оның азаматтары қоғамның қалай құралатынын, оны оңтайлы сақтаудың, қандай құралдармен ығайтудың жолдарын жетік біледі. Осы орайда әлеуметтік білімді толықтыруға жеттігі қай қазақстанның болмасын жалпы міндеттерінің бірі еніп, Р. Боранбайұлы атқарып жүрген істердің маңыздылығына ғартады. Тәуелсіздік жылдары бұл пәнге басымдық беріп, басана зарау дарғанымыз белгілі. Алайда, ол кездері жарық көрген оқулықтардың көпшілігі тек орыстілінде болғандықтан, әлеуметтануға қатысты қазақ тілді оқулықтың оқырманға ұшыуы қуантарлық жағдайдың бірі болды. Ғалымның таланты мен талғампаздығы осындай қадау-қадау еңбектерінде ерекше айналысқан танытады.

Р. Әбсаттаров тәуелсіз Қазақстан Республикасының саяси ғылымдарының негізін салушылардың және этно саясаттанудың, салыстырмалы саясаттанудың қазақстанның ғылым мектебінің іргетасын қалаушылардың бірі болып табылады. Екі томнан тұратын «Саясаттану негіздері» оқу құралы Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік білім беру стандарттарына» сәйкес жазылған. Бұл басылымда ХХІ ғасырдың басындағы болмысына сәйкес саясаттанудың негізгі ұғымдары мен әдістер жүйесі, саясаттанудың саяси технологиясы ашып көрсетілген. Отандық және шетелдік бай материалдардың негізінде оқырманға Қазақстан мен әлемдік қауымдастықтағы саяси дамудың өзекті мәселерінен жан-жақты мағлұмат алуына жәрдемдесетін саяси құрылымдар мен процесстер, билік пен басқару қатынастары және басқадмәселелер туралы кеңінен сипатталған. Сонымен бірге, саясаттанудың жетезерттелмеген, дискуссиялық мәселелеріне айналарлықтай көңіл бөлінген. Бұл сүбелі еңбекте саяси ғылым тарихы, саяси режимдер, қоғамдық ұйымдар, сая

сизлитамен саяси көшбасшылық, саяси технологиялар жайлы ғылым сараптама лар жасалады.

Саясаттануды оқып-

үйренуге деген қажеттілікті қазіргі әлемде қандай да болмасын мемлекеттік жүйелердің, халықтың басым көпшілігін саясатқа араластыруға деген ұмтылысымен байланыстыруға болады. Бұл – жұртшылыққа болып жатқан саяси процестердің мәнісі жөнінде шынайы түрде хабар берудің міндеті, оларды саналы шешім қабылдауға даярлау мен қоғамның саяси өміріне белсенді түрде қатысуына қамтамасыз ету жөніндегі міндет. Міне, Раушанбек Әбсаттаров зерттеулерінің мәні елестенді. Оның зерттеулері қазіргі Қазақстан жағдайына сараптама жасау арқылы ұлттық салтымыздың жемісті жолын бағалаудың бірден-бір айғақ болып табылуымен құнды.

Ғалым саясаттану, әлеуметтану, философия мәселелері бойынша республикада өткізілген көптеген халықаралық және республикалық ғылым теориялық, ғылыми практикалық конференциялардың, семинарлар мен дөңгелек үстелдердің ұйымдастырушысы, жетекшісі болды және олардың тақырыптары күн тәртібіне қойылған мәселелерді талқылауда қызу, дискуссиялық сипаттаған этикалық жақтарды танытты.

Бүгінде Р. Боранбайұлы дайындаған әлеуметтану мен саясаттану маңызы зор екі кітабын оқығандарыңда, әлеуметтанулық құрылымдарда, әкімшіліктерде, аналитикалық қызметтерде, халықаралық орталықтарда жемістің бекем екендігіне куә боласыз. 20 ғылым кандидаты, 4 ғылым докторы, 6 PhD доктор, 30 магистрант дайындап шығарып, қазақстандық жаңа ғылым мектептер мен әдіснамалық салалардың қалыптасуына өзіндік үлесін қоса білді. Осылайша, Қазақстан қоғамының әлеуметтік құрылымына, білімі мен ғылыми әлеуметтану ысаласына ерекше еңбек сіңірген ұстаздың мұраттары мен идеяларының рухани өміршеңдігіне куә боласыз.

Педагогикалық қызметтегі, ғылым саласына қосқан үлесі және қоғамдық өмірдегі белсенділігі үшін профессор Р. Боранбайұлы әр жылдары құрметті атақтар мен, ордендер мен марапатталды. Десе кетсе, оның басты марапаты – халық құрметі, әріптестерінің сыйластығы, шәкірттер марапаты. Бұл – ғылымға қосқан үлесінің нәтижесі.

БІЗДІҢ СҮЙІКТІ ФИЛОСОФ

Б. Омарұлы – ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, филол. ғ. д., профессор,
ҚР Президентінің баспасөз-хатшысының орынбасары

Әйгілі режиссер Шәкен Аймановтың баршаға белгілі «Біздің сүйікті дәрігер» атты фильмінің бас кейіпкері А. Николаевич Лавровтың «Адамға қуаныш сыйлауда оны емдеу секілді өте маңызды» дейтін сөзі естеріңізге ме?! Көпшіліктің қыласына бөленген біздің философ кейіпкерімізде «Шәкіртпен жарасымды сыйластықта оларға ұстаздық ету секілді өте маңызды» деген қағиданы берік ұстанамыз.

Қазақтың кәсіби философтары жеткілікті. Солардың ішінде журналистер қауымының ерекше бағалайтын өзіміз философиялық журналдарымыз. Журналистердің философиялық дегеніміз – ҚазҰУ-дің журналистика факультетінің студенттеріне ұзақ жыл бойы дәріс берген, талай буынды тәрбиелеп шығарған ағаларымыз. Олардың қатары аса көп емес. Раушанбек Әбсаттаров, Жақан Молдабеков, Жақып Алтаев, Лесхан Асқаров... Осы ағалардың бәрінде журналистер жақсы көреді. Қазақтылығымен ұлтжандылығы үшін, ағалыққа мқорлығымен бауырмалдығы үшін, «сендерден үлкен үміт күтеміз» деп сенім артқан үшін сыйлайды. БАҚ қызметкерлерінің білімге баулыған бұлкісілерді біз БАҚ қонған философтар деп атаймыз.

БАҚ-тың философиялық қанша жерден пәлсапаның қыр-сырын үйреткенімен, журналистерді нешқайсысы философ болып кеткен жоқ. Есесіне, осы философияларымыз шетінен жазғыш болып кетті. Әрине, бәрі де қалам тербеуге бұрыннан қабілетті еді. Ендікәнігі қаламгерлер секілді отырса-ақ өндіріп тастайтын болды. Жарықтық жұрға қасиетті қарашаңырағы озықойлы ағаларға да жұғысты болған шығар. Жазғандары барлық басылымға оқтаусыз жарияланып жатады. Өйткені БАҚ-тың бақшасында отырған шәкірттері олардың мақалаларын көрсе, жылқысы келгендей қуанады. Ұстаз үшін бұл да – бір бақыт.

Сол ұлағатты ұстаздардың ішінде ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Әбсаттаровтың орны бөлек. Ол – жұрғақтың студенттеріне ұзақ уақыт дәріс берген ғалым. Оны университетте алғаш көргенімізде, біз күтіп отырған доцент Әбсаттаров деп ойлағанымыз жоқ. Себебі сол кездегі оқытушылардың бәрі сықылпқы костюм-шалбар киіп, қылғынып алғашқы жүретін. Шашы қайратты, свитер мен джинсы киіп, өзі сымдай тартылған ұзын бойлы жігіт келді де, сабағын бастай жөнелді. Сөйтіп, аудиторияға еркіндік тіала қірді. Бірақ еркін болғаным ем, байсалды түр-тұғасы, байыпты болмыс-бітімі, сәл суық таубет-жүзі тәртіпке шақырып тұрады екен. Ал сабақтан соң, сенімен ашылып сөйлеседі. Әр студентті өзінің баласындай көреді. Бағыт-

бағдарбереді. Ғылымнайналысуға үндейді. Шәкірттерінің бұл дүниенің кетігінде, тетігін дөп тапқанын қалайды. Білімі асып-төгіліп жатады. Тарихы екі ғасырға жуықтаған Киев университетін бекер бітіргендеймісіз?!

Содан бері отыз жыл да матаму ақыт өтті. Жылжыған жылдар жүзіне аздап өрнек салғаны болмаса, денетүркі ысолқалпы. Бәйгегешабатын жүріктей әлі де бабындатұр. Бір қарағанда, жетпіс бестің аулына атшалдырып жатыр деп ойламайсың. Философия мен саясаттануды қосқанатына айналдырып, ғылым әлеміне самғап келеді. Егер журналистер өз жазбасында өмір туралы тереңірек толғанса, мұны ұстаз тәлімі деп біліңіз.

«Ең мықты саясаткер – журналистер мен қарым-қатынасы жақсы саясаткер» деген сөз бар. БАҚ-пен таяу саясаттанушының да аяғынан туады. Дәл осықыры Раушанбек Әбсаттаровтың оңсызда биік тұлғасына саяқтататын сөзі.

«Біздің сүйікті дәрігер» фильмінде Лавровтың туған күніне әртіс біткеннің жан-жақтан ағылып келетіні бар емес пе?! Сол сияқты бүгін журналистер қауымы да бұқаралық ақпарат құралдарының бетінде үн қатысып жатыр. Олардың ортақ ойы «Тойыңа жұрт жиылсын, Көңілген ұрқұйылсын, Жігіт жасы – жетпіс бес, біздерге де бұйырсын!» деген тілектің төңірегінде тоғысады.

Айтпақшы, «Біздің сүйікті философ» «Біздің сүйікті дәрігерден» он бес жас үлкен. Бірақ түр-әлпеті оған қарағанда әлдеқайда жас көрінеді. Ширақ Әбсаттаровтың шауартқан Лавровтың айырмашылығының өзі – осында...

ӨНЕГЕЛІ ҒАЛЫМ, ҮЛГІЛІ ҰСТАЗ

Г. Нұрышева – *филос. г. д., проф., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Философия кафедрасының меңгерушісі,*

Б. Аташ – *филос. г. д.*

Отандық философия ғылымының шарықтап дамыған кезеңі – қазақстандық философия мектебі Кеңес Одағының философия мектептерінің алдыңғы қатарында болған жиырма екі жылдары. Сол кезеңде Қазақ ғалымдарының диалектикалық логика, жаратылыстанудың философиялық мәселелері, ұлттық қатынастар, әл-

Фарабидің философиялық мұрасы және тағы басқатақырыптар бойынша жүргізген зерттеулері әлемдік деңгейде мойындалып, О. Сегізбаев, Н. Сәрсенбаев, А. Қасымжанов, Ж. Әбділдин, М. Сужиков, Д. Кішібеков, Қ. Әбішев, Ә. Нысанбаев сынды философия ғалымдардың еңбектері философияның алтын қорынан лайықты орын алды.

Қазіргі таңда әліміздің интеллектуалды ұлт қалыптастыру стратегиясына үлес қосып жүргенің палды өрістердің бірі – осы ағабуынның ұстаз-ғалымдары. Кеңес Одағының білім беру жүйесінің оңды тәжірибелерінің сынағынан өтіп, классикалық білім мен қаруланған және өздерінің ғылымындағыларын қазіргі тәуелсіздік заманында ұлттық білім мен ұштастырғандарды еліміздің ғылымы қауымдастығының классиктері деп атауымызға толық негіз бар.

Осы ғалымдардың қатарында Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі (магистратура және PhD докторантуралар), ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаров та бар. Ол өзінің зденімпаздығы мен еңбек қорлығы, ғылыми ойлау тереңдігі мен талантының арқасында бүгінгі таңда биік мәртебеге көтерілген айтулы тұлға. Р. Әбсаттаров Кеңес заманында, тәуелсіздік кезеңінде өзіннің ғылымын танымдық зденістерін үзбей жүргізіп, тынбай еңбек етіп келетін жатқан ғалымдардың санатында.

Ол 1967 жылы Г. Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетін, солоқуорнының аспирантурасы мен докторантурасын үздік бітіріп, 1990 жылы «Ғылыми-техникалық революция және қоғамдық өмірдің интернационализациялануы: әлеуметтік-философиялық талдау» деген тақырыптағы докторлық диссертациясын сәтті қорғап шықты. Өзінің зденімпаздығы мен қатар, ізгі адамгершілігінің арқасында оқу орнының ғылымы қауымдастығы мен тығыз қарым-қатынастарға және оның әлі күнге дейін жалғастырып келеді. КСРО ҒА корреспондент-мүшелері, Украина ҰҒА академиктері, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар П. В. Копнин және В. И. Шинкарук, Ленин сыйлығының лауреаты, философия ғылымдарының докторы, профессор И. Д. Назаренко, Украина ҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Д. Ф. Острянин, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар И. В. Бичко, В. С. Дмитриченко, А. И. Доронченков, И. Ф. Надольный және тағы басқалары Раушанбек Боранбайұлының ғылыми шығармашылығының одан әрі үздіксіз жетілетуіне ерекше ықпал етті.

Әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің философия-

экономика факультетінде қызмет атқарған 1971-1988 жылдар аралығында ұлтаралық қарым-қатынастар мәдениеті, жалпы қазақстандық келісімнен патриотизм бағыттары бойынша ізденістер жүргізген Р. Әбсаттаровтың сол кезеңдегі зерттеулері бүгінгі күнгі Қазақстан Халықтары Ассамблеясының қызметі, ұлтаралық және дінаралық келісімнен татулық саясаты, мультикультурализм мен толеранттылық бойынша еліміздің саяси-әлеуметтік бағдарлары аясында өзіндік тәжірибесін жоймай, ұлтаралық қатынастар саясатын қалай жүргізудің негізгі әдіс-амасы мен теориясына айналды.

Тәуелсіздік жылдары ол мемлекеттік саяси мәселелерінің ғылыми қырлары мен дешұғылданған практиктеріне детанып, малдығы арта түскен тұлға деңгейіне дейін көтерілді, шығармашылығы мен қызметінің екінші кезеңі басталып, жаңа өмірге жаңаша бағытпен белсенді кірісіп, ел тәуелсіздігін нығайтуға жан-жақты атсалысты. 1991 жылы Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Қазақстан менеджмент, экономика және болжам дау институтының әлеуметтік саяси және философия кафедрасының меңгерушісі, Қазақстан Республикасының Президент Аппаратының кеңесшісі қызметтерін атқарған ол тандық білім берусаласынан әрі инновациялауға өзіндік үлесін қосты.

Р.Б. Әбсаттаров Қазақстанның саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдарының дамуына қомақты үлес қосты. Оның тоғыз тілде 40 монографиясы, оқу құралдары және 600-ге жуық ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалары біздің елімізде ғана емес, жақын және алыс шетелдерде жарияланды.

Атап айтқанда, еліміздегі және әлемдегі саяси ахуалдардың өзекті тұстарын саралайтын «Ғылыми-техникалық прогресс және ұлтаралық қарым-қатынастар», «Ұлттық қатынастардың дамуы: проблемалары мен басқарылуы», «Ұлттық процестер: ерекшеліктері және проблемалары», «Студенттердің ұлтаралық қарым-қатынастар мәдениетін тәрбиелеу: теория және практика», «Саясаттану және оның проблемалары», «Этносаралық қарым-қатынастар мәдениеті: қазақстандық тәжірибе» және тағы басқа іргелі туындылары ноқырман қауым өте жақсы қабылдады.

Ол саясаттану саласында өзіндік тың бағыт-бағдар ұстануымен белгілі. Раушанбек Боранбайұлы – Қазақстан Республикасының саяси ғылымның іргесін қалаушылардың бірі ғана емес, қазақстандық этносаясаттану және салыстырмалы саясаттану ғылымның мектебінің негізін салушы. Беделді ғалым-этносаясаттанушы ретінде Global Диаспоралардың Дүниежүзілік ассоциациясының вице-президенті (Кванжу қаласы, Оңтүстік Корея) болып сайлануы оның этносаясаттану ғылымның мектебінің шетелде де әйгілі екендігінің нақты дәлелі.

Әлемге танымал ғалым Ұлыбритания, Германия, Франция, Оңтүстік Корея, Түркия, Жапония, Египет, БАЭ, Ресей, Украина, Белоруссия және тағы басқа елдердің университеттері мен ғылыми орталықтарын да баяндамалар мен дәрістер оқыды, шетелдерде 60-ден астам ғылыми мақалалар басып шығарды.

Бүгінгі күнде өз шәкірттерін білім нәрінін сусындатудан жалықпаған ұстаз 20 ғылым кандидатын, 4 ғылым докторын, 6 PhD докторы және 30 магистрант дайындап шығарды.

Ол – ғалымдығымен қатар, қоғамдағы саяси өміріне де белсенді араласуымен де көзге түсіп жүрген тұлға. Соның нәтижесінде «Ерен еңбегі үшін» медальмен және екі рет «Қазақстан Республикасының ғылымында мытуға сіңірген еңбегі үшін» төсбелгісімен марапатталып, «ҚР Жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы» (2006 ж.), ҚР Қызылорда облысы «Қармақшы ауданының құрметті азаматы» атақтарына, Қазақстан мен Украинаның Құрмет мақтау грамоталарымен мадақталды.

Абай атындағы ҚазҰПУ-да 2000-

2002 жылдар аралығында университеттің тарих факультетінің деканы қызметін табысты атқарған Раушанбек Әбсаттарұлы 2009 жылы 1 қыркүйек айынан Абай атындағы ҚазҰПУ-нің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасын басқарып келеді.

Ол кафедрасының жұмысында білімі мен ұйымдастырушылық қабілеті арқылы беделді. Кафедраның жұмысын жақсарту мақсатында белсенді қызмет ете отырып, тәртіп пен талаптарды қатаң сақтауды талап етумен қатар, әрбір кафедра мүшесінің жеке өмірлік жағдайлары мен дегендерін ескере отырып, оларға мүмкіндігінше көмек көрсетуді мақсат етеді. Шығармашылықпен қоғамдық жұмыстарды белсенді атқарған кафедра мүшелеріне үнемі алғысын білдіріп, олардың жарық көрген монографияларын көпшілік алдында көрсетіп, авторларға алғысын аямайды. Кафедра мүшелерінің шетел басылымдарында мақала жариялауына жәрдемдесіп, сол мекеменің магистранттары мен докторанттарының ҚазҰПУ Хабаршысы әлеуметтану, саясаттану сериясына мақалаларын тегін жариялауына қамтамасыз етті.

Өнегелі өзінің өмірлік отбасындағы ғылымға бейімдеді. Жары – Меруерт Асқарова

педагогикағылымдарының кандидаты, профессор, ұлдары Марат – заңғылымдарының, Ғалымжан – саяси ғылымдар кандидаттары.

Р. Абсаттаров өзіңбек жолын бастаған, оның гүлденуіне өзіндік үлесін қосқан әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті мен байланысын бір сәт үзген емес. Университеттердің биылғы әлемдік рейтингінде ТМД елдерінің арасында Мәскеу мемлекеттік университеті және Санкт-Петербург университеті үшеуі ғана топ жарып, ҚазҰУ 275-орынды иеленген де, алғашқылардың бірі болып қуанған Раушанбек Боранбай ұлы жастарға философиялық, саяси және әлеуметтік білім беруді табысты жалғастыруға қатысты өз ойлары мен ақыл-кеңестерінде үнемі жеткізіп отырады.

Өнегелі ғалым, ұлағат тұстазды бүгінгі мерей тойымен шын жүректен құттықтай отырып, денінесаулық, ғылыми қызметіне табыс, отбасына амандық тілейміз!

ИНТЕЛЛЕКТУАЛ ХХІ ВЕКА

Иоганн Рау – *д. филос. н., профессор Академии ведущих кадров Бундесфера, почетный доктор АНАзербайджана (Германия, г. Берлин)*

Омоём коллеге – юбилей репомноголетней научной, педагогической и издательской работе, член-корреспонденте НАН РК, докторе философских наук, профессоре, зав. кафедрой политологии и социаль-но-философских дисциплин Казахского Национального Педагогического Университета имени Абая Абсаттарове Раушанбеке Бурамбаевиче (казахе, 1940 г. рождения)

Любое общество, любая страна нуждается в выдающихся ученох. Они, вооруженные знаниями и опытом, работают во благо народа, общества. Именно таким ученым является член-корреспондент НАН РК, доктор философских наук, профессор Раушанбек Бурамбаевич Абсаттаров, 75-летию со дня рождения которого отмечаем сегодня в ноябре нынешнего года.

Раушанбек Абсаттаров открытый и доброжелательный человек. Как корифей политической науки, он всегда поддерживал и поддерживает талантливого молодежь. Он – интеллекул ХХІ века, человек высокой чести и огромной силы духа, человек действия. Он всегда переживает свое время, смотрит вперед, никогда не останавливается на достигнутом.

Абсаттаров Р. Б. -

известный не только в Казахстане, но и в международной научной общности по своим опубликованным на иностранных языках книгам, докладам на международных конференциях ученох. Его произведения изданы в Болгарии, Белоруссии, России, Украине, Германии, Южной Корее и др. странах. Его книги имеются в фонде Берлинской государственной библиотеки Прусского фонда культурного наследия. Научные доклады Абсаттарова Р. Б. звучали на научных международных конференциях в Риме, на греческом острове Родос, в Сеуле, Лондоне, Праге, Варшаве, Москве, Баку, Минске, Киеве и др. городах.

Абсаттаров Р. Б. имеет тесные, многолетние, постоянные "производственные" контакты с зарубежными учеными (Германии, Южной Кореи, Украины, Белоруссии и др.) в издательской деятельности (редактирование научных журналов, издание совместных сборников научных работ на иностранных языках, написание статей в соавторстве с иностранными учеными).

Абсаттаров Р. Б. широко известен в Республике Казахстан не только как выдающийся ученох, но и как мудрый человек, преподаватель и наставник студентов и магистрантов, многознающий советник докторантов, товарищ для молодых ученох, высоко оценивающий новые их идеи и поддерживающий их реализацию в публикациях, так и в организационных мероприятиях, способствующих их распространению. Эти идеи в Республике и за рубежом (предоставление возможности печататься как в журнальных статьях, в сборниках трудов, в отдельных книгах или участия в международных конференциях и др.).

Такое внимание к молодому поколению интеллигентных ученох Республики объясняется не только гуманностью и патриотизмом ученого Абсаттарова Р. Б. Он сам, начиная с детских лет, пережил вместе с своей семьей ужасы незаконных репрессий, пережил тяжесть суровой службы в рядах Советской Армии на самых южных рубежах Европейской части Советского Союза и был многократно отмечен высшим командованием за свою безупречную службу.

С детских лет семья Абсаттаровых и самого Раушанбека была мечтала о получении высшего образования. По следостойной службе в Советской Армии Абсаттаров Р. Б., преодолевая немалые трудности (конкурсная жд о студентское место было шести кратный), поступил на философский факультет Киевского государственного

о Университета имени Т. Г. Шевченко. Ионучился там столько успешно, что показал уже будучи студентом такие способности, что его оставили аспирантуре, которую он завершил в 1970 г. блестящей защитой кандидатской диссертации. Там же Абсаттаров Р. Б., ещё будучи в докторантуре, защитил докторскую диссертацию на тему "Научно-техническая революция и интернационализация общественной жизни: социально-философский анализ", вызвавшую оживлённое обсуждение в научных республиканских союзных кругах.

Это не удивительно. На такой высокой оценке сказались не только талантливость и трудолюбие молодого учёного Абсаттарова (он рассказывает сегодня на разностороннем творчестве его), но и знания, научный авторитет его профессора и научных наставников П. В. Копнина, В. И. Шинкарука, И. Д. Назаренко, Д. Ф. Острянина, И. В. Бичко, В. С. Дмитриченко, И. Ф. Надольного. В тогдашней философской жизни многие из этих наставников имели не только республиканское или союзное, но и мировое (например П. В. Копнин) признание, значение.

На Родине, в Казахстане молодой, активный и перспективный учёный Абсаттаров Р. Б. обратил на себя внимание знаменитых в Республике учёных Б. А. Тулепбаева, Д. К. Кшибекова, М. Т. Баймаханова, Б. Б. Амантаева и Н. Д. Джандильдина, которые немало способствовали своим трудами и благожелательным вниманием его творческому росту.

С 1971 по 1988 гг. Р. Б. Абсаттаров работал старшим преподавателем в доцентом в Казахском государственном университете им. С. М. Кирова (позже - им. аль-Фараби) г. Алма-Ата (позже - Алматы). Здесь обратил на себя внимание нововед для Республики идеи Р. Б. Абсаттарова в области национальных отно-

шений, культуры межнационального общения, соотношения общеказахстанского согласия и патриотизма. Это были темы и идеи, которым была суждена долгая жизнь: сегодня они активно обсуждаются как в Казахстане, на территории бывшего Советского Союза, так и во многих регионах современного мира.

Эти идеи и темы, наряду с другими, не менее фундаментальными, оказались для творчества Р. Б. Абсаттарова сквозными и в то время (1988-

1990), когда он занимался политической деятельностью. С 1991 года он заведовал кафедрой политической социологии и философии Казахского института менеджмента, экономики и прогнозирования при Президенте Республики Казахстан, консультант Аппарата Президента Республики Казахстан, с 1997 года он заведовал кафедрой политологии и социологии Казахского национального педагогического университета имени Абая (параллельно работал с 2000 по 2002 гг. деканом исторического факультета того же университета). С сентября 2009 года Абсаттаров Р. Б. - заведующий кафедрой политологии и социально-философских дисциплин (магистратуры и Ph.D докторантуры) КазНПУ им. Абая.

Абсаттаров Р. Б. - один из основоположников политической науки независимого Казахстана, основатель казахстанской научной школы этнополитологии, этносоциологии и сравнительной политологии. Кафедры высших учебных заведений, которыми руководил, а теперь не руководит, достигли больших успехов в научной, методической и воспитательной работе. Так кафедра политологии и социально-философских дисциплин (магистратуры и Ph.D докторантуры) КазНПУ им. Абая является одной из ведущих в Казахстане кафедр социально-политических наук и известным научным центром страны. Членами этой кафедры за последние 10 лет опубликованы многие десятки книг по различным кафедральным дисциплинам и результаты научных исследований: 22 монографии, 38 учебников, книги учебных пособий, брошюры, более тысячи научных методических статей в Казахстане и за рубежом (Азербайджан, Белоруссия, Германия, Греция, Корея, Россия и др.). Такая продуктивность в значительной степени связана с господством на кафедре атмосферы творчества, самодисциплины, ответственно и с за порученное дело участия в работе товарищеских взаимоотношений членов кафедры между собой и их всех с заведующим кафедрой Р. Г. Абсаттаровым. Это не раз отмечали зарубежные профессора, работавшие по приглашению на кафедре.

Кафедра, руководимая Абсаттаровым Р. Б., провела многие крупные международные акции. Его кафедра организовала совместную с кафедрой политологии университета Кореи Южной Кореи научный семинар "Political Changes and Ethnic Koreans in Central Asia", на котором выступили докладчики профессор кафедры. Материалы семинара опубликованы в столице Южной Кореи -

Сеуле. С научным центром Чоннамского национального университета Южной Кореи в 2012 году проведена научная конференция по теме "New Silk Road and the Global Diaspora". На эту конференцию свои доклады предоставили шесть преподавателей кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая. Материалы опубликованы в городе Кванжу. С кафедрой диаспоры Чоннамского национального университета Южной Кореи на базе кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ имени Абая 23-

24 апреля 2015 года проведён Круглый стол на тему "Актуальные проблемы диаспоры в современном мире". Мат

ериалы Круглого стола готовятся к печати.

В столице Германии, Берлине, в сборниках научных работ в течение последних лет опубликовано 30 статей при поддержке преподавателей, доцентов и профессоров кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ имени Абая. Это, например, такие сборники научных работ на немецком языке как "Sozialphilosophische, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans. Berlin 2012" (12 п. л. со званием Берлинского М. Планкинского института по образованию, и импакт-фактором). В этом сборнике, как и в других, изданных в Берлине, опубликованы совместные статьи казахских и немецких профессоров, немецких профессоров и казахских докторантов. Это характеризует, например, сборник "Politische, soziologische und rechtliche Probleme der Gesellschaftsentwicklung Kasachstans. Berlin 2013" (18 п. л.).

Время служебной командировки в Берлин Абсаттаров Р. Б. разработал совместно с издателем доктором Кёс тером проект изданий научных работ казахстанских учёных из КазНПУ им. Абая на весь мандатный период работы в университете. Сам Абсаттаров Р. Б. в последние годы имеет несколько совместных с немецким профессором И. Рау научных публикаций в год.

Плодотворны научные исследования Абсаттаров Р. Б. совмещает с активной педагогической и общественной деятельностью. Из своих студентов, магистрантов и докторантов он воспитал многих учёных, успешно работающих в Казахстане и за его пределами, распространяющих новые идеи казахстанской политологии за рубежом. Абсаттаров Р. Б. подготовил десятка кандидатов докторов наук, 6 Ph.D докторов. С 1990 года по 2010 год Абсаттаров Р. Б. был членом Учёного Совета по защите кандидатских и докторских диссертаций по политическим и философским наукам. Абсаттаров Р. Б. избран, как известный, авторитетный учёный – этнополитолог вице-президентом Всемирной ассоциации глобальных исследований диаспор ("Global Diaspora"), город Кванжу, Южная Корея.

Абсаттаров Р. Б. внёс весомый вклад в развитие политической, обществоведческой и философской науки. И не только в Казахстане: он опубликовался на девяти языках (корейский, английский, французский, немецкий, украинский, арабский, турецкий и др.). Его много десятков монографий, книги, учебники и учебные пособия, статьи научные и методические известны во многих странах. Сименем Абсаттарова Р. Б. связано становление и развитие таких научных направлений как культура межнационального общения и воспитание этой культуры в учебных заведениях; соотношение этнополитической общности с национальными и общегосударственными самосознанием; национально-этнически противоречия и методы их бесконфликтного, мирного разрешения; сравнительная политология; проблемы диаспоризации современных обществ (городские/мегагородов/, страноведческие, региональные и глобальные аспекты); единство и дифференциация менталитета, типов духовного освоения мира и эмоционально-ценностного восприятия его. Последние изыскания Абсаттарова Р. Б. в этой области (совместно с немецким профессором И. Рау) касаются малоисследованной проблематики историчности человеческих эмоций и их детерминированность духовно-религиозными и политическими обстоятельствами.

В достижении своих научных целей Абсаттаров Р. Б. проявляет не только самоотверженность, настойчивость, но и незаурядное мужество, а иногда и осязаемую смелость: истина превыше всего! В этом плане он остаётся молодым, неустрашимым бойцом несмотря на свой солидный возраст.

Его фундаментальные работы (монографии, статьи), их не буду здесь перечислять, т. к. их перечень занял бы десятки страниц, вызвали множество как положительных откликов в научной печати и публицистике, так и жаркие споры вокруг них. В трудах, связанных с научными прорывами, иначе бы быть не может.

Несколько слов о своём восприятии личности Абсаттарова Р. Б. Человек это энергичный, бойцовской породы, считающий в себе не только высокий уровень научно-технического мышления, но и стратегико-политическое восприятие и освоение социальной действительности.

Он – радатель казахских культурных ценностей и в то же время ярковыраженный интернационалист, готовый к восприятию любых положительных культурных ценностей других народов. Он – "трудоголик" и настолько, что ему даже присловье "работает, мол, как лошадь" не подходит: он работает как верблюд, как в последнее время наблюдаю, на износ. Это меня беспокоит. Но не в том плане, что он не выдержит (крепко жесть), а в том, что он от своих коллег желает, как нечтоса собой разумеющееся, такой же напряжённой деятельности. Но не все могут, да и не должны соответствовать такой планке творческой активности. Кантовский категорический и нравственный императив надобно применять в гуманной и позитивной формулировке: не требуют друг их того же, начтоспособен сам, а толькото, начтоспособныони. Приличной встрече, надеюсь, поспорим на эту тему.

Хочу подчеркнуть, что Абсаттаров Р. Б. – основатель нескольких научных школ, общепризнанный крупный учёный, яркая личность, интеллектуал XXI века

а. Егөт творческоенаследиеявляется бесценным вкладом не только в развитие казахстанской политической науки, но и в обществоведение в целом. Своим самоотверженным трудом, в результате которого рождались уникальные научные исследования, он продолжает исполнять свой священный долг перед обществом.

В заключение пожелаю Абсаттарову Р.Б. хорошего здоровья, счастливой личной жизни, уважения соратников, привязанности друзей и дальнейших успехов в деятельности на благо науки и его любимой отчизны - Республики Казахстан. Оставайтесь здоровы и продолжайте щедро делиться своими опытом и знаниями!

НАШУ ВАЖАЕМЫЙ ПРОФЕССОР

Абхари Айман Шаукат Фарис – магистр гуманитарных наук (Иордания)

Я сейчас живу в Казахстане в городе Алматы недалеко от своей родины Иордании. Это фраза странно звучит толк для тех, кто не знает что такое глобализация.

Глобализация -

это неизбежное явление в истории человечества, способствующее сближению людей, народов во всем мире через обмен товарами и продукцией, информацией и достижениями науки и культуры. В последние несколько десятилетий темпы масштабы этой глобальной интеграции значительно увеличились под влиянием беспрецедентных достижений в области технологии, связи и науки. Создается ситуация коммуникативной прозрачности, свободного прохождение, перетекания информационных потоков, не знающих никаких границ демаркационных линий. Всемирная паутина, Интернет, образует новую виртуальную реальность, новую империю своих законов и нормами. Объективный процесс радикального коренного изменения бытия человека в мире обусловлен глубинными сдвигами в способах и типах деятельности межличностного общения в общепланетарном масштабе. Компьютеризация, Интернет, спутниковые коммуникации связывают воедино экономику, науку, культуру всех стран и регионов мира.

И живя в таких условиях, когда глобализация влияет на культуру и ценности человека, находясь далеко от родины, я никогда не чувствовал себя чужим странцем.

Особенно это ярко проявилось, когда я познакомился с ярким представителем казахстанской научной элиты, замечательным педагогом и талантливым ученым - профессором Абсаттаровым Раушанбеком Бурамбаевичем.

Профессор Абсаттаров Р.Б. -

один из авторитетнейших ученых, чье имя давно хорошо известно широкому кругу не только республиканских ученых, но и за ее пределами.

Моё личное знакомство с ним состоялось, когда я учился в магистратуре в КазНПУ имени Абая по специальности типология.

Я рад, что судьба свела меня с таким неординарным человеком. Это позволило мне узнать его личность и понять его движущие мотивы. Много поучительного я узнал из его жизни. Выход из простой сельской глубинки стал известным в научных и общественных кругах деятелем.

Он рос в Кармакчинском районе Кызылординской области, где ярко проявилась культура, язык и традиционная этнография казахского народа. Все это духовное богатство, окружающая природа и среда, прекрасные родители, односельчане и друзья повлияли на становление характера будущего ученого политолога, социолога и философа, что отразилось в его жизненном творческом пути.

Личность становится исторически масштабной и значимой когда она не стремится к этому, а обстоятельства складываются таким образом, что человек проявляет все лучшее, что вложено в него свыше.

Под руководством профессора Абсаттарова в Казахстане основаны новые научные направления казахстанской научной школы этнополитологии, этносоциологии и сравнительной политологии. Его школа этнополитолога и широко известна зарубежом.

Р.Б. Абсаттаров внес огромный вклад в развитие политической, социально-философской науки Казахстана. Он опубликовал на девяти языках 40 монографий, книг, учебных пособий, брошюр более 600 научных и учебно-методических статей, которые широко известны не только в Казахстане, но и в ближнем и дальнем зарубежье. В его трудах получены важные научные результаты, имеющие как фундаментальное, так и прикладное значение для политологии, социологии и политической философии.

Труды ученого и его научная деятельность получили признание и зарубежом: как известный, авторитетный ученый - этнополитолог избран вице-президентом Всемирной ассоциации глобальных исследований Global diasporov.

Р.Б. Абсаттаров активно сотрудничает с иностранными вузами, учеными, министерствами, посольствами, п

прикладывает большие усилия, чтобы вывести кафедру на международный уровень и добиться ее признания.

Обучаясь на кафедре политологии и под руководством Р.Б. Абсаттарова, я имел честь познакомиться с ученым из разных национальностей Южной Кореи, Германии, Российской Федерации, а также участвовать во всех семинарах, круглых столах на актуальные темы политологической науки, где я смог услышать разные точки зрения.

По его инициативе мне было поручено организовать на нашей кафедре встречи с послами Арабских стран. Участвуя на этой встрече, я стал посыл Палистины господин Хуссейн Абу Алула, посыл Ирака господин Раджиаль Муса ви и посыл Катар господина Абдуллаха Алмутауи. На встрече гости были приятно поражены его эрудицией, широтой кругозора. На встрече были затронуты общие вопросы, в том числе актуальные для Ближнего Востока. Гости были удивлены, насколько охотно разбирается в этих проблемах, особенно в проблемах арабских стран.

Раушанбека Бурамбаевича отличают бесконечная преданность делу, абсолютная личная порядочность и острое сердечное обаяние, которые привлекают к нему каждого, кто сумел с ним познакомиться поближе.

Он высоко ценит преимущество науки, поскольку сам уважает и любит своих учителей, преподавателей. После окончания службы в армии огромная тяга к знаниям привела его в Киевский государственный университет имени Т. Шевченко на философский факультет. Раушанбек Бурамбаевич большой теплотой любит рассказывать о своих учителях -

ученных с мировыми именами: академики П.В. Копнин, Г.В. Глушков, В.И. Шинкаруки и другие. Лауреат Ленинской премии, доктор философских наук, профессор Н.Д. Назаренко был его научным руководителем. Под его руководством он защитил кандидатскую диссертацию, а затем в этом же университете докторскую диссертацию.

Большое внимание профессор уделяет сохранению и приумножению лучших духовных традиций казахстанской школы политической мысли, воспитанию молодого поколения ученых.

Плодотворны научные исследования, он совмещает активную педагогическую и общественную деятельность. Профессор Р.Б. Абсаттаров всегда говорит о единстве теории и практики в процессе обучения. Как педагог, профессионал высокого уровня, цельностью своей природы и доброжелательностью к коллегам, магистрантом и докторантом он является собой пример для многих.

Как магистрантом и докторантом он относится с отеческой теплотой. В этом ему видимо помогает его природное умение быстро найти положительное решение проблемы.

Знакомясь с наследием ученого, еще раз убеждаешься, что главное свойство человеческого общества состоит в том, что люди передают знание, умение, навыки и передают их новому поколению. На трудах Раушанбека Бурамбаевича выросло несколько поколений молодых ученых, познавая и расширяя свой научный кругозор.

На его лекциях магистранты всегда ходили с интересом, ожидая услышать новые и идеи и неординарные мысли. В своих лекциях он всесторонне раскрывает богатство, красоту и величие казахского народа, его самобытную культуру, особенности традиции и языка. Уделяет внимание укреплению национального достоинства государства образующей нации и других этносов, проживающих в республике, дружбе народов, межэтническому и межконфессиональному согласию. И магистранты из других стран внимательно и с удовольствием слушали эти лекции, знакомясь с традициями и обычаями, национальным характером казахского народа, впитывая общечеловеческие ценности - любовь к родине, гордость за историю, желания быть счастливым.

Тысячи и тысячи молодых людей ежегодно ходят из стен Казахского национального педагогического университета имени Абая, оставляя здесь частичку своего сердца и унося вместе с благодарностью бесценный багаж знаний. В их числе и магистранты из других стран.

Сегодня Раушанбеку Бурамбаевичу исполняется 75 лет. И мы от всей души желаем Раушанбеку Бурамбаевичу всего хорошего, чтобы лучшие мгновения его жизни были еще впереди, чтобы каждый день приносил радость и удовлетворение, а его творчество сверкало новыми интересными гранями. Ведь жизнь - это не только те дни, что прожиты, но и те, что запомнились. Крепкого ему здоровья, счастья, дальнейших творческих успехов на благо университета и всего казахстанского образования! Все самое доброе ему и всем членам его семьи, новых удач, большого человеческого счастья и благополучия.

ВЫДАЮЩИЙСЯ УЧЁНЫЙ – ПОЛИТОЛОГ КАЗАХСТАНА

Арайлым Акчай – магистр социальных наук, Университет Орхан Гази,
Институт социальных наук (Турция, Бурса)

Казахстанская вузовская система по праву гордится научной элитой, ярким представителем которой является замечательный педагог и талантливый ученый, около полувека беззаветно служащий высшему образованию Казахстана, заведующий кафедрой политологии и социально-философских дисциплин, член-

корреспондент НАН РК, доктор философских наук, профессор Абсаттаров Р.Б. Ягоржусь, что являюсь его учеником.

Абсаттаров Р.Б. – известный ученый-политолог, социолог, философ не только в Казахстане, но и за рубежом, особенно в Турции, награжден медалью «Ерненбегі үшін» и дважды награжден знаком «За заслуги в развитии науки Республики Казахстан» и обладатель государственного гранта «Лучший преподаватель вуза» (2006 г.). Р.Б. Абсаттаров за высокие достижения в научной работе награжден Почетными грамотами Казахстана и Украины. Он закончил философский факультет Киевского государственного университета им. Т.Г. Шевченко, там же аспирантуру и докторантуру.

Р.Б. Абсаттаров является одним из основоположников политической науки суверенной и независимой Республики Казахстан и основателем Казахстанской школы этнополитологии, этносоциологии и сравнительной политологии. Его школа этнополитологии широко известна за рубежом. Р.Б. Абсаттаров как известный, авторитетный ученый-этнополитолог избран вице-президентом Всемирной ассоциации глобальных исследований Global diasporas (г. Кванжу, Южная Корея).

Высокие человеческие качества, особенно добросовестность, честность, трудолюбие и целеустремленность в сочетании с деловитостью и результативным воплощением стратегических задумок на перспективу, позволили кафедре политологии и социально-философских дисциплин, под его руководством, стать одним из ведущих кафедр социально-политических наук крупным научным центром страны. Например, под его руководством за последний десятилет членами кафедры на 10 языках опубликованы: 22 монографии, 38 учебников, учебных пособий, книг, брошюр и более 1000 научных и учебно-методических статей, из них 100 за рубежом.

Р.Б. Абсаттаров выступал с научными докладами и лекциями в университетах научных центрах Германии, Англии, Франции, Италии, Южной Кореи, Турции, Японии, Египта, ОАЭ, России, Украины, Белоруссии и других странах. Он опубликовал за рубежом более 60 научных статей. Его кафедра сотрудничает с многими научными учреждениями из зарубежных стран. Результатом этого сотрудничества является проведение по его инициативе кафедрой диаспоры Чоннамского национального университета Южной Кореи круглый стол «Актуальные проблемы диаспоры в современном мире» на базе кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая 23-24 апреля 2015 г. А также опубликованы 30 научных статей преподавателей его кафедры в г. Берлине на немецком языке в книгах «Sozialphilosophische, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans. Berlin, 2012 г. - 12 п. л. симпакт-фактором» и «Politische, soziologische und rechtliche Probleme der Gesellschaftsentwicklung Kasachstans. - Berlin: Verlag Dr. Köster, 2013. - 18 п. л.» и т. д.

Р.Б. Абсаттаров внес огромный вклад в развитие политической, социально-философской науки Казахстана. Он опубликовал на девяти языках 40 монографий, книг, учебных пособий, брошюр и около 600 научных и учебно-методических статей, которые широко известны не только в нашей стране, но и в ближнем и дальнем зарубежье. В его трудах получены важные научные результаты, имеющие как фундаментальное, так и прикладное значение для политологии, социологии и философии.

Неиссякаемая жизненная энергия ученого Раушанбека Бурамбаевича Абсаттарова, оптимизм и творческие планы. Подтверждением этому служат его двухтомные фундаментальные работы на государственном языке как «Социология: актуальные проблемы». – Алматы: Карасай, 2013, 2015. - 1 том 24,9 п. л.; 2-том 25 п. л. и «Основы политологии». – Алматы: Карасай, 2011, 2012. – 1 том 27,5 п. л.; 2 том 27 п. л.

Активная жизненная позиция в вопросах, касающихся научной, духовной, культурной, политической, общественной жизни Казахстана, характеризует Раушанбека Бурамбаевича как истинного гражданина, подлинного интеллигента, настоящего ученого. Он воспитал целую плеяду талантливых учеников.

Им не только велось бытие в числе его учеников-магистрантов, окончивших магистратуру по специальности «социология». Мы с большим интересом слушали его ценные лекции. Он аргументированно и доходчиво разъяснял сложные проблемы, внимательно слушал желающих высказать свои суждения и всегда привлекал нас к обсуждению дискуссионных тем. Особое внимание уделял самостоятельной работе магистрантов и докторантов, их логическому мышлению и увязке теории с практикой, поиску и нахождению эффективных путей решения ситуационных задач.

Магистранты, докторанты могут подыти к нему с своими проблемами за помощью и добрым советом. И как дому, пусть даже в давленном обстоятельстве, он объяснял, что безвыходных ситуаций не бывает, всегда найдется выход, нужно лишь думать, реально оценивая жизненные приоритеты и собственные силы. Если мог чем-нибудь помочь – помогал, не мог – давал добрый совет, ведь порой правильный совет –

этостимул кдействию. Беседыснимможноназватьшколоймудрости. ИсейчасживяработаявТурции, ячастовс поминаюмудрыесоветыпедагога.

Р.Б. Абсаттароввсегдаобъединялиобъединяетвокругсебяпытливуюиталантливуюмолодёжь, втомчислеиностранныю.

Онвоспиталбольшоечислоучеников, которыеработаютвразличныхотрасляхобщественнойжизнинетольк овКазахстане, ноизапределами. Онподготовил20кандидатовнаук, 4докторанаук, 6PhDдоктора, БОЛЕЕ30магистрантов. С1990годапо2010годыбылчленомУченогоСоветапозащитекандидатскойидокторскойдиссертациипополитическимифилософскимнаукам.

Вседостижениякреативного, трудолюбивого, доброжелательногопрофессораР.Б. Абсаттароваввысокоинтеллектуальной, научно-образовательной, социально-культурной, вовсейдуховнойсфережизниобщества, свидетелямикоторыхмыявляемся, подтверждают, чтоonestьгеройнашеговремени!

УченыйР.Б. Абсаттаров–великийтруженикнаучно-образовательнойсферы. Здесьумственныйтрудинтеллектуальногохарактеранеизмеримосложнеепо сравнениюисработойпростоготруженика. Ивэтойсфереонпроявляетсебякакмудрыйпедагогинаставникмолодёжи, опораталантливыхмолодыхученых, выдающийсюрорганизаторвысшейшколыинауки.

Впечатляет, чторядомстакимученым-политологоммировогоуровняживетитрудитсясещединученый-математик, профессор. ЭтоегосупругаАскароваМеруерт, котораяявляетсяидругом, илибимойженой, помощникомиматерьюдетей. Онивместеслужатпримеромдлянасымомолодыхученыхкакэталонывысокихчеловеческихинравственныхкачеств.

ОтименивсехегоучениковиотвсейдушижелаемдорогомуРаушанбекуБоранбаевичуновыхвзлетовнавершинынаучногопознаниясрастущейпользойдлявсех, достойнойегоприродныхдарованийивысокихчеловеческихкачеств. Доброгоздоровьяемуивсемчленамегосемьи, новыхудач, большогочеловеческогосчастьяиблагополучия, приветливыхулыбокдоброжелателейиучеников, ещёболеемасштабногоростаииогромноговкладавсоциально-политическийидуховныйпрогресснаблагосверенногоКазахстана.

СОТВОРИВШИЙ СЕБЯ

А. Шалтыков– *д. полит. н., профессоркафедрымеждународныхотношенийКазНПУим. Абая*

Надо, вероятно, признать, чтовысшееблагоотносится кведениюважнейшейнауки, котораяглавнымобразомуправляет. Атакойпредставляетсяполитика. Аристотель

Политика– важнаясферажизнедеятельностиобщества, государстваикаждоггражданина. Начинаясвоеияшкольнойпрограммы, азатемучаствуявразногородаобщественныхорганизациях, клубахиассоциациях, профсоюзахилиполитическихпартияхит. д., человекпостигаетмирполитического. Особенновозрастаютрользначениеиполитикивпереломныеисторическиепериоды, когдаподвергаютсярадикальнойтрансформациисамиосновыжизнеустройствлюдей, ихидеалы, ценности, мировоззренческиеустановки, ориентацииит. д. ИменнотаккойпериодкардинальныхизмененийпереживаетвнастоящеевремяКазахстан. Разумеется, чтодляеедуховногоинтеллектуальноговозрожденияособуюактуальностьприобретаютпереосмыслениеиперестройкавсейсистемысоциально-политическихи гуманитарныхнаук, средикоторыхдостойноеместозанимаетполитология.

Предметомполитологииявляютсятакиефеномены, какполитическаясистема, государство, государственныйстрой, властьивластныеотношения, политическиепартии, политическоеповедение, политическаякультура, историяполитическихотношенийит. д. Этисложныеинститутыполитическихотношенийипроцессывизучаютсянетолькополитологией, ноивтехилиаспектахтакжефилософией, социологией, государственно-правовойнаукойит. д. Интегрируяотдельныепроблемыэтихдисциплин, политологиярасполагаетсякакбывточкеихпересеченияипредставляетсобоймеждисциплинарнуюнауку.

ИменнонадолгоочленкорреспондентаНациональнойАкадемииНаукРеспубликиКазахстан, докторафилософскихнаук, профессора АбсаттароваРаушанбекаБурамбаевичасудьбоювыпалавеликаячастьбытьоднимизоснователейполитическойнаукимолодогосуверенногогосударства. Деловтом, чтоназаресуверенитетареспубликицентральныенаучныеорганыСоветскогоСоюзаилицеВысшегоаттестационногокомитетаВМоскведолгоевремявоспротивились

созданию союзных республиках самостоятельных диссертационных советов по защите кандидатских и докторских диссертаций, а именно в среднеазиатских республиках, в том числе и в Казахстане. Благодаря неустанным усилиям Раушанбека Бурамбаевича, используя даже личные связи, ему удалось убедить твердых чиновников от науки, открыть в КазГУ им. С.М. Кирова первый в Казахстане совет по защите диссертационных исследований по политологии. И это дало возможность начать подготовку квалифицированных научных кадров по политическим наукам.

Таким образом, в Казахстане политология в качестве самостоятельной академической дисциплины получил права гражданства в конце 90-х годов. Она стала преподаваться в вузах как обязательный предмет. Ее востребованность обусловлена началом перехода казахстанского общества к свободе, рыночной экономике, что заметно повысило интерес политиков и людей, ставших активными участниками социально-политических изменений. Политическая наука была призвана объяснить стремительные экономические, политические, психологические и культурные трансформации казахстанского общества.

Разумеется, глубокое изучение политики важно для более широкого понимания гражданами своей роли и места в обществе, формирования у них ощущения собственной значимости и сопричастности к делам общества, выработки активной жизненной позиции. Развитая способность анализировать и интерпретировать политические процессы вырабатывает у индивида умение самостоятельно ориентироваться в мире политики, в каком бы качестве он ни выступал: в качестве сознательного гражданина, кандидата на гражданскую должность, рационального избирателя и т. д.

Р.Б. Абсаттаров является интеллектуалом XX века, одним из основоположников политической науки суверенной и независимой Республики Казахстан и основателем казахстанских научных школ этнополитологии, этносоциологии и сравнительной политологии.

Как начинатель политической науки в родном Отечестве, Р.Б. Абсаттаров внёс огромный вклад в изучение и организацию работы по исследованию политологической науки в Республике Казахстан, в подготовке фундаментальных научных работ по проблемам этнополитологии, политического строительства республики, призванных определять принципы и направления развития отечественной общественной науки на десятилетия вперед.

Р.Б. Абсаттаров обладает достаточной смелостью и инноваторством в решении принципиальных сложных проблем социально-политических отношений. Вне гармонично сочетаются качества пытливого ученого-теоретика и практика, страстного сторонника нового и прогрессивного, способного теоретически осмыслить срачительный материал и создать свою оригинальную концепцию по проблемам национальных и интеграционных, социальных и политических процессов.

Стремления поставить потенциал науки на службу интересам Отечества, готовность отдать все свои силы важному делу, огромный потенциал, реализуемый в научных исследованиях, принесли нашему юбиляру признания и заслуженный авторитет в ученых кругах республики и в странах зарубежья.

Биография Р.Б. Абсаттарова по своему сложна и неповторима. В его жизни многое зависело от поворотов судьбы, но и очень многое – от характера, силы воли, ума, таланта.

Выходец из простой рабочей семьи Кармакшинского района Кызылординской области, наверно никто из нас не мог догадаться, что в его жизни произойдут колоссальные изменения, оставившие неизгладимый след не только в его судьбе и в жизни многих людей, но и в судьбе своей страны. В жизни ему выпали не только многие трудности, но и жесткие, драматические испытания.

Думаю, что Раушанбек Абсаттаров сам себя создал упорным трудом. Ничто не доставалось легкому, с самого детства он привык выполнять любую работу. Приходилось много читать, много учиться, усиленно работать над собой, чтобы не сбиться с пути и достичь своих целей.

Свою трудовую деятельность он начал в 1958 году, шофером в совхозе имени Ленина (ныне Турмагамбет ауылы) Кармакшинского района Кызылординской области. С 1959 года по 1962 служил в рядах Советской Армии, где был командиром отделения, зам. командира взвода, командиром взвода.

После окончания службы в армии огромная тяга к знаниям привела молодого человека на Украину в Киевский государственный университет имени Т. Шевченка на философский факультет. В стенах этого прославленного университета Р.Б. Абсаттаров получает фундаментальное образование по философии, слушая лекции и посещая научные семинары таких выдающихся ученых с мировым именем как академики П.В. Копнин, Г.В. Глушков, В.И. Шинкарук. Он был любимым учеником лауреата Ленинской премии, доктора философских наук, профессора Н.Д. Назаренко. По его научному руководству аспирант Абсаттаров Р.Б. в 1970 году защищает кандидатскую диссертацию, а в 1990 году в этом же университете он с блеском защитил докторскую диссертацию по теме «Научно-техническая революция и интернационализация общественной жизни: социально-философский анализ».

Загоды учебы аспирантуру в тесном контакте с известными учеными страны, Р.Б. Абсаттаров окончательно определился и сформировался как ученый и общественный деятель. Следует отметить, что большое влияние и по мощью оказали на формирование его как ученого наряду с выше названными украинскими и российскими учеными и также их казахстанские коллеги: член-корреспондент АН СССР, академик НАН РК, доктор исторических наук, профессор Б.А. Тулепбаев, академик НАН РК, доктор философских наук, профессор Д.К. Кшибеков, академик НАН РК, доктор юридических наук, профессор М.Т. Баймаханов, член-корреспонденты АН КазССР, доктор философских наук, профессора Б.Б. Амантаеви Н.Д. Джандильдин.

В начале 1971 года молодой Р.Б. Абсаттаров после защиты кандидатской диссертации был направлен для педагогической и научной работы в Казахский государственный университет имени С.М. Кирова. Работа здесь на философско-экономическом факультете Р.Б. Абсаттаров целенаправленно шел вперед, не останавливаясь на достигнутом, продолжал работать в области классической социальной философии и политической мысли Казахстана. Стого момента времени проявляя ум, напористость, твердость, ответственность, дальновидность, интуицию и осторожность, в коллективе этого университета он заслужил авторитет как «железного человека». Благодаря таким своим личностным качествам, с 1988-

1997 годы он находится на ответственных постах: работает зав. сектором в институте истории и партии Казахстана, заведующим кафедрой политической социологии и философии Казахского института менеджмента, экономики и прогнозирования при Президенте РК, консультантом Аппарата Президента РК, где занимался исследованием национальной и международной политики.

Несмотря на усталость и загруженность в работе партийного, государственного человека, усидчивость и твердость в характере, позволяет работать над научной деятельностью, которая проявилась в написании оригинальных работ. Р.Б. Абсаттаров опубликовал на девяти языках 40 монографий, книг, учебных пособий, брошюр и около 600 научных и учебно-методических статей.

В его труде получены важные результаты, имеющие как фундаментальное, так и прикладное значение для политологии и социологии. Сею и менее связано становление и развитие в республике таких новых направлений, как культура межнационального общения и его воспитание, этнополитическая общность, национальное и общее казахстанское самосознание, согласие, общеказахстанская консолидация, национальные противоречия и пути их решения, универсализация человеческой деятельности и интеграционные процессы, единство и различие стилей мышления народов, сравнительная политология и др.

В 1995 году была опубликована монография «Национальные процессы: особенности и проблемы», посвященный национальным процессам в условиях научно-технической революции и обновления общества на материалах многонациональной Республики Казахстан. Эта книга стала десятилетиями незаменимым учебным пособием для отечественных специалистов по национальному вопросу и вошла в историю как настольная книга по этой проблематике. Продолжением этой работы стали издания монографий в 1999 году «Воспитание культуры межнационального общения студентов» в соавторстве с академиком Т.С. Садыковым и в 2010 году «Культура межнационального общения: казахстанский опыт». Образно говоря, эти работы Р.Б. Абсаттарова «прорубили окно» в мир национальной политики и культуры межнациональных общностей, которую впоследствии назовут казахстанской моделью, казахстанским опытом. Названные книги стали важной вехой в развитии отечественной политологической и социально-философской науки, они помогли исправить ошибочное сложившееся без проблемной национальной политики СССР. Написанные Р.Б. Абсаттаровым монографией и статьи знакомил читательскую аудиторию с общей картиной межнационального общения, сопоставляя взгляды представителей различных школ.

Его идеи, мысли, цели нашли отражение и в других оригинальных и фундаментальных монографиях как «Научно-технический прогресс и межнациональные отношения» и «Развитие национальных отношений: проблемы и управление», «Политология и ее проблемы», которые стали заметным событием в развитии российской социально-политической науки, а также учебные пособия «Основы политологии» в двух томах, «Тесты по политологии: вопросы и ответы», «Социология» и др.

Р.Б. Абсаттаров последовательно стремится соединить изучение философии, социологии и политических вопросов с исследованием актуальных тенденций в Казахстане и Центральноазиатском регионе в целом, выявить устойчивые мировоззренческие характеристики, определяющие специфику казахского национального характера.

Сначала в 2000 году ученый проводит целенаправленную и всестороннюю работу по распространению в стран

езнанийказахстанскойполитологии,стараетсяпридатынаучнойдеятельностивэтойсфереустойчивыйорганизаационныйхарактер,обеспечитьееновымиисследовательскимикадрами.Дляэтогоонсоздалшколупоисследованиюпроблемполитологииисоциологииизнаиболеемолодыхиперспективныхисследователей,которыевпоследствиизащитилидокторскиедиссертации.Р.Б.Абсаттаровнаибольшевниманиеуделяетсоциально-политическимсобытиям,которыепроисходятвсовременномКазахстане.Ондоскональноисследовалнациональныепроцессы,происходящиевреспублике,особоевниманиеуделяеткультуреобщенияэтнoсов.Важноеместоветрудахзанимаютисследованиягносеологии,категориальногоаппаратаиметодоврассужденияполитиковифилософов,политологовисоциологов.КомплексныйанализполитическогопроцессавКазахстане,предпринятыйРаушанбекомБурамбаевичемсталважнымэтапомвразвитииотечественнойполитологии,социологиииполитическойфилософии.СущественнымшагомвделепопуляризацииполитологическойнаукивКазахстанесталипубликации,вышедшиевреспубликанском,атакжеработывближнемидальнемзарубежье.

Такимобразом,Р.Б.Абсаттаровбылпризнанизвестнымученымвобластиетнополитологии,политологииивообщенотольковРеспубликеКазахстан,ноидалекозаеепределами.ЕготрудыопубликованывпрестижныхнаучныхжурналахстранСНГидальнегoзарубежья,оннеоднократновыступалсдокладамиилекциямивуниверситетахинамеждународныхконференциях,проходившихвкрупныхнаучныхцентрахРоссии,Украины,Беларуси,атакжевВеликобритании,Германии,Франции,Италии,Японии,ОАЭ,ЮжнойКорее,Египте,Турции.

Р.Б.АбсаттаровоптимистичнооцениваетперспективыразвитияКазахстана,указываянарядфундаментальныхособенностейказахскойиказахстанскойтрадиционнойцивилизации,способныхпомочьпреодолетьтрудностимировогоэкономическогокризиса.Срединих–стремлениексоциальнойгармонизации,духсозидательности,этническаягомогенностьнаселенияивысокаяэтническаясплоченностьказахстанцев,высокаяадаптивность.Онотмечает,чтоказахстанскаяцивилизациясохраняетсвоюуникальность,приэтомказахскаяфилософия,политологияспособнавестипозитивныйвкладмировуюкультуру,помочьпреодолетькрайностейзападногорационализмаипрагматизма.Успешныеивыгодныевзаимодействиякультурвозможнаишьвтомслучае,еслиучастникидиалогаготовысохранитьимеющиесямногообразиеидейиценностей,недопускаянасильственнойунификации.

Р.Б.Абсаттаровнаметилдолгосрочныеперспективыисследованийвобластимежэтническогодиалогаисинтезакультур.Ученыйуказывает,чтозамногиевекавКазахстанебылразработанэффективныймеханизм«переваривания»иусвоениядостиженийиныхкультуривцивилизации.Продолжающийсявнашиднипроцесссинтезаэтносовреспубликииказахскойдуховнойценностиопределилисущностьновогоэтапаразвитияказахстанскойцивилизации.ПриэтомискусственноподавлениеценностейказахстанскойцивилизациипополитическимсоображениямвовсенеускорятпродвижениеКазахстанакзаветноймечтеобогатомнародеисильномгосударстве.Напротив,такиедействиягрозятспровоцироватьглубокийкризис,способныйзатормозитьразвитиестранынамногиегоды.

ВтворчествеР.Б.Абсаттаровавозниклиновыеисследовательскиетемы,связанныеосмыслениемместаирольКазахстанавЦентральнойАзии,отношенииновогоказахстанскогогосударствассоседямивобластидуховнокультурыиобщениямеждуними.Ученыйориентировалсвойтруднарешениеважнойзадачкультурымежэтническогообщения,культурадолжнавестисвойвкладванализновыхвызовов,дабыпомочьсохранениюцелостностигосударства.

Р.Б.Абсаттаровпоследовательнопризываетотечественнуюполитическую,философскуюиинтеллектуальнуюэлитусознатьевразийскуюсущностьгеополитическойидентичностиКазахстана,чтобыотказатьсяотущербнойодносторонностивовнешнейполитике.Чтобыразвиватьсяиобеспечиватьсвоинтересы,Казахстануужноподдерживатьравновесиемеждузападнымииазиатскимивекторамивдипломатии,экономическомсотрудничестве,гуманитарныхконтактах.КонкретныеаспектыэтихидейвоплощаютсявработахРаушанбекаБурамбаевича,посвященныеперспективамсовместногоразвитияКазахстанаиРоссии,укреплениесотрудничествврамкахШОС,врешениипроблемКорейскогополуострова.

Нафоненынешнейглобальнойдезорганизациисобуюважностьобретаетказахстанскийопытсоединениятрадиционализмасоткрытостььовнешнемумиру,общениясдругимикультурамибезрастворениявних.Первымшагомдолжнобытьперевариваниедостижениймировойцивилизациисучетомсобственныхтрадиций,илишьпотомихиспользованиенапрактике.Онотмечает,что«геополитическоеположениеКазахстананапредопределяетегорольсвязывающегозвенамеждуЕвропойиАзией,географическогостержняцелостногомировогоустройства,факторасближенияивзаимоувязкиазиатскойиевропейскойцивилизации».Однакотакоесближениевозможнолишьнаосноведиалогакультур,терпимостиивнимательностикинымкультурам,отказаотпопытокнасильственнойтрансформациичужихценностей.

СопоройнаопытКазахстана,Р.Б.Абсаттаровглубокопроанализировалпроблемысохранениянационально

йкультурно-

цивилизационной традиции в ходе быстрого реформирования общества и его включения в процессы глобализации. При анализе будущего Казахстана и перспектив его взаимодействия с окружающим миром, ученый опирается на комплексное рассмотрение адаптивных способностей к модернизации и требованиям индустриального общества современной казахстанской цивилизации ее вековыми духовными традициями.

Р.Б. Абсаттаров внес существенный вклад в подготовку высококвалифицированных кадров. Под его руководством на научной консультации подготовлено 20 кандидатов наук, 4 докторанаук, 6 PhD докторов и более 30 магистрантов. Работая с 1990 года по 2010 год членом Ученого Совета и защитой кандидатской и докторской диссертации по политическим и философским наукам, он принимал участие в аттестации научно-педагогических кадров в республике.

Завыдающий сфера развития и подготовку научно-педагогических кадров в республике и активную научно-организационную деятельность он в 2013 году первым среди политологов был избран членом-корреспондентом Национальной Академии Наук Республики Казахстан.

Научная и организационная деятельность Р.Б. Абсаттарова получила заслуженное признание казахстанской и международной общественностью. Так, он как известный, авторитетный ученый-этнополитолог избран вице-президентом Всемирной ассоциации глобальных исследований Global diaspora (г. Кванжу, Южная Корея).

За плодотворную научно-педагогическую деятельность в 2006 году Р.Б. Абсаттарову присуждался государственный грант МОН РК «Лучший преподаватель вуза».

Желание быть педагогом и поделиться с преподавателями идеями было у Раушанбека Бурамбаевича превыше всего. В 1997 году профессор Р.Б. Абсаттаров переводится на работу с Аппарата Президента РК на звание вице-президента по политологии и социологии в Алматинский государственный университет им. Абая (позже КазНПУ). С этого времени и по настоящее время вся научно-педагогическая деятельность Р.Б. Абсаттарова в основном связана с Казахским национальным педагогическим университетом им. Абая.

Р.Б. Абсаттаров много сил и знаний приложил для развития материально-технической базы, кадрового состава и сохранения нормальной рабочей обстановки на кафедре. В настоящее время кафедра стала одной из ведущих кафедр университета и страны, где трудятся 15 преподавателей, в том числе 10 докторов наук, профессоров.

Под его руководством кафедра политологии и социально-философских дисциплин имела большие успехи в научно-исследовательской, учебно-методической и политико-

воспитательной работе, она является так же крупным научным центром страны. Например, под его руководством за последние десять лет членами кафедры на 10 языках опубликованы 22 монографии (общий объем 305 п.л.), 3 учебники, учебных пособий, книги, брошюры (общий объем 790 п.л.) и более 1000 научных статей и учебно-методических статей (общий объем 400 п.л.), из них 100 зарубежом (общий объем 50 п.л.).

В своей педагогической деятельности он обращает внимание на учебно-методическое обеспечение учебного процесса. Им опубликованы учебные пособия «Тесты по социологии: вопросы и ответы» на русском и казахском языках, «Тесты по политологии: вопросы и ответы» на русском и казахском языках, «Әлеуметтану: өзекті мәселелері». Екі томдық, «Саясаттану негіздері». Екі томдық. Кроме того им, совместно с коллегами по кафедре выпущен ряд методических разработок по отдельным разделам обширных специальных курсов.

Его кафедра провела совместно с кафедрой политологии университета Корея научный семинар «Political Changes and Ethnic Koreans in Central Asia». Три преподавателя кафедры выступили с докладами. Материалы семинара опубликованы в г. Сеуле, Южная Корея»; научным центром Чоннамского национального университета проведена научная конференция «New Silk Road and Global Diaspora. 2012 г. Шестеро преподавателей кафедры выступили с докладами. Материалы конференции опубликованы в г. Кванджу, Южная Корея»; с кафедрой диаспоры Чоннамского национального университета Южной Кореи проведен круглый стол «Актуальные проблемы диаспоры в современном мире» на базе кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая. А также опубликованы 30 научных статей преподавателей его кафедры в г. Берлине на немецком языке в книгах «Sozialphilosophie, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans. Berlin, 2012 г. - 12 п.л. симпозиумом» и «Politische, soziologische und rechtliche Probleme der Gesellschaftsentwicklung Kasachstans. - Berlin: Verlag Dr. Koster, 2013 - 18 п.л.» и т.д.

Впериодработыдеканомисторическогофакультетаподегоруководствомбылиопределеныосновныенаправленияразвитияфакультетавсоответствиисостратегиейразвитияуниверситета.ИсторическийфакультетуниверситетадосихпоробязанипомнитзаслугиРаушанбекаБурамбаевича,аименновоткрытииновыхспециальностейтакихкак:«Историяименеджмент»,«Историяианглийскийязык»,«Основыправаиэкономики»,благодаряоторымувеличилоськоличествостудентов,желающихпоступитьнафакультетданногоуниверситета.

Налюбойдолжностионстремитсяобъективнорешатьвопросыотносящиесяякксвоейкомпетенцииируководствоватьсяинтересамидела.Егоотличаютпринципиальность,требовательностьксебеиколлегампоработеивместестемотзлыбчивость,готовностьвсегдапомочьвсем,ктообращалсякнемуспросьбой.ПрофессоруР.Б.Абсаттаровуприсущетакиечертыхарактера,какчеловечность,простотаобщении,особенно,состудентамиимолодымиспециалистами,фундаментальностьобразования,энциклопедичностьзнаний,независимостьисмелостьмышлениявовсехсферахегодеятельности,вособенностивнауке,огромнаяинтуицияитемперамент.

Еготворческаяиобщественнаядеятельностьвсегдапроявляетсявобъединениивокругсебяпытливойиталантливоймолодежи,будьтосотрудникикафедры,аспирантыидокторанты,студентыилимагистранты.Плодотворныенаучныеисследованияонсовмещаетсактивнойпедагогическойиобщественнойдеятельностью.Онвоспиталбольшоечислочеников,которыеработаютвразличныхотрасляхобщественнойжизинетольковКазахстане,ноизаегопределами.

ВкладРаушанбекаБурамбаевичавразвитиенаукииобразованиявысокооцененгосударствомиобществом.Награжденмедалью«Ерененбегіушін»идваждынагруднымзнаком«ЗаслугивразвитиинаукиРеспубликиКазахстан»,«ПочетныйгражданинКармакшинскогорайона»Кзылординскойобласти.ОнзавысокиедостижениявнаучнойработенагражденПочетнымиграмотамиКазахстанаиУкраины.

СегодняпрофессорР.Б.Абсаттаровполонсилтворческойэнергиииверенглавномуделусвоейжизни–познаватьнеизведанное,отдаватьвсесилыизнаниявоспитаниюподрастающегопоколениянаблагоразвитияКазахстана,создаваявокругсебяатмосферутворчестваисозидания.ЖизньидеятельностьРаушанбекаБурамбаевича–

этопримербеззаветногослужениясвоемуОтечеству,своемународу,своейземле.Основаввсемирноизвестнуюнаучнуюшколуэтнополитологии,этносоциологииисравнительнойполитологии,онвнеснеоценимыйвкладвразвитиеотечественнойнауки,высшегообразования,вконечномсчете,всветлоебудущееРеспубликиКазахстан.Р.Б.Абсаттароввсегдаопережаетсвоевремя,смотритвперед,никогданеостанавливаетсянадостигнутым.

Р.Б.Абсаттаровтрудолюбивый,дисциплинированный,исполнительный,порядочный,честныйчеловекихорошийсемьянин.Егожена–МеруертАскарова,кандидатпедагогическихнаук,профессор,дочка–МайяАбсаттарова–предприниматель,сын–МаратАбсаттаров–кандидатюридическихнаук,ответственныйработник,сын–ГалымжанАбсаттаров–кандидатполитическихнаук,зам.директораИнститутаполиязычногообразованияКазНПУим.Абая.Пятьвнуковивнучек:Акранно,Диляра,Аллаяр,Алияр,АхмедияриправнукРайян.

Вгодсвоего75-летнегоюбилеячлен-корреспондентНАНРК,докторфилософскихнаук,профессорРаушанбекАбсаттаровполонэнергииитворческихплановиготовкновымисследованиям,открытиямнаблагосuverенногоКазахстана.

ДорогойРаушанбекБурамбаевич!Вывсюжизньпреданнослужилисвоейстране.Вам,энергичному,интеллектуальномучеловекуниктонедаст75лет.Высейчасвхорошей«спортивно»-творческойформе,обрелиценныйопытжизненнуюмудрость,стольнеобходимевнашесложноевремя,ипотомуВампредстоитещемногосделать.Наука,народнуждаетсявмногограннойинеустаннойдеятельноститакихверных,талантливыхиинтеллектуальныхсвоихсынов,какВы.

УЧЕНЫЙ. ЛИЧНОСТЬ. ПЕДАГОГ

3. Жаназарова – д. социол. н., профессор КазНУ имени аль-Фараби

Видныйученыйиобщественныйдеятель,действительныйчлен-корреспондентНАНРК,обладательмедали«Ерененбегіушін»,дваждынагражденныйнагруднымзнаком«ЗаслугивразвитиинаукиРеспубликиКазахстан»,обладательгосударственногогранта«Лучшийпреподавательвуза»(2006г.),представительсовременнойплеядыученыхКазахстанаАбсаттаровРаушанбекБурамбаевичявляетсянетолькоизвестнымученым-политологом,но,преждевсегофилософом,социологомвстранезарубежом.

Профессор Абсаттаров Раушанбек Бурамбаевич является ярким представителем философской школы Казахского Национального университета имени аль-Фараби. Его трудовая деятельность тесно связана с факультетом философии и политологии КазНУ имени аль-Фараби. С 1971 г. по 1988 г. он работал на должности старшего преподавателя, затем доцента, профессора. За этот период, элитного философско-экономического факультета КазНУ имени аль-Фараби. Именно эти годы получили свое развитие новые направления научных исследований в области национальных отношений, культуры межнационального общения, общеказхстанского согласия и патриотизма.

С 1991 года Р.Б. Абсаттаров заведующий кафедрой политической социологии и философии Казахского института менеджмента, экономики и прогнозирования при Президенте Республики Казахстан, консультант Аппарата Президента РК, а с 1997 г. -

заведующий кафедрой политологии и социологии Казахского национального педагогического университета имени Абая параллельно с 2000 по 2002 г. работал деканом исторического факультета того же университета.

Профессор Р.Б. Абсаттаров был инициатором преобразований подготовки молодых специалистов, связанных с реформами в системе образования, с 2009 г. был одним из руководителей Института магистратуры и PhD докторантуры КазНПУ имени Абая.

Р.Б. Абсаттаров всегда объединял и объединяет вокруг себя пытливых и талантливых молодых людей, будь то сотрудники кафедры, аспиранты и докторанты, студенты или магистранты. Плодотворные научные исследования несовмещает с активной педагогической и общественной деятельностью. Он воспитал большое число учеников, которые работают в различных отраслях общественной жизни не только в Казахстане, но и за его пределами. Он подготовил 20 кандидатов наук, 4 докторов наук, 6 PhD докторов.

Главные заслуги профессора Р.Б. Абсаттарова его научные труды, высокие достижения в области развития науки и образования его удостоили Государственными медалями и нагрудными знаками, является обладателем государственного гранта, награжден Почетными грамотами Казахстана, Украины, Южной Кореи, Турции, налажены научные связи с учеными Франции, Германии и других стран.

Доктор философских наук, профессор Р.Б. Абсаттаров внес огромный вклад в развитие политической, социально-философской науки Казахстана. Он опубликовал на девяти языках 40 монографий, книг, учебных пособий, брошюр более 600 научных и учебно-методических статей, которые широко известны не только в нашей стране, но и в ближнем и дальнем зарубежье. В его трудах получены важные научные результаты, имеющие как фундаментальное, так и прикладное значение для политологии, социологии и философии. Среди них: исследование становления и развития в республике таких новых направлений, как культура межнационального общения и ее воспитание, этнополитическая общность, национальное общеказхстанское самосознание, согласие, общеказхстанская консолидация, национальные протиречия и пути их решения, национальные интеграционные процессы, единство и различие стилей мышления народов, сравнительная политология.

Ученый Р.Б. Абсаттаров обладает достаточной смелостью и инноваторством в решении принципиальных сложных проблем социально-политических отношений. В нем гармонично сочетаются качества пытливого ученого-теоретика и практика, страстного сторонника нового и прогрессивного, способного теоретически осмыслить сравнительный материал и создать свою оригинальную концепцию по проблемам национальных и интеграционных, политических и социальных процессов. Его оригинальные и фундаментальные монографии: Научно-технический прогресс и межнациональные отношения; Развитие национальных отношений: проблемы управления; Национальные процессы: особенности и проблемы; Политология и ее проблемы явились заметными событиями в евразийской социально-политической науке, а также учебники, учебные пособия, тесты, публикации на страницах газет и журналов страны.

Р.Б. Абсаттаров является одним из основоположников политической науки суверенной и независимой Республики Казахстан и основателем казахстанской научной школы этнополитологии, этносоциологии и сравнительной политологии. Его школа этнополитологии широко известна в зарубежье. Р.Б. Абсаттаров как известный, авторитетный ученый-этнополитолог избран вице-президентом Всемирной ассоциации глобальных исследований Global diasporas (г. Кванжу, Южная Корея).

Абсаттаров Раушанбек Бурамбаевич - глава крепкой и дружной семьи, где царит взаимопонимание и взаимное уважение. Его супруга Меруертап кандидат педагогических наук, профессор КазНПУ имени Абая. Долгое время так же работала в стенах ведущего вуза страны

ыҚазақстанның Ұлттық университетінің профессоры Фазаил Фараби. Ол белгілі математик, ұстаз, педагог, қоғам қайраткері. Оның ғылыми еңбектері Қазақстанның білім жүйесінде кеңінен қолданылып келеді. Ол үш баланы тәрбиеледі, он екі ұлы мен он екі қызы бар.

Бүгінгі таңдағы білім жүйесіндегі өзгерістерді бақылауға және оларды түсіндіруге көмектесу үшін біз «Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы» журналындағы мақаланы ұсынамыз.

Сәлеметсіздерме! Біз бірігіп «Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы» журналындағы мақаланы ұсынамыз. Оның авторы – профессор Фазаил Фараби. Оның ғылыми еңбектері Қазақстанның білім жүйесінде кеңінен қолданылып келеді. Ол үш баланы тәрбиеледі, он екі ұлы мен он екі қызы бар.

УЧЕНИКИ ГОРДЯТСЯ СВОИМ ПРОФЕССОРОМ

Н. Сейсен – к.полит.н., доцент кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ имени Абая

Отечественная наука по праву гордится научной элитой, ярким представителем которой является талантливый ученый Казахстана, член-корреспондент НАН РК, доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой политологии и социальных философских дисциплин (магистратуры и PhD докторантуры) КазНПУ им. Абая Раушанбек Бурамбаевич Абсаттаров. Он относится к поколению тех, надолго которых выпали тяжёлые годы испытаний, исторических свершений, социальных перемен.

Р.Б. Абсаттаров закончил философский факультет Киевского Государственного Университета им. Т.Г. Шевченко, там же окончил аспирантуру и докторантуру. Именно обучение в университете оказало значительное влияние на формирование мировоззрения и научного склада мышления будущего ученого. Аспирантские годы стали благоприятными для роста Р.Б. Абсаттарова как ученого. Именно украинская научная школа стала для него новым центром идей, где трудились люди феноменальной одаренности, плеяда ученых с мировой известностью как члены-

корреспонденты АН СССР, академики НАН Украины, доктора философских наук, профессора П.В. Копнини В.И. Шинкарук, лауреат Ленинской премии, доктор философских наук, профессор И.Д. Назаренко, член-корреспондент НАН Украины, доктор философских наук, профессор Д.Ф. Острянин, доктор философских наук, профессор И.В. Бичко, В.С. Дмитриченко, А.И. Доронченков, И.Ф. Надольный и другие.

После окончания аспирантуры в 1971 по 1988 гг. Р.Б. Абсаттаров работал старшим преподавателем, доцентом философско-экономического факультета Казахского государственного университета им. аль-Фараби, где получили свое развитие новые идеи для Казахстана на направления научных исследований в области национальных отношений, в частности, культуры межнационального общения, общекзахстанского согласия и патриотизма.

На Родине, в Казахстане, молодой и перспективный ученый обратил внимание знаменитые ученые Казахстана как член-корреспондент АН СССР, академик НАН РК, доктор исторических наук, профессор Б.А. Тулепбаев, академик НАН РК, доктор философских наук, профессор Д.К. Кшибеков, академик НАН РК, доктор юридических наук, профессор М.Т. Баймаханов, член-корреспонденты АН КазССР, доктор философских наук, профессора Б.Б. Амантаеви Н.Д. Джандильдин и другие.

В 1988-1990 гг. Р.Б. Абсаттаров был на партийной работе, работал по совместительству доцентом КазГУ. С 1991 г. – заведующий кафедрой политической социологии и философии Казахстана и института менеджмента, экономики и прогнозирования при Президенте Республики Казахстан, консультант Аппарата Президента Республики Казахстан, а с 1997 г. –

заведующий кафедрой политологии и социологии Казахстана национального педагогического университета им. Абая параллельно с 2000 по 2002 гг. работал деканом исторического факультета того же университета. А с 1 сентября 2009 г. заведующий кафедрой политологии и социально-философских дисциплин (магистратуры и PhD докторантуры) КазНПУ им. Абая.

Р.Б. Абсаттаров внес огромный вклад в развитие политической, социально-философской науки Казахстана. Он опубликовал на девяти языках 40 монографий, книг, учебных пособий, брошюр.

юри более 600 научных и учебно-методических статей, которые широко известны не только в нашей стране, но и в ближнем и дальнем зарубежье. В его трудах получены важные научные результаты, имеющие как фундаментальное, так и прикладное значение для политологии, социологии и философии.

По результатам опубликованных научных работ Р.Б. Абсаттарова можно выделить следующие основные направления его исследований. Прежде всего, это глубокие и обстоятельные исследования проблем в области национальных отношений, в частности, культуры межнационального общения, общеказахстанского согласия и патриотизма, этнополитической общности, национального и общеказахстанского самосознания, согласия, общеказахстанской консолидации, национальных противоречий и путей их решения, а также исследования интеграционных процессов, единства и различия стилей мышления народов, проблем сравнительной политологии.

Особое место в его фундаментальных монографиях как «Научно-технический прогресс и межнациональные отношения». – Алма-Ата: Казахстан, 1977. – 7 п.л.; «Развитие национальных отношений: проблемы и управления». – Алма-Ата: Казахстан, 1982. – 14 п.л.; «Национальные процессы: особенности и проблемы». – Алматы: Гылым, 1995. – 14 п.л.; «Культура межнационального общения: казахстанский опыт». – Алматы: Ұлағат, 2012. – 15 п.л. (в соавторстве). Они явились заметными событиями в евразийской социально-политической науке.

Во всех его научных работах прослеживается мысль о том, что патриотизм, интернационализм и дружба народов возникают не в пустом месте, у них глубокие корни, общие, настоящее и будущее. Патриотизм, интернационализм и любовь к своему народу являются родственными понятиями. И в основе каждого лежит любовь к человеку. Поэтому никто не должен замыкаться в рамках своей нации, а необходимо мыслить общечеловеческими мировыми категориями, уважать другие этносы и добиваться у них почтительности по отношению к своему народу. Именно такой и должна быть жизненная позиция каждого человека. Только тогда Казахстан поднимется на уровень развитых стран и будет пользоваться уважением в мире.

Р.Б. Абсаттаровым написан целый ряд актуальных книг: «Воспитание культуры межнационального общения студентов: теория и практика». – Алматы: Гылым, 1999. – 12 п.л. (в соавторстве с Т.С. Садыковым); «Политология и ее проблемы». – Алматы: Тоғанай, 2007. – 29 п.л. И во всех его трудах демократия рассматривается как многоликое явление, цель которого – создавать оптимальные условия для функционирования стабильного общества, в котором осуществляются исторически преобразования в области экономики, политики, возрождается духовность народа. И звезда красной нити проходит мысль о высокой нравственности. Из здесь просматривается совпадение точек зрения Главы государства Нурсултана Назарбаева и ученого Р.Б. Абсаттарова на задачи, которые стоят перед молодежью Казахстана. Президентом в Послании народу «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства»: «Наша молодежь должна учиться, овладевать новыми знаниями, обретать новейшие навыки, уметь эффективно использовать знания и технологии в повседневной жизни. Мы должны для этого создать всевозможности, обеспечить самые благоприятные условия.

Технологические открытия кардинально меняют структуру и потребности мировых рынков. Мы живем уже в совершенно иной технологической реальности, нежели ранее... Мы должны быть активными участниками этих процессов». Именно на построение лучшего будущего, на воспитание нового интеллектуального поколения Казахстана направлены научные труды Р.Б. Абсаттарова.

Для будущих специалистов впервые в Казахстане на государственном языке написана учебно-пособие «Социология: актуальные проблемы. В двух томах». – Алматы: Карасай, 2013, 2014. – 1 том 24, 9 п.л.; 2-том 25 п.л.; «Основы политологии. В двух томах». – Алматы: Карасай, 2011, 2012. – 1 том 27, 5 п.л.; 2 том 27 п.л.

По перечисленным трудам Р.Б. Абсаттарова обучалось и обучается одно поколение студентов, магистрантов, будущих докторов. Как говорил Гектор Хью Манро (Саки): «Он открыл себя сам и щедро поделился этим открытием с целым светом».

Как один из ведущих ученых в области политической и социально-философской науки Казахстана, она активно участвует в подготовке научно-педагогических кадров. По ее научному руководству защитились 20 кандидатов наук, 4 докторанаук, 6 PhD доктора. С 1990 года по 2010 год он был членом Ученого Совета по защите кандидатской и докторской диссертации по политическим и философским наукам.

Р.Б. Абсаттаров всегда объединял и объединяет вокруг себя пытливых и талантливых молодежь, будь то сотрудники кафедры, аспиранты и докторанты, студенты или магистранты. Плодотворны научные исследования и совмещает активной педагогической и общественной деятельностью. Он воспитал большое число учеников, которые работают в различных отраслях общественной жизни не только в Казахстане, но и за его пределами. Его уч

еникисегоднѣпредставляютсобойновоепоколениенетолькоученыхвобластиполитологиииисоциально-философии,ноикреативныхменеджероввузовскогоиопослевузовскогобразования,обучающихивоспитывающихспециалистовдлясуверенногоКазахстана.

ВсектоработалсРаушанбекомБурамбаевичемговорят,чтоонипрошлишколуАБСАТТРОВА.Можнопривестимногочисленныепримерытого,какабитуриентыстановилисьстудентамиисовременывырасталидопрофессора,заслуженныхпедагогов,профессионаловсвоегодела.

Навсехдолжностях,гдебыниработалР.Б.Абсаттаров,онпроявилсебякакалантливыйруководитель,превосходныйнаставникмолодежи,интеллигентный,обладающийнезауряднымиорганизаторскимиспособностямичеловек.Онсочетаетвсебеделовитостьитворческийподходкрешениюстоящихпереднимпроблем,принципиальностьивысокуюответственность,прекрасныечеловеческиекачества,такиекаквнимательноеотношениекпреподавателямистуденческоймолодежи.ПодаваяличныйпримерРаушанбекБурамбаевичтребуетсяподчиненным,чтоспособствуетсозданиюлюбомколлективеделовойивтожевремядоброжелательнойобстановки.Подегоруководствомкафедраполитологиииисоциально-философскихдисциплинимеетбольшиеуспехивнаучно-исследовательской,учебно-методическойиполитико-воспитательнойработе,онаявлялсяоднойизведущихкафедрсоциально-политическихнаукрупнымнаучнымцентромстраны.Например,подегоруководствомзапоследнийдесятьлетчленамикафедрына10языкахопубликованы:22монографий(общийобъем305п.л.),38учебников,учебныхпособий,книг,брошюр(общийобъем790п.л.)иболее1000научныхиучебно-методическихстатей(общийобъемболее400п.л.),изних100зарубежом(общийобъем40п.л.).Накафедрехорошаядисциплинаихорошийморально-психологическийклимат,творческаяатмосфера.

Р.Б.АбсаттароввыступалснаучнымидокладамиилекциямиивуниверситетахинаучныхцентрахГермании,Англии,Франции,Италии,ЮжнойКореи,Турции,Японии,Египта,ОАЭ,России,Украины,Белоруссииидругихстранах.Онпубликовалзарубежомболее60научныхстатей.Егокафедрасотрудничаетсмногиминаучнымиучреждениямизарубежныхстран.Результатомэтогосотрудничестваявляетсяпроведениепоегоинициативесовместныхсеминаров,круглыхстолов,научныхконференций,симпозиумивыпусккниг.

Например,подегоруководствомкафедрапровеласовместноскафедройполитологиииуниверситетаКореинаучныйсеминар«PoliticalChangesandEthnicKoreansinCentralAsia.Трипреподавателякафедрывыступилисдокладами.МатериалысеминараопубликованывГ.Сеуле,ЮжнаяКорея»;снаучнымцентромЧоннамскогонациональногоуниверситетапроведенанаучнаяконференция«NewSilkRoadandtheGlobalDiaspora.2012г.Шестероппреподавателейкафедрывыступилисдокладами.МатериалыконференциопубликованывГ.Кванжу,ЮжнаяКорея»;скафедройдиаспорыЧоннамскогонациональногоуниверситетаЮжнойКореипроведенкруглыйстол«Актуальныепроблемыдиаспорывсовременноммире»набазекафедрыполитологиииисоциально-философскихдисциплинКазНПУим.Абая.Атакжеопубликованы30научныхстатейипреподавателейегокафедрывГ.Берлиненанемецкомязыкевкнигах«Sozialphilosophische,politischeundrechtlicheAspektederModernisierungKasachstans.Berlin,2012г.-12п.л.симпакт-фактором»и«Politische,soziologischeundrechtlicheProblemederGesellschaftsentwicklungKasachstans.-Berlin:VerlagDr.Köster,2013.-18п.л.».

Р.Б.Абсаттаровсосредотачиваетсвоевниманиенанаучно-исследовательскойработе,учебно-воспитательномпроцессе,повышениикачестваподготовкиспециалистов.Врамкахразработаннойуниверситетстратегииимодернизацииобразованияразвиваютсядвухдипломноеобразованиеиакадемическаямобильностьсприлечениемопытамногихуниверситетовблизнегоидальнегозарубежьямировогоуровня.

Онвсегдаговоритоединстветеорииипрактикивпроцессеобучения,глубокомзнанииипрофилирующихдисциплин.Какпедагог,профессионалвысокогокласса,цельностьюсвоейнатурыидоброжелательностьюкколлегам,докторантомимагистрантамонявляетсясобойпримердлямногих.Онпродолжаетготовитьивыпускатьспециалистов,успешноработающихво всехсферахнашейреспублики.Вполнезакономерно,чтогосударстводостоинооценилоеговкладвразвитиеобразованияистранынаградивмедалью«Ерeнeңбeгiүшiн»идваждынагруднымзнаком«ЗаслугивразвитиинаукиРеспубликиКазахстан».Онтакжеобладательгосударственногогранта«Лучшийпреподавательвуза»(2006г.).Р.Б.АбсаттаровзавысокиедостижениявнаучнойработебылграждeнПочетнымиграмотамиКазахстанаиУкраины.

КакотмечалГесиод«истинновеликототчеловек,которыйсумеловладетьсвоимвременем»изтисловавполноймереможноотнестикученомубольшойбуквойРаушанбекуБурамбаевичу.

РаушанбекБурамбаевичАбсаттаров–основательказахстанскойнаучнойшколыэтнополитологии,этносоциологииисравнительнойполитологии.Егошколаэтнополитологииширокоизвестназарубежом.

КакпишетизГерманиидокторфилософскихнаук, профессорАкадемииведущихкадровБундесфераИоганн Рау: «Человеконершистый, бойцовскойпороды, сочетающийвсебенетольковысокийуровеньнаучногомышления, ноистратегико-политическоевосприятиеиосвоениесоциальнойдействительности. Он–радательказахскихкультурныхценностейивтожевремярковывраженныйинтернационалист, готовыйквосприятиюлюбыхположительныхкультурныхценностейдругихнародов».

Р.Б.Абсаттаровсвоимсамоотверженнымтрудом, врезультатекоторогорождалисьуникальныенаучныеисследования, продолжаетисполнятьсвойсвященныйдолгпередобществом.

Нодлянас, коллегииучеников, РаушанбекБурамбаевич–бессменныйруководитель, глубокоуважаемыйзаведующийкафедройполитологииисоциально-философскихдисциплинКазНПУимениАбая. Егонаучнаяшколанайдетсвоепродолжениенетолькоувчениках, ноивследующихпоколенияхученыхнашегосуверенногоКазахстана.

Профессорско–преподавательскийколлективвсеученикиискреннепоздравляютсвоегонаставника, мэтравысшегообразованияКазахстана, основателяшколыэтнополитологииис75-летнимюбелеем. Отвсеи душижелаемвам, РаушанбекБурамбаевич, долгихлетжизникрепкогоздоровья. Оставайтесьсвстроюипродолжайтешедоделитесьасвоимиопытомизнаниями!

Р.Б.АБСАТТАРОВ–УЧЕНЫЙПОЛИТОЛОГ-СОЦИОЛОГ-ФИЛОСОФ

Ф.Султанова–к.и.н., доценткафедрыполитологииисоциально-философских дисциплинКазНПУим.Абая

МнеоченьхочетсядорогиедрузьяпознакомитьВассоченьинтереснымчеловеком, БлистательнымТеоретиком, аглавноеПедагогомсБольшойБуквы. ИменноречьсейчаспойдетоАбсаттаровеРаушанбекБурамбаевиче. МыстараемсябытьдостойнымипродолжателямиделанашегоНаставникаиУчителя–Р.Б.Абсаттарова. Онимеетблестательнуютеоретическуюбазу, благодарякоторойделитсяясисвоимвоспитанникамииколлегами, нежалеянисвоегоопыта, нисвоихзнаний, нивремени. Я–каквоспитанницаисторическогофакультетаиегоколлегаблагодарнаРаушанбекуБурамбаевичузато, чтоонмнепомогнайтисебявнаучно-педагогическойсфере. Магистрантыждутегозанятийкакманнынебесной. ВотияхочунемногоболееподробнееостановитьсянатворческомижизненномпутиэтогозамечательногоЧеловека, ПрофессионалаСвоегоделаиПедагога.

РаушанбекБурамбаевич–этоодинизсамыхуважаемыхпедагоговКазНПУим.Абая. Этотчеловеквсегдаработаетдлятогочтобыеговоспитанникибылиблестательнымивсвоемделе. Онвсегдарадуетсяуспехамсвоихучеников, когдаони, например, горят, чтовыступилинаконференции, илиполучиликакую-топремиюкакучастникиолимпиадилонкурсов.

РаушанбекБурамбаевичпреподаеттеоретическиепредметы, чтотакженеобходимымагистрантамидокторантам. Егоэрудициянастолькобезгранична, чточтобывынеспросилиналюбуютематику, онвсегдавсезнает. Приэтомонвсегдаскромниинтеллигентен, счудеснойулыбкойнаегодоброелице.

РаушанбекБурамбаевичстимулируетнас, имывсегдастремимсябытьтаким–какон. Он–психолог. Онбоготворитмолодежь, глубокоуважаетколлеги–ученых.

Атеперьмнехотелосьбыостановитьсяпоближеनावажнейшихвехахегобиографии. ОнзакончилфилософскийфакультетКиевскогогос. Университетайм. Т.Г. Шевченко(1967г.), тамжеаспирантуру(1970г.)идокторантуру(1982г.). Темаегодокторскойдиссертации: «Научно-техническаяреволюцияинтернационализацияобщественнойжизни: социально-философскийанализ»–Киев, 1990г.

Следуетотметить, чтобольшоевлияниеипомощьоказалинаформированиеАбсаттароваР.Б.какученого: ученыеУкраины: члены-корреспондентыАНСССР, академикиНАНУкраины, докторфилософскихнаук, профессораП.В. КопниниВ. И.Шинкарук, лауреатЛенинскойпремии, докторфилософскихнаук, профессорИ.Д. Назаренко, член-корреспондентНАНУкраины, докторфилософскихнаук, профессорД.Ф. Острянин, докторфилософскихнаук, профессораИ.В. Бичко, В.С. Дмитриченко, А.И. Доронченков, И.Ф. Надольный; ученыеКазахстана: член-корреспондентАНСССР, академикНАНРК, доктористорическихнаук, профессорБ.А. Тулепбаев, академикНАНРК, докторфилософскихнаук, профессорД.К. Кшибеков, академикНАНРК, докторюридическихнаук, профессорМ.Т. Баймаханов, члены-корреспондентыАНКазССР, докторфилософскихнаук, профессораБ.Б. АмантаевиН.Д. Джандильдин.

Трудовую деятельность начал в 1958 г. водителем в совхозе им. Ленина Кармакшинского района Кзыл-Ординской области, затем служил в рядах Советской Армии (1959-1962 гг.). С 1971 по 1988 гг. Р.Б. Абсаттаров работал старшим преподавателем, доцентом философско-экономического факультета Казахского государственного университета им. аль-Фараби, где получили свое развитие новые для Казахстана направления научных исследований в области национальных отношений, в частности, культуры межнационального общения, общекзахстанского согласия и патриотизма. В 1988-1990 гг. Р.Б. Абсаттаров был на партийной работе. С 1991 г. – заведующий кафедрой политической социологии и философии Казахского института менеджмента, экономики и прогнозирования при Президенте Республики Казахстан, консультант Аппарата Президента Республики Казахстан, а с 1997 г. – заведующий кафедрой политологии и социологии Казахского национального педагогического университета им. Абая параллельно с 2000 по 2002 гг. работал деканом исторического факультета того же университета. За короткое время деканства открыл при историческом факультете такие специальности, как «история и английский язык», «история менеджмент» и показал высокий набор студентов. А так же в 2001 году для факультета на стажировку вместо 1 семестра было выделено 3 места стажера-исследователя, одно из них выпало мне, благодаря чему я в срок защитил кандидатскую диссертацию. А с 1 сентября 2009 года и по сегодняшний день ведет кафедру политологии и социально-философских дисциплин (магистратуры и PhD докторантуры) КазНПУ им. Абая.

Р.Б. Абсаттаров внес огромный вклад в развитие политической, социально-философской науки Казахстана. Он опубликовал на девяти языках 40 монографий, книг, учебных пособий, брошюр около 600 научных и учебно-методических статей, которые широко известны не только в нашей стране, но и в ближнем и дальнем зарубежье.

Р.Б. Абсаттаров обладает достаточной смелостью и инноваторством в решении принципиальных сложных проблем социально-политических отношений. В нем гармонично сочетаются качества пытливого-гоученого-теоретика и практика, страстного сторонника нового и прогрессивного, способного теоретически осмыслить сравнительный материал и создать свою оригинальную концепцию по проблемам национальных и интеграционных, социальных и политических процессов. Об этом свидетельствуют его оригинальные и фундаментальные монографии: Научно-технический прогресс и межнациональные отношения (1977); Развитие национальных отношений: проблемы управления (1982); Национальные процессы: особенности и проблемы (1995); Воспитание культуры межнационального общения студентов: теория и практика (1999) (в соавторстве Т.С. Садыковым); Политология и ее проблемы (2007); Культура межэтнического общения: казахстанский опыт (2012) (в соавторстве).

Р.Б. Абсаттаров является одним из основоположников политической науки суверенной и независимой Республики Казахстан и основателем казахстанской научной школы этнополитологии, этносоциологии и сравнительной политологии. Его школа этнополитологии широко известна за рубежом. Р.Б. Абсаттаров как известный, авторитетный ученый-этнополитолог избран вице-президентом Всемирной ассоциации глобальных исследований Global diasporas (г. Кванжу, Южная Корея).

Под его руководством кафедра политологии и социально-философских дисциплин имеет большие успехи в научно-исследовательской, учебно-методической и политико-воспитательной работе, она является одной из ведущих кафедр социально-политических наук крупным научным центром страны. Например, под его руководством за последние десять лет членами кафедры на 10 языках опубликованы: 22 монографии, 38 учебники, учебных пособий, книги, брошюры более 1000 научных и учебно-методических статей, из них 100 за рубежом. На кафедре хорошая дисциплина и хороший морально-психологический климат, творческая атмосфера.

Р.Б. Абсаттаров выступал научным докладчиком в университетах и научных центрах Великобритании, Германии, Франции, Южной Кореи, Турции, Японии, Египта, ОАЭ, России, Украины, Белоруссии и других странах. Он опубликовал за рубежом более 60 научных статей. Его кафедра сотрудничает с многими научными учреждениями зарубежных стран. Например, его кафедра провела совместно с кафедрой политологии университета Корея научный семинар «Political Changes and Ethnic Koreans in Central Asia». С кафедрой диаспоры Чоннамского национального университета Южной Кореи проведен круглый стол «Актуальные проблемы диаспоры в современном мире» на базе кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая 23-24 апреля 2015 г.

Р.Б. Абсаттаров всегда объединял и объединяет вокруг себя пытливого и талантливого молодежь, будь то сотрудники кафедры, магистранты и докторанты. Плодотворные научные исследования он совмещает с активной

дагогической общественной деятельностью. Он подготовил 20 кандидатов наук, 4 докторов наук, 6 PhD доктора и более 30 магистрантов.

Я благодарю судьбу, что мне довелось работать при Раушанбеке Бурамбаевиче как декана исторического факультета, а сейчас быть одним из членов его команды-кафедры. Я считаю, что ещ многому можно научиться у прекрасного, прирожденного педагога и подлинного интеллигента Раушанбека Бурамбаевича Абсаттарова.

НАБЛАГО НАУКИ И КАЗАХСТАНА

К. Мирзоев – зав. кафедрой восточных языков КазНПУ им. Абая, член Совета Ассамблея народа Казахстана, д. филол. н., профессор

Свое 75-летие отмечает известный казахстанский ученый, заведующий кафедрой политологии и социально-философских дисциплин Казахского национального педагогического университета имени Абая, член-корреспондент НАН РК, доктор философских наук, профессор Раушанбек Абсаттаров – один из основоположников политической науки независимого Казахстана, основатель казахстанской научной школы этнополитологии, этносоциологии и сравнительной политологии. Его школа этнополитологии широко известна зарубежом. Р. Б. Абсаттаров как авторитетный ученый – этнополитолог избран вице-президентом Всемирной ассоциации глобальных исследований Global диаспор (г. Кванжу, Южная Корея).

Ученый с мировым именем Раушанбек Абсаттаров ни когдане вошел в категорию счастливых, которым жизнь преподносит все «на тарелочке с голубой каемочкой». Но он счастлив тем, что все добивался своим трудом, упорством и целеустремленностью. Несправедливо осужденный в годы сталинских репрессий отечеством, пребывая в детском доме, работаводителем в совхозе им. Ленина Кармакшинского района Кызыл-Ординской области, служив в армии, огромный конкурс в университет, – любая из этих жизненных вех могла стать препятствием на пути к избранной цели: получить образование, стать ученым человеком. Но у него хватило характера выдержать жизненные испытания. Демобилизованный из рядов Советской Армии в должности командира взвода, он поступил на философский факультет Киевского государственного университета имени Тараса Шевченко. Спустя несколько лет там же закончил аспирантуру, защитив в 1970 году кандидатскую диссертацию по проблеме сближения наций на материалах Казахстана и Украины, а затем докторскую.

Сегодня как всегда тепло вспоминает замечательных украинских ученых, которые были его учителями в студенческие годы, оказали большую помощь в его становлении как ученого. Это член-корреспондент АН СССР, академик НАН Украины, профессор Павел Копнин, академики НАН Украины Владимир Шинкарук, Дмитрий Остриянин и многие другие, кто оказал влияние на формирование научного мировоззрения Р. Б. Абсаттарова. Именно украинская школа, где трудились корифеи науки с мировым именем, явилась для него источником собственных научных идей. А тема его докторской диссертации стала в 1990-е годы одной из наиболее актуальных в СССР: «Научно-техническая революция и интернационализация общественной жизни: социально-философский анализ».

Большую роль в его научном росте сыграли и известные казахстанские ученые: член-корреспондент АН СССР, академик НАН РК Байдабек Тулепбаев, академики НАН РК Досмухамед Кшибеков, Мурат Баймаханов, члены-корреспонденты РК Беккет Амантаев, Нурымбек Джандильдин и другие. В 1971-1988 годах Раушанбек Бурамбаевич Абсаттаров работал старшим преподавателем, доцентом философско-экономического факультета Казахского государственного университета им. Кирова, где получили свое развитие основы для Казахстана направления научных исследований в области национальных отношений. И перейдя на партийную работу, он по совместительству оставался доцентом КазГУ. С 1991 года он – заведующий кафедрой политической социологии и философии Казахстанского института менеджмента, экономики и прогнозирования при Президенте Республики Казахстан, консультант Аппарата Президента Республики Казахстан. С 1997 года вся научная работа Раушанбека Бурамбаевича связана с Казахским национальным педагогическим университетом им. Абая, где он сначала возглавил кафедру политологии и социологии, параллельно работав деканом исторического факультета университета, а с 2009 года заведует кафедрой политологии и социально-философских дисциплин (магистратуры и PhD докторантуры) КазНПУ им. Абая. За эти годы Р. Б. Абсаттаров внес огромный вклад в развитие политической, социально-философской науки независимого Казахстана. Оно опубликовало около 40 монографий, книг, учебных пособий, брошюр и около 600 научных учебно-

методических статей на девять языков мира, ставших широко известными не только в нашей стране, но и в ближнем и дальнем зарубежье. В его трудах получены важные научные результаты, имеющие как фундаментальное, так и прикладное значение для политологии, социологии и политической философии. Сегодня Р.Б. Абсаттаров – ведущий специалист в области становления и развития таких новых направлений, как культура межнационального общения и его воспитание, этнополитическая общность, национальное самосознание и общеказхстанское согласие, общеказхстанская консолидация, национальные противоречия и пути их решения, этнические и интеграционные процессы, единство и различие стилей мышления народов, сравнительная политология. В поле его особого внимания – развитие истории и культуры многочисленных этносов республики. Среди его научных трудов Р. Абсаттаровым отмечены монографии «Научно-технический прогресс и межнациональные отношения», «Развитие национальных отношений: проблемы и пути решения», «Культура межэтнического общения: казахстанский опыт», которые говорят о нем, как о оригинальном мыслителе, сумевшем сказать свое слово в сложных проблемах философии, политологии и социологии. Закономерным представляется тот факт, что именно подобной редакцией проф. Р.Б. Абсаттарова разработаны изданные фундаментальный труд в двух томах: «Курды. История и современность», где тщательно было изучена история, культура, социальная структура, политика и современное состояние курдского народа в различных странах (Алматы, Уфа, 2015 г.) Коллеги отмечают смелость и новаторство ученого в решении принципиальных сложных проблем социально-политических отношений в обществе, способного создать свою оригинальную концепцию по проблемам национальных и интеграционных, политических и социальных процессов. По словам известных ученых страны, в Раушанбае Бурамбаевича гармонично сочетаются качества пытливого ученого-теоретика и практика, страстного сторонника всего нового и прогрессивного.

Ректор Казахского национального педагогического университета им. Абая, академик Серик Пралиев говорит: «Огромная эрудиция, талант тонко чувствовать современность, умение аргументировано отстаивать свою позицию являются неотъемлемыми чертами крупного современного ученого Раушанбае Бурамбаевича Абсаттарова. Своих коллег он поражает инициативностью, трудолюбием, ответственностью во всем, дисциплиной и требовательностью, прежде всего к себе. Под его руководством кафедра политологии и социологии достигла больших успехов в научно-исследовательской, учебно-методической и политико-воспитательной работе, она стала одной из ведущих кафедр социально-политических наук крупным научным центром страны. Хороший морально-психологический климат, творческая атмосфера царят в кафедре политологии и социально-экономических дисциплин Института магистратуры и докторантуры Ph.D КазНПУ, которую он возглавляет. Он очень заботливо относится к сослуживцам, содействует их профессиональному и нравственному росту».

Имя профессора Абсаттарова известно не только в СНГ, но и в дальнем зарубежье, его научные доклады и лекции звучали в университетах научных центрах Южной Кореи, Турции, Японии, ОАЭ, Египта, России, Украины, Беларуси. Его кафедра сотрудничает с многими научными учреждениями из зарубежных стран. Результатом этого сотрудничества является проведение по его инициативе совместных семинаров, круглых столов, научных конференций, симпозиумов и выпуск книг. Например, под его руководством за последние десять лет членами кафедры на 10 языках опубликованы: 22 монографий (общий объем 305 п.л.), 38 учебники, учебных пособий, книги, брошюры (общий объем 790 п.л.) и более 1000 научных и учебно-методических статей (общий объем более 400 п.л.), из них 100 зарубежом (общий объем 50 п.л.).

Кафедра провела совместно с кафедрой политологии университета Кореи научный семинар «Political Change and Ethnic Koreans in Central Asia». Три преподавателя кафедры выступили с докладами. Материалы семинара опубликованы в г. Сеуле, Южная Корея»; с научным центром Чоннамского национального университета проведена научная конференция «New Silk Road and the Global Diaspora. 2012 г. Шесть преподавателей кафедры выступили с докладами. Материалы конференции опубликованы в г. Кванжу, Южная Корея»; 23-24 апреля 2015 г. на базе кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая проведен круглый стол «Актуальные проблемы диаспоры в современном мире» с кафедрой диаспоры Чоннамского национального университета Южной Кореи. Материалы круглого стола опубликованы в печати.

Известны 30 научных статей преподавателей кафедры, опубликованных в Берлине на немецком языке в книгах «Sozialphilosophische, politische und rechtliche Aspekte der Modernisierung Kasachstans. Berlin, 2012 г. - 12 п.л. симпакт-фактор» и «Politische, soziologische und rechtliche Probleme der Gesellschaftsentwicklung Kasachstans. -

Berlin: Verlag Dr. Köster, 2013. - 18 п. л. » и т. д. Профессор Абсаттаров разработал совместно с издателем – доктором Кёстером – проект изданий научных работ казахстанских ученых из КазНПУ им. Абая на весь мандатный период для университета в условиях. Сам Р. Абсаттаров в последние годы активно сотрудничает с немецким профессором Иоганном Рау.

Доктор философских наук, профессор Академии ведущих кадров Бундесфера, почетный доктор АНА Зербайджана Иоганн Рау говорит, что последние исследования в области проблем диаспоризации современных обществ (городские, страноведческие, региональные и глобальные аспекты) «касаются мало исследованной проблемы историчности человеческих эмоций и их детерминированность духовно-религиозными и политическими обстоятельствами». Касаясь личностных качеств коллеги, немецкий профессор отмечает: «Человек нершистый, бойцовской породы, сочетающий в себе не только высокий уровень научного мышления, но и стратегико-политическое восприятие и освоение социальной действительности. . . Он – радеть казахских культурных ценностей и в то же время ярково выраженный интернационалист, готовый к восприятию любых положительных культурных ценностей других народов».

Р. Б. Абсаттаровым написано целый ряд актуальных книг: «Воспитание культуры межнационального общения студентов: теория и практика» (Алматы: Гылым, 1999. 12 п. л. (в соавторстве с Т. С. Садыковым), «Национальные процессы: особенности и проблемы» (Алматы: Гылым, 1995. 14 п. л.), «Политология и ее проблемы» (Алматы: Тогай, 2007. 29 п. л.) «Культура межэтнического общения: казахстанский опыт» (Алматы: Ұлағат, 2012. 15 п. л.) (в соавторстве), которые явились заметными событиями в евразийской социально-политической науке. Во всех его научных работах прослеживается мысль о том, что патриотизм, интернационализм и дружба народов возникли не на пустом месте, у них глубокие корни, из которых произрастают понятия общенационального согласия, единства народа Казахстана. Именно такой и должна быть жизненная позиция каждого казахстанца. Только тогда Казахстан поднимется на уровень развитых стран и будет пользоваться уважением в мире. Здесь просматривается совпадение точек зрения Главы государства Нурсултана Назарбаева и ученого Р. Б. Абсаттарова по поводу задач, которые стоят перед страной, перед нашим народом. Именно на построение лучшего будущего, на воспитание нового интеллектуального поколения казахстанцев направлены научные труды Р. Б. Абсаттарова.

Для будущих специалистов в первые в Казахстане на государственном языке написаны учебное пособие «Социология: актуальные проблемы. В двух томах» (Алматы: Карасай, 2013, 2014. – 1 том, 24, 9 п. л., 2 том, 25 п. л.), «Основы политологии. В двух томах» (Алматы: Карасай, 2011, 2012. – 1 том, 27, 5 п. л., 2 том, 27 п. л.). Потрудом Р. Б. Абсаттарова обучалось и обучается одно поколение студентов, магистрантов, будущих докторов. Не оценимы заслуги Р. Б. Абсаттарова в педагогической деятельности. На протяжении десятилетия читает лекции студентам КазНУ им. Аль-Фараби, КазНПУ им. Абая и других ведущих учебных заведений страны. Только по политическим наукам подготовил 18 кандидатов и четырех докторов наук. Многие из учеников стали известными государственными и общественными деятелями, успешно работают не только в Казахстане, но и за его пределами.

Среди его учеников достойное место занимают представители курдского этноса, которые получили степень бакалавра или магистра, защитили кандидатскую или докторскую диссертации. В. Г. Набиев, защитивший диссертацию по руководству Р. Б. Абсаттарова на тему: «История культуры курдской диаспоры в Казахстане», сегодня является одним из руководителей курдской общины республики. Проблемы изучения истории курдского народа, его роли и места в международном сообществе, его социального общественного положения, стали одними из наиболее изучаемых тем в деятельности профессора Р. Б. Абсаттарова. В разное время в научных изданиях им опубликовано ряд статей, посвященных историко-культурной жизни курдов, в том числе в соавторстве с такими, как «Курдские диаспоры в Центральной Азии», «Курдские диаспоры в России и Кавказском регионе» и других. Работать вместе с профессором Абсаттаровым над проблемными статьями –

это значит проникаться его убежденностью, его методологией, его научной страстностью и пытливостью.

Ученый, педагог всегда объединял и объединяет вокруг себя талантливую, ищущую молодежь, будь то студенты кафедры, аспиранты и докторанты, студенты или магистранты. «Его ученики сегодня представляют собой новое поколение не только ученых в области политологии и философии, но и креативных менеджеров вузовского и послевузовского образования, обучающихся и воспитывающихся специалистов для суверенного Казахстана», – говорит Н. Сейсен, кандидат политических наук, доцент кафедры политологии и социально-философских дисциплин КазНПУ им. Абая. –

Все, кто работал с Раушанбеком Боранбаевичем, говорят, что они прошли школу Абсаттарова. Его научная школа найдется свое продолжение не только в учениках, но и в следующих поколениях ученых нашего суверенного Казахстана».

Говорят, большое видится на расстоянии. Прислушаемся к словам немецкого коллеги Иоганна Рау: «Раушанбек Абсаттаров – основатель нескольких научных школ, общепризнанный крупный ученый, яркая личность, интеллектуал XX века. Его творческое наследие является бесценным вкладом не только в развитие казахстанской политической науки, но и в обществоведение в целом. Своим самоотверженным трудом, в результате которого рождались уникальные научные исследования, он продолжает исполнять свой священный долг перед обществом, на благо науки и его любимой Отчизны – Республики Казахстан». Пусть же так будет еще долгие годы!

Мерейтойға жасалған баяндама

ӨНЕГЕЛІ ОТБАСЫ

М. Ермағанбетов – Абай атындағы ҚазҰПУ-нің бірінші проректоры,
ҚРҰҒА мүшесі, химия ғылымдарының докторы, профессор

Құрметті зиялы қауым! Бүгін университетімізде үлкен мерейтойды атап өтпекпіз. Елімізде ғана емес, шетелде де белгілі ағамыз ҚРҰҒА корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор, Раушанбек Боранбайұлы Әбсаттаровтың 75 жасқа толуы мен және университетіміздің профессоры, педагогика ғылымдарының кандидаты, математика ғылым Меруерт Асқарқызы Асқаровапайымыздың 70 жасқа толу мерейтойларымен құттықтаймыз.

Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор, Әбсаттаров Раушанбек Боранбайұлы 1997 жылдан бері біздің Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасының меңгерушісі. Сонымен бірге 2000 ж. – 2002 ж. дейін сол университеттің тарих факультетінің деканы қызметін қатар атқарған.

Раушанбек Боранбайұлы басқаратын кафедрадағы еңбектіршілігі, оның мақсаттылығы, ұйымдасқандығы ғана емес, шынайы шығармашылығымен, алға қойылған жаңа міндеттерді іске асыруға еңбек құжымының бір кісідей жұмылған іс-әрекеті мен ерекшеленіп тұрады. Кафедра меңгерушісінің тек жұмыс орнындағы күнделікті ғылымсыз еңбек уақыты 9-10 сағатты құрайды. Меңгерушінің әділ талабы кафедра мүшелерін тек шығармашылыққа, ғылыми-практикалық нәтижелі еңбекке бағдарлайды. Меңгерушінің жеке басының ұйымдасқандығымен өзін темірдей ертіп те ұстауы жұмарасында босаңшылықпен немқұрайлылыққа орын қалдырмайды. Соның нәтижесінде университеттің саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы еліміздің әлеуметтік-саяси ғылымындағы жетекші кафедралардың және ірі ғылыми орталықтың бірі. Оның басшылығымен соңғы он жылда кафедра мүшелері 10 тілде: 22 монография (жалпы көлемі 3056 т.), 38 оқулықтар, оқу құралдары, кітаптар, брошюлалар (жалпы көлемі 7906 т.) және 1000-нан аса ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар (жалпы көлемі 4006 т. аса), олардың ішінде 100-і шетелдерде (жалпы көлемі 506 т.) жариялады. Ғалым, ұстаз, басшы Р. Б. Әбсаттаровтың ғылымсыз, үзіліссіз, біл іктілікке негізделген іс-әрекеті кафедра мүшелерінің әлеуметтік-психологиялық қорғанысының беріктігінің, істеген қызметінің нәтижелілігінің, алға қойылатын мақсатты мүдделердің болашақтылығының, жоспарланған іс-шаралардың сөзсіз нәтижелі болатынының кепілі.

1940 жылы Қызылорда облысы Қармақшы ауданындағы Ленин атындағы совхозда (Тұрмағанбет ауылы) өсіп, жастайынан қоғамдық еңбекке араласқан Раушанбек Боранбайұлы өмірдің кедір-бұдырлы жолдарынан сабақ ала жүріп, өзінің мұқалмаған ерік-жігері арқасында өзі үшін, қоғам үшін мәнді тіршілік еткен көрнекті ғалым, шәкірттерінің жүрегінен орын тепкен шынайы ұстаз, қоғам қайраткері. Оның тұлғасын қоршаған ортасында ерекшелендіріп тұратын ғалымның дамиқасиеттері – ар-ұяттылық пен ерік-жігері, әділдігі мен талапкерлігі. Дәлосық қасиеттерінің бүкіл өмірі бойындағы өзінің ішкі бақылаушысымен рет теушісі болып келеді. Жинақылық пен темірдей ертіп оның өмір бойындағы дысына айналды. Дәлосындай қасиеттері Р. Б. Әбсаттаровты Т. Г. Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетінің философия факультетінің студенті, аспиранты және докторанты, сол уақыттағы бүкіл кеңестік Одаққа таныма ірі ғалымдар КСРО ҒА корреспондент-мүшелері, Украина ҰҒА академиктері, философия ғылымдарының докторлары, профессорлар П. В. Копнин мен В. И. Шинкаруктың, Ленин сыйлығының лауреаты, философия ғылымдарының докторы, профессор И. Д. Назаренконың сүйікті шәкірті етті.

Аспирантураны 1970 жылы аяқтап, жас ғалым Қазақстанға келіп, әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің философия-

экономика факультетінде аға оқытушы, доцент болып қызметін бастады. Оның осы академиялық ортадағы ұстаз, ғалым, тәрбиеші және қоғам қайраткері ретіндегі өсу жолы қалыптасты. Өзіндігі мол өрміне зжас ғалымның алдынан оқытушылық, басшылық өмір зымырап өтіп жатты. Оның білімділігі мен ұстаздығы тек әріптестері тарапынан ғана емес, әсіресе шәкірттері тарапынан үнемі жоғары бағаланды, бағаланып та келеді.

Р.Б.Әбсаттаров қазақстандық саясаттану ғылымының негізін салушылардың бірі және этносаясаттану, салыстырмалы саясаттану ғылымы мектебінің негізін салушы. Қазақстанның саяси, әлеуметтік-философиялық ғылымдарының дамуына үлкен үлес қосты. Оның тоғыз тілде 40 монография, кітаптар, кітапшалар, оқу құралдары және 600-ден астам ғылыми және оқу-әдістемелік мақалалар жарияланғаны тек біздің елімізде ғана емес, жақын және алыс шетелдерде кеңінен белгілі.

Р.Б.Әбсаттаров әлеуметтану ғылымынан да еш қашан алыстаған емес. Тек сабақ беру мен ғана шектеліп қоймай, бұл салада да оқулық, оқу құралдарында яраумен дөңгешу ғылданып келеді. Соның дәлелі ретінде 1999 жылы жарық көрген 116 т. көлеміндегі орыс және қазақ тілдерінде жарияланған «Әлеуметтанудың тесттері: сұрақтар мен жауаптары» атты оқу құралын, 2013 жылы жарық көрген 2 томдық (әр қайсысы 256 т.) «Әлеуметтану: өзекті мәселелер» оқу құралына тапайтуға болады.

Ғалым еңбектеріндесаясаттану, әлеуметтану және саяси философия үшін іргелі және практикалық мәнге ие манызды ғылыми жаңалықтарға қолжеткізілді. Оның есімі республикада ұлттаралық қарым-қатынас мәдениеті және оның тәрбиелеу, этносаяси қауымдастық, ұлттық және жалпы қазақстандық сана-сезім, келісім, жалпы қазақстандық бірігу, ұлттық қарама-қайшылықтар және оларды шешу жолдары, этникалық және интеграциялық процестер, халықтардың ойлау қабылетінің бірлігі мен әртүрлілігі, салыстырмалы саясаттану т.б. сияқты жаңа бағыттардың қалыптасуы мен дамуымен байланысты.

Р.Б.Әбсаттаров әлеуметтік-саяси қатынастардың маңызды және күрделі мәселелерін шешуде жеткілікті батылдық пен жаңашылдыққа ие. Оның бойында ынталы ғалым-теоретик және практикасиеттері үйлесімді ұштасқан, салыстырмалы материалдарды теориялық жағынан ұғынуға бағытталған жаңалықтар және ілгерілеудің ынталы жақтаушысы, ұлттық және интеграциялық, саяси және әлеуметтік процестер жөнінен өзіндік тұжырымдамалар жасаған. Оның этносаясаттану ғылымы мектебі шетелдерде кеңінен белгілі. Р.Б.Әбсаттаров белгілі, беделді ғалым-этносаясаттанушы ретінде Global Диаспоралардың Дүниежүзілік ассоциациясының вице-президенті (Кванжук, Оңтүстік Корея) болып сайланды. Ұлыбритания, Германия, Франция, Оңтүстік Корея, Түркия, Жапония, Египет, БАЭ, Ресей, Украина, Белоруссия және тағы басқа елдердің университеттері мен ғылыми орталықтарында баяндамалар мен дәрістер оқыды. Ол шетелдерде 50-ден астам ғылыми мақалалар басып шығарды.

Ғалым басқаратын кафедралар шетелдердің көптеген ғылыми мекемелері мен ынтымақтастық орнатқан. Осында ынтымақтастықтың нәтижесі оның бастамасы мен өткізілген бірлескен семинарлар, дөңгелек үстелдер, ғылым конференциялар, симпозиум мен кітапшығару болып табылады.

Ұстаз Әбсаттаров Р.Б. үнемі өз маңына аспиранттар мен докторанттар, студенттер мен магистранттар болсын, ынталы және талантты жастарды топтастырған. Ол 20 ғылым кандидаттарын, 4 ғылым докторларын, 6 PhD докторды және 30 магистрантты дайындап шығарды. Бірнеше рет кандидаттық және докторлық диссертациялар қорғайтын Ғылыми Кеңестің мүшесі болды.

Кеңес Одағын дырағаннан кейінгі ұлттаралық қатынастардың күрделеніп тұрған кезеңінде мемлекет басшылығына білгір саясаттанушы, әлеуметтанушы ғалымдардың көмегі қажет болды. Әбсаттаров Р.Б. солардың қатарынан табылды. Қазақстан Республикасының Президент Аппаратының кеңесшісі қызметін атқарды.

Ғалымның шетелдерге танымалдығы қазіргі академиялық тұрғылықпен шетелдік тағылымдамалардың өзектілігі артып отырған ақытта өзінің жемісін бере бастады. Айталық Оңтүстік Кореяның белгілі ғалымы Лим Чен Ван мен арадағы шығармашылық қарайланыс енді екі университеттің (Абай атындағы ҚазҰПУ мен Чоннам) магистранттары мен PhD докторанттары арасындағы тағылымдану процесіне ұласты. Соңғы екі оқу жылында «Саясаттану және әлеуметтік-философиялық» пәндер кафедрасы магистранттары мен PhD докторанттары Оңтүстік Кореяда тағылымдану өтіп қайтып жүрсе, биылғы 2015 жылы Чоннам ұлттық университетінің магистранттары мен PhD докторанттары және бірнеше профессорлары «Саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер» кафедрасы базасында тағылымдану процесін өткізді. Тағылымдамат екаудиториядағы лекциялардан тұрған жоқ, қонақтардың танымдық қызығушылығын ескере отырып аудиториядан тыс кешенді танымдық, білімдік шаралар мен толығатүсті. Кафедраның үш профессорының тағылымданушылар алдына өткізген дәрістерін корейлік профессорлар «әлемдік деңгейдегі дәрістер» деп бағалады. Кафедра қызметінің шындығы мен танымның шетелдік әріптестер кафедралық байла

ныстың мазмұны мен бағыттарын кеңейтетүсуге шешім қабылдады. Осындай іс-шаралар әрдайым кафедра менгерушісінің жіті бақылауында. Раушанбек Боранбайұлы жемісті ғылымизерттеулерді белсенді педагогикалық және қоғамдық қызметтермен үйлесімді ұштастырып келеді.

Ғалым текенбек қор, жауапкершілікті қызметкер ғана емес, әрі жақсы, әлеуетті отағасы, қамқор әке және ата. Раушанбек Боранбайұлының отбасы-

ғалымдар отбасы. Жұбайы Меруерт Асқарова педагогика ғылымдарының кандидаты, математика ғылымдарының профессоры. Үлкен ұлы Марат Әбсаттаров заң ғылымдарының кандидаты, бірнеше шетел тілдерінің білімгері және жауапты қызметкер, бірнеше іргелі ғылыми еңбектердің авторы. Екінші ұлы Ғалымжан Әбсаттаров – болашағынан үміт күттіретін жас ғалым, саяси ғылымдарының кандидаты, ҚазҰПУ-дың Көптілді білім беру институты директорының орынбасары. Қызы-Майя Әбсаттарова – ғылым магистрі, білікті кәсіпкер. Келіні-Жанна социология ғылымдары PhD докторы, Білім және ғылым министрлігі жүйесінде жауапты қызметкер.

Құрметті қонақтар, халықаралық ғылыми-практикалық конференцияға қатынасушылар, бүгін Әбсаттаровтар шаңырағында тағы бір мерейлі той иесі арам ызда. Ол – университетіміздің профессоры, педагогика ғылымдарының кандидаты, 110-настам ғылыми-әдістемелік еңбектердің авторы Меруерт Асқарқызы Асқарова 70 жасқа толып отыр.

Меруерт Асқарқызы мектепте математика пәнінің мұғалімі болып қызметін бастап, 1972 жылы Киевтің Г.Г. Шевченко атындағы мемлекеттік университетінің аспирантурасын бітірді. 1978 жылы осы университетте «Математика және физиканы оқыту барысында 5-8 сынып оқушыларының ғылыми көзқарасын қалыптастыру» тақырыбында кандидаттық диссертация қорғады. 1972-

1982 жылдары Қ. Сатпаев атындағы мемлекеттік политехникалық университетінің «Жоғары математика» кафедрасының оқытушысы, 1982-1997 жылдары әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Геометрия және математиканы оқыту методикасы» кафедрасының доценті, 1997 жылдан Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Математика теориясы және оқыту әдістемесі» кафедрасының доценті, профессоры. Профессордың жарияланған кітаптары – монография және 18 оқу құралдары: «Элементар математика» оқу құралы (29б. т.), «Элементар математиканың септер жинағы» (18б. т.), «Математика есептерін шығару практикумы» (18б. т.), «Туынды және интеграл» (8б. т.) т. б.

Меруерт Асқарқызы тек ғалым, педагог ғана емес, белгілі ғалым және қоғам қайраткері Раушанбек Боранбайұлының беріктігі, әріптесі, отбасының берік іргетасын бірге қалаушы, жасаушы, қадірлі ана. Біз бүгін Меруерт Асқарқызын мерейлі 70 жасы мен зорықпаласпын құттықтаймыз және Раушанбек Боранбайұлы екеуінің қол ұстасып, көңіл-күйлері судай тасып, ұзақ өмір сүруіне, шығармашылық еңбегінің жемісті бола беруіне шын көңілімізбен тілектерімізді білдіреміз!

Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі, философия ғылымдарының докторы, профессор Әбсаттаров Раушанбек Боранбайұлы өзінің жетпіс беске толған мерейлі жасында дәл бұрынғысынша мәнді қызметін жалғастыруда. Университет алдағы уақытта әлімізде ғана емес, жақын және алыс шетелдерге дән мал белгілі ғалымнан, ұстаздардың ұстазынан мемлекетіміздегі түбегейлі өзгерістер жағдайында басқарушылық және шығармашылық еңбегінен зор жемістер күтеді.

Құттықтаймыз!

**ҰСЫНЫСТАР ҮШІН
ДЛЯ ЗАМЕТОК**
